

MEHMET ŞAHİN YÜKSEK LİSANS TEZİ GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI 2018

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

ELBİSTAN İLÇESİ HALK KÜLTÜRÜ İNCELEMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mehmet ŞAHİN

GAZİANTEP
HAZİRAN 2018

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

ELBİSTAN HALK KÜLTÜRÜ İNCELEMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mehmet ŞAHİN

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Cevdet Avcı

GAZİANTEP
HAZİRAN 2018

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

ELBİSTAN HALK KÜLTÜRÜ İNCELEMESİ

Tez Savunma Tarihi: 21.06.2018

Mehmet Şahin

Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı

(Doç.Dr.Zekiye ANTAKYALIOĞLU)
SBE Müdürü

Bu tezin Yüksek Lisans/Doktora tezi olarak gerekli şartları sağladığını onaylım.

(Prof.Dr.Hülya ARSLAN EROL)
Enstitü ABD Başkanı

Bu tez tarafımda (tarafımızca) okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans/Doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

Dr.Öğr.Üyesi Cevdet Avcı
Tez Danışmanı

Bu tez tarafımızca okunmuş, kapsam ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans/Doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

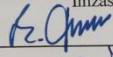
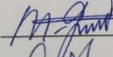
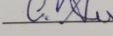
Jüri Üyeleri:
(Unvanı, Adı ve SOYADI)

Doç.Dr.Refiye Okuşluk Şenesen

Dr.Öğr.Üyesi Mustafa Gültekin

Dr.Öğr.Üyesi Cevdet Avcı

İmzası

ÖZET

ELBİSTAN HALK KÜLTÜRÜ İNCELEMESİ

ŞAHİN, Mehmet

Yüksek Lisans Tezi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Danışman: Dr.Öğr.Ü.Cevdet AVCI

Haziran 2018, 379 Sayfa

Bu çalışmada, Kahramanmaraş'ın Elbistan ilçesindeki geçiş dönemleri olan doğum, evlenme, ölüm adetleri ve bunlara bağlı uygulamalar, inanışlar, bayram, tören ve kutlamalar, halk inanışları, halk mutfağı ve anonim halk edebiyatı ürünleri incelenmiştir.

Halk kültürüyle ilgili olan birinci bölümde ele alınan konularda, geçiş dönemleriyle ilgili yazılı kaynaklardan alınan bilgilerin verilmesinin ardından, sözlü kaynaklardan elde edilen adet ve inanmalar incelenmiştir.

Anonim halk edebiyatıyla ilgili olan ikinci bölümde manzum, manzum-mensur, mensur ürünlere yer verilmiştir. Yazılı kaynaklar incelenmiş ve yörede bulunan ürünlere yer verilip, bunların sınıflandırılmaları yapılmıştır. Her bölümün sonunda, biçim ve içerik yönünden değerlendirmeler yapılmıştır.Çalışmamızın sonunda, yazılı kaynaklara ve sözlü kaynaklara yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Elbistan, Halk Kültürü, Geçiş Dönemleri, İnanışlar, Pratikler, Anonim Halk Edebiyatı, Derleme, İnceleme.

ABSTRACT

ŞAHİN, Mehmet

Master Thesis, Department of Turkish Language and Literature

Advisor: Assist. Prof. Dr.Cevdet AVCI

June 2018, 379 Pages

In this study, we probed into the rituals of transition periods, birth, marriage, death, in Elbistan, a town of Kahramanmaraş. We studied the practices, beliefs, festivals, ceremonies and celebrations, folk beliefs, food culture, anonymous folk literature products related to these rituals.

On the topics covered in the first chapter, which is about folk culture, we focused on the traditions and beliefs obtained from oral sources after providing information obtained from written sources, on transition periods.

In the second chapter of the study, which is about anonymous folk literature, poetic, prose and written products are covered. Written sources are scanned and products prevalent in the area are given and classified. At the end of the study, written and oral sources are cited.

As a result of this research, we found out that there were traces of Anatolian and Turkish beliefs and culture in the folk culture of Elbistan.

Key Words: Elbistan, Folk Culture, Transition Periods, Beliefs, Practices, Anonymous Folk Culture, Collection, Research.

ÖN SÖZ

Kültür, sosyal hayatımızı düzenleyen maddi ve manevi değerlerin tümüdür. Her milletin kendi inanç yapısını, âdet, gelenek ve göreneklerini oluşturduğu bir halk kültürü vardır. Bu kültür, toplumun geçmişi ile geleceğini birbirine bağlar ve bir toplumu diğerlerinden ayırır. Ortaya çıkması uzun bir süreç gerektiren halk kültürü unsurlarının derlenip kayıt altına alınması, incelenmesi, değerlendirilmesi ve yeniden yorumlanması çok önemlidir. Aksi hâlde kültürel öğeler, değişen zaman şartlarından ve çağın getirdiklerinden etkilenip, değişme veya yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalabilir.

Hayatın geçiş dönemleri olarak tanımlanan doğum, evlenme ve ölüm çevresindeki kültürel pratikler toplumdan topluma benzerlik ve çoğu zaman da farklılık gösterir. Bu durum bize, kültürel unsurların evrensel olmayıp milli karakterde olduğunu göstermektedir. Çalışmada, Elbistan halk kültürüne dair sözlü, yazılı ve elektronik kaynaklardan bilgi toplanılmıştır. Çalışmada özellikle sözlü kaynak kişi geniş tutularak Elbistan halk kültürünün yaşayan boyutunun tespit edilmesi amaçlanmıştır. Kaynak kişi sayısını fazla tutarak, yöre kültürüyle ilgili doğru tespitlerde bulunmayı, yöre kültürünün unutulmaması ve derlenen ürünlerin yok olmaması için bir yarar sağlamayı amaçladık.

Tez sürecimde, benden maddi ve manevi desteğini esirgemeyen ablam Mine ŞAHİN'e, tez konusunu seçmemde bana yol gösteren değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi Mustafa GÜLTEKİN'e, Doç. Dr. Mehmet EROL'a tezimin her aşamasında yardımıyla bana yön veren ve manevi desteğini esirgemeyen değerli danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Cevdet AVCI'ya sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Mehmet ŞAHİN

Haziran 2018

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
İÇİNDEKİLER	iv
KISALTMALAR LİSTESİ.....	viii
1.BÖLÜM	1
1.1 GİRİŞ	1
1.1.ÇALIŞMANIN AMACI	2
1.2. ÇALIŞMANIN KAPSAM VE SINIRLARI.....	2
1.3. ARAŞTIRMA ALANININ TARİHİ.....	2
1.4. ARAŞTIRMA ALANININ COĞRAFİ ÖZELLİKLERİ	3
1.5. ELBİSTAN ADININ TARİHÇESİ	4
1.6. ELBİSTAN'IN EKONOMİSİ	4
2.BÖLÜM	6
KAYNAK ÖZETLERİ	6
3. BÖLÜM	8
MATERYAL VE YÖNTEM	8
3.1. MATERYAL	8
3.2.YÖNTEM	8
4. BÖLÜM	10
BULGULAR VE TARTIŞMA	10
4.1. HALK KÜLTÜRÜ	10
4.1.1. Geçiş Dönemleri	10
4.1.1.1Doğum.....	10
4.1.1.1.1.Doğum Öncesi	11

4.1.1.1.1.1.Kısırlığı Giderme-Gebe Kalma.....	11
4.1.1.1.1.2.Gebelikten Korunma.....	15
4.1.1.1.1.3.Gebe Kadının Uygulamaları / Kaçınmaları	16
4.1.1.1.1.4.Aşerme	19
4.1.1.1.1.5.Çocuğun Cinsiyeti.....	21
4.1.1.1.2.Doğum Sırası-Doğum Olayı	24
4.1.1.1.2.1.Göbek Kesme / Tuzlama / Yıkama.....	26
4.1.1.1.2.2.Çocuğun Eşi / Göbeği	28
4.1.1.1.3.Doğum Sonrası.....	29
4.1.1.1.3.1.Lohusalık / Lohusa Bakımı / Lohusa Ziyareti / Lohusa Şerbeti	30
4.1.1.1.3.2.Lohusa ve Bebeği Ziyaret	31
4.1.1.1.3.3.Albasması.....	31
4.1.1.1.3.4.Kırk Basması.....	33
4.1.1.1.3.5. Kırklama ve Kırk Gün İçinde Yapılan Diğer İşlemler.....	35
4.1.1.1.3.6.Ad Koyma.....	36
4.1.1.1.3.7.İlk Diş / Tırnak Kesme / Saç Kesme.....	38
4.1.1.1.3.8.Yürüyemeyen Çocuk / Konuşamayan Çocuk	40
4.1.1.1.3.9. Bölüm Değerlendirmesi	42
4.1.1.2.Evlenme	45
4.1.1.2.1.Evlendirme Biçimleri.....	46
4.1.1.2.2.Evlilik Öncesi.....	48
4.1.1.2.2.1.Gelin-Güvey Seçimi.....	48
4.1.1.2.2.2.Kısmet Açma	50
4.1.1.2.2.3.Görücülük / Kız İsteme	52
4.1.1.2.2.4.Söz Kesme	54
4.1.1.2.2.5.Nişan	55
4.1.1.2.2.6.Davet-Okuntu.....	56
4.1.1.2.2.7.Bölüm Değerlendirmesi	58
4.1.1.2.3.Düğün.....	59
4.1.1.2.3.1.Bayrak Dikme / Sağdıç	61
4.1.1.2.3.2.Çeyiz	63
4.1.1.2.3.3.Kına.....	66
4.1.1.2.3.4.Gelin Alma.....	69
4.1.1.2.3.5.Gelin İndirme	71
4.1.1.2.3.6.Nikâh / Gerdek.....	73
4.1.1.2.4.Düğün Sonrası.....	75
4.1.1.2.4.1. Duvak.....	75
4.1.1.2.4.2.Düğünde Oynanan Oyunlar	76
4.1.1.2.5.Bölüm Değerlendirmesi	79
4.1.1.3.Ölüm	80
4.1.1.3.1.Ölüm Öncesi	81
4.1.1.3.1.1.Ölümü Düşündüren Ön Belirtiler.....	81
4.1.1.3.1.2.Kaçınmalar	83
4.1.1.3.2.Ölüm Sırası Ve Defin İşlemleri	85
4.1.1.3.2.1.Ölüm Sırasında ve Sonrasında Yapılan İşlemler	85
4.1.1.3.2.2.1.Ölünün Gömülmeye Hazırlanması	86
4.1.1.3.2.2.2.Yıkama ve Kefenleme.....	88
4.1.1.3.2.2.3.Cenazenin Taşınması	90
4.1.1.3.2.2.4.Cenaze Namazı	91
4.1.1.3.2.2.5.Defin ve Mezarlıkta Yapılan İşlemler.....	92

4.1.1.3.3.Defin Sonrası	93
4.1.1.3.3.1.Cenaze Evi	94
4.1.1.3.3.2.Belirli Günler Ölü Yemeği.....	96
4.1.1.3.3.3.Ölünün Eşyaları	98
4.1.1.3.3.4.Devir-Iskat	99
4.1.1.3.3.5.Yas Tutma / Ağıt Söyleme.....	100
4.1.1.3.3.6.Mezar Ziyaretleri / Mezarlıkla Ruhlarla İlgili İnanmalar	102
4.1.1.3.3.7.Bölüm Değerlendirmesi	103
4.1.2.Bayramlar,Törenler ,Kutlamalar	104
4.1.2.1.Sünnet Töreni.....	104
4.1.2.2.Askerlikle İlgili Âdet ve İnanmalar	106
4.1.2.3.Dini Bayramlar.....	108
4.1.2.4.Milli Bayramlar.....	111
4.1.2.5.Bereket Törenleri	111
4.1.2.5.1.Nevruz Bayramı	112
4.1.2.5.2.Hıdrellez Bayramı.....	113
4.1.2.5.3.Yağmur Duası	116
4.1.2.5.4.Koç Katımı.....	118
4.1.2.5.5.Dua ekmeği (Dua Döşürme Yemeği)	119
4.1.2.5.6.Bölüm Değerlendirmesi	121
4.1.3.Halk İnanışları.....	121
4.1.3.1.Yatırlar ve Ziyaret Yerleriyle İlgili İnanışlar.....	122
4.1.3.2.Ocaklar	124
4.1.3.3.Nazar ve Nazarlık	130
4.1.3.4.Doğa Olaylarıyla İlgili İnanışlar	134
4.1.3.5.Cansız Varlıklarla İlgili İnanışlar.....	137
4.1.3.6.Bölüm Değerlendirmesi	138
4.1.4.Halk Mutfağı.....	139
4.1.4.1.Yiyecek Türleri ve Yapılışları	140
4.1.4.2.Bölüm Değerlendirmesi	147
4.1.5.Halk Hekimliği –Hastalıklar ve Tedavi Yöntemleri.....	148
4.1.5.1.Bölüm Değerlendirmesi	154
4.1.6.Çocukların Oynadığı Oyunlar.....	155
4.1.6.1. Bölüm Değerlendirmesi	170
4.2. HALK EDEBİYATI	172
4.2.1.Anonim Halk Edebiyatı Manzum Ürünleri.....	172
4.2.1.1.Ninni	172
4.2.1.2.Tekerlemeler	179
4.2.1.3.Mani	186
4.2.1.4.Türkü.....	196
4.2.1.5.Ağıt	206
4.2.2.Anonim Halk Edebiyatı Manzum-Mensur Ürünleri	229
4.2.2.1.Atasözleri	229
4.2.2.2.Bilmeceler	231
4.2.2.3.Alkışlar-Kargışlar (Dualar-Beddualar)	242

4.2.3.4.Halk Hikâyeleri.....	247
4.2.3.Anonim Halk Edebiyatı Mensur Ürünleri.....	268
4.2.3.1.Masallar.....	268
4.2.3.2.Efsane.....	305
4.2.3.3.Fıkra.....	317
4.2.3.4.Bölüm Değerlendirmesi.....	327
SONUÇ.....	329
KAYNAKLAR.....	338
KAYNAK KİŞİLER.....	338
KAYNAKÇA.....	343
EKLER.....	349
FOTOĞRAFLAR.....	349
ÖZGEÇMİŞ.....	369

KISALTMALAR LİSTESİ

- EA:** Elbistan Ağıt
EAT: Elbistan Ağıt
EB: Elbistan Bilmece
EM: Elbistan Mani
EN: Elbistan Ninni
ET: Elbistan Tekerleme
ETÜ: Elbistan Türkü
EY: Elbistan Yıllığı
S: Sayı
SS: Sayfa Sayısı

1.BÖLÜM

1.1 GİRİŞ

Kültür, toplum içerisinde görenek, örf ve adetlerin zamanla yerleşmesi ve nesilden nesile aktarılmasıyla vücut bulan, geçmişle gelecek arasındaki zamanda daima kendisine yer bulan gelenekler zinciridir. Bu gelenekler zinciri, bir nesilden diğer bir nesle, süregiden zaman içerisinde kendi öğretisini anlatmakta hem de aynı öğretiyi çağın ve mekânın şartlarına uydurarak varlığını sürdürmeye devam etmektedir. Kimi zaman doğum, ölüm, evlenme gibi geçiş dönemlerinde, toplumsal hayatın var olan ayin ve törenlerinde, kimi zaman ise meslek dalları ve el sanatlarında değişik şekillerde ortaya çıkan kültürel unsurlar, nihayetinde toplumun hayata bakış açısı ve bu açının dile yansıtılmasıyla tezahür etmektedir. Bu sebepten ötürü, bir toplumun kültürü ve kültürel icra kabiliyeti, o toplumun milli kimliğini de belirler.

Anadolu insanının hayata bakış açısı ve yaşam tarzı, köylerinden şehirlerine kadar her karış toprağında karşımıza çıkan uygulamalar yöreden yöreye farklılık göstermektedir. Şairler ve ağıtlar şehri olarak bilinen Kahramanmaraş'ın en büyük ve en kalabalık ilçesi olan Elbistan, bu çeşitliliğin sergilendiği topraklardan biridir. Elbistan, Kahramanmaraş ve Malatya arasında uzanan düz ve uzun bir ova olarak hem coğrafi açıdan hem de çeşitli medeniyetlere ev sahipliği yapmış bir toprak parçası olarak tarihî açıdan zengin bir yapıya sahiptir. Ayrıca kültürel açıdan da zengin ve verimli bir ilçedir. Elbistan halkının gelenek ve göreneklerinin, inanışlarının, anonim halk edebiyatı ürünlerinin derlenip incelenmesi, çalışmamızın konusunu oluşturmaktadır.

1.1.ÇALIŞMANIN AMACI

Bir toplumun varlığını sürdürebilmesi, kültürel değerlerinin korunmasından ileri gelmektedir. Elbistan ovası, ozanlar şehri Sivas, ağıtlar şehri Kahramanmaraş, Kayseri ve Malatya'ya kadar uzanan sınırlarıyla, zengin bir halk kültürünün kaynaştığı kilit bir noktada yer almaktadır. Verimli tarım arazileri ve zengin yeraltı kaynaklarını; doğumdan ölüme kadar olan bütün bir toplumsal yaşam kaynaklarıyla birleştirmiş, kendisine özgü bir toplumsal yapıya sahip olmuştur. Elbistan'a halk kültürü ile ilgili yapılmış derli toplu bir çalışma bulunmamaktadır. Çalışmamız zengin bir halk kültürüne sahip olan Elbistan ilçesinin kültürel ürünlerinin derlenmesini,yazıya geçirilmesini ve incelenmesini amaçlamaktadır.

1.2. ÇALIŞMANIN KAPSAM VE SINIRLARI

Araştırma alanımız, Elbistan merkezi ve 40 köyle sınırlıdır. Ağlıca, Akbayır,Alembey, Ambarcık, Aşılık, Balıkçıl, Beyyurdu, Büyükyapalak, Çatova,Çiçek, Demircilik, Doğan, Eldelek, Elmalı, Evcihüyük, Geçit,Gündere, Güvercinlik, Hacıhasanlı, Hasankendi, İğde, İkizpınarı, İncecik, Izgın, Horhor, Höplek, Kalealtı, Kayageçit, Keçemağara, Körücek, Küçükyapalak, Ovacık, Sarıyatak, Soğucak, Türkören, Yapraklı, Özcanlı, Karahasanuşağı, Tombak köylerinde derleme çalışması yapılmıştır.

1.3. ARAŞTIRMA ALANININ TARİHİ

Elbistan ilçesi, en eski uygarlıklardan günümüze birçok medeniyete ev sahipliği yapmış bir yerleşim yeridir. Elbistan Ovası, bugünkü Göynük Geçidi'nden Orta Anadolu'ya ve Malatya'dan Kayseri'ye yapılan akınların sürekli uğrak yeri olmuştur. Malatya'nın Bizans'ın eline geçmesinden sonra, orduların tek geçidi, Elbistan Ovası olmuştur. Ovanın 3000 metreye varan yüksek dağlarla çevrili olması ve aşılması zor derin geçitlerin bulunması, yöreye, tarihteki isyanların ve hakimiyet çatışmalarının merkezi olması açısından elverişli koşullar sağlamıştır. Ancak, birçok medeniyete ev sahipliği yapmasına rağmen yörede, antik yerleşim yerleri ya da harabeleri olduğuna dair herhangi bir kanıt rastlanmamıştır (EY, 1993: 27-30).

1072-1073'te Bizanslı Komutan Filiratos, Anadolu'nun birçok yeri gibi Elbistan'ı da ele geçirmiştir. 1085'te de Süleyman Şah'ın komutanlarından Emir

Buldacı tarafından fethedilerek Müslüman Türk hakimiyetine kavuşturulmuş ve Süleyman Şah'a bağlanmıştır. 1907-1098'de Haçlı Ordusu bölgeyi ele geçirmişse de hakimiyet daha sonra yeniden Türklerin eline geçmiştir. İlerleyen dönemlerde kent, Frenkler, Selçuklular, Danişmendliler gibi birçok devletin hakimiyetine girmiş, 1337'de Dulkadiroğlu Beyliği kuruluncaya kadar da çeşitli olayların, isyanların ve savaşların yaşandığı bir bölge olmuştur. Selçuklular'ın, İlhanlılar'ın, Moğollar'ın ve Klikya Ermenileri'nin dönem dönem akınlarına uğrayıp yağmalarına sahne olan bölgede, Selçuklular'ın etkisinin azalmasını fırsat bilen diğer medeniyetler, bölgeyi ele geçirmeye çalışmışlardır (EY, 1993: 27-30).

1515 yılında Yavuz Sultan Selim'in Dulkadiroğullarıyla yaptığı Turnadağ Savaşından sonra Osmanlı topraklarına katılan Elbistan, önce Sivas'a, sonrasında da Karaman'a bağlı bir sancak haline getirilmiş, fakat daha sonra yeniden Maraş'a bağlı bir kaza olarak çağımıza kadar gelmiştir. Bölgenin köy nüfusunu oluşturan yörükler tarihi açıdan zengin bir mirasa sahiptir. Osmanlı sarayına sekiz gelin veren bölgede, Kanuni Sultan Süleyman'ın annesi Ayşe Hafza Hatun'un yaptırdığı cami başta olmak üzere, birçok tarihi eser bulunmaktadır. Yine Dulkadiroğlu Beyliğinden kalma tarihi eserler ve kültürel yapılar da göze çarpmaktadır. Bunlar hala ortaya çıkarılmaya devam etmektedir (EY, 1993: 27-30).

1.4. ARAŞTIRMA ALANININ COĞRAFİ ÖZELLİKLERİ

Elbistan, coğrafi sınırlarının uzandığı bölümler olarak Akdeniz, İç Anadolu ve Doğu Anadolu Bölgelerinin kesiştiği noktada yer almaktadır. Kuzeyinde Darende-Gürün, güneyinde Nurhak-Ekinözü, doğusunda Malatya-Doğanşehir İlçesi, batısında ise Afşin ve Göksun yerleşim merkezleriyle çevrilmiştir.

Elbistan, Şar Dağı kütesinin kuzeydoğu eteğinde, denizden 1150 metre yükseklikte, kendi adıyla anılan oldukça geniş bir ovada kurulmuştur. Diğer yerleşim merkezlerinin yükseltileri 1150 metre ile 1500 metre arasında değişmektedir (EY, 1993: 57).

Elbistan havzası Doğu Anadolu'nun güneybatı ucunda bulunur. Havzanın etrafı, yüksekliği yer yer 2000-3000 metreyi aşan dağlarla çevrilmiştir. Uzun eksenini 60-65 kilometreye varan, eni ise en geniş yerinde 40-45 kilometre olan havza tabanı, denizden 1150 metre yüksekliktedir. Havzanın batı ucu, yüksekliği zaman zaman 2500 metreyi geçen Binboğa dağlarıyla sınırlıdır. Diğer taraftan güney kısımda bulunan Berit ve Nurhak dağları, sahanın en yüksek noktalarını oluşturur. Havzanın

kuzey ve kuzeydoğusunda yer alan dağlar, güneye ve batıya nazaran daha azyükseltiye sahip olsalar da burada da yükselti, 2000 metreyi geçmektedir. Bu sınırlar dahilinde havza alanı, yaklaşık 3000 kilometrekarelik bir yer kaplamaktadır (EY, 1993: 59).

1.5. ELBİSTAN ADININ TARİHÇESİ

Elbistan adının tarihçesi ve nereden geldiği tam olarak tespit edilemediği gibi, ilçenin adının Romalılar döneminden önce ne olduğu ya da nasıl telaffuz edildiği de bilinmemektedir. Ancak, Muğla ve çevresinde kurulan Menteşe Beyliği'nin beyinin babasının adı da Elbistan Bey (Ablistan Bey şeklinde de telaffuz edilir) olduğu göz önüne alınırsa, Elbistan'ın bir kişi adından kaynaklanmış olabileceği kabul edilebilir (EY, 1993: 27). Elbistan'ın adı Arapça kaynaklarda, Albustayn olarak geçmektedir. On altıncı yüzyıldan sonra Albistan, Albistan ve Cumhuriyet döneminde de Elbistan olarak geçer (Kuyumcu, 1995: 9).

Urfalı tarihçi Matthieu ve diğer Ermeni tarihçiler Ablasta, Süryanî tarihçiler Ablastayn, Latin tarihçiler Plastantia, Selçuklular tarihine dair eserler yazan müellifler ile 18. ve 19. yüzyıldaki İranlı tarihçiler Ablistan, 19. asırdan itibaren Arap tarihçi İbn İyas hariç olmak üzere bütün müellifler Albistan veya Elbistan şeklinde yazmışlardır. Rus hacısı Bazil tarafından yazılan seyahatnamede, Elbistan şeklinde yazılıp söylenen isim, yerli halk dilinde Albistan ve Elbistan şekline dönüşmüştür. Alaüddeve Bozkurt Bey'in vakıfnamelerinin tamamında Ablistan şeklinde yazılmıştır. Rivayetlerden, "Aslan yatağı" anlamından türetilmiş Alpistan ve "bağlık, bostanlık oluşundan" türetilen Albostan isimlerinin aslı ve dayanağı olmadığı gibi hiçbir eserde de bu isimlere rastlanılmamıştır (EY, 1993: 27).

1.6. ELBİSTAN'IN EKONOMİSİ

İlçe ekonomisi tarıma dayalıdır. Çok verimli ve sulak bir ovaya sahip olan Elbistan'da her türlü tahıl ve bilhassa kaliteli pancar, çeltik, buğday, fasulye ve nohut yetiştirilmektedir. Bu yüzden Elbistan, Kahramanmaraş ilinin en önemli tarımsal üretim alanlarından birisidir. Ovanın büyük bir bölümüne buğday ekilirken, yaygın olarak yetiştirilen bir başka tahıl da arpadır. Baklagiller, şeker pancarı ve ayçiçeği gibi tarımsal sanayi ürünleri, bölge ekonomisi için oldukça önemlidir.

Nohut ve fasulye üretiminde Türkiye'nin başta gelen ovalarından biri olan ilçede, 1970sonrasında Antepfıstığı yetiştirilmeye başlanmıştır. Ayrıca önemli ölçüde elma ve kayısı da yetiştirilmektedir (Kuyumcu, 1995: 10).

İlçeye bağlı köylerin yaklaşık olarak yarısında temel geçim kaynağı hayvancılıktır. İlçede en çok koyun, dağlık yörelerde kıl keçisi, ovada ise sığır yetiştirilir (Kuyumcu, 1995: 10). Merkezde kentleşmeye bağlı olarak memur kesimin artışı söz konusu ise de hemen 5-6 km ötesinde, kasaba ve köylerinde çitçilik ve hayvancılık uygulamaları temel geçim kaynaklarını oluşturmaktadır.

Elbistan ile Afşin ilçeleri arasında kalan geniş sahada düşük kalorili linyit yatakları vardır. 1984'te üretime geçen Türkiye'nin en önemli yatırımlarından biri ve en büyük termik santrali olan Afşin-Elbistan Termik Santrali,yöreden çıkarılan linyitleri kullanarak enterkonekte sisteme katkıda bulunmaktadır. İlçe topraklarında bulunan demir yatakları rezervinin 5 milyon 232 bin tonu aşkın olduğu da saptanmıştır. Termik santralinden başka önem taşıyan bir diğer sanayi kuruluşu şeker fabrikasıdır (Kuyumcu, 1995: 10). Elbistan şeker fabrikası,Akdeniz bölgesinin en büyük şeker fabrikasıdır ve çevre il ve ilçelerden gelen şekerin işlenmesi,Elbistan' ın komşuluk ilişkilerini ve kültürel alışverişini de hızlandırmıştır.

2. BÖLÜM

KAYNAK ÖZETLERİ

2.1. ELBİSTAN HALK KÜLTÜRÜYLE İLGİLİ YAPILAN ÇALIŞMALAR

Elbistan yöresi gerek tarihsel arka planı gerekse gelenek ve görenekleriyle zengin bir bölgedir. Türkiye'nin dördüncü büyük ovası olması nedeniyle çevresindeki yerlere göre yoğun bir yerleşim alanıdır. Bu sebepler çerçevesinde farklı kültürlerin birbiriyle etkileşiminden yöre kültürü oluşmuştur. Doğum, ölüm, evlenme gibi geçiş dönemi pratikleri, bayramlar ve törenler, halk inanışları, halk mutfağı ve halk edebiyatı ürünleriyle ilgili olan yazılmış eserlerden tezimize kaynak oluşturacak bilgileri dâhil ettik.

A) Tezler

Yörenin kültürel yapısıyla ilgili doğrudan çalışılmış bir tez çalışması bulunmamaktadır. Yararlanılan tezler Anadolu'nun çeşitli bölgelerindeki kültürel unsurları içeren kaynaklardır. Bu çalışmalar Elbistan halk kültürüyle diğer yörelerdeki kültür unsurları, inanış ve uygulamaların farklılık ve benzerliklerini görmemiz için önem teşkil etmektedir.

Çalışmamız esnasında yöreye yakın ilçelerden Duygu Arslan'ın hazırladığı “Kahramanmaraş İli Göksun İlçesi Halk Kültürü Araştırması” adlı çalışmadan yöreye yakın ilçelerden biri olan Göksun ile ilgili kültürel unsurların benzerlik göstermesinden dolayı faydalandık. Bu çalışmada geçiş dönemleri pratikleri olan doğum, evlenme, ölüm âdetleri ve buna bağlı inanışlar, bayram, tören ve kutlamalar halk inanışları, halk mutfağı, halk bilgisi, anonim halk edebiyat ürünleri ve âşık edebiyat ürünleri üzerinde durulmuştur.

b)Kitaplar

Çalışmamıza doğrudan katkı sağlayacak eserler tespit edilmemiştir. Konu ile alakalı kaynaklar sınırlı sayıdadır. Nevzat Şen vd. tarafından hazırlanan Cumhuriyetin 50.yılında Elbistan adlı eserde Elbistan ile ilgili genel bilgilerin yanı sıra gelenek görenekler ve halk edebiyatı ürünlerinden kesitler yer almaktadır.

Şaban Kurt vd. tarafından hazırlanan Cumhuriyetin 70. Yılında Elbistan adlı eser Elbistan'ın tarihî, coğrafi ve idarî yapısı ve kültürel yapısı hakkında bilgiler içermektedir.

KahramanmaraşBüyükşehir Belediyesi tarafından hazırlanan “Kahramanmaraş Yöresi Ağıtları ” adlı eserde Elbistan bölgesindeki ağıtlara geniş bir yer ayrılmıştır.

Ali İhsan Kuyumcu tarafından hazırlanan “Elbistan Sokakları” adlı eser yöreye ait deyimler, atasözleri, sokak oyunları, fıkralar, efsaneler, maniler yer almaktadır.

3. BÖLÜM

MATERYAL VE YÖNTEM

3.1. MATERYAL

Çalışmamızın materyal kısmını Elbistan halk kültürüne ait geçiş dönemleri, gelenek-görenekler ve halk edebiyatı unsurları ile ilgili elde edilen bilgileri edinirken kullandığımız araç gereçler oluşturmaktadır. Alan araştırmamız enasında, ses kayıt cihazı, kamera, fotoğraf makinesi, not defteri gibi araçlardan yararlanılmıştır.

3.2. YÖNTEM

“Elbistan Halk Kültürü” adlı bu çalışmada derleme ve inceleme yöntemleri kullanılmıştır.

Çalışmada gözlem, görüşme ve anket gibi derleme yöntemleriyle Elbistan halk kültürüne ait anonim halk edebiyatı ve halk kültürü ürünleri tespit edilmiştir. Saha çalışmamız enasında yönlendirilmiş görüşme tekniğinden yararlanılmıştır. Yönlendirilmiş görüşmede önceden hazırladığımız soruları, belirlenen köylerdeki kaynak kişilere yönelterek bilgi edinilmeye çalışılmıştır. Kaynak kişilere yöneltilecek soruları sahaya çıkmadan hazırlayıp kaynak kişileri sıkmadan sohbet havası niteliğinde sormaya çalıştık.

Kaynak kişileri belirlemek ve onlara ulaşmak amacıyla köylerin listesini edinip köy muhtarlarına ulaşarak köyler hakkında bilgi aldık. Bu sayede gidilecek köylerini listesini belirledik. Gittiğimiz köylerde yöreyi çok iyi bilen kılavuz kişilerden yararlandık. Gözlem tekniği alanda çalışan kişilerin gördüğü olayları gördüğü şekilde oluş şekline göre kayıt altına almaktır. Kayıt altına alma işlemi ses kayıt cihazıyla ve kamerayla yapılmıştır.

Çalışmanın temelini oluşturan yöntem ise görüşme yöntemidir. Görüşme yönteminde Metin Ekici'nin Halk Bilgisi (Folklor) adlı kitabındaki derleme soruları

(Ekici,2011: 150-234). Kaynak kişilere yöneltilmiş ve araştırılan konularla ilgili materyallere ulaşılması hedeflenmiştir.

Bu çalışmada önce Elbistan üzerine yapılmış alan araştırması çalışmalarından ve yazılı kaynaklardan yararlanılmış, yöresel dergiler ve arşiv çalışmalarından faydalanılarak bölge hakkında genel bilgi elde edilmiştir.

4. BÖLÜM BULGULAR VE TARTIŞMA

4.1. HALK KÜLTÜRÜ

4.1.1. Geçiş Dönemleri

4.1.1.1Doğum

Doğum, evlenen her çiftin nesillerinin devamını sağlayan geçiş dönemlerinden ilkidir. Hayatın ilk evresi olan ve bütün toplumlarda mutlulukla karşılanan bir olaydır. Her toplumun kendine özgü doğumla ilgili inanış ve uygulamaları vardır. Doğumgüç, kuvvet, saygınlık gibi değerleri beraberinde getirmektedir. Kadının gebe kalma isteğiyle başlayan süreçte bazı pratikler uygulanır (Örnek, 2016: 184). Bu adetlerin Anadolu'da, yöreden yöreye benzerlik ve farklılık gösterdiği görülmektedir. Bu uygulamaların belli bir sıraya göre kümelendiği görülmektedir. Erman Artun, doğumolayını üç evreye ayırmıştır:

1. Doğum Öncesi
2. Doğum Sırası
3. Doğum Sonrası (Artun, 2008: 134).

Çalışmamızın bu bölümünde Anadolu'daki doğum konusuyla ilgili gelişen uygulamalar, doğum öncesi, doğum sırası ve doğum sonrası olmak üzere üç evre olarak incelenmiş ve Elbistan yöresindeki uygulamalara, âdet ve inanmalara yer verilmiştir. Doğum etrafında şekillenen âdet, gelenek-görenek, inanç ve uygulamaların asıl amacı gebe kalma, gebelik dönemi ve gebelik sonrasında

ortayaçıkabilecek problemlerle baş edebilmek ve bebeği çeşitli tehlikelerden korumayı amaçlamaktadır.

4.1.1.1.1.Doğum Öncesi

Geçiş dönemlerinden ilki olan doğum evresinin, çocuk sahibi olmaya karar verilmesinden çocuğun dünyaya gelmesine kadar olan dönemine,“doğum öncesi dönem” denmektedir (Artun, 2008: 135). Mutluluk nedeni sayılan doğum olayının öncesinde gebe kalmak isteyenlerin yaptıkları ya da gebelik dönemindeki yaptıkları uygulamalar, bu dönemin temelini oluşturmaktadır. Gelinin gittiği yerde saygınlık kazanması, erkeğinin soyunu devam ettirme düşüncesi, kadının doğurmasını gerekli kılmaktadır (Örnek, 2016: 184). Bunun için doğum öncesinde, birtakım âdet ve inanışlarının uygulandığını görmekteyiz.

4.1.1.1.1.1.Kısırlığı Giderme-Gebe Kalma

Hayat; doğum, evlenme ve ölüm aşamalarından oluşmaktadır. Bebek sahibi olmak, her ailenin arzuladığı bir durumdur. Evlendikten sonra uzun bir süre çocuk sahibi olamayan kadına ya da erkeğe, halk arasında “kısır” denilmektedir. Tacemen, kısırlığı “İnsanlara, hayvanlara, ağaçlara Tanrı tarafından gönderilen ceza” olarak tanımlamıştır (Tacemen, 1998: 275).

Evlilikten sonra bebek sahibi olmak için çeşitli belirtilerin görülmesi gereklidir. Bu belirtiler uzun bir süre görülmezse kısırlık durumundan şüphelenilir (Boratav, 1984: 143-144). Çiftler, bu probleme çözüm bulmak amacıyla birtakım inanış ve uygulamalara başvururlar. Bu uygulamalar dinsel-büyüsel, halk hekimliği ve tıbbi uygulamalar olmak üzere üç grupta toplanmıştır (Örnek, 1996: 132).

Anadolu’da ve diğer Türk devletlerinde çocuk sahibi olamamak, anne ve baba adayları için zor bir durum olarak görülmektedir. Eskiden beri gebelik ve kısırlıkla ilgili çeşitli uygulamaların varlığı bilinmektedir. Diğer Türk devletlerinde kısırlıkla ilgili yapılan uygulamalar konusunda Abdulkadir İnan, Yakut kadınlarının, mukaddes bir ağacın dibinde, ak-boz at derisi üzerinde, ağlayarak dua ettiklerini söylemektedir. Kırgız-Kazaklarda da kısır kadınların sahrada tek başına biten bir ağaç ya da bir pınar başında koyun keserek orada zaman geçirdiklerini belirtmektedir (İnan, 1986: 167-168).

Anadolu'da yukarıda 3 gruba ayırdığımız uygulamaların daha çok kırsal kesimlerde uygulanmaya devam ettiği görülmektedir. Tahtacılar'da kısırlığı gidermek için yatırlara, türbelere ve ziyaretlere gidilmesi, kadınların kurt postunun ağzından geçirilmesi, yılan ağzından alınan civcivin kurutulup evin kapısına asılması, kırklamada çocuk kucaklama, kadının kocasının şalvarından üç defa geçirilmesi gibi uygulamalara başvurulduğu görülmektedir (Çıblak, 2005: 166). Bu uygulamaların dinî ve büyüsel nitelikli olduğu söylenebilir. Kısırlığı gidermek için halk hekimliği yöntemlerine de başvurulduğu görülmektedir. Tekirdağ halk kültüründeböğürtlen kökü kaynatılıp içilmesi, ebe gömeci otunun kaynatılıp buğusuna oturulması, kısırlığı gidermek için uygulanan bitkisel yöntemler arasında yer almaktadır (Artun, 1998: 3). Elâzığ'da kadın katran, saman, maydonozbuhusuna oturtulmaktadır (Tanyıldızı, 2015: 1074). Bu uygulamaların hepsi kadınların kısırlığı gidermek amacıyla başvurdukları yöntemlerdir.

Yukardaki bilgilerden hareketle kısırlık olgusunun bireyi ve toplumu rahatsız ettiği ifade edilebilir. Çocuk sahibi olmanın önemi ve gebe kalmak için başvurulan yöntemlerin önemi vurgulanmaktadır. Toplumun en küçük yapı taşı olan aile yapısının çocukla daha da önem kazandığı ortaya koyulmaktadır.

Uygulamalar

Çalışma alanımız olan Elbistan yöresinde de yukarıda bahsedilen uygulamalara rastlandığı görülmektedir. Tıp alanında çareler arandıktan sonra dinî ve büyüsel nitelikli uygulamalara başvurulmaktadır. Yörede kısırlık, diğer yerlerde de olduğu gibi hoş karşılanan bir durum değildir. Yörede ebemkömeci otu kaynatılıp içilmektedir. Bu, bitkisel tedavi yöntemlerinden en çok bilinen ve tercih edilen yöntemlerdendir. Araştırma alanımızda eskiden hamile kalmak için kadınların ayaklarından asıldığı da belirtilmiştir. Kısırlığı gidermek amacıyla ocaklara da gidildiği görülmektedir. Yörede bu yöntemi daha çok Alevi-Bektaşiliğe mensup kişilerin tercih ettiği görülmektedir. Hamile kalamayan kadının toplum, eş ve aile tarafından iyi karşılanmadığı görülmemektedir. Hatta yörede gebe kalamayan kadının üzerine evlenildiği durumlar da yaşanmaktadır. Yöredeki kadınlar bu durumu yaşamamak adına bu yöntemlerin çoğuna başvurumaktadırlar.

Uygulamalar

- Erkek kusurlu ise: Bir ebeye koç götürülürdü.Koç kesilir ve derisi yüzülürdü.Derinin içine çocuğu olmayan adamı koyarlar .Güneşin altına koyulur ve terlemesi beklenir.Aynı işlem kadınlara da uygulanır (K5).
- Kısır olan bir kadın hor görülür ve kocası hemen evlendirilir (K109).
- Çocuğu olmayan birisi adak adar (K47).
- Kısırlığı gidermek için ebemkömeci otu pişirilip kadınların karınlarına koyulur (K73,K91).
- Kadın ayaklarından havaya asılırdı (K47, K85, K109).
- Kükürt yakılıp tütsü yapılır (K85).
- Reyhan ve maydanoz suyu kaynatılır içilir (K86).
- Ebemkömeci otu kaynatılıp içilir (K85, K86, K73, K91).
- Ebegümeci otu kaynatılır ve kadın içine oturturulur (K101).
- Kadın hamile kalmak için belini çektirir (K1, K37, K45, K57, K70, K85).
- Yatırlara gidilir (K1, K37, K45, K57, K70, K89, K101).
- Kadınlar çocuklarını düşürmek için ağırlık kaldırırlardı, yüksekten atırlar (K1, K28).
- Hamile kalamayan kadına kısır denilir (K45, K70, K37, K87, K101, K109).
- Hamile olduğunu aşerince anlar (K5,K89).
- Kadın adet olmazsa, hamile kaldığı anlaşılır (K45,K57).
- İdrara karbonat atılırdı,köpürürse hamile olduğu anlaşılır (K70).
- Eskiden ancak kadınların karınları büyüdüğü zaman hamile oldukları anlaşılır (K109).
- Kadında iltihaplanma varsa ebegümeci otu kütükte dövülür,süt ve arpa kepeğiyle pişirilir kadına içirilir ya da ebegümeci otu kaynatılıp iltihaplı yere koyulur.Kadın adetliyken bu işlem yapılmaz.Bu işlem yapıldıktan sonra kadının beli çekilir.Bundan sonra kadın hamile kalabilir (K1, K37,K45).
- Hamile kalamayan kadınların beline yakı yapılır (K25).
- Kadınları ayaklarından asarlar (K25,K70, K109).

- Düşük yapan kadınlara Yedi Mehmet uygulaması yapılır.Mehmet adında olan 7 evden bez parçaları toplanır ve onunla gömlek dikilir (K25,K37, K92).
- Bir kadının çocuğu doğup da ölüyorsa, doğan çocuğa farklı evlerden bez toplayıp kıyafet dikerler (K101).
- Kadın düşük yaparsa ocaklara götürülür (K89).
- Karnında çocuk durmayan kadına, ismi Mehmet olan yedi evden odun toplarlar, sancılanan kadınıbu odunla ısıtılan suda banyo yaptırırlar (K37).
- Hamile kalmak isteyen kadın muska yazdırılır (K37, K109).
- Hamile kalmak isteyen kadın belinden sallanır (K37, K109).
- Ebe kadına hamile kalmak isteyen kadın belini ovdurur (K37, K45, K57,K91, K92, K101, K109).
- Çocuk düşüren kadını hocalara götürürler (K25, K92, K109).
- Hamile kadınlara köpeğe bakmayın derler (K25).
- Hamile kalmak isteyen kadın arpa suyuna oturtulur (K67).
- Çocuğu olsun diye yeni geline yumurta pişirip yedirilir(K86).
- Çocuğu geç olan kadınısaçı yedi sene kesilmez (K89).
- Ebemgümece otu, bulgur ve unla karıştırılıp kaynatılır.Hamur haline getirip kadını bir iki saat bekletilir (K92).
- Kadınlar hamile kalmak için nar kabuğu, soğan kabuğu ve alıç kökünü kaynatıp,suyu ile un karıştırılıp hamur yapılır ve yenir (K96).
- Kadınlar hamile kalmak için ebemkömece otu haşlanır ve kadının karnına koyarlar (K104).

Değerlendirme

Uygulamalar kısırlığı gidermek amacıyla çeşitli uygulamalara başvurulduğu görülmektedir. Bu uygulamaların çoğunlukla bitkilerle yapılmasının yanı sıra çeşitli fiziksel hareketlere ve inanışlara bağlı olarak uygulanmakta olduğuna rastladık.

4.1.1.1.1.2.Gebelikten Korunma

Anadolu'da ve Türklerde gebe kalmak için çeşitli yöntemlere başvurmanın yanı sıra gebelikten korunmak ya da gebeliği sonlandırmak için de çeşitli yöntem ve tekniklerin uygulandığı görülmektedir. Dünyaya gelen her çocuk aileye maddi bir yük getirmektedir. Bu yüzden çok fazla çocuk istenmemektir. Bu durumu önlemek amacıyla yörede çeşitli pratiklerin uygulandığı görülmektedir.

Araştırmamızda yeteri kadar çocuğu olduğunu ve yeni bir çocuğa daha bakamayacağını düşünen bazı kadınlar,maddi imkânsızlıkları da düşünerek hamile kalmamak ya da düşük yapmak için bazı geleneksel yöntemleri kullanmaktadır. Günümüzde bu geleneksel yöntemler yerini modern tıbbı bırakmakla birlikte geleneksel yöntemlerin devam ettiğini görmekteyiz (Çıblak, 2005: 167).

Günümüzde sağlık kuruluşlarının önerdiği doğum kontrol yöntemleri yaygınlaşsa da halk arasında geçerliliğini devam ettiren uygulamalar görülmektedir. Anadolu'dagebelikten korunmak için uygulanan yöntemlerden bahsedecek olursak: Adana'da mahalle ebelerine kasık çektirme, hazneye tavuk tüyü sokma gibi yöntemlere başvurulduğu görülmektedir (Başçetinçelik, 2009: 50). Silifke'de kına ya da lahana kaynatılarak içilir (Ağcalar, 2009: 42).Diyarbakır Ergani'de ara ebesine gidilerek rahim ters çevirilmektedir (Akca, 2009: 18). Konya Kulu'da ağır yük kaldırılarak düşük yapmak yöntemine başvurulmaktadır (Çoban, 2011: 13). Bu yöntem Anadolu'nun çoğu yerinde sıklıkla tercih edilen yöntemlerin başında gelmektedir. Korunma amacıyla bitkilerden de faydalanılmaktadır. Hatay Kırıkhan'da karadut kökünün kabukları ya da soğan kabuğu kaynatılıp içilmektedir (Köseler, 2008: 15). Adana Ceyhan'da kına ya da maydanoz kaynatılıp içilmektedir (Yolcu, 2008: 17).Sık kullanılan bir başka yöntem ise kordonları bağlatma yöntemidir. Bu yöntemle yörede çok fazla çocuk sahibi olduğunu düşünen kadınlar çocuk sahibi olmayı önlemek amacıyla bu tıbbî yönteme başvurmaktadırlar.

Uygulamalar

- Eskiden kadınlar çocuklarını düşürmek için sabun kullanırlar (K6).
- Ebegümece otu kaynatılıp içilir (K6, K70).
- Kadınlar çocuklarını düşürmek için ağırlık kaldırır,yüksekten atlarlar (K1, K28, K85).
- Hamile kalmamak için ya da bebeği düşürmek için kına içilir (K70).

- Hamileliği önlemek için ya da bebeği düşürmek için iri kahve hap gibi yutulur (K70).
- Bebeği düşürmek için damdan atlarlar (K70).
- Gebelikten korunmak için soğan kabuğukaynatılıp içilir (K85).
- Hamile kalmamak için tuzlu su içilir (K92).
- Hamile kaldıktan sonra yeşil sabun fitil gibi yerleştirilir.Yerleştirilen bu sabun sancı yapar ve çocuk düşer (K109).
- Hamile kalmamak için gripin içilir (K109).

Değerlendirme

İnceleme yaptığımız Elbistan ve çevresinde gebelikten korunmak için eski usul korunma yöntemlerinin yerini modern yöntemlerin aldığını görmekteyiz. Yörede istenmeyen gebeliklere son verilmek istenildiğinde en sık başvuru olan yöntem ağır kaldırmaktır. Diğer yöntemler ise ebemkömeci otu, kahve ve tuzlu su da istenmeyen gebeliğe son vermekte en sık kullanılan uygulamalar arasında yer almaktadır. Ülkemizdeki son yıllardaki sağlık alanındaki gelişmeler ve en uzak yerlere bile ulaşımın kolaylaşması nedeniyle modern yöntemlerin kullanılmasını kolaylaştırmıştır. Kulaktan dolma bilgilerle, işe yarayıp yaramadığı kesin olarak kanıtlanmayan ilkel yöntemlerin terk edilmesi daha sağlıklı doğumlar yapılmasını ya da gebelikten korunmayı kolaylaştırmıştır.

4.1.1.1.3.Gebe Kadının Uygulamaları / Kaçınmaları

Hamilelik süreci bebek ve anne açısından oldukça zorlu ve hassas bir dönemdir. Bu dönemde annenin yaptığı her şey bebeği olumlu ya da olumsuz etkileyecektir. Bebeğin iyi özelliklere sahip olması ve kötü özelliklere sahip olmaması için annenin bazı şeylerden kaçınması ya bazı uygulamaları yapması beklenmektedir.

Gebe kadın hamileliği esnasında bebeğini sağlıklı bir şekilde dünyaya getirmek için birtakım uygulamalara başvurmakta ve yapılmaması gerekenlerden kaçınmaktadır. Bu kaçınmaların temelinde, anne ile çocuğunun arasında sıkı bir bağ ve özdeşlik olduğu inancı yatmaktadır (Örnek, 2016: 192). Bu yüzden kadın hamile olduğunu anlamaya başlar başlamaz karnındaki bebeği çeşitli tehlike ve zararlardan korumak amacıyla daha dikkatli davranmakta ve yediğini içtiğine dikkat etmektedir. Annelik içgüdüünün bebek daha doğmadan devreye girdiğini buradan

anlamaktayız. Gebelik esnasında kadının baktıkları, yediği ve içtiği şeylerin bebeği etkileyeceği için gebe kadının bunlara dikkat etmesi gerekmektedir. Aksi durumda gebeliğe ya da bebeğe zarar geleceği düşünülmektedir. Gebe kadının bazı davranış ve uygulamalarının doğacak çocuğu olumlu veya olumsuz etkileyeceğine inanılmaktadır.

Kadının ve karnındaki bebeğin birbirlerini etkilediği toplumda kabul gören bir inanıştır. Bu yüzden gebe kadının yediğine, içtiğine dikkat etmesi gerekir. Sedat Veyis Örnek, gebe kadının uygulamalarından ya da kaçınımlarından bahsederken elma, erik, üzüm gibi meyvelerden yenilmesinden; ölü evine gitmekten kaçınılması gerektiğinden bahsetmektedir (Örnek, 2019: 192-193). Bu konuda örnekler verecek olursak: Acıpayamlı, ölümlere, çirkin çocuklara,tavşana, deveye, ayıya,siyah renkli eşyaya,tutulmuş ay ya da güneşe bakılmamasından söz etmektedir. Eğer bakılırsa çocuğu kötü yönde etkileyeceği üzerinde durmuştur. Bunlar yerine güzel çocuklara, semaya, aya, güzel fotoğrafa bakılmasının çocuğun görünümünü olumlu yönden etkileyeceğine değinmiştir (Acıpayamlı, 1974: 26-27).

Hamile kadının birtakım şeylerden kaçınmazsa kendisi ve bebeğinin zarar göreceği düşünülmektedir. Bunlara örnek verilebilecek inanışlardan bahsedecek olursak: Hamile kadının her önüne gelen yere özellikle de kapı eşiğine oturması çarpılacağı ya da doğum sırasında göbek bağının boynuna dolaşacağına inanıldığından dolayıdoğru kaçınılması gerek bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Gebe kadının sakız çiğnemesinin de bebeğinçok kakalı olacağına inanılmaktadır. Bunun yanında kadının aydınlıkta durması, kaldığı yerin aydınlatılması da gebe açısından önem arz etmektedir (Tacemen, 1998: 320-328). Anadolu'nun çeşitli yörelerinde karşımıza çıkan bu inanışlar temelinde bebeğin ve annenin kötülöklere karşı korunması yatmaktadır. Aksi durumda ise bebeğin ve annenin zarar göreceği düşünülmektedir.

Dünyaya gelecek bebeğin sağlıklı olması için Anadolu'da yapılan uygulamalardan bahsedecek olursak: Adana'nın Aladağ ilçesinde gebe kadının güzel, renkli gözlü çocuklara çokça bakması, aya bakması, hayvanlara ve çirkin insanlara benzeyeceği düşüncesiyleonlara bakılmaması inancı yaygındır (Yılmaz, 2005: 46). Kahramanmaraş'ın Göksun ilçesinde gebe kadının sakız çiğnemesi, çekirdek çitlemesi çocuk çenesiz olur diye uygun görülmemektedir. Gebe kadın haram lokma yemesi ya da çiğ et yemesinin bebeği olumsuz yönde etkileyeceğine inanılmaktadır (Arslan, 2011: 29).Tekirdağ'da doğum yapacak kadının doğum

anında en son neye bakarsa bebeğin ona benzeyeceğine inanılmaktadır. Bu yüzden çirkin şeylere bakılmaktan kaçınılmaktadır. Doğacak çocuk güzel olsun diye yumurta üstüne oturulur ve gül koklanır (Artun, 1998: 4). Kırıkhan'da doğacak çocuğun akıllı olması için gebe kadına süt, yoğurt, tereyağı; elma, kavun yedirilmeye çalışılmaktadır (Köseler, 2008: 23). Bu yöntem ve inanış ve uygulamaların amacının sağlıklı bir gebelik ve sağlıklı bir bebek dünyaya getirilmesinin amaçlandığını görmekteyiz.

Uygulamalar

- Hamile kadın dalak yediği zaman elini vücudunun neresine dokundurursa bebeğin orası siyah olur (K1, K4, K45, K70, K109).
- Çocuğunu doğup da ölen kadın tekrar doğan çocuğunun da ölmesini istemiyorsa yılanın kurbağayı yiyeceği sırada üç tane taş atıp kurbağayı düşürürse kadının çocuğunun ölmeyeceğine inanılır. Taşı atarken üç defa ihlas Suresi okunur (K1).
- Sürekli oğlu olanların bebeklerini sürekli kızı olanlar emzirirdi (K70).
- Doğacak çocuğun sıfatının düzgün olması için güzel insanlara bakılırdı (K1, K4, K70, K109).
- Doğacak çocuk güzel olsun diye kadınlar geceleri süt içerler (K45).
- Doğacak çocuğun güzel olması için güzel bir çocuk görüldüğünde "Allah'ım bana da böyle bir çocuk ver." diye dua edilir (K109).
- Bebek güzel olsun diye göbek bağının kanı yüzüne sürülür (K47).
- Bebek güzel olsun diye kadın nar yiyerek aynaya bakar (K70).
- Bebeğin güzel olması için hamile kadın can eriği, yenedünya, nar yer (K37).
- Çocuğu güzel olsun diye nar kırıp aynanın üzerinde yerlermiş (K101).
- Çocuk tüylü olmasın diye ayva yenilmez (K70).
- Bebek güzel olsun diye kiraz, can eriği yenir (K86).
- Doğacak çocuk sağlıklı olsun diye turşu ya da acı şeyler yenir (K87).

Değerlendirme

İnceleme yaptığımız Elbistan ve çevresinde gebe kadınların sağlıklı bir bebek dünyaya getirmek için çeşitli uygulamalara başvurduğunu görmekteyiz. Eskiden beri devam eden birtakım inanışlar günümüzde de devam etmektedir. Gebelik esnasında çocuğu olumlu ya da olumsuz yönde etkileyecek uygulama ve

inanırlara dikkat edildiğini görmekteyiz. Elbistan'da gebe kadınların çocukların güzel olması için yaptıkları arasında göbek bağıının kanının bebeğin yüzüne sürülmesi, gebelik esnasında geceleri süt içmeleri, ayna üzerinde nar kırıp yemeleri dikkat çekici uygulamalar arasında yer almaktadır. Diğer yerlerde görülen dalak, ciğer gibi şeyler yenildiği zaman elini nereye sürerse orada iz kalacağı inancının Elbistan'da da görüldüğüne rastladık. Düşük tehlikesini önlemek amacıyla ağır kaldırmaktan ve ağır işler yapmaktan kaçınılmaktadır.

4.1.1.1.1.4.Aşerme

Hamile kadının canı vakitli vakitsiz bir şeyler yemek ister, buna aşerme dönemi denilmektedir. Kadın, halk deyişimiyle aşerme aşamasına gelince bazı şeyleri yapmaktan özellikle acı, ekşi ve baharatlı şeyleri yemekten kaçınır ya da tam aksine yemeye özen göstermektedir (Örnek, 2016: 187).

Aşerme gebelikte kadında görülen bir hâldir. Sözcüğün aslı aş yerme olup yemek fiilinin olumsuz manasından çıkmış ve gebe kadının bazı yiyecekleri aşırı istemesi gibi olumlu mana kazanmıştır. Gebe kadın aşerdiği şeye ulaşamazsa çocuğun kusurlu olmasına hatta düşmesine bile neden olmaktadır. Kadının aşerdiği şeyle çocuğun cinsiyeti arasında bir ilişki olduğu inancı vardır. Gebe kadın çocukta kusur oluşturabilecek iz bırakması muhtemel şeyleri yemekten kaçınmaktadır (Boratav, 1984: 146). Bu yüzden yörede gebe kadının hamilelik esnasında bebekte oluşması muhtemel izleri önlemek amacıyla dalak, ciğer gibi şeyleri yemekten kaçınıldığı görülmektedir.

Aşerilen şeyle bebeğin cinsiyeti arasında ilişki bulunduğuna inanılmaktadır. "Ye ekşiyi doğur Ayşe'yi. Ye tatlıyı doğur atlıyı" ifadesinden yenilen şeylerin niteliğine bağlı olarak doğacak çocuğun kız ya da erkek olacağına inanılmaktadır. Yaygın olan başka bir inanca göre kadının canı ne isterse onu yemesi gerekmektedir (Örnek, 2016: 187).Hamile kadının yemek istediği şeylerin cinsinden bebeğin kız ya da erkek olacağını az ya da çok tahmin edilebileceğini görmekteyiz.

Aşerme Anadolu'nun yanı sıra diğer Türk halklarında da hamile kadınların sıkça karşılaştığı bir durumdur. Aşerilen yiyeceğin yenilmezse çocukta çeşitli problemlere neden olacağı inancı yaygındır. Bu kelimeye Türk Edebiyat dünyasında önem teşkil eden: Manas Destanı,Dede Korkut Hikâyeleri,Tahir ile Zöhre,Kerem ile Aslı gibi önemli eserlerde yer verilmektedir (Kalafat, 2001: 2).

Alptekin,aşerme konusunda “Ceyhun’dan Ceyhan’a Evlenmeyle İlgili Bazı Kavramlar” adlı makalesinde şunları belirtmiştir:

“Aşerme” sözcüğü Azerbaycan Türkleri’nde “Yerikleme” yani ağız tatsızlığı olarak kullanılmaktadır. Aşerme döneminde kadın kendi pişirdiği yemekleri yiyemez,midesi bulanır,başı döner ve halsizlik yaşar. Bu sebeple hamile kadının yakınları arzu edilen şeyi bulurlar. Buna Azerbeycan Türklerinde “Yeriyi bulma” ya da “Tike verme” denir. Aş eren kadının isteği kesinlikle bulunup verilmelidir. Bu istek yerine getirilmezse çocukta bazı olumsuzlukların oluşabileceğine inanılmaktadır. Hatta Azerbaycan Türklerinde ise bu durum günah olarak görülmektedir (Alptekin, 2009: 11).

Anadolu’nun çeşitli yörelerindeki aşerme durumlarında bahsedecek olursak: Adana’dakadının aşerdiği şeyi yiyemezse bebeğin şaşı olacağı, kadının yiyemediği şeyin çocuğun vücudunda izinin olacağına, çocuğun zayıf düşeceğine, çocuğunuzuvlarının eksik olacağı inancı yaygındır (Başçetinçelik, 2009: 56).Bebekte doğum lekesi olmaması için anne gebelikte dikkat etmektedir. Kozan yöresinde aşerilen şey yenilmediği takdirde ya da ciğer ya da çilek yerken vücudun görünürdeki yerlerine dokunulursa lekesi olacağı inancı yaygındır (Üzelgök, 2008: 26).Aşerilen meyvelerle ilgili de inanmalarla da karşılaşmaktayız. Örneğin Feke’de elma yenirse çocuğun yanaklarının kırmızı, kekik yenirse gözlerinin sürmeli olacağına inanılmaktadır (Ağcalar, 2009: 45). Bunlardan hareketle aşermenin toplumumuzda önemli bir yere sahip olduğunu görmekteyiz. Aşerme hamilelikte çok dikkat edilen konular arasında görülmektedir. Aşerilen şeyin yenilmediği takdirde çocukta eksiklik olacağına inanıldığından dolayı aşerilen şeyinyenilmesi gerektiği inancı yaygındır.

Uygulamalar

- Aşerme sırasında çocuğun etkileneceğini yiyecekleri yememek lazım (K1,K25,K70,K101).
- Kadının canı ne isterse o istediği muhakkak yapılırdı (K1,K4,K25, K70, K101, K109).
- Kadın aş erdiği şeyi yiyemezse bebek etkilenmesin diye avucunu yalar (K1, K25, K70, K101).
- Aşeren kadına yiyecekler kötü kokar (K1, K4, K70, K101, K109).
- Aşerenin midesi bulanır (K1, K4, K70, K101).

- Camı çekilen şey yenmezsen bebekte onun lekesi oluşur (K1).

Değerlendirme

Uygulamalar aşerme hamileliğin doğal bir süreci olarak görülmekte ve bununla ilgili adet ve inanmalar yaşamaya devam etmektedir. Gebe kadının aşerdiği şeyi yememesinin bebekte birtakım sorunlara yol açacağı yöredeki halk tarafından inanılmaktadır. Aşerilen şeyin zamanında temin edilmesi de yörede bebeğe ve anneye verilen değeri göstermektedir. Yörede aşermenin bebeğin fiziksel görünümünü etkileyeceği yönündeki inanç hakimdir. Ayrıca yörede aşerilen şeyin doğacak bebeğin cinsiyetini tahminde fikir vereceği inancı da yaygındır. Yörede aşerilen şeye ulaşamadığı durumlarda avuç yalanırsa bebeğin yaşayacağı olumsuzluğun önleneceği inancı da vardır.

4.1.1.1.5.Çocuğun Cinsiyeti

Hamile kadının doğuracağı çocuğun cinsiyetinin ne olacağı bütün toplumlarda merak konusu olmuştur. Kadının hamile olduğunu öğrendikten sonraki düşüncesi bebeğin cinsiyetinin ne olacağıdır. Bu yüzden bebeğin cinsiyetini öğrenmek için birtakım geleneksel yöntem ve inanışlara başvurulduğu görülmektedir.

Geleneksel kültürümüzde erkek çocuğa verilen önem düşünülünce bu isteğin gebe kadın üzerindeki etkisi yadsınamayacak bir gerçektir. Toplumda kıza verilen değer erkek çocuğuna bakarak daha aşağı seviye olduğu görülmektedir. Son zamanlarda bu durum etkisini kaybetmiş olsa da erkek çocuk sahibi olmaya ayrı bir önem verilmektedir. Bu yüzden gebe kadın, çocuğun cinsiyetini etkileyecek kurban, adak, muska, ağaca taş atılarak “Kızı / Oğlanı boşladım, oğlana / kıza başladım.” deme, birleşme sırasında ve sonrasında kadının soluna yatıp, solundan kalkması; son kız çocuğa Yeter, Döndü, Döne, Durdu, Kafiye gibi isimler koyma gibi birtakım büyü ve mistisizme dayanan birtakım inanç ve uygulamalara başvurulmaktadır (Örnek, 2016: 190). Anadolu’da ve Türklere erkek çocuğun soyu devam ettirme düşüncesi hâkim olduğundan dolayı erkek çocuk daha çok istenmektedir.

Doğacak çocuğun cinsiyetini tahmin etmede çeşitli yöntemlere başvurulmaktadır. Bunlar arasında yorum ve fal niteliğinde olanlara da rastlanmaktadır. Yorumların birçoğu rüyalardan çıkarılan anlamlardır. Cinsiyete

dair fikir verebilecek rüyalardan birkaçına yer verirsek: Gebe kadın rüyasında ay,bıçak,tüfek gibi nesnelere ya da ürkütücü şeyler görürse erkek; güneş,iğne,makas,gerdanlık,mücevher gibi eşyalar görürse kız olacağına yorumlanır. Gebeliğin başlamasıyla birlikte kadının vücudunda birtakım fiziksel değişimler görülmektedir. Bu da cinsiyet hakkında yorum yapmamızı sağlayan yaygın görüşler arasında yer almaktadır. Boratavbu konuda “Gebe kadının vücut tipinin değişmesinden,göğüs uçlarının renginin değişmesinden, aşerdiği şeylerden, çocuğun anne karnındaki hareketlerinden kız ya da erkek olacağı anlaşılmaktadır.” (Boratav, 1984: 145). Fiziksel görünümünden de bebeğin cinsiyeti üzerinde tahmin yürütüldüğü de görülmektedir. Acıpayamlı cinsiyet tahmini konusunda vücudun muhtelif yerleriyle ilgili birtakım ayrıntılardan bahsetmiştir. Bunlardan bahsedecek olursak: Gebenin kalçaları, sol memesi büyük olursa kız; sağ memesi büyük olursa erkek olacağından bahseder. Bir başka cinsiyet tahmin yöntemi ise gebenin dudağı ve beli kalınlaşırsa kız çocuk doğuracağı inancı yaygındır (Acıpayamlı, 1974: 34-35). Gebenin memesiyle ilgili bir başka inanış da memenin rengidir. Memenin rengi pembeysen kız olacağı; kahverengiyse erkek olacağı inancı vardır (Tacemen, 1998: 341).Tanyıldızı, bebeğin cinsiyetini tahmin etme konusunda, Elâzığ Halk Kültüründe Doğum Âdetleri adlı makalesinde kadının karnı sivriyse erkek;yuvarlak ve yaygansa kız olacağı, annenin kalçaları büyümüşse kız olacağına işaret olduğu inancı yaygındır (Tanyıldızı, 2015: 1075) şeklinde ifade etmektedir. Yörede de bu inanışlarınçoğunun kadınlar arasında yaşamaya devam ettiği görülmektedir.

Bu yöntemler Anadolu'nun çoğu yerinde uygulanmakta ve doğruluğuna inanılmaktadır. Anadolu'nun birçok yöresinde makas-bıçak kullanılarak çocuğun cinsiyeti üzerine tahmin yürütülmektedir. Hamileden gizli oturacağı şeyin altına makas ya da bıçak koyulur. Eğer makaslı yere oturursa kız, bıçaklı yere oturursa erkek doğacağı inancının yaygın olduğu görülmektedir. Bunun dışında bitkilerle de cinsiyet tahmini yapıldığı görülmektedir. Örneğin hamile kadının ektiği soğan tek çıkarsa kız; çift çıkarsa erkek olacağına inanılmaktadır. Çok su içen kadının da kız doğuracağı inancının olduğu görülmektedir (Tacemen, 1998: 336-341). Görüldüğü üzere birtakım nesnelere cinsiyeti belirlemede önem arz ettiği üzerinde durulmaktadır. Yukarıdaki yöntemlerin çoğu Anadolu'da ve Türk kültürü halklarında karşımıza çıkmaktadır.

Uygulamalar

- Doktora gidilir (K87, K42, K70, K37, K101).
- Doğacak çocuğun cinsiyetini belirlemek için annenin karnına bakılır. Annenin karnı sivri ise erkek çocuk, yassı olursa kız çocuğu olacağını gösterir (K1, K37, K70, K101).
- Kadının göbeği yukarı doğru ise erkek, aşağı olursa kız olacağına inanılır (K1, K37, K70, K101).
- Cinsiyet için ipe bağlanan yüzük karın üzerinde sallanırdı. Yüzük daire çizerse kız, ileri geri giderse erkek olacağına inanılır (K70, K42).
- Kadın sağına dönüp yatarsan erkek, soluna dönüp yatarsa kız olacağına inanılır (K70).
- Kadının karnı topaksa erkek çocuk olacağına inanılır (K87).
- Hamile kadının yüzü güleçse oğlan, yüzü asıksa kız olacak derler (K87).
- Yüzük ipliğin ucuna takılır ve hamile kadının başında bekletilir. Yüzük eğer oynuyorsa kız; sallanıyorsa erkek olacağına işarettir (K87).
- Hamile kadının başına haberi olmadan tuz dökülür. Eğer kadın başını sallarsa erkek; eliyle saçını düzeltirse kız olacağına inanılır (K87).
- Annenin canı ekşi isterse kızı, acı isterse oğlu olacağına inanılır (K42).
- Hamile kadının karnı düşük olursakız çocuğu doğuracağına inanılır (K109).
- Kadının karnındaki erkekse kadın oklava yutmuş gibi durur (K109).

Değerlendirme

Uygulamalar çocuğun cinsiyetini tahmin konusunda Anadolu'nun çoğu yerinde olan pratik ve inanışlara rastlamaktayız. Anadolu'nun birçok yerinde uygulanan ve Türk kültüründe de önemli bir yeri olan tuz cinsiyeti tahmin etmede kullanılmaktadır (Aça, 2013: 94). Yörede kadının haberi olmadan başına tuz dökülür eğer kadın başını çevirirse erkek; eliyle saçını düzeltirse kız olacağı inancı yaygındır. Yörede cinsiyet tahmininde ipe bağlanan yüzük de önemli bir materyal olarak karşımıza çıkmaktadır. İpe bağlanan yüzük karın üzerinde sallandırılır. Yüzük daire çizerse kız, ileri giderse kız olacağı inancı vardır. Yüzükle ilgili bir başka uygulama ise ipe takılan yüzük kadının başında bekletilir. Yüzük oynuyorsa kız; sallanıyorsa erkek olacağına inanılmaktadır. Yine çoğu yerde karşımıza çıkan tahmin yöntemlerinden en fazla kullanılan yöntem olan gebenin karnına bakarak

cinsiyeti tahmin etme Elbistan yöresinde de karşımıza çıkmaktadır. Kadının göbeği yukarı doğru ise erkek; aşağı ise kız, kadının karnı topaksa erkek olacağına inanılmaktadır. Yukarıda bahsedilenlerden de anlaşılacağı üzere cinsiyet tahmini konusunda Anadolu'nun çoğu yerinde uygulanan pratiklere yöremizde de başvurulduğu görülmektedir.

4.1.1.1.2. Doğum Sırası-Doğum Olayı

Geçiş dönemlerinden ilki olan doğum olayına toplum tarafından büyük önem verildiği görülmektedir. Doğumun sağlıklı gerçekleşebilmesi, annenin ve bebeğinin zarar görmeden doğum olayının gerçekleşebilmesi için her yörede farklı ya da birebir aynı olmamakla beraber benzer pratiklere başvurulduğu görülmektedir.

Doğum yaklaştığı zaman annenin sancıları arttığında gebe kadın doğum için hazırlanmaktadır. Kolay ve başarılı bir doğum gerçekleşmesini sağlamak ilk düşünülen şey olarak karşımıza çıkmaktadır. Gebeliğin son bulmasını ve yeni bir bireyin dünyaya gelmesini sağlayan doğum olayı çeşitli zorluklarla dolu olduğu için tehlikeli olarak görülmektedir. Anadolu'da doğum olayında içinde bulunulan şartlara ve imkânlarla göre belli başlı teknikler kullanıldığı görülmektedir. Kadın için en uygun doğum tekniği hangisiyse o kullanılmaktadır. Bu teknikler oturarak, çömelerek, diz çökerek ya da en çok uygulanan yatarak doğum tekniği karşımıza çıkmaktadır (Boratav, 1984: 148). Yörede en çok yatarak doğum tekniğinin kullanıldığını görmekteyiz. Yörenin kırsal kesiminde yaşayanların bir sağlık kurumuna ulaşmakta zorluk çeken kadınlar evde yatarak doğum tekniğini kullanarak bebeklerini dünyaya getirdikleri görülmektedir.

Anadolu'da ve Türk kültürlü halklarda kolay bir doğum için doğum sırasında birtakım dinsel ya da büyüsel işlemlerin yapıldığı görülmektedir. Bunların en çok bilinenlerinden bahsedecek olursak: Doğum yapacak olan kadının saç bağlarının çözülmesi, kilitli olan kapı ya da eşyaların kilidinin açılması (Örnek, 2016: 194), örülü saç bağlarının çözülmesi, ceket ya da yeleğinin düğmelerinin çözülmesi, makas ve bıçakların ağzının açılması (Acıpayamlı, 1974: 40-41). Yörede kadının kolay doğum yapmasını sağlamak amacıyla saçından tütsü yapıldığı, doğum yaklaşınca gebenin yürütüldüğü, doğum esnasında dua okunduğu, Fatma Ana eli otunun dua okuyup içilmesi gibi pratikler ve inanışlara başvurulduğu görülmektedir (Boratav, 1984: 148). Bu pratiklere sağlıklı bir doğum yapmak için Anadolu'nun çoğu yerinde özellikle kırsal kesimlerde daha çok başvurulduğu

görülmektedir. Doğumu kolaylaştırmak için yapılan uygulamalara sadece Anadolu'da değil diğer ülkelerde de rastlanılmaktadır. Örneğin Yakutlar'da ateşe yağ atılıp doğum tanrısı olduğuna inanılan Ayısıt Hatun'a "Ayısıt Hatun ye! Yolun açık olsun!" deyip dua edilmektedir (İnan, 1986: 174). Bir başka örnek verecek olursak Fransa'da kadınlard doğumun kolay geçmesi için bellerine kurdele bağlamaktadırlar (Acıpayamlı, 1974: 42). Bu örneklerden de anlaşılacağı üzere doğum öncesi pratikler ve inanışlara çeşitli kültürlerde rastlamaktayız.

Doğum yapılacak yerin hijyen açısından temiz olması ve doğumda kullanılacak olan kaynamış su, temiz bez, makas, jilet, alkol gibi maddelerin hazır bulundurulması sağlıklı bir doğum için önemlidir (Erol, 2012: 59). Bu malzemeler doğumu kolaylaştırmak için kullanılan malzemelerdir (Başçetinçelik, 2009: 66). Bu durum evde yapılan doğumlar için geçerlidir. Günümüzde zorunlu durumlar hariç evde doğum fazla görülmemektedir. Daha çok kırsal kesimlerde bir sağlık kuruluşuna ulaşmanın zor olduğu yerlerde tercih edildiği görülmektedir.

Uygulamalar

- Kadının kolay doğum yapması için kadın bol bol gezdirilir (K109).
- Doğumu ebeler yaptırır (K1,K25,K28, K37,K45, K87, K101, K109).
- Doğum odasına herkes alınmaz; sadece iş bilen kadınlar alınır (K109).
- Doğum evlerde yaptırılır (K1,K25,K28,K45,K87, K101).
- Çocuğun doğumunu çocuğu doğurtan haber verirdi.Çocuğun babası isterse bu müjdeden dolayı ona hediye verir (K109).
- Doğumdan sonra doğum yapan kadının kocası hemen odaya giremezdi (K109).
- Doğan çocuk için kurban keserler (K101).
- Çocuk doğacağı sıra kundağı hazırlanır (K1, K25, K45, K87, K101).
- Yeni doğum yapmış kadına lohusa denir (K1, K25, K28, K45, K47, K70,K87, K101).
- Yeni doğum yapan kadına "Nevseli" denir (K1, K25, K28, K37,K47, K101).
- Ön ebesi art ebesi vardır (K1, K25, K28, K45, K70, K87).
- Çocuk doğar doğmaz ağzına dut sürerlerdi (K87).
- Doğan bebek ilk annenin kucağına verilirve böğrüne yatırılır (K1, K25, K39, K37).

- Erkek çocuk için kurban kesilir (K1, K20,K31, K37).
- Çocuk ilk olarak annenin kucağına verilir (K1, K25, K37,K45, K109).
- Doğum yaptıranın elbiselik kumaş para ve çeşitli hediyeler verilir (K109).
- Doğum sonrası ağrısı olan kadına nane kaynatılır içilir (K1).
- Çocuk doğduktan sonra sarı çarşafa sarılır.Üzerine sarı tül bent örtülür.Bunun yapılmasındaki amaç sarılığın önlemektir (K1,K37).
- Doğum bittikten sonra anne sıcak yere yatırılır (K1,K87,K101).
- Doğum sonrası anneye su içirilmez (K109).
- Anneye süt olsun diye şekerli şeyler yedirilir (K25).
- Doğum yapan kadın höllük topağına yatırılır (K29,K45,K87,K101).
- Çocuk doğunca sarılık olmasın diye sarı beze sararlar (K1, K25, K37, K31).
- Çocuk sarılık olmasın diye sarı gömlek giydirilir (K101).
- Sarılık olunca kaş ortasına,yüzüne jiletle kesik atarlar (K101).
- Doğum yapan kadına tereyağı,nişasta,su ve şekerden yapılan“Hatize” yedirilir (K1, K37,K47, K70, K87, K101, K109).

Değerlendirme

Uygulamalar kolay ve sağlıklı bir doğum için çeşitli pratiklere ve inançlara başvurulduğunu görmekteyiz. Yörede diğer yerlerde görülen uygulamaların benzerleri ya da birebir aynıları görülmektedir. Kapalı ya da kilitli şeylerin açılması, kadınların saçından tütsü yapılması, duaların okunması, doğum esnasında Fatma Ana eli otunun kaynatılıp içilmesi gibi büyüsel, dinî ve halk hekimliğine dayalı inanç ve uygulamalara başvurulduğu görülmektedir. Doğumdan önce kadının bol bol gezdirilmesi de rahat bir doğum için yapılan uygulamalar arasında yer almaktadır.

4.1.1.1.2.1.Göbek Kesme / Tuzlama / Yıkama

Hamileliğin başlangıcından doğuma kadar olan süreçte anne ile bebeğin birlikte olmasını sağlayan göbek bağı doğumla birlikte kesilir. Kesilen göbek bağı kutsal olarak görülmektedir ve atılmamaktadır. Bebekle göbek bağı arasında bir ilişki olduğu düşünülüp özen gösterildiği görülmektedir. Göbek bağı ile çocuğun geleceği arasında bir bağ olduğu düşünülüp saygı gösterilmektedir (Örnek, 2016: 196). Bu yüzden göbek bağı kesildikten sonra ya kurutulup saklanmaktadır ya da

okul, cami gibi yerlerin bahçesine gömüldüğü görülmektedir. Bebek ve göbek bağı arasında kader birliği inancı olduğu düşünülmektedir (Boratav, 1984: 151). Göbekte ilgili inanışlara yalnızca Anadolu'da değil diğer Türk kültürü halklarda da karşımıza çıkmaktadır. Altay Türkleri, Sibiry'a'daki Kuzey Sahalar'da göbek bağı kesildikten sonra bir torbada özenle saklandığı görülmektedir. Göbek bağı kesildikten sonra bebek ve anne birtakım tehlikelere açıktır. Bu tehlikelere karşı yıkama ve tuzlama gibi bebek için faydası olduğuna inanılan uygulamalara başvurulduğu görülmektedir.

Tuzlama, yeni doğan çocuğun tuzlu suyla yıkanması ya da vücudunun doğrudan tuzla ovulması anlamına gelmektedir. Tuzlama işlemi Türklerin ortak bir geleneğidir. Fakat bu işlem zamanlama olarak bölgeden bölgeye farklılık göstermektedir. Çocuk doğar doğmaz, göbeği kesildikten sonra yıkandıktan ya da kurban kesildikten sonra tuzlama işleminin yapıldığı görülmektedir. Tuzlama işlemine büyü, bereket ve uğur anlamları yüklenmiştir. Bu işlemin daha çok suyla yapılması su kültürüyle bağlantılı olduğunu göstermektedir (Aça, 2013: 94-97).

Yörede tuzlama eskiden daha çok görülen bir olaydır. Tuzlama yapılan çocuğun ileride kokmayacağı inancı yaygındır. Çocuğun göbek bağı düştükten sonra vücudun kokmaması için tuzlanmaktadır. Tuzlama, doğumdan 8-10 gün sonra yapılmaktadır. Bu tören için kadınlar davet edilir. Tuzla şeker dövülüp karıştırılır. Çocuk yıkandıktan sonra yapılan karışım orada bulunan en yaşlı kadın tarafından çocuğun her yerine sürülür. Sürüldükten sonra beze sarılır ve bir saat bekletilir. Daha sonra tekrar banyo yaptırılır (Selçuk, 2004: 5).

Doğumdan sonra göbek bağı düştükten sonra bebeğin kokmasını ve pişik olmasını önlemek amacıyla tuzlama işlemi yapılmaktadır. Yörede tuzlama geleneğinin halen devam ettiği görülmektedir. Doğumdan bir hafta sonra deneyimli kişiler tarafından yapıldığı görülmektedir.

Uygulamalar

- Göbek kordonu makasla kesilirdi. Kordon kesildikten sonra bebek yıkanır. Göbeğin üstüne bez sarılırdı ve höllüğe belendir. Daha sonra bebek kundaklanır (K1, K29, K37, K45, K104, K109).
- Göbek, ebe tarafından kesilir (K1, K37, K87, K104, K109).
- Göbek kordonu bir karış ölçülür kesilir (K25, K37, K45, K57, K101).
- Göbek kordonu dört parmak ölçülür kesilir (K29, K37, K57, K87, K104, K109).

- Göbek kesilince okulun bahçesine gömülürse alim olduğuna inanırlar (K37, K70, K89, K104).
- Kesilen göbek toprağa gömülür (K86, K104, K57, K109).
- Çaput yakılır ve onun külü göbeğe sürülür (K87).
- Göbekkesildikten sonra dışarı atılmaz.Bunda amaç çocuğu eve bağlamaktır.Çocuğun göbeği cami avlusuna ya da resmi binaların bahçesini gömülürdü.Bunun amacı ise devletine ve milletine hayırlı bir evlat olmasını sağlamaktır (K1,K47).
- Göbek kordonu uzun kesilirse sesinin güzel olacağına inanılır (K45).
- Göbek okul bahçesine gömülürse öğretmen,cami avlusuna gömülürse hoca,dışarı atılırsa hırsız olur işçi olacağı inancı vardır (K104).
- Bebek yıkanır ve yedi gün sonra tuzlanır (K101).
- Bebek kokmasın diye doğduktan sonra tuzlanır (K25, K37, K45, K57, K101, K109).

4.1.1.1.2.2.Çocuğun Eşi / Göbeği

Gebelik boyunca annenin dölyatağında kendi kanıyla bebeğini beslemesini sağlayan birçok organın görevini üstlenen plasenta olarak adlandırılan yapıya halk arasında büyük önem verilmektedir.Plasentanın“eş, son, etene, eten” olarak adlandırıldığı da görülmektedir. Eş yakılır, suya atılır ya da gömülür. Yakmada amaç baygın olan çocuğu ayıltmak, suya atılmasındaki amaç ise annenin sütünün bol geleceğine inanılmasıdır (Boratav, 1984: 149).

Doğumdan sonra göbek ve eşe çocuktan bir parça olduğundan ve çocuğun geleceğini etkileyeceği inancıyla rastgele atılmamaktadır. Eşin ve göbeğin gömüldüğü ya da saklandığı mekânlarla ilgili birtakım inançlar görülmektedir. Bunlardan en çok bilinenler şunlardır: Dinine bağlı olsun diye cami duvarına ya da cami avlusuna gömülür. Okusun iyi bir meslek sahibi olsun diye okul bahçesine gömülür. Gözü dışarda olmasın evine bağlı olsun diye evin içinde bir yere saklanmaktadır (Örnek, 2016: 197-198). Yörede bu tip inanışların devam ettiği görülmektedir. Göbek için yapılan uygulamalar önemini korumaya devam etmektedir. Kadınlar genellikle evde saklamaktadırlar. Anadolu'nun çeşitli yerlerinde değişik uygulamalara başvurulduğu görülmektedir. Gaziantep'te eşin suya atıldığı görülmektedir. Ordu, Adana ve Erzurum'da eş diğer şehirlerde de

yapıldığı gibi toprağa gömülür. Mersin, Ordu, Adana, Çorum gibi yerlerde de eşin yakıldığı görülmektedir (Acıpayamlı, 1974: 50-52).

Kâşgarlı Mahmud,“umay” kelimesini “Kadın doğurduktan sonra karnından çıkan ve hokkaya benzeyen,karında iken çocuğun yoldaşı olan şeyşeklinde açıklamış ona eş, son anlamı vermiştir.“Umayka tapınsa ogul bolur.”(Ercilasun; Ziyat, 2015:922) sözünden insan çocuğun eşine saygı duyarsa çocuk sahibi olacağı çıkarılmaktadır.Umay Tanrıça'nın gücünün sonda yer aldığı anlamı çıkmaktadır.

Uygulamalar

- Doğumdan sonra kadının (çocuğun) eşi alınıp toprağa gömülür (K4, K70, K101, K109).

Yörede göbek bağının çocuğunun geleceğini etkileyeceği yönündeki düşünce hakimdir. Göbek bağı ile çocuğun yazgısı arasında bir bağ vardır. Bu yüzden atılmayıp kurutulur ve saklanır. Bu yüzden göbek bağına saygı gösterilmektedir. Kız çocuklarının göbek bağlarına daha çok özen gösterildiği görülmektedir. Çeyizi bol olsun düşüncesiyle sandığa saklanır (Boratav, 1994: 151-152). Göbek bağının çocuğun ilerideki hayatını meslek, huy, karakter yönünden de etkileyeceği düşüncesiyle bunlarla ilişkili yerlerde saklandığı görülmektedir. Göbekte ilgili inanışlar eskiden beri süregelmiştir. Elbistan yöresinde de göbekte ilgili inanış ve uygulamaların devam ettiği görülmektedir.

4.1.1.1.3.Doğum Sonrası

Anadolu'da doğum sonrası döneme büyük önem verilmektedir. Doğumun ardından anneyi ve bebeği doğum sonrası yaşayabilecekleri olumsuzlukları önlemek amacıyla bazı uygulamalara başvurulmaktadır. Özellikle doğum sonrasındaki kırk gün içinde:Al basmasını önlemek,sütün yeteri kadar olmasını sağlamak, kırk basmasını önlemek ya da uykusunun çok olması için dinî ve büyüsel birtakım uygulamalar yapılır (Başçetinçelik, 2009: 80-81).

4.1.1.1.3.1.Lohusalık / Lohusa Bakımı / Lohusa Ziyareti / Lohusa Şerbeti

Lohusalık Dönemi

Yeni doğum yapmış olan kadına halk arasında lohusa denilmektedir. Yörede lohusa kelimesinin yanısıra nevesli kelimesinin de kullanıldığı görülmektedir. Loğsa, emzikli, nevse ya da nevesli gibi yöreden yöreye değişiklik gösteren adlarla da verilmektedir. Lohusalığın süresi doğumdan sonra kırk gündür. Doğumdan sonra yatılan süre bir hafta ya da on gündür (Örnek, 2016: 200). Lohusalık döneminde anne çeşitli tehlikelere açık durumdadır. Bu tehlikeleri önlemek amacıyla birtakım uygulamalara başvurulduğu görülmektedir. Örneğin, Tekirdağ'da lohusaya gelecek olumsuzlukları önlemek için herhangi bir yerine kırmızı kurdele takılır.Çocuk doğduğu zaman kadına çorba içirilir. Lohusaya ilk banyo yaptırılır.Lohusa kırk gün dışarı çıkarılmaz (Artun, 2006: 5). Giresun Çepnilerinde lohusa kadının kırk gün süresince kirli olduğuna inanılmaktadır.Bu kırk gün içinde dinî görevlerini yerine getiremez, camiye giremez. Lohusanın kırk gün boyunca mezarının açık olduğu inancından dolayı mezarlığa gitmez ve kırk gün boyunca evden çıkarılmaz (Küçük, 2011: 284). Bu uygulamaların amacı lohusalık döneminde olan kadını çeşitli tehlikelere karşı korumaktadır. Yörede lohusalık dönemine önem verildiği görülmektedir. Bunun için çeşitli inanış ve pratiklere başvurulduğu görülmektedir.

Uygulamalar

- Doğumdan sonra kuymak ve dut kavurması yapılır (K87,K101).
- Doğum sonrası kadının göğüs ağrıları için soğan doğranırçıne biber bırakılıp ekmek arası yapılır vekadına yedirilir.Kadın yedikten sonar beline vurulur “Umduğun umacağın bu olsun.”denir (K37).
- Çocuk sarılık olmasın,diye yüzüne sarı bir bez örtülür (K47).
- Oğlan doğduktan sonra lohusaya pekmez ile yumurtayı pişirip yediririz (K86).
- Doğumdan sonra inciri yağda kavrulup yenir (K96).

Değerlendirme

Yörede doğumdan sonra anne çeşitli uygulamalara başvurularak korunmaktadır. Lohusanın bulunduğu yere et getirilmemektedir. Yörede iki lohusanın karşılaşması uğursuzluk olarak kabul edilmektedir. Bu tip durumlarda

kırk karışmasını önlemek amacıyla iki lohusanın iğne değiştikleri görülmektedir. Ayrıca adetli kadının lohusanın bulunduğu yere gelmesi uygun görülmemektedir. Lohusalık sürecinde anneye iyi bakılmaktadır. Yörede hatize, kuymak gibi lohusayı kolay iyileştirdiğine inanılan yiyeceklerin yapıldığı görülmektedir.

4.1.1.1.3.2.Lohusa ve Bebeği Ziyaret

Doğumdan sonra lohusa ve bebek ziyareti toplumumuzda önemli olarak görülmektedir. Lohusaya doğumun ilk haftası gözaydın, ikinci haftası hatır sorma ziyareti yapılır. Lohusaya yiyecek içecekler, yemeni, başörtüsü, havlu, kumaş, çocuk çamaşırı, oyuncak türünden hediyeler götürülür. Gelen misafirlere şekerli ve renkli “lohusa şerbeti” denilen tatlı bir içecek ikram edilerek doğum kutlanır (Örnek, 2016: 200). Anadolu’nun neredeyse her yerinde lohusa ziyaretine önem verildiği görülmektedir. Yörede bebek kıyafeti, altın gibi maddi duruma göre hediyelerle hayırlı olsun ya da gözün aydına gidilmektedir.

Doğumdan hemen sonra akraba ve komşular lohusanın ziyaretine gelirler. Bu ziyaretlerde süt yapacak yiyecekler getirilir. Ziyarete temiz gidilir. Adetliiyken gidilmez. Çoğu yerde lohusanın çok yakını olmayanların lohusa ve çocuğun bulunduğu odaya bir hafta süreyle girmeleri uygun görülmez. Bunun yapılmasındaki amaç hastalıklara karşı anneyi ve bebeyi korumaktır. Adana ve çevresinde lohusaya aktarlarda hazırlanan “kaynar” adı verilen içecek üstüne ceviz konularak lohusaya ve gelen ziyaretçilere ikram edilir (Başçetinçelik, 2000: 84).

Uygulamalar

Yörede lohusalık döneminde annenin yalnız bırakılması uygun görülmemektedir. Bunun sebebi ise lohusanın kötü varlıklara karşı korunmasının amaçlanmış olmasıdır. Dünyaya yeni gelen çocuğu görmek ve anneye ve babaya hayırlı olsun demek amacıyla yakın akrabalar ve komşuların ziyarete geldikleri görülmektedir. Gelen kişiler maddi durumlarına göre hediyeler getirmektedirler.

4.1.1.1.3.3.Albasması

Albasması doğumdan sonra görülen birtakım kötü ruhlu varlıkların lohusayı rahatsız ettiğine inanılmaktadır. Halk arasında bu varlığa Al-Karısı adı verilmektedir. Al-Karısıyla ilgili birçok tasvir vardır. Örneğin çok çirkin

suratlı,uzun siyah dağınık saçlı,bedeni yağlı, kocaman başlı, seyrek dişli ve ayakları ters olarak tasvir edilen lohusaların ve çocukların ciğerini yiyerek beslendiğine, daha çok su başlarında ağaçlıklarda yaşadığına, kırmızı elbiseli olduğuna inanılan olağanüstü bir varlıktır (Gökbel, 2012: 2).Bir başka tasvir iseal gömlek giyen çok çirkin, bir dudağı yerde bir dudağı gökte şeklindedir. Bazı yerlerde ise Al-Karısı kötü ruh olarak değil de hastalık olarak gelincik havale, alacama, albasu, cin uğrağı gibi isimler de verildiği görülmektedir (Acıpayamlı, 1974: 77). Genelliklealbastı, albaz, albız gibi isimlerle de adlandırılan kötü varlıklara inanma bütün Türk kavimlerinde rastlanmaktadır. Bu inanış Türkler'inOrta Asya'da birlikte yaşadıkları zamana kadar gitmektedir (İnan, 1986: 172).

Adının çeşitlenmelerinde al kelimesi bulunan ve inanışlarda hep al renkle ilişkilendirilen bu kötü ruhun görevinin Türklerde, Kafkaslarda ve İranlılarda ortak bir geleneğin adı olarak karşımıza çıkmaktadır (Boratav, 1984: 78).Albasmasına karşı birtakım önlemlerin alındığı görülmektedir. Kırmızı kurdele bağlamak bu önlemlerden en çok bilinenlerindendir. Al, doğumda hemen sonra ya da kırk gün içinde bastığına inanılmaktadır. Al, lohusanın gözüne çirkin, ihtiyar kocakarı kılığında görünmektedir. Bu kötü ruhun lohusanın ciğerini alıp götüreceğine inanılmaktadır (Tacemen, 1998: 374).Bu yüzden lohusayı yalnız bırakmamak da albasmasına karşı alınan önlemler arasında yer almaktadır.

Uygulamalar

- Hocalara dua yazdırılır (K25,K31, K60,K70).
- Kur'an asılırve lohusaya yakın yere ekmek koyarlar (K87).
- Yastığın altına ayna bırakılır (K60,K101).
- Renkli ipliklerle yatağın etrafı örülür (K87).
- Al-Karısını hapseden kişilerin kıyafetinden parça alınır (K70).
- Al ocaklarından "Al Çaputu" alınır (K70).
- Duvara al tahtası asılır.Bu tahtada dualar yazılı olur (K37).
- Al basmasın diye yeni doğum yapan kadının yatağının üstüne Kur'an asılır (K70).
- İğnenin ucu yakılır ve bebeğe batırılır (K86).
- Kadının başının altına ayna koyarlar (K89).
- Eski yazılı Hamilyası (Muska) yazdırılır.Bir buçuk metre boyundaydı.Birçok dua yazılıdır (K96).

- Lohusanın başucuna bıçak koyarlar (K85).
- Lohusanın yastığının üzerine dikiş iğnesi koyulur (K101).
- Lohusanın ayak ucuna iğnekoyarlar (K85).
- Doğum yapan kadın yalnız kalıp korkarsa kadını al basacağı inancı vardır (K109).
- Lohusa kadını al basmaması için yan yatırırlar ve okuyupdua ederler (K109).
- Lohusa kadının yatağında ekmek kırıntısı veya bir nimet varsa kadını ve çocuğu al basacağı inancı vardır (K109).

Değerlendirme

Anadolu’da ve Türk kültürlü halklarda aynı ya da benzer adlar verilmiş olsa da Albasması ya da en çok bilinen adıyla Al-Karısıyeni doğum yapmış kadınlara musallat olan kötü ruh olarak görülmektedir. Yörede Al-Karısı’na karşı çeşitli önlemlerin alındığı görülmektedir. Bunlardan en çok bilineni lohusanın yastığının altına iğne koyması ve Al’ı tutsak edip ona istediğini yaptırması karşımıza çıkmaktadır. Lohusanın bulunduğu odanın duvarına Kur’an asılması, hocalara muska yazdırılması, tahtanın üzerine duaların yazılması da albasmasına karşı alınan dini nitelikli önlemler arasında yer almaktadır.

4.1.1.1.3.4.Kırk Basması

Doğumdan sonra kırk gün geçmemişse kırklı kadın ve bebeği çeşitli çeşitli tehlikelere karşı korunmaktadır. Yukarda bahsettiğimiz Al-Karısı ile Kırk basmasının aynı nitelikte olduğu ve benzer önlemlerin alındığı görülmektedir. İsimleri farklı olsa da özelliklerinin aynı olduğuna inanılmaktadır. Bu kelime Anadolu’da genellikle kırk basması olarak bilinmektedir. Kırk karışması, kırk bastı, lohusa bastı gibi isimler de verildiği görülmektedir (Acıpayamlı, 1974: 85). Yörede de kırk basması ya da kırk karışması gibi isimler verilmektedir. Lohusanın kırkı içinde Al basması olursa bu kırk basması da olarak adlandırılır (Boratav, 1984: 154). Kırklı dönemde anne pis olarak kabul edilmektedir. Kırk gün bitinceye kadar temiz kabul edilmediği için evden dışarı çıkması uygun görülmemiştir. Yörede de bu kırk gün boyunca lohusa kadın dışarı çıkmamaktadır. Yeni doğum yapmış ve kırk gün geçmemiş kadına “kırklı” denilmektedir.

Kırk basmasını önlemek için birtakım önlemlere başvurulduğu görülmektedir. Bebek,kedi, köpek gibi hayvanlarla; kürk, pabuç giyenlerle karşılaştırılmamaya özen gösterilir, şehir dışından ve değirmenden gelenlerle görüştürülmez. Lohusa kadın dışardan gelen misafiri evin eşığının dışında karşılar. Bebek dışarı çıkarılacaksa kundağına ekmek konulur. Yarı kırk ve kırk hamamlarında bebek hamama en son sokulur. Kırk gün boyunca çocuğa ad verilmez (Kalafat, 1994:16). Bu yöntemlere başvurularak kırk basmasının önleneceği düşünülmektedir.

Uygulamalar

- Yeni doğum yapmış iki kadın kırk basmasını önlemek için iğne değışirler (K37,K47,K70,K87).
- Kırk basmasını önlemek için yeni doğum yapanlar çöp kırıp değışirler (K70).
- Kırk basmasını önlemek için Kırk Ocağı' na gidilir (K70).
- Kırk basmasını diye eve et ve balık getirilmez (K85).
- Kırk basan çocuklarbağlanır (K86).
- Çocukları kazanda yıkayıp bezlerini ocağın altında yakarlarBu yanık bezlerde çocuğun yüzüne gözüne sürülür. (K70).
- Lohusa kadının başucunaKur'an,makas,iğne bırakılır (K47).
- Nefse kadın kırk gün dışarı çıkarılmaz (K47).

Değerlendirme

Yörede kırk basması adı verilen kötü ruhun lohusa kadına ve bebeğe musallat olması ve zarar vereceğine inanılmaktadır. Doğumdan sonra kırk gün geçmemişse lohusa kadına "kırkl" denildiği de görülmektedir. Kırk basmasını önlemek için birtakım adet ve inanışlara başvurulduğu görülmektedir. Yörede kırk basmasını önlemek için yeni doğum yapan kadınlar iğne ya da çöp değışirler. Kırk Ocağına gidilmesi, lohusanın başına Kur'an konulması gibi dinî nitelikli uygulamalar da kırk basmasını önlemek için başvuru olan yöntemler arasında yer almaktadır.

4.1.1.1.3.5. Kırklama ve Kırk Gün İçinde Yapılan Diğer İşlemler

Doğumdan kırk gün sonra anne ve bebeği kırk basmaması için belli kurallara göre yıkanmasına kırklama denilmektedir. Bu işleme kırk çıkarma da denilmektedir. (Örnek, 2016: 203). Anadolu'da yapılan kırklamalardan birkaç örnek verecek olursak: Kilis ve İstanbul'da kırk hamamı yapılır ve son tas suya altın ya da bir anahtar kırk defa batırıldıktan sonra yıkanmaktadır. Kırklama suyla yapılan ve su kullanılmadan yapılan kırklama olmak üzere iki şekilde yapılmaktadır (Acıpayamlı, 1974: 94). Su kullanmadan yapılan kırklamaya örnek verecek olursak: Tahtacılar da beşiğin altına bir döşek serilir; iki kadın karşılıklı olarak beşiğin yanına otururlar; sağ taraftaki bebeği başı kibleye gelmesi koşuluyla kucağına alır; Gülbeng denilen bir duayı okuyup bebeği beşiğin altından diğer kadına 3 kez yuvarlar ve bir dua daha okunup susuz kırklama yapılır. Kırklama yapıldıktan sonra anne ve bebeğinin rahatça kötülüklerden etkilenmeden ve herhangi bir uygulamaya gerek kalmadan herkesin içine katılabileceğine inanılmaktadır (Boratav, 1984: 154-155).

Lohusa ve bebek doğumdan kırk gün sonra hamama giderdi ve ebe tarafından yıkanır. Buna "kırk hamamı" âdeti denilirdi (Örnek, 2016: 204). Ebe boynundaki eskiden kalan bir altını, boncuğu ve kehribar taşını su dolu bir tasın içine daldırırdı. Elini tasın içine sokup kırka kadar sayardı. "İyilik sağlık olsun." deyip suyu çocuğun başından aktarırdı (Bolat; Ekici, 2015: 282). Kırklama işleminin genel amacı temizlenme, arınma olarak görülmektedir. Bunun için buğday, arpa, taş, gümüş gibi şeylerin kullanılmasını da büyü nitelikli işlemler olarak değerlendirmemiz mümkündür.

Uygulamalar

- Yedi kırkında anne ve çocuk yıkanır. Kırktaş, kırk arpa ve kırk buğday sayılır ve suyun içine koyulur. Bu suyla anne ve bebek yıkanır. Bunun yapılmasındaki amaç cinleri kovmaktır. Bu işleme kırklama denilmektedir (K1, K47, K60, K89).
- Kırklamada kullanılan arpa ve buğday tavuklara yedirilir (K60).
- Çocuğu yıkarken amentü duası okunup abdestini aldırır (K101).
- Kırklama yaparken çocuk akıllı olsun diye suya para atılır (K101).

- Lohusa kadın ve bebek 40 gün dışarı çıkarılmazdı.Buna kırk uçurma denir (K1, K31, K109).
- Loğusa kadın ve çocuk iki üç ay dışarı çıkamaz (K101, K109).
- Kırklama doğumdan kırk gün sonra yapılır (K31, K60,K89, K109).
- Kırkar tane taş,buğday ve arpa bir tane gümüş yüzük bir tane tespih bırakılır (K31).
- Kırklamayı ebe yapar (K31,K89).
- Doğum yapan kadının evine 40 gün et getirilmez (K31).
- Yediyolun çatına bir kazan kurulur.Bebeğin kıyafetleri kazanın altına atılır ve yakılır.Çocuk suyun içine yatırılır (K31).
- Kırklama çocuk doğduktan 40 gün sonra yapılır.Su ısıtılır küçük bir leğene koyulur.Çocuk bu leğenin içine bırakılır ve çocuğun üstüne halbur tutulur.Bu halburun içine buğday nohut mercimek yarma ve bir de altın yüzük koyulur.Bunlar çocuğun üstüne elenir tüm bunlar bittikten sonra çocuksüteve bala bulanır.Bu uygulama çocuğun rızkının bol olması için yapılır (K109).
- Çocuğun kırklandığı su evin her tarafını serpilir.Bu uygulamaylakırk basmasının önleneyeği inancı vardır (K109).
- Azrail'in kırk gün boyunca kazma ve kürekle lohusa kadının başında beklediğine inanılır ve kırkı çıkmadan dışarı çıkmasına izin verilmez (K109).

Değerlendirme

Yörede kırklama doğumdan kırk gün sonra bebeğin kırkar tane arpa, buğday, taş ve gümüş yüzükle yapılmaktadır. Bunlar suyun içine atılmakta ve bir ebe tarafından ya da tecrübeli bir kişi tarafından kırklama işleminin yapıldığı görülmektedir. Kırklama temizlenmiş olmak manasına gelmektedir. Yörede kırklama işlemi yapılmadan lohusanın dışarıya çıkması uygun görülmemektedir. Aksi durumda anne ya da bebeğin zarar göreceği inancı vardır. Günümüzde bu uygulama herhangi bir değişikliğe uğramadan devam etmektedir.

4.1.1.1.3.6.Ad Koyma

Ad verme bütün toplumlarda görülen bir olaydır. Türk toplumunda ad doğumdan önce, doğum sırasında ya da doğum sonrasında seçilebilmektedir (Acıpayamlı, 1992: 1). Yeni doğan bebeğin adının ne olacağı kararlaştırıldıktan

sonra geleneksel kesimde dinî bir törenle ad konulmaktadır. Bu törene yakın akraba ve ailelerin katıldığı görülmektedir (Örnek, 2016: 207).

Eski Türklerde oğlan çocuğuna ya hiç ad verilmez ya da ilk verilen ad ömür boyu kalmazdı.Çocuk delikanlılık döneminde önemli bir iş yapar ya da herhangi bir şeyde başarı gösterirse ona göre ad verilirdi. İslamiyete girdikten sonra bu gelenek etkisini kaybetmiştir.Doğan çocuğun cinsiyetine göre daha sonra olacak çocuğun kız ya da erkek olması isteniyorsa ona göre kızlara Döne, Yeter, Kâfiye; erkeklere ise Durdu, Duran, Durmuş gibibüyülük isimler verilir. Müslüman Türklerde göbek adı yani ikinci ad koyma geleneği vardır. İkinci ad koyma özenti, övünme gibi durumlardan dolayı genellikle aydınlar arasında görülmektedir. Bunlar Kur'an-ı Kerim'de geçen Abdullah, Abdurrahman, Ali, Hamza, Hüseyin, Mehmet, Mahmut; Zeynep, Ayşe, Fatma gibi isimlerdir (Boratav, 1984: 88-89).

Türk dünyasından örnek verecek olursak: Yakutlarda çocuğu doğup yaşamayanlar ölüm ruhunu aldatmak için çocuğu komşularından birine satar.Başkurtlarda ise çocuk doğduğu anda ebe çocuğu eline alıp birkaç ev dolaştırdıktan sonra babasının evininpenceresinden“Yabancı ülkeden çocuk getirdim.Satın alan var mı?” diye seslenir ve pazarlık yapar.Yakutlarda ve Başkurtlarda bu çocuklara “Demir,Satıpdı,Satılmış” gibi isimler koyulur.Çocuğun yaşamasını sağlamak için “Yaşar,Dursun,Ölmezbay,Taştan,Çelik” gibi adların yanısıra Kırgızlardaölüm meleğinin verilen isimden nefret edip gelmeyeceğine inanılarak “İtalmas (İtalma), Çoçkabay (Domuzbay), Kabanbay (Do-muz) gibi isimler verilir (İnan, 1984: 174).

Erzurum'da çocuk doğar doğmaz göbeğini kesen kişi göbek adını koyar. Daha sonraki günlerde,dede, nine ya da ailede saygın olarak kabul edilen kişi tarafından asıl isim verilir. Ad seçilirken aile büyüklerinin, din büyüklerinin adları düşünülür ve anne ve babanın isteğine göre koyulur. Çocuğu yaşamayan aileler diğer Türk topluluklarında da görülen “Dursun, Durmuş, Duran, Binali” gibi isimler koymaktadırlar. Görülen bir rüya da adı belirlemede etkilidir.“Recep,Şaban,Ramazan, Muharrem, Sefer” gibi dini günlerde doğmuşsa bu isimler de verilebilmektedir (Sezen, 2013: 76).

Uygulamalar

- Çocuğa ad,beş ezangeçtikten sonra koyulur.Çocuğa ismi yaşlı birisi koyar.Yönünü kibleye döner ve sağ kulağına ezan okur.Sol kulağına ise ismini çağırır(K1).

- Erkek çocukları olmayanlar kız çocuklarına Döne,Döndü,Songül Yeter gibi isimler koyarlar(K1, K37).
- Caminin imamı ya da yaşlı bir aile büyüğü çocuğun adını kulağına ezan okur (K25).
- Ebe,ölü doğan çocuğa mahşer yerinde arafta kalmasın diye ad koyar (K31,K45,K37,K101).
- Bebeğin adı iki üç gün sonra kulağına ezan okunarak konur (K37,K101).
- Çocuğa ilk bir hafta içinde isim verilir (K109).
- Çocuğun ismini annesi,babası,dedesiya da amcası verebilir (K109).
- Eskiden Ahmet Muhammed, Celal, Ayşe, Hatice,Elif isimleri daha çok verilir (K109).
- Yeni doğan bir çocuğa ölmüş bir çocuğun ismi verilmezdi çünkü bu çocuk daölür diye korkarlar (K109).

Değerlendirme

Görüldüğü üzere ad verme olayı Anadolu'da ve Türk kültürlü halklarda çok önemli bir olay olarak görülmektedir. Verilen adlar yaşanan toplumun kültüründen izler taşımaktadır. Toplumun yaşayış tarzı verilen isimlerde kendini göstermektedir. Yukarıdaki anlatılanlardan da anlaşılacağı üzere verilen ismin karakter üzerinde etkisi olduğuna inanılmaktadır. Yörede baba ya da dede çocuğun kulağına ezan okuyarak isim verme görevini üstlenmektedir. Ezan okuduktan sonra 3 defa sağ kulağına ismi söylenmektedir. Genellikle aile büyüklerinin ve din büyüklerinin isimlerinin koyulduğu görülmektedir. Koyulan ismin çocuğun yaşamasında ya da bir sonraki çocuğun cinsiyetini etkileyeceği düşüncesi hakimdir. İsmi İslami isimlerin yörede çoğunlukta olduğu görülmektedir. Son zamanlarda eski isimlerin kullanımının azaldığı ve daha modern olduğuna inanılan isimlerin konulduğu görülmektedir.

4.1.1.1.3.7.İlk Diş / Tırnak Kesme / Saç Kesme

Çocuğun ilk dişinin çıkması çevresi tarafından sevinçle karşılanır.İlk dişten sonra çıkan dişlerin de sağlam olması için adet ve inanmalar çerçevesinde törenler yapılır.Anadolu'da bu törenler bazı yörelerde diş hediği bazılarında ise diş buğdayı gibi isimlerle gerçekleştirilmektedir (Boratav, 1984: 155). Anadolu'nun

çoğu yerinde diş hediği ya da diş buğdayıyla karşımıza bir tören olarak çıkmaktadır. Çocuğun ilk dişinin çıkması önemli görünmekte ve kutlanmaktadır.

Anadolu'da ilk dişin çıkmasıyla ilgili uygulamalardan bahsedecek olursak: Tekirdağ halk kültüründe çocuğun dişlerinin kolay çıkması için buğday kaynatılıp ipe dizilir ve çocuğun boynuna asılır. Buna "diş buğdayı" denilmektedir (Artun, 2006: 7). Elâzığ halk kültüründe çocukların ilk dişi çıktığında sağlam olmaları için diş hediği yapılmaktadır (Tanyıldızı, 2015: 17). Diş hediği ya da diş buğdayı komşulara dağıtılmaktadır. Ve hediği alan kişi maddi durumuna göre para ya da hediye vermektedir. Mersin'in Erdemli yöresinde Kaynatılan diş bulguru üzerine susam dökülerek komşulara dağıtılır. Diş bulguru gönderilen tabaklar komşular tarafından boş çevrilmez (Kırmızı, 2015: 43).

Anadolu'da tırnakla ilgili çeşitli inanış ve uygulamalara rastlanmaktadır. Çocuğun ilk tırnağının kesilmesi de çeşitli adetler ve inanışlar çerçevesinde gerçekleştirilmektedir. Anadolu'da ilk tırnak kesildikten sonra çocuğun eli altın dolu bir keseye sokturulur. Ordan aldığı altın erkekse ilerde yapacağı işin sermayesine kızsız çeyizine ilk maya olarak saklanmaktadır (Boratav, 1984: 155). Tekirdağ halk kültüründe çocuğun tırnağı altı ay boyunca kesilmez. Tırnak kesilmeden önce çocuğun babasının cebi parayla doldurulur. Çocuk bu paralardan çok alırsa zengin olacağına inanılır (Artun, 2006: 7). Aynı uygulamanın benzeri ise Elâzığ halk kültüründe karşımıza çıkmaktadır. İlk tırnak kesildikten sonra çocuk hırsız olmasın diye dayısının cebinden para çektirilir (Tanyıldızı, 2015: 17). Silifke halk kültüründe bebeğin kırkı çıkmadan tırnağı kesilirse hırsız olacağı inancı vardır. Çocuk sadece babasının parasını alsın diye kesilen tırnak çocuğun babasının cebine konur. Çocuk babasının cebinden para alır sonrasında tırnağı kesilir (Ağcalar, 2009: 66).

İlk saç genellikle çocuk bir yaşını doldurunca kesilmektedir (Çeltikçi, 2009: 514). Yörede bebeğin saçını yaşlı dolmadan kesilmemektedir. Uzun süre çocuğu olmayan kişiler bebekleri olunca saçını kestirdikleri zaman maddi durumuna göre altın ya da parayla tarttıkları görülmektedir. Çocuğu olmayan kişiler adak adanmışlarsa adak adanan ziyaret yerinde önce kurban kesilir ve daha sonra çocuğun saçının berbere kestirildiği görülmektedir (Örnek, 2015: 177).

Uygulamalar

- Bebeğin dişinin çıktığını gören ilk kişi bebeğe hediye verir (K1, K25, K36, K42, K45, K47, K101).

- Buğday, nohut kaynatılıp üzerine şeker atılıp komşulara dağıtılır. Komşular da tabağa hediye, para koyup gönderirler (K1, K25, K36, K42, K45 K47, K101).
- Bebeklerinsaçı bir yaşına kadar kesilmez. Bebeğin saçı ilk kesildiği zaman parayla tartarlar (K1, K42, K101).
- 6 aylık olana kadar bebeğin tırnağı kesilmez kesilirse hırsız olacağını söylenir (K25, K37).

Değerlendirme

Yörede ilk dişin çıkması “diş hediği” denilen nohut, buğday gibi ürünler kaynatılarak komşulara dağıtılmakta ve komşular da hediye ya da para vermektedirler. Dişin çıktığını ilk gören kişi de çocuğa hediye almaktadır. Anadolu’nun çoğu yerinde karşımıza çıkan çocuğun tırnağının erken kesilmesinin çocuğun ilerde hırsız olacağı inancı yörede de görülmektedir. Yörede bebeğin saçı bir yaşını dolduruncaya kadar kesilmez. Kesilen saç parayla ya da altınla tartılmaktadır. Çocuğu doğup da ölen kadınlar bebeklerin saçını yedi yıl uzatırlar.

4.1.1.1.3.8. Yürüyemeyen Çocuk / Konuşamayan Çocuk

Anadolu’da vaktinde konuşamayan ya da yürüyemeyen çocuğa çeşitli pratikler uygulanmaktadır. Öncelikle Anadolu’nun çeşitli yerlerinde karşımıza çıkan yürüyemeyen ya da geç yürüyen çocuklara yapılan pratiklerden bahsedecek olursak: Üç tekerlekli arabayla yürütme, eklem yerlerine ve bacaklarına yumurta akı sürülmesi, dize bal sürülmesi, çocuğun ayağına ip bağlanıp cuma namazından çıkan ilk kişiye kestirilmesi, muska yazdırılması, hocaya okutulması, ayak kösteği kesilmesi gibi bitkisel veya dinî uygulamalara başvurulmaktadır (Örnek, 2015: 223-225). Yörede bu uygulamalardan köstek kesme ve eskiden kağnıcak adı verilen üç tekerli araba kullanılmaktadır. Anadolu’nun çoğu yerinde karşımıza çıkan “köstek kesme” yöreden yöreye farklılık gösterse de genel olarak yapılışı şöyledir: Kösteği kesilecek olan çocuğun ayakları birbirine iki karış kalacak şekilde bağlanır. Eline para, şeker ya da simit verilip evin önüne çıkarılır ve daha önce seçilen büyük bir çocuk 3 defa çocuğun etrafında dolanır, çocuğa vurur ve elindekileri alır. Sonra ayağındaki ipi bismillah deyip keser. (Tacemen, 1998: 434). Böylelikle çocuğun kolay yürüyeceğine inanılmaktadır.

Sadece Anadolu’da değil diğer Türk kültürlü halklarda da yürümesi geciken çocuklar için çeşitli uygulamalara başvurulduğu görülmektedir. Örneğin:

Nogay Türklerinde “tısav kesken toyu” yani köstek kesme düğünü yapılmaktadır. Önce çeşit çeşit iplerle tısav (köstek) örülür. İki kadın kösteği çocuğun önünde tutar. Başka bir becerikli kadın ise bu kösteği keser (Benli; Akbaba, 2011: 96).

Konuşma vakti gelip de dillenmeyen, konuşamayan çocuklar için birtakım inanış ve uygulamalara başvurulduğu görülmektedir. Anadolu'nun birçok yerinde ve araştırma alanımızda karşımıza çıkan en yaygın uygulamalardan birisi konuşması geciken çocuğunun dil altının alınmasıdır. Bu uygulamanın yanısıra muska yazdırılması, hocalara okutulması, caminin anahtarının çocuğun ağzında çevrilmesi gibi dini nitelikli uygulamalara da başvurulduğu görülmektedir. En çok başvurulan uygulamalardan birisi de çocukların ahıra götürülüp hayvan yularına bağlanıp konuşturulmaya çalışılmasıdır (Örnek, 2015: 229-231). Adana'da çocuğun geç konuşmasını önlemek amacıyla ilk günlerde bal verilmemektedir. Anadolu'da karşımıza çıkan bir başka uygulama ise Kurban Bayramı'nda yedi evden alınan kurban dillerinin çocuğa yedirilmesi uygulamasıdır (Tacemen, 1998: 436). Bu uygulamaların çocuğun konuşmasını kolaylaştıracağı inancı hakimdir.

Yeni ay görüldükten sonraki ilk cuma gününden başlayarak konuşamayan çocuk ahıra götürülür ve yemliğe bağlanıp “İnsansan dile gel, hayvansan yemliğe gel.” denir. Yemek kap kaşıklarının suyu içirilir. Türbe anahtarıyla ağız açılır. Cuma ezanında müezzine kara üzüm verilir ve selâ okurken cebinde taşır ve sonra üzüm çocuğa yedirilir. Muharrem ayında aşure kâsesinden, kanaryanın su kabından su içirilir. Koyun veya dana diliye dirilir (Boratav, 1994: 157).

Uygulamalar

- Yürümesi geciken çocuğa “Kağnıcak” adı verilen tekerlekli bir araç verirler.Çocuk onunla yürümeye çalışır (K1, K101).
- Konuşması geciken çocuğu ahırda ineğinyularına bağlanır (K1).
- Yürüyemeyen çocuğun eline bir dürüm verirler ve ayağı da bağlanır.Büyük bir çocuk gelip ayağındaki ipi keser ve elindeki dürümüalıp kaçar.Buna “Köstek kesmek” ya da “Köstek açma” denir (K47, K87).
- Çocuk erken konuşsun diye bülbül pisliğini suda bekletip içirirler (K86).

Değerlendirme

Anadolu’da ve Türk kültürlü halklarda konuşması ya da yürümesi geciken çocuklara dinî ve büyüsel nitelikli uygulamalara başvurulduğu görülmektedir. Yapılan uygulamaların çoğu birbiriyle benzerlik göstermektedir. Yörede yürümesi geciken çocuğu eskiden kağnıcakla yürütürlermiş. Günümüzde ise örümcek adı verilen tekerlekli yürüteçle yürütülmektedir. Yörede karşımıza çıkan bir başka uygulama ise “köstek kesme” uygulamasıdır. Konuşması geciken çocuğa ise bülbülün pisliğini suda bekletip içirilmektedir. Yörede en çok başvuru alan dinî uygulamalardan bahsedecek olursak caminin anahtarının çocuğun ağzında çevrilmesi karşımıza çıkmaktadır. Çocuğa yular bağlayıp ahırda konuşurmaya çalışmak ve bulaşık suyunun içirilmesi de yörede karşımıza çıkan konuşurma uygulamaları arasında yer almaktadır.

4.1.1.1.3.9. Bölüm Değerlendirmesi

İnsanlığın neslini sürdürebilmesi için gerekli olan doğum olayı geçmişten günümüze kadar önemli kabul edilmiştir.Çeşitli dinsel,büyüsel uygulamaların yanısıra modern yöntemlere başvurma çocuk sahibi olmada başvuru alan yöntemlerdendir.

Teknolojinin gelişmesine paralel olarak tıbbın ilerlemesiyle insanlar daha çok modern yöntemleri kullanmayı tercih etmektedirler.Bu durum geleneksel yöntemlerin tamamen terk edildiği anlamına gelmemektedir.Halkın geçmişten beri uyguladığı yöntemler nesilden nesile aktararak yaşatılmaya devam ettiğini görmekteyiz.Yörede hamile kalmak için ya da kısırlığı gidermek için çeşitli dinsel ve büyüsel yöntemler uygulanmaya devam etmektedir.Halkın çoğunluğunun hamile kalmak için ebemkömeci otunu ya kaynatıp içtiği ya da üzerine oturduğu, kadınların beline yakı vurulduğu, kadınların ayaklarından asıldığı,muska yazılması, yatırlara ve ocaklara gidip dua edilmesi gibi birtakım dinsel ve halk hekimliğine dayanan uygulamaların yapıldığı görülmektedir.Gebe kalmak ya da kısırlığı gidermek isteyen kadınlar;eski zamanlardan beri kullanılan doğal bitkilerle yapılan ilaçları kullanma, ocaklara gitme, yatırları ziyaret etme gibi geleneksel ve dinî yöntemlere dayanan uygulamaların yanısıra modern tıbbın yöntemleri de uygulamaktadırlar.

Maddi imkânların yetersiz olduğu zamanlarda geleneksel yöntemler normal karşılanmaktayken günümüzde ise bu yöntemlerin uygulanma oranı azalmıştır. Kadının bebeğini sağlıklı dünyaya getirmesini ve fiziksel yapısının düzgün olması ve çeşitli zararlı etkenlerden korumak için birtakım uygulamalara başvurulmaktadır.Örneğin kadınların hamilelik esnasında kötü şeylere bakmaktan kaçınması, geceleri süt içmesi, narın kırılıp ayna üzerinde yenilmesi,göbek bağı kanının çocuğun yüzüne sürülmesi, güzel insanlara bakılması gibi uygulamalar çocuğun güzel olması için yapılanlar arasında yer almaktadır.Gebelik esnasında yapılan uygulamalar sağlıklı bir hamilelik dönemi geçirmek ve fiziksel ve ruhsal yönden sağlıklı evlat sahibi olmak için yapılmaktadır.Gebe kadın hamilelik esnasında birtakım yiyecekleri aşırı yeme isteği duymaktadır.

Yörede kadının canının istediği şeyin yemesi aksi durumda doğacak olan çocukta birtakım sorunların çıkabileceğine inanılmaktadır.Aşerilen şeyin yenilmediği takdirde bebeğin vücudunda lekesinin kalacağı inancının yaygın olduğu görülmektedir.Aşerilen şeyin çocuğa zarar verebilecek nitelikte olması halinde yenilmekten kaçınıldığı görülmektedir.Gebe kadının çocuğunu dünyaya getirmeden çeşitli yöntemlere ya da fiziksel görünüşe göre cinsiyet tahmini yapılmaktadır.Yörede en çok,gebe kadının karnının sivri ya da yassı olmasına göre cinsiyet tahmini yapıldığı görülmektedir.İpe bağlanıp bardağın içinde sallandırılan yüzük,kadının başından tuz dökme,kadının acı ya da tatlıyı yeme isteğine göre cinsiyet hakkında yorum yapılabildiği görülmektedir.Son yıllarda tıptaki gelişmeler sayesinde erkenden çocuğun cinsiyeti bilinebilmekte ve ona göre hazırlıklar yapılmaktadır.

Gelişmelere rağmen bu uygulamaların halkın inanışlarında yerini koruduğunu söyleyebilmekteyiz.Eskiden doğumu ebeler yaptırırdı.Günümüzde doğum hastanelerde yapılmaktadır.Nadir de olsa evde doğum yapmak isteyen kadınlar doğumu ebeler eşliğinde yapmaktadırlar.Yörede doğumun kolay geçmesi için Yasin okunur; kadının saçından tütsü yapılır.Doğum odasına herkesin alınmadığı sadece doğumdan anlayan kişilerin alındığı görülmektedir.Bebek doğduktan sonra bebeğin göbeği 3-4 parmak ölçülerek kesilmektedir.Bebeğin kokmasını önlemek için tuzlama yapılmaktadır.Yörede tuzlama yapılan bebeklerin ilerde kokmayacağı inancı vardır.Eskiden göbek kesildikten sonra höllüğe beleme uygulamasının yörede yaygın olarak uygulandığı görülmekteydi.Son yıllarda bu uygulamanın kullanılmadığını görmekteyiz.

Çocuğun eşi çocuktan bir parça olarak görülmektedir.Bu yüzden bir bez parçasına sarılıp toprağa gömülmektedir.Çocuğun göbeği ise yörede geleceği temsil etmektedir.Kesilen göbek cami,okul,hastane gibi yerlere gömülmektedir.Bunun yapılmasındaki amaç ise çocuğun büyüünce dindar ya da memur olmasının düşünülmesidir.Yörede“nevseli” de denilen lohusaya çabuk kendine gelmesi için kuymak,hatize,dut kavurması,oğlan doğduktan sonra pekmeze yumurta pişirilir.Nevseli kadına doğumdan sonra fazla su verilmekten kaçınıldığı görülmektedir.Nevseli kadına çeşitli kötü varlıklardan korunması için nazarlık ya da muska takıldığı görülmektedir.Bebeğe de iğde ya da nazar boncuğu takılmaktadır.Lohusa kadının yanına âdetli ya da yeni doğum yapmış kadının gelmesi olumsuz bir durum olarak değerlendirilmektedir.

Bebeğin doğumundan sonra geçen kırk gün boyunca bebeği kötü kabul edilen varlıklardan korumak adına kırkı çıkana kadar birtakım dinsel ve büyüsel uygulamaların yapıldığı görülmektedir.Lohusa iki kadın kırk basmasını önlemek için iğne değişme,çöp kırıp değişme gibi uygulamalar yapmaktadırlar.Ocaklara,yatırlara gidilmesi,Kur'an asılması ise dinî uygulamalar arasında yer almaktadır.Eve et getirilmemesi de yaygın olarak yapılan uygulamalar arasında yer almaktadır.Doğumun kırkıncı gününde bebeğin kırkı çıkarılmaktadır.Bebek ve annesi kırkıncı günde banyo yapar.Banyo yapılacak suya kırkar tane buğday,arpa,taş,koyulmaktadır.Su çocuğun başının üstünden dökülürken kalbur içinden boşaltılmaktadır.

Çocuk doğar doğmaz göbek adı koyulmaktadır.Ölü doğsa bile mahşer yerinde çağrılırken ismi olsun diye ad verilmektedir.Aradan birkaç gün geçtikten sonra aile büyüklerinden biri ve hoca verilecek ismi bebeğin sağ kulağına ezan okuyup üç defa söylenir.Erkek çocukları olmayanlar Yeter, Döne, Döndü,Songül gibi isimler verilmektedir.Bebek dişini çıkarmaya başlayınca diş hediği yapıp komşulara dağıtılmaktadır.Komşular da gelen hediye karşılık para ya da hediye vermektedirler.

Çocuğu ölen kadınlar yedi yıl saçını kesmemektedirler.Bebeklerin saçını bir yaşını doldurmadan kesilmez.Bebeğin saçını ilk kesildiğinde altın ya da parayla tartılırdı.İlk tırnak ise çocuk hırsız olmasın diye kırkı çıkıncaya kadar kesilmez.Yürüyemeyen ya da konuşamayan çocuğa çeşitli pratikler uygulanmaktadır.Yürüyemeyen çocuğun eline bir dürüm verilip ayağı bağlanır.Büyük bir çocuk gelip ayağındaki ipi keser ve elindeki dürümü alır ve

kaçar.Buna “köstek kesme” denilmektedir.Konuşması geciken çocuğun konuşmasını sağlamak için çocuk ineğin yularına bağlanırdı ya da bübül pislği suda bekletilip çocuğa içirilirdi.

Geçiş dönemlerinden ilki olan doğum Anadolu'nun her yerinde olduğu gibi Elbistan yöresinde de önemli bir olay olarak görülüp çeşitli inanç ve pratiklerin uygulandığını görmekteyiz.Anne ve babaya saygınlık kazandıran bu olay doğum öncesinden başlayarak annenin ve bebeğin çeşitli varlıklardan korunması,ad koyma,ilk diş,ilk tırnak,saç kesme,yürümenin gecikmesi ya da konuşmanın gecikmesi gibi konularda uygulamalar yapılmaktadır.

4.1.1.2.Evlenme

Evlenme, kadınla erkeğin ortak bir hayat yaşamaya karar verdiği yasalar tarafından da onaylanan sosyal bir olaydır. Kızın ve erkeğin sosyalleşme sürecinin ilk adımını oluşturmaktadır. Aileler arasındaki bağı, toplumsal ve ekonomik ilişkileri düzenlemesi açısından önemli bir olay olarak nitelendirilmektedir. Evlenme, tören, töre, âdet, gelenek ve görenekleri içeren toplumsal bir olaydır (Örnek, 2016: 255).

Aile kurmak için atılan ilk adım olan evliliğin etrafında oluşan yasalar ve dinî törenler ne denli önemli olarak görüldüğünün kanıtıdır. Evlilik modern toplumlarda kadın ve erkeğin çabalarıyla gelişmektedir. Evlilik törenleri yöreden yöreye değişiklik göstermektedir. Geleneğe bağlı toplumlarda evliliğin aşamalarının önceden belirlenen kuralları vardır. Modern toplumlarda ise bu geleneklerin çağa uydurularak devam ettirildiği görülmektedir (Sağol, 2012: 3).

Geçiş dönemlerinden ikincisi olan evlenme çiftlerin sosyal yaşama katıldığı toplumun en küçük yapı taşı olan aile kurumunun temellerinin atıldığı sosyal bir olay olarak görülmektedir. Genel çerçevede evlenme Anadolu'nun çoğu yerinde aynı nitelikte gibi görünse de ait olduğu kültüre göre farklılıklar da görülmektedir (Başçetinçelik, 2001: 6). Yaratılışının gereği olarak insan neslini devam ettirmek arzusundadır.İnsan da bu amacı gerçekleştirmek amacıyla evlenmektedir.Hayatın dönüm noktalarından ikincisi olan evlilik yeni bir ailenin kurulmasıdır.Toplumsal hayatın çekirdeği olarak görülen evlilik kentlerde ve köylerde farklılık göstermektedir (Sezen, 2005: 185-186).

Elbistan yöresinde ailenin temelini atılmasının ilk basamağı olan evliliğe büyük önem verildiği görülmektedir. Geçiş dönemlerinin ikinci basamağı olan evlilik kutsal olarak kabul edilmektedir. Bu kutsal kurumun etrafında çeşitli adet ve inanmaların oluştuğu görülmektedir. Yörede evlenemeyen kişilere bakışın farklı olduğu görülmektedir. Evlenemeyen kişilerin toplum tarafından yadırganması durumu vardır. Bu kişilerin çeşitli adet ve inanmalara başvurup evlenmek için çeşitli yollar denediği görülmektedir. Buradan da anlaşılacağı üzere Türk toplumunda ve araştırma sahamız olan Elbistan yöresinde evlilik çok önemli bir olay olarak karşımıza çıkmaktadır.

4.1.1.2.1.Evlendirme Biçimleri

Yeni bir ailenin temellerinin atıldığı evlilik kurumunun hayata geçirilmesinin çeşitli aşamaları ve biçimleri vardır. Türkiye’de en yaygın evlilik türü görücü usulüyle evliliktir. Bu evlilik türü daha çok geleneğin ağırlıklı olarak yaşadığı kırsal kesimlerde görülmektedir. Görücülüğün aslını evlenecek olan erkeğin ailesinden, komşularından, yakın akrabasından birkaç kadının kızın evini ziyaret edip kıza bakmak ve niyetlerini belli etmektir. Bu durumun yöreden yöreye değişen “kız bakma”, “dünür gezme”, “görücü çıkma” gibi adlarla anıldığı da görülmektedir. Görücüler kız hakkında olumlu yargıya vardıldıktan sonra damat hakkında da karşı tarafın bilgi almasını sağlamak için ziyarete son verirler. Her iki tarafın olumlu değerlendirmesi sonucu görücülük tamamlanmış olmaktadır. Görücülükte daha çok ailelerin isteği ve beğenisi rol oynamaktadır (Örnek, 2016: 255-256). Yörede de görücü usulüyle evliliğin yaygın olduğu görülmektedir. Ancak görücü usulüyle evlilik zamanın şartlarının değişmesiyle eskiye nazaran çok azalmamakla birlikte yerini anlaşılarak evlenmeye bıraktığı görülmektedir.

Anadolu’nun kırsal kesimlerinde daha çok görülen ve toplum tarafından da onaylanmayan bir başka evlilik türü de “kız kaçırma” şeklinde evliliktir. İki tip kaçırma vardır. Bunlardan birincisi kızın isteği olmadan zorla kaçırma; ikincisi ise kız gönüllü olduğu halde ailesinin erkeği istememesidir (Örnek, 2016: 256-258). Çeşitli nedenlerden dolayı evlenmek isteyen kişilerin aileleri arasında çıkan sorunlardan dolayı evlilik olayı gerçekleşmemektedir. Bu yüzden kız kaçırma usulüyle evliliğe yönelme görülmektedir. Boratav kız kaçırma ile ilgili olarak:

Ekonomik sıkıntılar ya da başka sebeplerle daha çok kız tarafının zorluk çıkarmasıyla ortaya çıkan duruma “kız kaçırma” denilir.Evlenecek olan erkek kızla da anlaşarak arkadaşlarının yardımıyla ya da tek başına kendi imkânlarıyla kızını kaçıtır.Kız kaçırma daha çok kırsal kesimlerde görülen kızın babasının kızını vermemesi ya da fazla başlık parası istemesiyle yaşanan durumdur (Boratav, 1984: 169). Yörede bu tür evlilikler eskiden daha çok görülmekteydi. Aileler arasında çıkan anlaşmazlıklar gençleri bu tip evliliği yapmak zorunda bırakmaktadır.

Kız kaçırma “başlık” töresini ve “berdel”i çiğneyen kesin bir çözüm olarak görülmüştür. İlk torun dünyaya geldiğinde hısımlık-dünürlük ilişkilerinin düzeldiği görülmektedir (Güvenç,2012:46). Bu tip evlilik yiğitliğin bir göstergesi sayılan en eski evlilik biçimlerindedir. Eskiden daha çok yağma şeklinde kaçırma olayı görülürdü. Bu evlilik türü Altay ve Yakut Türklerinde meşru evlilik tipi olarak görülmektedir. Ayrıca birçok Türk destanında kız kaçırma konusunun geçtiği görülmektedir (Tezcan, 2003: 2).

Anadolu’da daha çok eskiden görülen günümüzde artık nadir görülen bir başka evlilik türü de “beşik kertmesi” biçiminde evliliktir. Çocukları ilerde birbirleriyle evlendirmek için sözleşirler ve beşiklerine birer kertik atılır. Beşik kertme adı da bundan gelmektedir. Böylelikle çocuklar kendi istekleri dışında nişanlandırılmış olmaktadır. Oğlanına da kızın evlenme çağına geldiğinde bu durumdan vazgeçmesi durumunda birtakım olumsuzluklara yol açmaktadır. Dede Korkut Hikâyelerinde de beşik kertmeyle nişanlamanın eski bir gelenek olduğu görülmektedir (Örnek, 2016: 258).

Çoğunlukla Doğu ve Güney Doğu Anadolu’da yaygın olan evlilik tipi “Berder”dir.İki ailenin karşılıklı olarak kızlarını ve oğullarını birbirleriyle evlendirmeleriyle gerçekleşen evlilik biçimidir.Daha çok başlık konusunda zorluk çekilme durumunda bu tip evlilik yapılmaktadır. Bu tip evliliğe“bedel evliliği”,“değişik usulü”,“kızların değış tokuşu” gibi adlar da verilmektedir (Örnek, 2016: 261). Yörede bu tip evliliğe rastlanılmamaktadır.

Türk toplumunda çok nadir görülen evlilik biçimlerinden bahsedecek olursak: Kayınbirader ya da baldızla evlilik de görülmektedir. Bu tip evlilikler eşlerden birinin ölmesi sonucunda çocukları koruma amaçlı yapılan evliliktir (Yılmaz, 2005: 79). Bir başka evlilik türü de “taygeldi” adı verilen evliliktir. Dul kadının,eski kocasından olan çocukları da alarak dul bir erkekle ya da dul bir erkeğin karısından olan çocukları da alarak evlenmesine “Taygeldi” evlilik denir.

Türk-İslam topluluklarının yaşam şartlarının sonucu olarak halk tarafından bulunan bir evlilik türüdür. (Örnek, 2016: 261). Yörede bu tip evlilik tarzlarına rastlanılmamaktadır.

Uygulamalar

- Kız ve oğlan anlaşarak evlenir (K25, K37, K42, K67, K75, K92)
- Kız kaçırma şeklinde evlilikler önceleri çok olurdu (K25,K67,K74, K37, K75).
- Beşik kertmesi şeklinde evlilik vardı (K25,K67,K74,K75, K92).
- Akraba evliliği yapılır (K74,K42, K75, K37, K90, K92).
- Berdel şeklinde evlilik yapılırdı (K25, K67, K37, K74, K75).
- Görücü usulüyle evlenilir (K25, K37, K42, K75, K92).

Değerlendirme

Uygulamalargörücü usulü evlilik eskiye nazaran azalsa da kırsal kesimde hala devam etmektedir. Kız kaçırma şeklinde evlenme eskiden daha çok görülmekteydi. Yöre halkı kaçarak evlenmeyi hoş karşılamamaktadır. Kaçarak evlenen kişiler yöre halkı tarafından ayıplanmaktadır. Günümüzde ise daha çok anlaşarak evlenme görülmektedir. Beşik kertmesi tarzı evlilik tipi eskiden tercih edilen evlendirme biçimleri arasında yer aldığını görmekteyiz. Yörede mezheplere bağlı olarak da eş seçiminde değerlendirme yapıldığı görülmektedir. Eskiden berdel şeklinde yapıldığı belirtilmektedir. Yörede“kalın” adı verilen başlık parası âdeti uzun zaman önce terkedilmiştir. Akraba evliliği ise eskiye nazaran az görülse de devam etmektedir.

4.1.1.2.2.Evlilik Öncesi

Evlilik öncesi dönem, gelin-güvey seçimi, görücülük, kız isteme, sözkeseimi,nişan ve nişanlılık döneminden oluşmaktadır.

4.1.1.2.2.1.Gelin-Güvey Seçimi

Evlilik öncesinde gelin-güvey seçimi yapılırken birtakım özelliklere dikkat edilmektedir. Kızın ve erkeğin ailesi karar vermeden önce kız tarafı erkek hakkında, erkek tarafı da kız tarafı hakkında uygun eş olup olmayacağına dair fikir

sahibi olmak için araştırma yapmaktadırlar. Bunlar arasında kızın dürüst, namuslu, iş bilen, törelere bağlı olup olmadığına; erkeğin ise kötü alışkanlıklarının olup olmadığına, işine bağlı olup olmadığına bakılarak değerlendirme yapılmaktadır. (Örnek, 2016: 264). Köyden kente doğru gidildiğinde erkeğin askerliğini yapmış olması, tahsilli olması; kızın ise adının başkasıyla çıkmamış olması gibi hususlara da dikkat edilmektedir. Evlilik öncesinde gelin-güvey seçimi adaylardaki bazı kıstasların arandığı aşamadır. Seçilecek olan adayın beklentilere uygun olması beklenir (Başçetinçelik, 2009: 165-167). Değerlendirme aşamasından sonra dönürcülük aşamasına geçilmektedir.

Evlilik çağına gelen oğullarına ailesi beğendiği birisinin olup olmadığını sorar. Oğlanın beğendiği kız yoksa aile uygun bir eş bulmak için araştırmaya başlar. Bu araştırmada kızın ve ailesinin oğlana ve ailesine uygunluğuna, ahlakına, fiziki özelliğine bakılmaktadır. Aynı araştırma oğlanın beğendiği kız için de geçerlidir. Bu kriterlere bakılarak karar verilmektedir. Uygun kız bulunduktan sonra erkek tarafından anne, hala, teyze kızı görmeye görücü olarak gider. Kız ve ailesi bu ziyaretin sebebini sezerler. Kız misafirlerle özen göstererek ilgilenir. Görücüler kıza belli etmeden yürüyüşüne, oturup kalkmasına, bir kusuru olup olmadığına dikkat edecek şekilde kızı incelerler. Evin temiz olup olmadığını da bakılmaktadır. Kız beğenilirse aralarından yaşlı olan bir kadın kızı beğendiklerini dile getirir uygun bir günde istemeye gelip gelmeyeceklerini sorar. Kız tarafı da “Mademki siz uygun görmüşsünüz, kısmetse olur. Bir de erkeklere danışalım.” derler. Görücüler uğurlanır (Artun, 1998: 10). Yörede genelde yapılan uygulama da böyledir. Ancak bazen oğlan ve annesi de birlikte görücü olarak da gitmektedir. Kız gelen oğlanı beğenmediyse oğlanın ayakkabısına tuz koymaktadır. Bu uygulama yörede halen yaşamaktadır.

Uygulamalar

- Yakın akrabalar birbirlerini tanıdığı için daha çok tercih edilir (K25, K37, K42, K74, K90, K92, K111).
- Gelin alınacak kızda güzellik aranır (K25, K37, K42, K74, K90, K111).
- Alınacak gelinin huyunun güzel olması tercih edilir (K25, K37, K42, K90, K111).
- Sevdiğini belli etmek için bekâr erkekler düğünlerde sevdiği kız ile karşılıklı oynar ve erkek kızın başına para atar. Herkes o zaman onların kimin kimi sevdiğini bilir (K37).

- Kızın görgülü,ahlaklı,iş bilen biri olmasına dikkat edilir (K25, K37, K42, K74, K111).
- Kız ve erkeğin ailesine bakılır (K25, K37, K42, K74, K111).
- Erkeğin kötü alışkanlıklarının olmamasına dikkat edilir (K25, K42, K74, K90, K111).
- Erkeğin iyi bir işinin olup olmadığına dikkat edilir (K25, K37, K42, K74, K90, K111).

Değerlendirme

Yörede görücü usulüyle evlilik yaygındır. Görücü olarak oğlan tarafından kadınlar önce kıza bakmaya gider. Kızın görücülere karşı davranışlarına, hürmetine dikkat edilir. Görücüler kızın fiziksel bir kusuru olup olmadığına fark ettirmeden bakarlar. Kızın evinin temiz olup olmadığına dikkat edilir. Görücülerden genellikle yaşlı olan ya da iyi konuşan bir kadın kıızı beğendiklerini ve tekrar ne zaman müsait olduklarını sorar. Kız tarafı da bir de erkeklere danışmak gerektiğini söyleyip haber vereceklerini söylerler. Kız tarafı da kararını verdikten sonra oğlanın ailesi ve oğlanın kötü alışkanlıkları olup olmadığı araştırılır. Daha sonra oğlan tarafı çağırılır ve isteme olayı gerçekleşir. Yörede akraba evliliği eskiden daha çok görülmekteydi. Günümüzde ise bu evlilik türünün azaldığı görülmektedir. Kız kaçırma şeklinde evlilik ailelerin rızalarının olmadığı durumlarda gerçekleşmektedir. Eskiden daha çok görülmekteydi. Anlaşarak evlenme günümüzde daha yaygın olduğu için kaçma şeklinde evlilik yok denecek kadar azalmıştır.

4.1.1.2.2.2.Kısmet Açma

Evlilik çağına gelip evlenemeyen kadın ya da erkek evlenmek için birtakım inanış ve uygulamalara başvurmaktadır. Bu inanış ve uygulamaların yöreden yöreye değişiklik gösterdiğini söyleyebiliriz. Kısmet sözcüğü dilimize Arapça'dan girmiştir.Talih,kader,şans,baht anlamlarında kullanılan bu sözcük “Tanrı'nın insana uygun gördüğü şeyi yaşama durumu” anlamındadır (Başçetinçelik, 2006: 2).

Anadolu'da kısmet açmak için yapılan uygulamalardan bahsedecek olursak: Malatya halk kültüründe kına gecesinde yakılan yaş kınanın kısmet açma özelliğinin olduğuna inanılmaktadır. Bir başka inanış da söz kesildiği sırada

dağıtılan tatlının tam ortasından yenilirse kısmetin açılacağına inanılmaktadır. Nişanda kesilen kurdele kısmeti açılması istenen kişiye küçük bir parça yutturulur (Kurt, 2012: 128). Adana ve çevresinde kısmet açtırmak için cami önünde, dört yol ağzında, göbek üstünde kilit açtırılır; kilisenin papazına kilit açtırma uygulamaları yapılmaktadır (Başçetinçelik, 2006: 2). Kısmet açmada birtakım dinî yöntemlere de başvurulduğu görülmektedir. Bunlardan bahsedecek olursak Ergani halk kültüründe küçük bir taş türbenin duvarına atılıp orada kalırsa kısmetin açılacağına inanılmaktadır. Dilek ağacına yazma bağlama, hamamda çiftetelli oynama, bahtı açılacak kişinin başında kilit açma, kurşun döktürme, muska yazdırma, yatırlara gitme, yıldıznameye baktırma gibi uygulamalara başvurulmaktadır (Akça, 2009: 77). Kırıkhan'da evde kalan kızların atleti hocaya götürülür üzerine muska yazılır. Hocanın okuduğu suyu içen kızın kısmetinin açılacağına inanılmaktadır. Kısmetinin açılmasını isteyen kız eteğini gelinliğe sürter. Kırıkhan'da kullanılan bir başka yöntem de hacca gidenlere yazma verilir ve yazma orada okutulur. (Köseler, 2008: 69). Afyon'da gelinlik çağa gelmiş kızlar kısmetlerini açtırmak için cuma günü sela vaktinde yanlarına kilitlemiş bir kilit alarak Kız Kulesi'ne giderler. Orada yaşlı bir kadın kızın başında kilidi açar. Kızlar da kuleden aşağı inerken "Bahtım bahtım altın bahtım gelin olacak vaktim." diyerek kuleden aşağı bağırarak inerler. Aynı uygulamanın benzeri Çankırı'da da vardır. Genç kızlar Murad Baba türbesinin etrafında "Taaalim Lebbeyk" diye bağırırsa bahtının açılacağına inanılmaktadır. (Boratav, 1984: 166). Dinin telikteki bu uygulamaların baht açmada faydası olacağına inanıldığı görülmektedir.

Uygulamalar

- Evlenemeyen kız ve erkeklerin kısmetini açmak için kilit alınır. Cuma günü camiye gidilir. Seslenmeden ilk çıkanın eline verirler o da kilidi açar (K25, K37, K100, K111, K112).
- Hocalara muska yazdırılır (K37, K42, K74, K75, K100, K111, K112).
- Kısmeti kapalı olan kızlar evlilere kilit verirler ve açtırırlar (K87, K100, K111, K112).
- Kısmeti açtırmak için kızlara kurdele yutturulur (K100, K112, K113)
- Gelininin ayakkabısının altına bahtı açılışın diye isimler yazılır (K100, K112, K113).
- Ziyaretlere gidilir (K100, K113).
- Ocaklara gidilir (K37, K100, K113).

- Kurşun döktürülür (K42, K113).
- Adak adanır (K42, K113).

Değerlendirme

Yörede evde kalmış olarak nitelendirilen evlenememiş kızlar kısmetlerini açtırmak için birtakım inanış ve uygulamalara başvurduğu görülmektedir. En çok başvurulan yöntemlerden biri suya kilit açıp atmak olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun dışında hocalara muska yazdırma, okutup üfletme gibi dinî nitelikteki uygulamalar en yaygın kısmet açtığına inanılan yöntemler arasında yer almaktadır. Yatırlara, ziyaret yerlerine gitme de yörede sık başvurulan kısmet açtığına inanılan yöntemler arasındadır. Yörede Alevi ve Sünnî kesim ağırlıklı olarak görülmektedir. Alevi-Bektaşî geleneğinde karşımıza çıkan “ocak” lar dinî niteliktedir. Kısmet açtırmak için ocaklara da gelindiği görülmektedir. Birçok yerde karşımıza çıkan gelinin ayakkabısının altına evlenmesini istenen kişilerin adlarının yazılması da yörede kısmet açma uygulamaları arasında yer almaktadır.

4.1.1.2.2.3. Görücülük / Kız İsteme

Anadolu’da en yaygın evlenme tarzı görücü usulü evliliğdir. Bu evlilik türünde görücülük evlenecek olan erkeğin yakınları tarafından yapılmaktadır. Kırsaldan kente doğru, maddi olanakların artmasıyla, zamanın şartlarına göre bu tarz evliliklerde kuralların esneyebildiği görülmektedir.

Oğlanın veya ailesinin daha önceden ilgilendiği kız varsa öncelikli olarak onun evine gidilir. Olumsuz cevap alınacağı düşünülürse başka adaylara bakılır. Kız bakma Türkiye’nin bazı bölgelerinde farklılık gösterse de ana hatlar bakımında aynıdır. Ev ahalisinden ve komşulardan yaşlı kadınlar toplanır. Sabah kızın ev iş yapışını, hamarat ve düzenli olup olmadığını anlamak için erkenden kızın evine giderler. Kızdan su istenir; töre gereği su içilene kadar kızın ayakta beklemesi gerekmektedir. Bu arada hem suyu içen hem de diğer görücüler kızını incelemektedir. Görücüler kızını beğenirse kız istemeye gidilir. Kız, “Allah’ın emri, Peygamberin kavliyle” anne ve babasından istenir. Kız tarafı da razı olup olmadığını belirtir. Bütün bunlar olurken kız misafirlerin yanına gitmemektedir. Kız verildikten sonra kahve ikram eder (Örnek, 2016: 264-265).

Anadolu’da evlenilecek kızda ve erkekte bazı özelliklere dikkat edilmektedir. Öncelikle gelin olarak seçilecek kızın huyunun güzel olup olmadığına

bakılmaktadır. Bu sebeple komşulardan, akrabalarından tanıdık, bildik kızların seçilmesine dikkat edilmektedir. Görücü gitmeden önce kızın soyu sopy iyice araştırılır. Kızın erkekten daha aşağı mevkide olmasına dikkat edildiği görülmektedir. Yüz güzelliğinden daha çok huy güzelliğine bakılmaktadır (Günay, 2000: 6).

Uygulamalar

- Kız alırken görücü gidince komşularına sorarlardı bu kızın huyu nasıl diye sorulur. Kız bakmaya giderken erkeğin annesi halası evin büyükleri gider. Önceden düğüne çağırarak için davetiye yerine küçük hediyeler gönderilir (K25).
- Kız görmeye anası giderdi, akrabaları gider (K67, K37, K42, K74).
- “Kapı Köşü” yani gelinin evden çıkması için istenilen para konuşulur (K37, K42).
- Kız ile erkek birbirlerini beğenirler. Delikanlı tarafındaki hanımlar, kız evinin kadınlarının ve özellikle kızın niyetini öğrenirler. Olumlu gelişirse, erkekler gidip dünürçü olurlar. Kız tarafı üç beş gün müsaade ister, düşünür, delikanlıyı soruşturur. Sonunda olumlu sonuç çıkarsa nişan takılır tatlı yenilir (K17).
- Kız verilince, toka takılırdı. (Yüzük takmaya toka takmak denir.) Toka takılan kız utandığı için on beş gün dışarı çıkmaz (K74).

Değerlendirme

Yörede görücü usulüyle evlilik en yaygın evlilik türlerindedir. Anlaşarak evlenmenin çağımızda daha çok görülmesinden dolayı görücü usulüyle evlenme eskiye nazaran daha az tercih edilmektedir. Evlilik yaşına gelen erkeğe beğendiği, konuştuğu bir kızın olup olmadığı sorulur. Eğer böyle biri yoksa oğlan tarafı kız aramaya başlar. Kız aramaya en yakınlardan başlarlar. Önce komşulara bakılır daha sonra akrabalara bakılır. Kız tanıdırsa Oğlana kızın ismi verilir ve onayı alınır. Eğer oğlan kızı tanımıyorsa da ailesine bırakır. Oğlan tarafından birkaç kadın kızı görmeye giderler. Kızın oturmasına kalkmasına, fiziki yapısına bakılıp oğlana uygun olup olmadığına karar verilir. Daha sonra kız tarafına daha uygun bir vakitte kendileri içinde uygun olursa tekrar ziyarete geleceklerini belirtip kızın evinden ayrılırlar. Aradan birkaç gün geçtikten sonra aile büyükleri ve damat adayları çiçek, çikolata gibi hediyelerle kızı görmeye giderler. Çok nadirde olsa kız ve erkek yalnız bırakılıp konuşmaları sağlanmaktadır. Diğer türlü ise büyükler kendi aralarında

konuşurlar ve kızı isterler. Kız tarafı düşünmek istediğini söyleyip birkaç gün içinde karar vereceklerini söylerler. Bunun yapılmasındaki amaç damat adayının iyice araştırılması ve kız evi naz evi sözünün toplumda yaşamasıdır. Yörede eğer kız gelen damat adayıyla evlenmek istemiyorsa ayakkabısının içine tuz koymaktadır. Aradan birkaç gün geçtikten sonra erkek tarafı tekrar gider ve isteme olayı gerçekleşir. Kızı, erkek tarafından bir erkek istemektedir. Kız verildikten sonra nişan için tarih belirlenmektedir. Yöre halkı görücü usulüyle evliliğin daha uzun ömürlü olduğu kanaatinde dirler. Eskiden daha çok tercih edilen bir evlilik tipi olsa da hâlâ tercih edildiği görülmektedir.

4.1.1.2.2.4.Söz Kesme

Kız istendikten sonra gelen aşama söz kesmedir.Dünürçüler ve kızın ailesinin belirlediği bir akşam oğlanın babası,amcası,dayısı gibi yakınlarından oluşan bazen komşuların da olduğu törendir. Söz kesmeye gidenlerin yaşları, işleri, varlıklı olup olmamasına dikkat edilmektedir. Kızı isteyen kişi “Allah’ın emri Peygamberin kavliyle” ister ve kız tarafı da rızasını belli edince misafirlere kahve ve şeker ikram edilir Söz kesmede başlık konusu ve hediye gibi hediyeler de konuşulup sözle bağlanır. Söz kesimi “yarı geçiş” olarak kutlanmaktadır (Örnek, 2016: 265-267).

Uygulamalar

Söz kesmeye aile büyükleri gider.Kızın alınacağı kesinse bir tepsi baklava alınır (K42, K112, K113).

- Söz kesiminde aile büyüğü söz yüzüğü takar.Yüzük takıldıktan sonra aile büyüklerinin elleri öpülmektedir (K42, K113).
- Kız verilmişse tatlısı yenildi, sözü kesildi denir (K42, K46, K54, K88, K113).
- İki aile arasında söz kesilmişse buna “küçük tatlı” denilir (K15, K18, K26, K34, K72).
- Baklava ve kola erkek tarafı tarafından alınıp söz kesildikten sonra ikram edilir (K42, K112, K113).
- “Büyük tatlı”da kıza kıyafet alınır.Eş, dost ve akrabalar davet edilip tepsilerce baklava ikram edilir (K42, K112, K113).

- Söz kesmeden sonra nişan tarihi kararlaştırılır (K42, K112, K113, K115).
- Eskiden söz kesme işleminden sonra başlık parası konuşulurdu. Buna kalın adı da verilmekteydi (K42, 112, K111, K113).
- Kız istenip söz alındıktan sonra erkek tarafı kız evinde üzümle boyalı şeker karışımı çerezi herkese avuç avuç dağıtır. Bu âdete “şirinlik” denir (K17).

Değerlendirme

Yörede kız istenildikten sonra söz kesmek için gün belirlenir. O gün komşular, akrabalar toplanırlar ve yüzük takılır. Ve tatlı yenir. Bu tip kalabalık söz kesme törenlerine “büyük tatlı” aile arasında olana ise “küçük tatlı” adı da verildiği görülmektedir. Söz kesmede aile büyüklerinden ağzı iyi laf yapan kişi yüzükleri takar ve temenni konuşmasını yapar ve yüzüklere bağlanmış olan kırmızı kurdeleyi keser. Sözde ikram edilen tatlıyı erkek tarafı almaktadır. Eskiden söz kesildikten sonra yörede “kalın” adı da verilen başlık parası konuşulurdu. Söz kesildikten sonra nişan günü belirlenmektedir.

4.1.1.2.2.5.Nişan

Nişan, söz kesiminden sonraki süreçtir. Genellikle kız evi tarafından düzenlenen düğün öncesi törendir. Nişanda oğlanın ailesi tarafından kıza takı adı verilen ziynet eşyası takılmaktadır. Kasaba ve kentlerde önceden yaptırılmış veya hazır olarak alınmış yüzükler bir aile büyüğü tarafından söz ve dileklerle oğlanın ve kızın sağ ellerinin nişan parmaklarına takılır. Gelen davetlilere ikramlar yapılır (Örnek, 2016: 267).

Nişan kız evinde yapılmaktadır. Kız evi bohça ve bir tepsi baklavayı oğlan evine gönderir. Oğlan evi gönderilen nişan tatlısını komşulara dağıtır. Kız ve oğlan tarafının, yakın akrabaların, komşuların da bulunduğu bahçede nişan töreni yapılmaktadır. Yüzükler takılarak nişan ilan edilir. Nişanın masrafları kız tarafına aittir. (Artun, 2006: 11). Nişan günü oğlan tarafı kız evinde toplanır. Nişanın şekli ailelerin maddi durumuna göre, sosyal yapı ve dünya görüşüne göre değişmektedir. Nişan evde veya düğün salonunda yapılmaktadır. Düğün salonu, pasta masrafları kız

tarafına; çerez ve içecek masraflarını erkek tarafı karşılamaktadır.Nişanda mevlit okutan ya da ilahi söyleten kesimde vardır (Sezen, 2013:97).

Nişan yüzüğü erkek ve kızın aileleri arasındaki anlaşmanın bir sembolü niteliğindedir.Dikkati çeken nokta ise nişan yüzüğünün altın olmasıdır.Nişan olayına Dede Korkut Hikâyelerinde de rastlamaktayız.Hikâyede Bamsı Beyrek,Banu Çiçek'e altın yüzük takmıştır (Gönen, 2006: 64).Bu da kültürümüzde nişan olayının ve yüzük takmanın çok eskilere dayandığını göstermektedir (Gönen, 2006:64).

Uygulamalar

- Nişan masraflarını kız evi karşılamaktadır (K17, K26, K42, K113, K114, K115).
- Son zamanlarda nişan ve düğün birleştirilmiştir (K2, K7, K26, K43, K76, K113, K114).
- Oğlan evi kız evine tepsilerle baklava götürür (K2, K16, K26, K27, K42, K43, K74).
- Oğlan evi kıza nişan için elbise alır (K2, K7, K16, K17, K28, K41).
- Nişandan önce “tabak” denilen alışveriş yapılır (K17, K18, K26, K30, K42, K113).
- Kız tarafı da oğlanın annesine,babasına,amcasına,dayısına,halasına,teyzesine gömlek,elbiselik kumaş gibi hediyeler gönderir. (K2, K3, K26, K30, K50).
- Nişan ailenin maddi imkânlarına göre değişmektedir.Ailenin maddi durumu iyiyse düğün tarzında düğün salonlarında da yapılmaktadır (K17, K42, K43).

Değerlendirme

Yörede söz kesiminden sonra çoğunlukla nişan töreni yapılmaktadır. Yani tarafların maddi durumlarına göre yapılmadığı durumlar da görülmektedir. Nişan töreninin masrafları eğer karşılayabilecek durumdaysa kız tarafına aittir. Bu tören eskiden daha çok evlerde yapılmaktaydı. Nişan törenine komşuların, akrabaların çağırıldığı gibi aile arasında da yapıldığı özel durumlar vardır. Ailelerin maddi durumlarına göre nişan kıyafeti alınıp düğün salonu tutulma geleneği son zamanlarda daha çok yapıldığı görülmektedir. Yörede yapılan nişanlar küçük düğün niteliğinde karşımıza çıkmaktadır.

4.1.1.2.2.6.Davet-Okuntu

Düğünün olacağını önceden haber veren akrabalara ve yakınlara düğün ya da nişan gününü bildirmek amacıyla verilen kart ya da hediyedir. Anadolu'nun

birçok yerinde düğüne çağrılmak için gönderilen hediyelere “okuntu”,“yolluk”, “yol dağıtma” gibi isimler verilmektedir.Okuntu dağıtanlara “okuyucu” denilmektedir ve çoğunlukla kadınlardan oluşmaktadır.Okuyucular düğüne çağrılacak kişilere şeker,mum, kumaş gibi hediyeler götürüp bahşiş almaktadırlar (Boratav, 1984: 177).Halep Türkmenlerinde “ohuntu” kelimesinin yerine “halat” kelimesi kullanıldığı görülmektedir.Okuntu mendil, çorap, başörtüsü gibi hediyelerin yanı sıra sosyal konumuna ve yakınlık durumuna göre kumaş gibi hediyeler verilmektedir. Düğüne dışardan çağrılacaklara da kart gönderilmektedir (Erol, 2012: 98).

Düğünün zamanı, kimler arasında olduğu düğün öncesinde gönderilen “okuyucu”lar yoluyla bildirilmekteydi. Modernleşme sürecinin sonucu olarak okuntu geleneği yerini davetiye almıştır (Aydın, 2009: 9). Düğünden bir hafta önce düğün sahibinin ekonomik durumu fazla iyi olmayan akrabası ya da komşusuayağı çabuk,iyi konuşan orta yaşlı bir erkek düğün sahibinin belirlediği kişileri dolaşarak onları düğüne davet eder. Bu daveti yapan kişilere bahşiş verilirdi. Okuyucu kadınlarmutlu evliliği olan, çocuğu olanlardan seçilirdi. Günümüzde “okuyucu”ların görevini her iki tarafın babaları,kardeşleri ya da yakın erkek akrabaları tarafından dağıtılmaktadır. Günümüzde davet edene hediye verme geleneği terk edilmiştir(Boyras, 2009: 88).

Uygulamalar

- Oğlan evinden bir kişi düğüne bir hafta kala davetiyeleri dağıtır (K6, K15, K17, K27, K28, K, 36).
- Yakın akrabalara gömlek,elbiselik kumaş gibi okuntular verilir (K2, K3, K17, K18, K26, K30, K36).
- Davetiye yerine okuntu olarak çorap,havlu,yemeni verildiği de görülmektedir (K42).
- Okuntuyu kız evi ve oğlan evi ayrı ayrı dağıtır (K42, K111, K114).
- Okuntu akrabalık derecesine göre değişmektedir (K27, K28, K36, K42, K50).
- Samimiyet azsa davetiye gönderilmektedir (42).
- Yakın akrabalara ve saygın kişilere oğlak veya kuzu gönderilirdi.Buna “okuntu oğlağı” denilmektedir (K17, K113).

Değerlendirme

Yörede düğünün tarihini bildirmek amacıyla düğüne gelmesi istenen kişilere davetiye gönderilmektedir. Bu davet teyze, hala, amca, dayı gibi yakın

akrabalara ise gömlek, elbiselik kumaş, havlu gibi hediyeler gönderildiği görülmektedir. Bazı kimseler davetiye yerine çorap verip düğün tarihini sözlü olarak ifade etmektedirler. Yaklaşık olarak düğünden bir hafta önce davetiye gönderilmektedir. Son zamanlarda nişan için de davetiye dağıtıldığı görülmektedir.

4.1.1.2.2.7.Bölüm Değerlendirmesi

Elbistan yöresinde evlenme âdetleri değişik şekillerde olmaktadır.Aileler kızı beğendikten sonra oğullarına isterler.Bu tip evlenme şekli halk arasında “görücü usulü” olarak adlandırılmaktadır.Erkek kızı görüp beğendikten sonra anne ve babasına ister.Eskiden “değişik” adı verilen evlilik tipi yörede görülmekteydi.Bu evlilik tipi iki dünürün kızlarını karşılıklı olarak birbirlerine vermesi sonucu yapılan evlilik tipidir.Yörede gençler aralarında anlaşp ailelerin rıza göstermediği durumlarda kaçarak evlenme tipi görülmektedir.Yörede “beşik kertmesi” şeklinde yapılan evlilik biçimi çok eskiden yapılan bir uygulama olarak karşımıza çıkmaktadır.

Evlenemeyen, bahtının kapalı olduğuna inanılan genç kızlar çeşitli yöntemlere başvurarak bahtının açılacağına inanmaktadır.Yörede Cuma namazından ilk çıkana kilit açtırma, ziyaretlere, ocaklara gitme, muska yazdırma, kurşun döktürme, gelinin ayakkabısının altına isim yazdırma gibi birtakım dinî ve halk inanışlarına dayalı uygulamaların yapıldığı görülmektedir.Günümüzde başlık parası geleneği olmamakla birlikte eskiden“kalın”adı verilen başlık parası verilirdi.Günümüzde ise her iki taraf da yeni evelenecek çifte yardımcı olarak yeni bir ev kurmalarına yardımcı olmaktadır.Evlenmek isteyen kişi bu durumu doğrudandile getirmekten çekindiğinden dolayı çeşitli yöntemlerle evlenme isteğini dile getirmektedir.Evlenmek isteyen erkek pilava kaşık saplayarak evlenme isteğini dile getirmek istegindedir.

Kız istemeye genellikle aile büyükleri gitmektedir. Kız istemeye gidildiğinde çeşitli yöntemler uygulanarak kızın temiz olup olmadığı,evliliğe uygun görülüp görülmediği araştırılarak istemeye olayı gerçekleştirilmektedir.Kız genellikle ilk istendiğinde verilmemektedir.Bunun yapılmasındaki amaç ise damadın evliliğe uygun biri olup olmadığı, kötü alışkanlıklarının olup olmadığı araştırılmasını sağlamaktır.Damat adayı araştırıldıktan sonra kız tekrar istenir.Ve söz kesilir.Sözle nişan arası fazla uzun tutulmamaktadır.Yörede ailenin maddi imkânlarına göre ya aile içinde ya da komşularında çağrıldığı, baklava

yenilen nişan töreni gerçekleştirilir.Söz töreninde aile büyüklerinden birisi yüzükleri takar.Yörede nişan töreni genellikle evde yapılmaktadır.Son yıllarda nişan töreninin ekonomik duruma göre salonlarda yapıldığı görülmektedir.Nişanlılık döneminde tarafların anlaşamaması durumunda erkek tarafı vazgeçmişse altınlar kız tarafı tarafından geri verilmemektedir.Vazgeçen taraf kız tarafı ise ziynet eşyalarını geri vermektedir.

Yörede günümüzde gençler çoğunlukla kendi aralarında anlaşip evlenmektedirler.Görücü usulü ya da kaçarak evlenme kırsal kesimde devam etmektedir.Gençler anlaşıktan sonra aileler âdetleri yerine getirerek evliliği gerçekleştirmektedirler.

4.1.1.2.3.Düğün

Evlenmek isteyen kişilerin evleneceklerini topluma duyurduğu geleneksel törenin adı düğündür. Toplumsal bir olay olan,genç kız ve erkeğin buna bağlı olarak ailelerinin de birbirlerine bağlanmalarını sağlayan törene “düğün” denilmektedir.Düğün zamanı iki tarafın belirlediği bir güne ayarlanmaktadır.Bu zaman çok kısa olabileceği gibi; askerlik, çeyizi tamamlayamama gibi nedenlerden dolayı düğünlerin geciktiği de görülmektedir. Anadolu'nun köylü ve göçebe kesiminde harman işleri, kışlık hazırlıklar, yayla dönüşü gibi zamanlar düğün masraflarını karşılama açısından en uygun zaman olduğu için düğünler daha çok sonbahar mevsiminde yapılmaktadır (Boratav, 1984: 176).

Bir geçiş dönemi olan evlenmenin başlangıç töreni düğündür.Bu yüzden âdet ve geleneklere uygun olmasına dikkat edilir.Kimseyi küstürmemek ya da kimseyi unutmamak için elden geldiğince çok kişi çağrılmaya çalışılmaktadır. Geleneksel kesimde genellikle kadınlar ve erkekler ayrı ayrı ayrı eğlenmektedirler. Gelin evinden çıkarken ya da oğlan evine girerken birtakım âdetler uygulanmaktadır. Eskiden atla getirilen gelin günümüzde motorlu araçlarla getirildiğinden bahsedilmektedir (Örnek, 2016: 271-272). Zamana göre gelişen şartlar düğünün yapılış tarzını da etkilemektedir.

Düğüne cuma gecesi kız evinde; cumartesi günü ise oğlan evinde başlanmaktadır. Erkekler kahvede çay, kahve içip düğünü kutlarlar. Kız evinde ve oğlan evinde eğlenceler yapılır. Kızlar türküler, maniler söyleyip eğlenirler. Delikanlılar uzaktan oynayan kızları izlerler. Kızlar ve erkekler bakışarak karşılıklı mani söylerler (Artun, 1998: 11). Düğün geleneklerinin yöreden yöreye farklılık gösterdiğini söyleyebiliriz.

Uygulamalar

- Oğlanın babası kızın evine varır şu günde bayrağımızı kaldıralım davulumuzu çaldıralın diye izin alır evine döner,hazırlığına başlanır (K114).
- Düğünler cuma günü başlayıp pazar günü biter (K2, K7, K26, K30, K42, K111, K113).
- Salon düğünü,köy düğünü,kaçma usulü,mevliitli düğün ya da sade nikâh yapılır (K1, K28, K42, K50, K111, K114).
- Düğünler genellikle yaz aylarında yapılmaktadır (K1, K2, K17, K28, K36, K76, K78, K80, K110).
- Hasat mevsiminden sonra mahsul satıldıktan sonra yapılır (K78, K79).
- Uzak yerlerdeki akrabaların toplanması daha kolay olduğu için bayram sonlarına denk getirilmeye çalışılmaktadır.
- Oğlan evi ve kız evi aralarında anlaşarak düğün gününü ayarlarlar.
- Düğün üç gün sürdüğü gibi sadece bir gün kına gecesi bir gün de düğün yapıldığı görülmektedir.
- Ailelerin maddi durumları iyiye düğün salonu tutulur.Düğün salonunun ücretini oğlan tarafı karşılar.
- Düğünden önce oğlan tarafı ile kız tarafı alışverişe çıkar.Buna “tabak”denir.
- Oğlan evine Türk bayrağı asılır (K1, K2, K17, K26, K28, K42).
- Cuma namazından sonra davul çalmaya başlar.Geceye yarısına kadar devam eder.Cumartesi günü erkenden kalkılır.Öğleye doğru davul tekrar çalınmaya başlar.Eğlenceler gece yarısına kadar devam eder.Pazar sabahı öğleye doğru konvoy yaparak gelin alınır.Oğlan evinde yemek yenildikten sonra davetliler “teşt” adı verilen takı takar ve dağılırlar (K114)
- Davulcu düğün evine gelen misafirlere yaklaşarak bahşış almak için davul çalar.
- Eskiden düğünlerde kadınlar ve erkekler ayrı olurdu.Günümüzde bu durum değişmiştir (K114).
- Eskiden “sinsin” ateşi yakılırdı.Gece boyunca “sinsin” oynanırdı (K114).
- Erkekler kadın kılığına girip oyunlar oynardı (K17, K26, K28, K76, K78, K110).
- Damadın erkek kardeşi dövülürdü.
- Düğünde bölükbaşı olur ve düğünü o organize eder.Bölükbaşına ücret değil hediyeler verilirdi (K40).
- Sağdıç damadın yakın akrabası ya da yakın arkadaşı olur (K25).

- Davetliler,toplandıklarında genç kızlar oynamaya başlarlar gelin hazırlanır düğün yerine iner.Kızlar oynarken kasabanın gençleri toplanarak kızlara bakarlar beğenirler.Oğlan evi kız evine gelerek karşılıklı oyunlar başlar sonra oğlan evi kalır.Böylece düğün bitene kadar 3-4 sefer gidip gelinir (K17).

Değerlendirme

Elbistan halk kültürüdüğünler kırsal kesimde 3 gün sürmektedir. Cumanamazından sonra oğlan evine bayrak dikilerek düğün başlar. Davulun çalınmaya başlamasıyla düğün başlamaktadır. Düğün evde de yapılırsa salonda da yapılırsa bu durum ritüel gibi görülüp yapılmaktadır. Cuma gece vaktine kadar davullar zurnalar çalınıp eğlenilir. Kaynak kişilere göre eskidendüğünlerde oynanan oyunlarınvs. daha eğlenceli olduğundan bahsetmektedirler. Yörede en çok oynanan oyunlar deve oyunu, sinsin oyunu ve yüzük oyunu karşımıza çıkmaktadır. Damadın erkek kardeşine çeşitli eziyetlerin yapıldığı da görülmektedir. Ertesi gün sabahtan başlayarak davul çalınmaya başlanmaktadır. Akşam kız evinekına yakmaya gidilir. Kına gecesi bittikten sonra oğlan evi kendi evine gider. Kız tarafında ise eğlence sabaha kadar devam etmektedir. Pazar sabahı oğlan evinden kızı almak için konvoy yapılarak çıkılmaktadır. Gelin almaya gidildiğinde gelinin kardeşi sandığın üzerine oturup bahşiş talep etmektedir. Gelin alındıktan sonra oğlan evine gidilir. Gelin araçtan inmez. Kaynanasından ya da kayınbabasından hediye beklemektedir. Tarla, inek, ev verdim diyerek gelin indirilir. Gelin indiği anda evin damından şeker, çerez gibi yiyecekler atılır, bardak ya da nar kırdırılır. Gelin eve girerken kapıya yağ sürmektedir. Bunun yapılmasındaki amaç ise eve kolay alışacağı inancıdır. Gelin indikten sonra yemek verilir. Daha sonra “teşt” adı verilen takı takılır. Yatsı namazına damatla birlikte sağdıç da gider. Namazdan sonra damadın arkadaşları gerdeğe girmesi için eve götürürler. Yumruklayarak gerdek odasına sokarlar. Düğün gerdekle son bulur. Son yıllarda salonlarda yapılan düğünlerde birtakım geleneklerin yapılmadığı ve üç gün yerine düğünün bir gecede yapıldığı görülmektedir.

4.1.1.2.3.1.Bayrak Dikme / Sağdıç

Bayrak milletlerin bağımsızlık sembolüdür.Düğünlerde bayrak asılması düğünün başladığının göstergesidir.Düğünde asılan bayrağa “düğün bayrağı”

denilir (Kuzu, 2010: 66). Yörede Cuma namazından sonra damadın evine bayrak asılmaktadır. Ocağın tüttüğü yani neslin devamlılığı manasına gelmektedir.

Anadolu'da yapılan her düğünde bayrak asılmaktadır. Düğün bayrağı ay yıldızlı Türk bayrağıdır. Bazı yörelerde “şah, nahıl, şimşir, yom” adı verilen ağaçlar süslenmektedir. Kars ve çevresinde yarım metre uzunluğunda, bilek kalınlığında sopa ve altlığı dikilir. 7-9 dal çakılır ve ağaç görünümü verilir. Dallarına meyve ve şekerli yiyecekler asılır. Son olarak pişmiş yumurta şahın tepesine bağlanır. Bu işleme “şah bezeme” denilir (Başçetinçelik, 2009: 213-214).

Anadolu'da bayrak asma geleneğiyle ilgili olarak birkaç örnek verecek olursak: Gaziantep düğünlerinde düğünden önceki perşembe günü dama bayrak dikilir. Bayrağın direği çiçeklerle süslenir. Düğün bitip gerdekten çıkılana kadar bayrak asılı kalır. Bayrağın yanına uğur getirdiğine inanıldığı için çiçek ve ayna konulur. Bayrak dikme geleneği devlete bağlılığın sembolüdür Sağdıçların görevi düğün esnasında gelin ve damada yardımcı olmaktır. Sağdıç genellikle damadın yakın arkadaşları arasından seçilmektedir. Sağdıç seçilmek onur verici olarak görülmektedir (Korkmaz, 2005: 363). Nevşehir'de salı günü sabah namazından sonra camide bayrak duası okunur. Bayraktar denilen kişi düğün için çok önemlidir. Düğünü organize, damadı ve bayrağı koruma işi onun görevidir. Bayrağı alıp düğün evinin yüksek bir yerine diker. Düğün “bayrak kaldırma” ya da “bayrak dikme” töreniyle başlar (Parvana, 2013: 25). Adana ve çevresinde bayrak dikileceği gün öğle ya da ikindi namazından sonra camiden çıkanlarla cami hocası düğün evine gelip dua eder ve iyi dileklerde bulunur. Bayrak için genellikle ormandan getirilip hazırlanan 20-30 metre boyundaki çam ağacı tercih edilmektedir. Bayrak uygun bir yere asılır. Kurban kesilip kanı güveye sürülür ve eti konuklara ikram edilir. Kurban kesilmezse kahve, lokum, bisküvi ikram edilir. Bayrak dikimi töreniyle düğün başlar (Başçetinçelik, 2009: 219). Kırıkhan ve çevresinde düğünün birinci günü daha önce amcalar ya da dayılar tarafından dikilen bayrak günümüzde tarafından dikilmektedir. Bayrak dikilirken kadınlar zılgıt çalar, silah sıkılır, davul zurna çalar. Bayrak sopasının ucuna çiçek, soğan, armut, balon asılır. Bayrak dikildikten sonra kirvenin aldığı kurban kesilir. Mevritli düğünlerde bayrak dikme salavatlara yapılır. Sağdıçlar da gelin ve damadın yakın arkadaşlarından seçilir. Düğün boyunca gelin ve damadın yanından ayrılmaz (Köseler, 2008: 222). Bayrak dikme ve sağdıçlıkla ilgili olarak yöredeki uygulamalar şunlardır:

Uygulamalar

- Cuma namazından sonra bayrağın asılmasıyla düğün başlar (K1, K2, K17, K26, K42, K76, K110).
- Bayrak uzun değneğe asılır ve evin damına koyulur (K42, K48, K49, K76, K78, K88).
- Düğün bitene kadar bayrak damda asılı kalır (K14, K17, K28, K33, K36, K74, K78).
- Sağdıç damadın yakın arkadaşlarından ya da akrabalarından seçilir (K25, K29, K33, K37, K65, K69).
- Sağdıç düğünde gelin ve damadın yardımcısıdır (K14, K17, K20, K28, K36, K40, K66).
- Sağdıca hediye verilir (K17, K42).
- Sağdıç bahşiş vermesi gereken yerlerde bahşiş verir (K10, K12, K26, K32, K36).
- Sağdıçlardan biri evli biri bekâr olur (K12, K33, K36, K44, K48).
- Sağdıçların koluna kırmızı kurdele takılır (K17, K28, K29, K36).

Değerlendirme

Yörede düğün başlamadan önce Cuma namazından sonra oğlan evinin damına Türk bayrağı asılmaktadır. Kaynak kişilerin aktardıklarına göre eskiden bu işi “bayraktar” adı verilen kişilerin yaparmış. Köylerde bir kişide düğün için asılan bayrak olduğu ve ona bahşiş verilerek bayrağın asıldığını söylemektedirler. Düğün için asılan bu bayrak ocağın tüttüğü yani neslin devamlılığını, devlete bağlılığı simgelemektedir.

4.1.1.2.3.2.Çeyiz

Türk halk kültüründe düğünden önce çeyizin hazırlanması adettir. Geleneksel kültürümüzde kızlar daha ergenlik çağına gelmeden çeyiz hazırlıklarına başlanmaktadır. “Çeyiz” kelimesi Arapça “cihaz” kelimesinden gelmiştir. Kız baba evinden getirdiği mal ve mülktür. İlk olarak yatak çarşafı, yorgan yüzü, mendil, örtü gibi eşyalardır. Bunların kenarları oya ya da dantelle işlenir. Bez eşyaların tümü işlemelidir. Kenarları oyalanmış yazmalar, el örgüsü çoraplar tamamlayıcı unsurlardır. Ailenin ekonomik duruma göre kilim, halı, kap kacak, giysi gibi eşyalar

çeyiz olarak verilmektedir. Anadolu'nun çeyizin asılıp sergilenmesi bir gelenektir. Bazı bölgelerde çeyiz oğlan evine götürüldükten sonra sergilenmektedir. Çeyiz sergilenirken komşular işlenen çeyizlerden örnekler almaktadır (Başçetinçelik, 2009: 224). Trabzon'da gelinin ne kadar çeyizi olduğunu göstermek amacıyla çamaşır iplerinin üzerine beyaz örtülerin üzerine gelinin bahçesinde "çeyiz asma" yapılıdır (Güçlü, 2004: 135)

Düğünden önce gelin ve damat yakınlarından birkaç kişiyle ev eşyası ve giyecek almak için alışverişe çıkarlar buna "çeyiz düzme" denilmektedir. Çeyiz kız evinden davul, zurna ve bayrak eşliğinde oğlan evine getirilir. Çeyiz götürülürken sandığın üzerine oturup bahşiş alma geleneği vardır. Çeyiz düğüne bir hafta kala oğlan evine gönderilir ve duvarlarda ya da masalarda sergilenir (Artun, 1998: 12).

Çeyiz eşyaları ve geleneği yöreden yöreye değişiklik gösterebilmektedir. Maddi durumu iyi olan aileler tarla, bahçe, ev, araba, hatta 20. yüzyıl başlarına kadar çeyiz olarak hizmetçi verebiliyorlardı. Hatay'da kız tarafı aldığı başlık parası tutarında çeyiz hazırlardı. Eski Türkler'de çeyizin tamamına "kalın" adı verilirdi. Sivas ve Niğde'de çeyizin götürülmesine "kalın götürme" denilir. Alacahöyük'te çeyiz götürülürken bir tosunun boynuzları çam dalları ve çiçeklerle süslenir ve tosun kızın babasına teslim edilirdi. Batı Trakya'da çeyiz sandığa yerleştirilir ve sadık kapının önüne konur. Gelinin küçük erkek kardeşi erkek tarafından para alır. Adana ve çevresinde çeyize "düzen" adı verilmektedir. Hazırlanan çeyiz kız tarafı tarafından sergilenir. Davetliler hem çeyiz bakmaya gelir hem de düğün hediyelerini verir. Genelde mutfak eşyalarını kız tarafı almaktadır. Yörükler'de mutfak eşyası çeyiz olarak oğlan evi tarafından alınır (Savur, 2010: 64-65).

Uygulamalar

- Oğlan evinin verdiği paraya karşılık kız evi çehiz düzer. Çeyizi kızın kızın annesi, babası, yakın akrabaları çarşıya çıkarak beğenir ve alırlar. Çehiz hazırlandıktan sonra düğünden önce (kız evinde) güzel bir odaya yerleştirilir. Çeyiz kız evindeyken bakmaya giden akrabam et komşular hep birlikte şahitleri götürürler ve giderlerken annesine babasına hayırlı ve uğurlu olsun derler. Buna karşılık olarak kızın annesi ve babası "Teşekkür ederiz sağ olun darısı sizin kızınızın ve oğlunuzun başına." derler. Düğünden sonra çehiz oğlan evine taşınır. (Cehiz Bir gün önce oğlan evinden gelenler tarafından her malın değeri kadar fiyat biçilir bir liste halinde yazılır birkaç şahide imzalatılır (K17).

- Oğlan evinin verdiği başlık düğün geldiğinde kız evi oğlan evinden bir miktar kalın ister.Bu parayla kızın ihtiyaçları görülür cehizi düzülür bazen kızın cehizini oğlan evi temin eder.Kasabamızda kalın 2000-20. 000 liraya kadardır.Düğün gelenler karşı tarafın teklifineaz çok evet der pazarlık (Çarşıda mal almış gibi yapılır yok şu kadar yok şu kadar ver denir. Aracılar vasıtasıyla anlaşmaya varılır.Başlıca verilen ad kalındır (K17).
- Küçüklükten itibaren kızın çeyizi hazırlanır (K9, K13, K17, K20, K28, K36, K43).
- Düğünden önce gelin ve damat yakınlarıyla birlikte alışverişe çıkar (K15, K17, K26, K33).
- Çeyiz oğlan evine götürülürken gelinin küçük erkek kardeşi sandığa oturur ve erkek tarafından sadık parası alır (K2, K26, K28, K36, K44, K49).
- Düğünden birkaç gün önce çeyiz oğlan evine götürülür (K16, K18, K22, K36, K42).
- Komşular çeyizlik tabak,kâse gibi hediyeler getirir (K6, K29, K36, K44).
- Mutfak eşyaları ve yatak odasını kız tarafı alır (K25, K28).
- Beyaz eşya,koltuk takımı gibi eşyaları erkek tarafı alır (K28, K29, K33, K39, K44).
- Kız tarafı damada iç çamaşırını,terlik,pijama,saat gibi hediyeleri çeyizekoyardı (K113).
- Çeyiz Elbistan'da çehiz olarak söylenmektedir (K42).

Değerlendirme

Yörede çeyiz geleneği eskiden beri devam eden bir gelenektir. Kızlar daha doğmadan anneleri çeyizlerini hazırlamaya başlamaktadır. Genç kızlar belli bir yaşa gelince çeyiz düzmeye başlamaktadırlar. Bu gelenek eskiden daha çok yaygındı. Günümüzde ise teknolojinin ve zamanın şartlarının değişmesinden dolayı çeyiz düzme geleneği yok olmaya başlamıştır. El emeğine dayanan çeyiz olarak dantel, kanaviçe, yazma işleme eskiden daha çok görülmekteydi. Çeyizin çoğunluğu genellikle erkek tarafı tarafından alınmaktadır.

4.1.1.2.3.3.Kına

Anadolu’da düğünlerin en yaygın âdeti kına gecesidir. Düğünün bütün ağırlığının toplandığı törendir. Kına gecesinin amacı her iki tarafında eğlenmesini sağlamaktadır. Kına gecesi düğünlerin olmazsa olmazlarının başında gelmektedir. Kına gecesi gerdekten bir gün önce kız evinde yapılan eğlencedir. Kınanın sadece kıza değil erkeğe yakıldığı yerlerde vardır. Geleneğin ağırlıklı olarak yaşadığı yerlerde gelin adayının ve damat adayının eline sağdıcı tarafından kına yakıldığı görülmektedir. Köylerde kına yakılırken gelinin arkadaşlarına kız evi tarafından “kına yemeği” verilir.Kına gecesinde “baş övme”, “gelin övme” geleneği vardır.Mutlu bir evlilik sürdüren bir kadın kınası yakılan kıza türkü söylemektedir (Örnek, 2016: 268-270).

Oğlan evi kına gecesinde kız evinin misafiridir.Bu yüzden oğlan evi çalgıcısıyla, çereziyle ve kınasıyla gider.Başlangıçta kız evi üzüntülü görünse de vakit ilerledikçe eğlenceye dahil olurlar. Kına gecesi oğlan evinin neşeli kız evininse biraz üzüntülü olduğu bir gecedir. Kına gecesinde ağıtlar, maniler ve türküler söylenilmektedir (Turan, 1993: 4). Kına gecesi mevsime göre ya içeride ya da dışarıda yapılmaktadır. Anadolu’nun birçok yerinde kına yakılmadan önce kızlar mani atışması yaparlar ve türkü söylerler.Kına yakılacağı sıra gelin sandalyeye oturtulur ve yüzüne kırmızı greple örterler ve omzuna bir mendil koyarlar.Gelinin bu sırada ağlaması beklenir ağlamazsa ayıplanır.Gelinin ellerine ve ayaklarına kına yakılır. Kına yakılırken kına vurma türküsü söylenilmektedir. Kınayı gelinin yengeleri yakarlar. Kına yakıldıktan sonra sandıktan çıkarılan kına bezleriyle yakılan kına sarılır. Elleri sarılan gelin oynatılır. Gelinin arkadaşları sabaha kadar yanında kalırlar ve eğlenirler (Artun, 1998: 13).

Anadolu’nun çeşitli yerlerinde yapılan kına gecelerinden bahsedecek olursak: Nevşehir’de Çarşamba günü ikindiden sonra erkekler çalgıcılarla birlikte kız evine “gündüz kınası” götürürler.Kız evinin önünde yarım saat kadar oynanır ve “başı bütün” yani evli,mutlu bir kadın gelinin önüne oturtur avucuna ve ensesine kına koyar.Kına yakılmadan önce gelin avucunu açmaz kayınvalide bahşiş verdikten sonra açar.Önlerinde işlemeli beyaz yastık olur.Kına yakıldıktan sonra gelin yastığı kına yakan kadının sırtına koyar.Kına yakma bittikten sonra oğlan evinden gelenler gelin için ortaya yemeni atarlar.Bu yemeniler üçgen şeklinde katlanır ve bavula konulur. (Parvana,2013:26). Adana ve çevresinde cumartesi günü kız evine kınaya gidilir.Oğlan tarafı kız evine girmeden önce yüksek yere konan

soğanı ağızlarıyla yakalamak koşuluyla kız evine girer.Oğlan evi bu cezadan kurtulmak için para verir.Kınacılar kınaya “aşık” denilen türkücüleri yanlarında getirir.Yemekler yenip oyunlar oynanır.Cumartesi günü kına gecesinde gelin ve arkadaşları bindallı giyer.Gelinle damadın yengesi “tazı-tavşan” oyunu oynar.Gelin tavşan yenge tazı olur.Pazar günü öğleye kadar eğlenceler devam etmektedir.Erkek kınası da yapılmaktadır.Erkeklerden biri kadın kılığına girer ve eğlenirler.Kına gecesi gelinin başında kelle şeker kırılır.Gelin kına gecesinde ne kadar çok ağlarsa o kadar bereketli olacağına inanılır (Başçetinçelik, 2009: 242-264). Diğer yörelerde de törende ufak tefek değişikliklere gidilse de genellikle aynı şekilde uygulanmaktadır.

Uygulamalar

- Kınadan önce beş altı arkadaş bir oğlak donatır.Kadının önüne katarlar davulla alır götürürler.Kız evinin kapısına varırlar bir halay çekerler.Kız evi onları karşılar.Oğlak götüren kadına halat (para) verirler.O anda evlerine geri gelirler.Yüz kadar samen olurlar.Bir kadın bir erkek oğlak götüren kadınaçerez (leblebi, üzüm, şeker)mum, kına verilir.Kadın bunları kız evine götürür kız evinde genellikle oğlanın anası oynar halk gülmek için oğlanın anasına süpürge takarlar ve gülüşüyorlar sonra oyun başlar oğlan evi ayrılır. Kız evinde ortaya bir yastık konur ve kınanınortasına mum dikerler ve onu da yakarlar.Gelinliğin elinden iki kız tutar eski zaman kadınlarından ağıt söylerler. (Geline gerek bin ana ağlaşalım.) Kız anasının, teyzesinin halasının, ebesinin dedesinin elini öper. Oğlan evinden gelençerezi kız evine dağıtırlar.Kızın arkadaşları yanında kalır diğer davetliler giderler.Gece oğlan kına yapmaya gelir kızın arkadaşları kızını bırakmazlar.Bir tanesi oğlanakına verir salar.Gelinin arkadaşları gelininayağına kına yakarlar.Kına yakılırken kadınlar ağıt söylerler ve gelin bu arada ağlar (K17).
- Son akşam kına gecesi hazırlanır. Umumiyetle düğünlerin en iyi zamanı bu zamandır.İçeride geline kına yakılırken dışarıda gençler halay çekerler.Oğlan kızın elinden almak için içeri girer, bunamâni olmak isterler, bu uğur olarak sayılır.Oğlan evi tekrar gider, bu sefer kız evi baskın olarak oğlan evine gider.Oyunlar oynanır, oğlan evi gelen misafirlere (şeker,çörek) dağıtır. O gece gençler sabaha kadar eğlenirler (halay, ciritoynanır). Büyük ateşle sinsin oynanır.Odada erkekler yüzük bulma oynarlar.Fincanın içine yüzük koyarlar. Yüzüğü bulmak için imtihan yaparlar; bulan bulmayan tarafa ceza verir (K17).
- Damadın eline de kına yakılmaktadır (K42).

- Son yıllarda salon düğünlerinde kına gecesi düğünle birleştirilmiştir (K112).
- Kına gecesi düğünden bir gün önce olduğu gibi düğün akşamı da yapılmaktadır (K112).
- Kına gecesi yapıldıktan sonra kına kıyması yoğrulur (K112).
- Evlenememiş kızlar bu kınadan ellerine yakarlar
- Düğün salonda yapılmıyorsa gerdekten bir gün önce kız evinde kına gecesi yapılır (K112, K113)
- Kına gecesinde maddi imkânlarla göre gelin bindallı giyer (K28, K36, K112).
- Bazı yerlerde kız ve oğlana birlikte kına yakılır bazı yerlerde ise ayrı yakılmaktadır (K15, K26, K28, K29, K36, K65).
- Kına yakıldıktan sonra misafirlere küçük poşetlerde kuruyemiş dağıtılır (K8, K17, K36, K39, K43).
- Oğlan kınası: Oğlan eve gidince toplanırlar. Saat bire kadar oynarlar. Oğlan arkadaşlarını bırakarak yanına üç arkadaş alarak kızın yanına gelir. Kızın elinden kına alır, kına oğlan evinden gider, kınayla beraber çerez gönderilir. Oğlan, kendi evinden kız evine gelir, kızını bir berber güzelce süsler ve kızın başına “kalak” (Duvak) kurular, yüzü duvaklarla örtülür, beyaz entari giydirirler ve ellerine eldiven takılır (K17).
- Kına gecelerinde testi kırdırılır (K28, K113).

Değerlendirme

Kına gecesi yörede çok renkli geçmektedir. Düğünün en gösterişli kısmı kına gecesidir. Gerdek gecesinden önce kına gecesi yapılmaktadır. Yörede üç gün süren düğünlerde genellikle cumartesi gününe gelmektedir. Düğün salonlarında ise düğünün bitimine doğru kına gecesi yapılmaktadır. Kına gecelerinde genellikle kına manileri ve kına türküleri söylendiği görülmektedir. Kına gecesi kız evinde yapılmaktadır. Geline de damada kına yakılmaktadır. Bazı kesimlerde kına gecesinin sadece kadınlar arasında yapıldığına da rastlanılmaktadır. Kına gecesinde gelin ve damat ortaya oturtulur. Çevresinde kadınlar ellerinde kına tepsisiyle dönerler. Şarkılar ve türküler söylenilerek eğlenilir. Kadınlar arasında yapılan kına gecesinde ise gelini ağlatacak türküler söylenilmektedir. Geline ve damada kına yakılırken gelin ya da damat avuçlarını açmakta direnirler ta ki avuçlarına altın koyulana kadar. Kına gecesinden sonra düğün salonunda yapılmamışsa oğlan evi kız evinden ayrılır. O gece sabaha kadar yenilir, içilir ve eğlenilir.

4.1.1.2.3.4.Gelin Alma

Geleneksel olarak kına gecesinin ertesi günü gelin alma günüdür.Gelin alma düğün başladıktan sonra üçüncü veya dördüncü güne denk gelmektedir. Gelin alma günü genellikle pazar günüdür. Pazar sabahı kızın evinden gelin çıkarma,oğlan evinde gelin alma hazırlıkları başlar.Gelin evinden konvoy yapılarak,davul zurna çalınarak şehir ya da köy gezdirilir ve eğlencelerle oğlan evine getirilir (Başçetinçelik, 2009: 268- 269). Anadolu'nun çoğu yerinde bu durum genel olarak aynıdır. Ancak düğün salonlarında olan düğünlerde bu durumun değiştiği görülmektedir. Düğün salonuna gitmeden önce erkek tarafı kız evine gidip gelini almaktadırlar.

Anadolu halkının evlenme geleneklerinde çok eski törelerin kalıntılarına rastlamaktayız. Gelin alma âdeti yöreden yöreye farklılık gösterebilmektedir. Birçok yerde gelin alma esnasında kız tarafı oğlan tarafına zorluk çıkarmaktadır.Bunlar oyun ve şaka gibi görünse de bazen ciddi bir hâl aldığı da görülmüştür.Mudurnu ve Afyon'da bu tip durumların yaşandığı görülmüştür.Bu durumun bereket getireceği inancı vardır.Şarkışla'da ve Alacahöyük'te bayraktarlar birbirlerine bilmece sorar ve bilemeyen taraf cezaya çarptırılır (Boratav, 1984: 186). Feke yöresinde gelin pazar günü alınır.“Sağmen” adı verilen erkek evinden bir topluluk süslenmiş arabalarla kız evine giderler.Gelin anne ve babasının elini öper.Daha sonra kuşak bağlamaya geçilir.Gelinin beline erkek kardeşleri sayısınca erkek kardeşler tarafından kuşak bağlanır.Kuşak iki defa bağlanıp çözülür, üçüncüde salavat getirilip bağlanır.Bu kuşağa “kardeş kuşağı” denir. Sağmene önce kapı açılmaz. Sağdıçlar bahşiş verip kapıyı açtırır. Kızı erkek kardeşleri ya da babası kapıya getirir. Kız anne, babasıyla helalleşir ve sağmenle evden ayrılır. Sağmenler türküler söyleyerek damadın evine gider (Karakaş, 2005: 55). Aladağ yöresinde gelin alma Anadolu'nun çoğu yerinde olduğugibi kına gecesinin sabahında pazar günü yapılmaktadır. Gelin alınmaya gidildiğinde gelinin kardeşleri varsa sandığın üstüne oturup bahşiş almaktadır. Gelin alınmaya gidildiğinde damada çeşitli zorluklar çıkartılmaktadır (Yılmaz, 2005: 111). Kozan yöresinde ise gelin kendi evinden çıkmadan önce kardeşleri kuşak bağlarlar. Gelinin kız kardeşi hediye ya da paraalmadan kapıyı açmamaktadır. Gelini almaya damat gitmemektedir (Üzelgök, 2008: 83). Kahramanmaraş'ın Göksun ilçesinde gelin almaya gidilmeden önce büyükbaş ya da küçükbaş bir hayvan kesilir. Öğle yemeğinden sonra gelin almaya gidilir. Gelin evden çıkarken anne babasının

ellerini öper ve evdekilerle vedalaşır. Gelin evden çıkartılırken erkek tarafından bir kadın kız evindeki bir kazanı ters çevirir. Bunun yapılmasındaki niyet ise tüm kötü huylarının o evde kalacağı inançtır (Arslan, 2011: 100).

Uygulamalar

- Gelin göçürmek:Pazar veya perşembeye rastlar.Oğlan evinden gelen samenin biri attaniner gelini getirir.Kızın kardeşi atın başını tutar oğlanın kardeşi geline yardım eder ata bindirir.Gelin atta giderken gelini eğlendirmek için oğlanın babası başkan düşer samen düzülür halay çekerler. 15 dakika ileri gidince ip tutarlar oğlanın babası ip tutanlara para verir (K17).
- Sabahleyin erkenden kalkarlar kızın çeyizini oğlan evine taşırlar kızevinden avratlar gelir kızın gerdeğini döşerler.Samen (seğmen) gider kızınkardeşi kapıyı kitler.Oğlan evi kızın kardeşine para veya tabanca verir gelini çıkarır (K17).
- Pazar günü davul zurnalarla oğlan evinden kız evinde gidilir (K25, K28, K36, K42, K44, K78).
- Gelin evinden alındıktan sonra konvoy yapılarak gezdirilir (K25, 27, K88, K89, K112).
- Gelin önceden at sırtında götürülürdü (K13, K114).
- Gelin alınırken arkasından çeyizi de görülür (K13, K18, K25, K28).
- Gelin ailesiyle vedalaşır (K2, K7, K13, K25, K28).

Değerlendirme

Yörede gelin alma kına gecesinden sonraki gündür. Anadolu'da bu gün genellikle pazar gününe denk getirilmeye çalışılmaktadır. Oğlan evi pazar sabahı erkenden kalkıp gelin almak için hazırlıklara başlamaktadırlar. Öğleye doğru kız evine araçlarla konvoy yapılarak gidilmektedir. Eskiden gelin almaya atla gidilmiş. Gelinin evine varıldığında çalgılı yapılan düğünlerde davul, zurnalar çalınır. Düğün mevlitli ise mevlit okunarak gelin evden alınır. Gelin evden çıkarken anne babasının ellerini öpüp kardeşleriyle vedalaşır. Çeyiz sandığı da gelinle beraber götürülmektedir. Gelinin varsa kardeşlerinden biri sandığın üzerine oturur ve bahşiş almaya çalışmaktadır. Gelin alındıktan sonra biraz gezilir ve damadın evine gidilir.

4.1.1.2.3.5.Gelin İndirme

Anadolu’da gelin indirmeyle ilgili olarak birtakım inanç ve uygulamaların mevcut olduğunu görmekteyiz. Bunlar yöreden yöreye farklılık gösterebilmektedir. Geleneksel kültürün yaşadığı yörelerde gelin arabadan inmeden önce kaynana ya da kayınbaba üzengilik ya da indirme adı verilen hediye verir.Bu hediye tarla,koyun,koç gibi oğlan tarafının maddi durumuna göre değişiklik gösterir.Gelin arabadayken doğurgan olması için kucağına oğlan çocuk verilir.Hoca eşliğinde dua edilir.Gelinin dayanaklı ve sağlam olması için:Ters çevrilmiş kazanın üstündeki kaşığa basarak kırması sağlanır; hayvan derisinden yapılmış kendire bastırılır.Gelin inerken kurban kesilir ve kanı alınına sürülür.Doğurgan olsun diye gelinin başına damdan üzüm,findık,fıstık,leblebi,iğde serpilir.Gelin inançlı olsun diye eline Kur’an ve ayna verilir.Gelinin kötü huyları yok etmek için damdan çömlek atılarak kırılır.Kaynanasının sözünden çıkmaması için kaynanasının kolunun altından geçirilir.Gelin evde kalıcı olsun diye eşige ya da duvara çivi çakılmaktadır (Santur, 2004). Bu uygulamalara Anadolu’nun çoğu yerinde ufak tefek değişikliklerle rastlamaktayız. Bu uygulamaların birkaçından bahsedecek olursak:

Tekirdağ halk kültüründe gelin alayı oğlan evine geldikten sonra gelin arabası avluya çekilir.Oğlan hazır beklemektedir.Gelin arabadan indirilir ve başı kırmızı bir kreple örtülür.Önde sağdıç olmak üzere gelin arabasına doğru gidilir.Sağdıç,yeni kurulacak olan yuvanın bolluk içinde olması içintasin içindeki şeker,findık ve ufak paraları etrafa saçar.Damat gelinin önün gelip elini sıkarak.Damat,gelinin göğsüne altın ya da parayı iğneler.Yengesinin kolunda buluna gelinin sağ koluna girer.Gelin ve damat girerken “hoş geldin evimize” türküsü çalar.Damat gelin odasından çıktıktan sonra da gelin içeriden çıkartılır ve sandalye üzerine çıkartılıp gösterilir.Sağdıç,damadın koluna girip evin önünde tebrik için bekleyenlerin yanına götürür.Düğünün şerefine halay çekildikten sonra davetliler çay ocağına veya kahvehaneye giderler.Damadın cebinde “çevre” diye adlandırılan sigara uyanık biri tarafından damadın cebinden alınır ve çevredekilere dağıtılır (Artun, 1998:17).

Yörüklerde gelin attan indikten sonra damat gelinin koluna girer.Gelin ve damat giderken gelin içi su dolu ibriği devirip döker. Kapının pervazına bir kaşık yağ sürülmektedir.Alkışlar arasında gelini gelin odasındaki sandığın üstüne oturturlar.Damat,gelinin yüzünü açar ve yüz görümlüğünü verip odadan çıkar.Gelin çadıra gelirse çadırın etrafında üç defa dolandırılır.Sonra kaynana,gelini kucağına

alıp içeri götürür.Yumurta pişirip geline yedirilir.Gelinin döşeğine para atılır. Ortaya bir yastık konulur ve iki kadın gelini üç defa dolaştırıp bu yastığa oturtur. Zülûf ve perçem kesilir. Fesin üstüne altın takılıp onun üzerine de yağlık bağlanır (Artun, 2008: 177-178).

Türk dünyasındaki gelin indirmeyle ilgili birkaç örnekten bahsedecek olursak: Şamanist ve Müslüman Türkler'in evlenme törenlerinde ortak olan şamanizmin bir unsuru gelin indiği gün "saçı" yapılır.Her devirde saçı toplumun ürettiği mahsullerden yapılır.Avcılık devrinde avın kanı,yağı,eti; çobanlık devrinde süt,kımız,yağ; çiftçilik devrinde ise darı,buğday ve meyveler saçı olarak kullanılmıştır.Saçı,gelinin kocasının ataları ve koruyucu ruhları tarafından kabul edilmesi için yapılan ayinin kalıntısıdır (İnan, 1984: 167). Saçı uygulamasına yörede de rastlanılmaktadır. Gelin eve gireceği sırada oğlan evinin damından şeker atılması, bardak ya da nar kırdırılması da bir nevi saçı olarak nitelendirilebilir.

Uygulamalar

- Gelin damat evine getirildiğinde eve girmeden kayınbabasından mal,mülk,altın,para ister ve sözünü almadan eve girmez (K42, K48, K57, 62).
- Gelin damat evine getirildiğinde içeri girerken bardak kırılır (K17, K28, K36, K58, K74).
- Gelin eve girerken özensin diye kapıya yağ sürülür (K43, K86, K115).
- Uğur getirmesi için geline ayna hediye edilir (K78).
- Bereketli olsun diye geline nar kırdırılır (K86).
- Gelin inerken gelin gireceği evin damından şeker,çerez atılır (K42, K78, K86).
- Gelin inerken kayınbabasındanaltın,inek, tarla gibi hediyeler ister (K40, K43, K56, K62, K77).

Değerlendirme

Yörede gelin oğlan evine gelince arabadan inmek istememektedir. Kaynanasından ya da kayınbabasından hediye ummaktadır. Bunun karşılığında kaynana ya da kayınbaba vaatlerini söyler. Ev, hayvan ya da tarla verme sözünde bulunurlar. Kimisi de "Koç gibi oğlan verdim." demektedir. Davul ve zurnalar eşliğinde gelin indirilir. Bu esnada oğlan evinin damından çerez, şeker, para atılır.

Bereketlilik olması için geline bardak ya da nar kırdırılmaktadır. Gelin eve gireceği sırada evin dış kapısına yağ sürdürülür. Gelin eve girdikten sonra geline bakmaya gelinir.

4.1.1.2.3.6.Nikâh / Gerdek

Resmî nikâhtan yapıldıktan sonra gelin ve damadın bir araya geldikleri geceye “gerdek gecesi” denilmektedir. Dinî nikâh yapılsa da resmî nikâh olmadan evlilik resmiyet kazanmamaktadır. Resmî olarak geçerli olmasa da dinî nikâh hâlâ yapılmaktadır. Dinî nikâhın resmî nikâhtan önce ve sonra yapıldığı da görülmektedir. Nikâh yapılmasının amacı ise evliliğe resmiyet kazandırmaktır. Çiftin kalacağı yere “gerdek evi”, “gerdek damı”, “gerdek odası” gibi isimler verilmektedir. Güvey, sağdıç ve arkadaşları tarafından yumruklanarak gerdek odasına sokulur. Birlikte olunan geceye “gerdek gecesi” veya “zifaf gecesi” denilmektedir. Geleneğin devam ettiği yerlerde “yenge” gerdek sonucunu bekler. Gerdekten sonraki günlerde gelin ve güvey baba evlerini ziyaret ederek el öperler. Buna “el öpme” veya “baba evine gitme” denir (Örnek, 2016: 272-274).

Anadolu’da resmî nikâh düğünden birkaç hafta sonra ya da birkaç hafta önce kıyılmaktadır. Dinî nikâh ise nişandan hemen sonra, düğünden önce veya düğün akşamı kıyılmaktadır. Nikâhın geçerli olması için iki şahidin bulunması gerekmektedir. Nikâhtan önce bir koyun kesilir. Molla koyunun kalbini ölünceye kadar kalpleri bir olsun diye ikiye bölüp geline ve güveye verir. Molla geline ve güveye birbirlerini isteyip istemediklerini sorar. Olumlu cevap verilerse şahitlerin huzurunda nikâh duasını okuyup çifte öğüt verir. Gençlerin daima huzur içinde olmaları için tatlı şerbet suyu içirilir (Tatlılıoğlu, 2001:17).

İmam nikâhı sırasında erkek kadına boşanma durumunda mağduriyeti önlemek için mihir vermektedir. Gerdeğe girilmeden önce damada ve geline şerbet içirilir. Sağdıçlar gelin ve damada öğüt verir. Damat gerdeğe girilmeden önce namaz kıyıp dua eder (Karakaş, 2005: 59). Sağdıçlar damadı gerdek konusunda bilgilendirir. Gelin indirildikten sonra ilerleyen vakitlerde damat sağdıçla çıkıp gezer. Akşam yemeğini yakın komşuda sağdıçla beraber yerler. Oğlan evinde ise yemekli mevlit okutulur. Mevlit yatsı namazından önce biter. Damat cemaatle birlikte yatsı namazına gider. Cemaatin bir kısmı ve imam damatla birlikte namazdan sonra düğün evine gider. İmam dua okur. Damat ve sağdıç orada

bulunanların elini öper.Damat yumruklanarak gerdek odasına sokulur ve kalabalık dağılır (Artun, 1998:17).

Uygulamalar

- Dinî nikâh kıyılırken geline mehir olarak ne istediği sorulur (K25, K28, K36).
- Resmi nikâhtan önce dinî nikâh yapılır (K25).
- Dinî nikâha “hoca nikâhı” da denilmektedir (K2, K6, K18, K19, K24).
- Resmî nikâhtan önce kız ve erkeğin birbirlerine haram olmamaları için nişandan sonra resmî nikâh yapılır (K114).
- Resmî nikâh belediyede yapılır (K114).
- Gerdekten önce gelin ve damada öğütler verilir (K94, K95, K109).
- Gelin geldiği gün güvey gecesi sığır keserler.Pirinç pilavı,lahana sarması,kızartma,bulgur pilavı,çorba verilir.Komşular,akrabalar bir yere halka olur yemeği yer sonra tatlı verilir halkın arasından birisi çıkar dua etmeye başlar (K3, K9, K18, K28).
- Güveyi camiden çıkarırlar.Arkadaşlar davulla oynayarak gelirler kapının önünde halay çekerler bittikten sonra damat arkadaşlarıyla vedalaşırgerdeğe girer (K17).
- Oğlan evi tarafından gelen şahıslar tarafından çekilerek götürülür.Burada da bir odaya yerleştirilir gelen davetliler görür. Gelin geldiğinde güveyi koluna girerek onu yukarı çıkarır.Gelin çeyiz odasına duvakla bir iskemle üzerine oturur. Gelen herkese karşıaynı muameleyi yapar bir küçük çocuk dahi gelse ayağa kalkar ve elini öper.Oğlan evinden hiç kimseye sesini duyurmaz yani gelinlik eder (K17).
- Damat gerdeğe girmeden önce iki rekât namaz kılar (K30, K33, K44, K46).
- Gerdekten önce damat geline yüz görümlüğü takar (K94, K95, K111).

Değerlendirme

Yörede nişanla birlikte dinî nikâh yapılmaktadır. Düğünden birkaç hafta önce ise resmî nikâh yapılmaktadır. Nişandan sonra gençlerin rahat gezmeleri ve dinen de uygun olmasından dolayı resmî nikâhtan önce dinî nikâh kıyılmaktadır. Bu nikâha yörede hoca nikâhı da denilmektedir. Hoca nikâhı kıyarken damada “mehir” olarak ne vereceğini sorar. Damat da para, altın gibi maddi imkânına uygun olarak bir miktar belirler ve onu verebileceğini söyler. Resmî nikâh yapıldıktan birkaç hafta sonra düğün yapılır. Düğün bittikten sonra damatla gelinin ilk beraber oldukları gece “gerdek gecesi” dir. Damat gerdeğe girmeden iki rekat namaz

kılmaktadır. Eski bir uygulama olan çarşaf uygulaması günümüzde görülmemektedir.

4.1.1.2.4.Düğün Sonrası

Düğün bitmesine karşın düğünle ilgili geleneksel uygulamalar devam etmektedir (Artun, 2008: 180).

Uygulamalar

- Düğün cumartesi veya pazar günü gelinin evine inmesiyle tamamlanır (K18).
- Gelin geldikten sonra erkek tarafı ‘düğün yemeği’ adı verilen yemek verir (K17).
- Yemekten sonra takı takılır (K17).

4.1.1.2.4.1. Duvak

Düğünün son uygulaması olan “gerdek” sonrası çiftlerin karı-koca olması, gelinin bakireliğini ispatlaması için düzenlenen “duvak eğlencesi” törenidir. Gerdek sabahı kadınların gelinin yatağını toplayıp çarşaftaki değişikliğe bakarak verdikleri kararla bu tören düzenlenir. Sivas, Marmaris, Manisa, Hatay, Denizli, Balıkesir-Bandırma “duvak” gelinin gerdeğe girdiği yeri temsil eder (Köse, 2003:96). İstanbul’da ve Anadolu’nun çoğu yerinde yemekte paça dağıtılmasından dolayı bu güne “paça” denilmektedir. Bu eğlence Toroslar bölgesinde “çarşaf”, Hatay-Kerkük çevresinde “suphe”, Isparta’da “gelin ertesi”, Kastamonu-Sinop yörelerinde “semet”, Kahramanmaraş-Kütahya yörelerinde “gerdek ertesi”, Kayseri’de ise “güveybaşı” olarak adlandırılmaktadır (Boratav, 1984: 188). Bunlardan anlaşılacağı üzere duvak geleneği Anadolu’da halen yaşamakta olan bir gelenektir. Yöreden yöreye farklı isimler aldığı da görülmektedir.

Duvak geleneğinin aynı yörede farklı isimlerle de adlandırıldığı görülmektedir. Örneğin Mardin’de “sabahiye, gelin sabahı, cuma sabahı”; Nevşehir’in Uçhisar Köyü’nde “duvak”, “gale”, Konya’da “duvak”, “gelin yanı”, Manisa merkezde “duvak”, “gelin sofrası” gibi adlar da verilmektedir. Eski Türklerde “duvak” kırmızıydı. İslamiyetle birlikte duvak bekâretin sembolü sayılmıştır. Gelinlik ile damadın kaftanı da kırmızı olurdu. Anadolu’nun ve Trakya’nın bazı kesimlerinde kırmızı gelinlik ve kırmızı kına örtüleri

kullanılmaktadır “Duvak geleneği” gelinin yatak çarşafının uygun görülen kişiler tarafından kontrol edilip bâkire olduğuna karar verildikten sonra yapılan eğlencedir.Duvak eğlencesine gelen misafirler gelinin evini gezerler (Köse, 2003: 93-95). Yörede gelin olacak kızlar duvaklarını hazır etmektedirler.

“Duvak” töreni gelinin bakire olmasının kutlanması ve çevreye duyurulmasıdır.Genellikle düğünün ertesi günü tertip edilir.Gelen misafirlere yemekler ikram edilir ve yöreye has türküler söylenip oynanır.Hem kız tarafının hem de erkek tarafının kadınlarının katıldığı ortak bir eğlencedir.Kütahya’da sadece erkek tarafının kadınları duvak eğlencesine katılmaktadır (Özkanat,Eroğlu, 2014: 273).

Uygulamalar

- Duvak,düğünden sonraki gün yapılan eğlencedir (K27, K28, K36, K39).
- Duvaktan sonra mevlit okutulur (K27, K28, K44, K47).
- Düğünde para takamayanlar duvakta para takarlardı (K36, K37, K48, K49, K54).
- Genellikle kadınlar arasında yapılırdı (K28, K54, K65, K77, K78).

4.1.1.2.4.2.Düğünde Oynanan Oyunlar

- Düğün alayının önünde iki Arap kılığına girmiş insan,hazırlanır,yine iki kişinin üzerine bir deve görünümü yapılır,bir adam kambur,bir adam ihtiyar ve bir başka gelin olmak üzere bir ekip kurulur.Davul zurna eşliğinde eğlenirler,taklitler yaparlar,oynarlar ve köy içinde gezerek neşeyi tüm köye yayarlar (K17).
- Düğün ve eğlencelerde oynadıkları oyunlar; Çelik-Çomak,Utmalı Gülle (misket),Aşık,Tura,Sinsin,Yüzük vs. (K20).
- Köylerden gelen güreşçiler güreş tutarlar.Güreş olurken seyircilere hediye dağıtırlar.Sinsin oynarlar ateşi yakarlar.Cahiller toplanırlar davullar vurulur ateşin etrafında oynarlar oyun bittikten sonra ayağı çabuk olan Ateşi söndürüp kaçar davul çala çala oğlan evine gelirler orada paydos ederler.Orada oynarlar oynamayanı şaka olarak döverler.Düğünde bulunan halk silahlarıyla karşıdaki nişana ateş ederler iyi vurana mükâfat verilir.Birinci olanlara tabanca, saat,altın,giyim eşyası,para verilir (K17).

Düğün Devesi

Belli aralıkta arka arkaya duran iki kişinin boyunlarına kısa bir merdiven geçirilir. Merdivenin orta yerine ağaç bir beşik yerleştirilir.Rengini benzetmeye

çalışarak,adamlar dâhil hepsinin üzeri eski örtülerle tamamen örtülür.Orak ve sapına müstakil olarak bir deve kafası ve boynu yapıp öndeki adamın eline verilir.O bu kafayı,örtünün altından elini çıkartmadan tutar ve sağa sola çevirerek, aşağı yukarı kaldırarak deve hareketini taklit eder.Yürürlerken,deve taklidi yaparak yürürler (K17).

Yüzük Oyunu

Akşamdan düğünün şenlenmesi için,oğlan evinde yatsı zamanı “Yüksük Yemeği” verilir.Onar kişilik ekipler yemeği yaparlar.Helva ile bazlama yapılırdı.Oyunu kaybeden tarafa söz ve hareketlerle akla gelmedik şakalar ve edep sınırlarını aşan şiirsel sözler söylenir.Kaybeden taraf sabah kaldırılırdı ve davulla biri kadın kıyafetleri giydirilirdi.Kaybeden taraf çamura yatırtılırdı yatmayana dayak atılırdı ve ebeye ceza verilirdi (K40, K17, K92).

Tura Oyunu

Aynı güreş gibi yarış gibi olurdu.Kendir ipiyle oynanır.Bir metrelik ip önce bükülürdü,bir iki kez suya batılırdı.Göleği çıkarılırdı.Bunla vurulurdu.Kim ağrıya dayanırsa o kazanırdı.Genellikle iki grup olurdu.Geçerken sırtlara vurulurdu.Bu şekilde düğünlerde oynanırdı.Köyler arasında da olurdu.“Pırtttt”diyerek meydan istenir ve meydandan geçilir (K75, K92).

Sinsin Oyunu

Bu oyunu sadece erkekler oynar.Bir ateş yakılır üstünden atlanır ve ateşin çevresinde oynanır (K75). Seğmenler ve düğün sahipleri akşam yemeğini yedikten sonra mahalli oyunlardan derlenmiş halayları oynarlar.Gece yapılan oyunların en ilginç sin-sin oyunudur.Bunun için köyün uygun bir yerinde ateş yakarlar.Bu ateşe Sin-sin denir.Davul ve zurna sin-sin havasını devamlı çalar. Oyuncular teker teker ateşin çevresinde el ve ayak hareketleriyle durmadan dönerler.Ateşin başında oynayan kişi,topluluktan biri çıktığı zaman alanı terkeder. Bu terketme işinde atik davranamazsa oyuna yeni giren kişi oynayanın sırtına yumrukla vurarak çıkmasını sağlar.Sin-sin'e giren her kişi düğün sahibi ve davetliler şerefine silah sıkarak (Elbistan Yıllığı, 1973:89).

Gelin Kaçırma

Bu oyun kına gecesi oğlan evinde on kişiyle oynanır.Bu oyunu genellikle gençler oynarlar.Bu gençlerden birine kadın kıyafetleri giydirilir, başında eşarp bağlanarak gelin yapılır.Birisine de yünden sakal bıyık yapılır,şalvar ve başına da şapka giydirilerek dede yapılır.Dedenin bir de yanında koruyucusu bulunur.Bu koruyucu elinde uzun bir deynekle dedeye yaklaşanları kovalar.Dede herkesle oynayabilir ama gelini korumaya çalışan yedi genç tarafından gelinle oynaması engellenmeye çalışılır.Dedeye vurmak isteyenlere dedenin koruyucusu vurmaya çalışır.Koruyucusunun vurduğu kişi oyundan çıkar.Dede gelini yanına alırsa hiç kimse gelini geri alamaz ve dede gelinle istediği kadar oynar.Dedeye gelin oynarken gençler Dedeyi dövmeye çalışırlar ama koruyucusu etrafda dolaşarak gençlere vurmaya çalışır.Dede gelini kaçırabilmek için fırsat kollar, bu arada koruyucu da gençleri oyalamaya çalışarak dedenin gelini kaçırmasına yardımcı olur.

Bu oyun için önceden bir sınır çizilir, bu sınır olduğu taraf dedeye gelin kaçabilmesine kolaylık olsun diye boş bırakılır.Eğer dede gelinle bir likte o sınıra ulaşırsa yenmiş sayılır.Bu gençler de istediğini yaptırabilir.Gençlerin cezaları bittiğinde damadın kardeşini bulmaya çalışırlar.Eğer bulurlarsa ıslatarak döverler.Damadın kardeşi de gelini koruyamadığı için cezasını çeker.Eğer oyunu dede kazanamazsa bu sefer de gençler dedeye koruyucusuna istediği her şeyi yaptırabilirler.Bu cezalar genellikle çerez, tatlı gibi yiyecekler aldirtmak, ıslatarak dövmek veya ayaklarından ağaca bağlamak gibi cezalardır.Bu oyunlar sabaha kadar oynanır (Kurt, 1993:103-104).

Damat Asma Oyunu

Damat Asma Oyunu Elbistan yöresine has olan bir oyundur.Bu oyun daha çok düğünlerde oynanır.Genelde düğünün üçüncü günü oynanır. Gelin çıktıktan (damat evine gittikten) sonra düğün halkı akşam damatın evinde toplanır.Önce köy halkından bir mahkeme kurulur Mahkeme damatın asılmasına karar verir,damat ayaklarından tavana asılır.Daha sonra damatın yakınları olan kardeşleri, amcaları sorgulanır.Bunlar sorgudan sonra bir fırsatını bulur kaçarlar.Kaçakları yakalamak için dört kişi görevlendirilir.Bunlar ellerinde sopalarla kaçakları kovalarlar.Tuttukları zaman bunlardan para alırlar.

Damada gelinin önünde bundan başka kimseye bakmayacağına kimseyi sevmeyeceğine yemin ettirilir.Mahkeme damadın affedilmesi için geline sorar.Eğer gelin affedilsin derse damat asıldığı yerden indirilir, eğer indirilmesin derse biraz daha eğlenilir.Bu oyun eskiden her düğünde yapılmış ama artık çok az yerde oynanmaktadır (Kurt,1993:104).

4.1.1.2.5.Bölüm Değerlendirmesi

Anadolu'nun her yerinde olduğu gibi Elbistan yöresinde de düğün töreni önemlidir.Düğünler genellikle yaz aylarında yapılmaktadır.Düğünlerin bu dönemde yapılmasının önemli nedenlerinden biri gurbetçilerin de katılmalarının istenmesidir.Düğünler haftanın her günü yapılmaktadır.Düğün salonunda yapılacaksa bir gün evde yapılacaksa üç gün sürmektedir.Düğünün ilk aşaması bayrak dikmedir.Uzun bir değneye ya da direğe bayrak takılarak evin damına ya da yüksek bir yere asılmaktadır.Eskiden bu işi“bayraktar” adı verilen kişilerin kişileri yaptığı söylenilmektedir.Her köyde bir bayraktarın bulunduğu ve düğünlerde bayrağı astığı söylenilmektedir.Düğünün yapılacağı gün cuma gününden başka bir günse öğle namazında; düğün üç gün sürecekse cuma namazından sonra oğlan evine bayrak dikilmektedir.Cuma namazından sonra oğlan evinde davul çalınmaya başlanır.Gece geç saatlere kadar oyunlar oynanıp eğlenceler yapılmaktadır.

Yörede kına gecesi genellikle düğünün ikinci günü yapılmaktadır.Kına geline yakıldığı gibi damada da yakılabilmektedir.Kına gecesinde genç kızlar toplanırlar ve eğlenirler.Geleneğin devam ettiği yerlerde mani söyleme geleneğinin devam ettiği de görülmektedir.Kınada gelinin“bindallı” adı verilen kıyafeti giydiği de görülmektedir.Genç kızlar ellerinde kına tepsisi ve mumlarla gelin ve damadın etrafında dönerler.Daha kapalı kesimlerde ise kına gecesi sadece kadınlar arasında yapılmaktadır.Kına yakıldıktan sonra ve oğlan evi gittikten sonra kız evinde eğlence devam eder.Yörede gece kızlar arasında diğer bölgelerde kısır adı verilen kına kıyması yapılmaktadır.Eğlence sabaha kadar devam etmektedir.Düğün salonunda yapılan kına ise düğünün sonuna doğru yapılmaktadır.Kına yakıldıktan sonra gelinin erkek kardeşi “kardeş kuşağı” bağlar ve takı törenine geçilir.Yörede bu para takma işine “teşt” adı verilir.Evde yapılan düğünlerde ise gelinin geldiği gün öğle yemeğinden sonra takı takılmaktadır.Takılan takıların not edildiği defter tutulmaktadır.Bu işi yapması için güvenilir birinden yardım istenmektedir.

Gelin almak için giden kişilere “gelinçi” adı verilmektedir. Gelin almaya gitmeye ise “gelinçi gitmek” kelimesi kullanılmaktadır. Gelin almaya kalabalık gidilmektedir. Gelin almaya gidildiğinde gelin evden çıkarken gelinin erkek kardeşi sandığın üzerine oturur ve bahşiş alır. Gelin evden çıkmadan önce anne babasının elini öper. Başına kırmızı duvak örtülür ve erkek kardeşleri tarafından evden çıkarılıp arabaya bindirilir. Konvoy yapılır ve bir süre gezdirilip öyle damadın evine götürülür. Eskiden gelin ata bindirilerek köyün gezdirildiği anlatılmaktadır. Gelin damadın evine geldiğinde arabadan hemen inmez. Kaynanasından ya da kayınbabasından çeşitli hediyeler isteyip ya da sözünü alıp öyle inmektedir. Hediye olarak hayvan, tarla gibi şeyler verilmektedir. Gelin eve girmeden önce oğlan evinin damından çerez, şeker gibi yiyecekler atılır ve bardak ya da nar kırılır. Damadın evinin kapısına yağ sürülmektedir. Bunun yapılmasındaki amaç ise iyi geçinmelerinin sağlanacağına inanılmasıdır. Damat ve sağdıç yatsı namazına giderler. Namazdan sonra damadın arkadaşları damadın sırtına vurarak gerdek odasına sokar. Damat iki rekat namaz kılar ve yüz görümlüğünü taktıktan sonra gerdekle düğün tamamlanmış olmaktadır.

Günümüzde düğünlerin yapılış tarzı eskiye göre biraz değişikliğe uğramıştır. Yöredeki insanlar maddi durumlarına ya da hayat tarzlarına göre düğün yapmaktadırlar. Son zamanlarda yapılan düğünlerin çoğu salon düğünüdür. Eski uygulamaların ise günümüz uygulamalarının içinde varlığını devam ettirdiği görülmektedir.

4.1.1.3. Ölüm

Ölüm, yaşamın sona ermesine neden olan üçüncü ve en son geçiş evresidir. Ölümden sonra ölenin çeşitli pratikler aracılığıyla yakınlarıyla bağlarının devam ettiğine dair inanç yaygındır (Boratav, 1984: 194). Diğer geçiş dönemlerinde olduğu gibi ölüm çerçevesinde âdet, töre, inanma, kalıp davranışlar uygulanmaktadır. Bu davranışlar üç grupta toplanmaktadır: Öte dünyaya gidişi kolaylaştırmak, geride kalanların gözünde ve öte dünyada saygın ve mutlu olmasını sağlamak, üçüncü davranış ise geride kalanlara zarar vermesini önlemek amacıyla geri dönüşünü önlemek amacıyla yapılan uygulamalardır. En son gruptakiler ölenin yakınlarının ruhsal durumlarını iyileştirmek; topluma yeniden katılmalarını sağlamak amacıyla yapılan uygulamadır (Örnek, 2016: 285).

Anadolu Türklerinde eskiden beri devam eden uygulamalar aradan geçen zaman ve mekân değişikliklerinden dolayı değişime uğrasa da kültürel devamlılığı sağlamak adına kendini koruyacak ortamları da bulmuştur. Orta Asya'dan gelen ölüm gelenekleri İslam'ın izin verdiği ölçüde devamlılığını sürdürmüştür. Bunlara örnek verecek olursak: Ruh, ecel, cennet, cehennem, sırat köprüsü, defin ölümle ilgili İslamileştirilmiş kavramlardandır (Ersoy, 2002: 88). Bu kavramlar geçmişten günümüze kadar insanların hayatında önemli bir yer edinmiştir. Türklerin İslamiyeti kabulünde önemli rol oynayan ölümden sonraki hayata inanış bu kavramlara daha çok önem verilmesini ve saygı duyulmasını sağlamıştır.

Ölümden sonra insanın ruhu geride kalanlarla manevi ilişkisini devam ettirdiği inancı vardır. Bu inanç ölümle ilgili inanmalara yön vermektedir. Ölüm etrafında toplanan âdet, inanma ve törenler “ölüm öncesi, ölüm sırası ve ölüm sonrası” olmak üzere üç grupta toplanır. Ölüm öncesinde ölümün habercisi olan durum ve olaylar ile ölümden kaçınmak için yapılanlardan oluşmaktadır (Kurt, 2012: 166). İnsanların ölümden korkması onları ölümden kaçmaya iten nedenlerin başlıcasıdır. Bunun için ölümü önceden tahmin ya da ölümden kaçınmak için insanlar arasında çeşitli inanış ve uygulamaların yer aldığını görmekteyiz. Burada Elbistan yöresindeki ölümle ilgili inanç ve uygulamalara yer verilip değerlendirilmesi yapılmaya çalışılacaktır.

4.1.1.3.1. Ölüm Öncesi

İnsan kaçınılmaz olan ölümü önceden bilmek, geciktirmek ya da engellemek amacıyla bazı davranışları uygulamaktan kaçınmış ve bu konuda bazı önlemler alır. Bazen de çevrede gördüğü ya da duyduğu nesnelere ölümün habercisi olarak saymış ve onlardan uzak durmaya çalışmıştır. Halk kültüründe ölenle ilgili araç-gerecin, davranışın ve durumun ölüm getireceğine duyulan korkudan kurtulmak, ölümü saptırmak ya da etkisizleştirmek için bazı pratikler uygulanmaktadır (Başçetinçelik, 2001: 14).

4.1.1.3.1.1. Ölümü Düşündüren Ön Belirtiler

Ölüm, insanlar arasında en çok merak edilen bir konudur. Yüzyıllar boyu insanlar çeşitli inanış ve pratikler yoluyla ölümü önceden tahmin etme çabalarına girişmişlerdir. Doğa olaylarını, çeşitli nesnelere ilgi inanışlarını ölümle

ilişkilendirmiştir. Bunlardan bahsedecek olursak hayvanların hareketleri ve sesleri, rüyalar psikolojik ve fizyolojik değişimler, meteorolojik olayların çoğu ölümle ilgili belirtiler içerdiğini düşünülmektedir.

Anadolu'daki ölümle ilgili inanışlarla ilgili olarak uygulamalardan ve pratiklerden halen yaşamaya devam ettiği görülmektedir. Bu belirtilerden bahsedecek olursak: Evdeki eşyaların kırılması, çatırdaması, kütürdemesi, çatlaması ve beklenmedik anda çalınan kapı ve pencereye vurulması, ağzı açık makasın ölüme ve kefene yorumlanması çeşitli nesnelere ölüm ilişkilendirilmiştir. Bu nesnelere dışında ay, güneş tutulması, şimşek çakması, yıldız kayması çeşitli tabiat olaylarının da ölümü çağrıştırdığına inanılmaktadır. Köpek uluması ve baykuş ötüşü Anadolu'da en çok karşımıza çıkan ölümün habercisi sayılan inanışlardandır. (Örnek, 2016: 289-291).Diyarbakır'ın Ergani ilçesinde eşek sabaha kadar anırırsa,kapı önüne beyaz güvercin gelirse ölüm olacağına inanılmaktadır. Tabut taşınırken sallanırsa ölünün arkasından birinin daha öleceğine inanılmaktadır.Tekirdağ halk kültüründe bir kişi canlı bir yılan ayak altında görülürse o kişinin en fazla bir yıl yaşayacağına; çıplak birini görmek de o insanın öleceğine yorumlanmaktadır (Artun, 2008: 187).Ölümün bir belirtisi de rüyalardır. Adana halk kültüründe ölümle yorulan rüyalar: Ev yıkımı, çekilen dişin kanaması, gelinlik giymek, çıplak birini görmek, mezarlık, ateş, kazan ve çok odun görmek ölüme yorumlanır (Başçetinçelik, 2009: 331-332). Rüyada çıplak birini görmek de o insanın öleceğine yorumlanmaktadır (Artun, 2008: 187). Halep Türkmenlerinde rüyada ağaç ya da evin yıkıldığına görülmesi,kazanda kaynayan su görmek birinin öleceğinin belirtisi olarak düşünülmektedir (Erol, 2012: 123). Rüyada önceden ölen biri,evin tavanının çöktüğü,bozuk para,beyaz at,evli birinin gelinlik giydiğini görmesi,tahta sandık görülmesi ölümün belirtileri olarak düşünülmektedir (Akca, 2009: 91-92).

Hastadaki psikolojik ve fizyolojik değişimler de ölümünün yaklaştığının göstergesi olarak görülmüştür (Örnek, 2016: 289-291).Örneğin hasta olan kişi sürekli burnuyla oynuyorsa, beyaz saçın altından siyah saç çıkıyorsa, sık sık toprağa bakıyorsa, en ufak sestene korkuyorsa, burnu uzarsa ölümünün yakın olduğuna inanılmaktadır (Akca, 2009: 91-92).

Uygulamalar

- Ölümün olacağı evde horoz öter,eşek anırır (K43).
- Ölümün olacağı eve baykuş tüner (K17, K105, K106, K107).

- İyileşmesi çok zor verem,kanser gibi hastalıklara yakalanılması (K17, K45, K105, K106, K107).
- Rüyada görülür (K42, K107, K114, K115).

Değerlendirme

Kaçınılmaz bir son olan ve geçiş dönemlerinin sonuncusu olan ölüm karşısında insan çaresizdir. İnsanlar çeşitli nesnelere ya da olaylara deneyimler sonucundabirtakım anlamlar yükleyerek ölümü önceden tahmin etmektedirler. Yörede en çok köpek ulumasının ve baykuşun bir evin etrafında dolanıp ötmesinin ölümü işaret ettiğine inanılmaktadır. Yörede horoz ötmesi ve eşek anırmasının da ölümü çağrıştırdığı söylenilmektedir. Normal zamanda insanlara fazla iyi davranmayan bir insanın öleceği zaman iyi biri olabileceği görülebilmektedir. Bu durum karşısında“Halk arasında ölüm iyiliği gelmiş.” sözü kullanılmaktadır. Ölümün önceden tahmin edilmesinde rüyalar da önemli bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır.

4.1.1.3.1.2.Kaçınmalar

Ölümü önceden tahmin etmemize yarayan birtakım inanışların yanı sıra ölümden kaçınmak amacıyla da çeşitli uygulamalar ve inanışlar insanların hayatında yer edinmiştir. İnsanlar ölümü uzaklaştırmak, etkisiz kılmak amacıyla bu uygulama ve kaçınmalara dikkat etmektedirler. Anadolu’da yaygın olan ölü gömüldükten sonra arkaya bakılmaması, ölüünün yıkandığı suyun kazanının ters çevrilmesi, ölü yikanırken uyuyanların uyandırılması, ölü olan yerde dolu kapların boşaltılması uygulamaları karşımıza çıkmaktadır (Örnek, 2016: 291-292).

Anadolu’nun çoğu yerinde yapılmasının sonucunda felaket, kötülük gelebileceğine inanılan birtakım inanışlar vardır. Bunlardan bahsedecek olursak: Gece evden dışarıya süt, yoğurt, biber gibi yiyeceklerin verilmesi (Başçetinçelik, 2009: 336-340) yörede bu inanış yaşamaya devam etmektedir. Tufanbeyli ilçesinde akşam komşudan kazan alınıp verilmesi, makasın ağzının açık olmasının ölümü getireceğine inanılmaktadır (Savur, 2010: 85). Erzurum halk kültüründe ölü evindeki su dolu kaplar boşaltılır, ölüünün yıkandığı sırada uyuyanlar uyandırılır, ölü

yıkandıktan sonra su ısıtılan kazan ters çevrilir, mezar dönüşü ölü yakınları arkalarına bakmaz (Sezen, 2013: 125). Tekirdağ halk kültüründe çocuğun geri geri gitmesi hayra yorulmaz, ölü suyunun ısıtıldığı ateşin sönmesi beklenir, mezarlık dönüşü geriye bakılmaz, ölüm olmasın diye kurban kesilir (Artun, 1998:20).

Ölümün gelmesini önlemek amacıyla ölen kişiyle ilgili yapılan uygulamalarda mevcuttur. Örneğin, Adana halk kültüründe karşımıza çıkan uygulamaları sıralayacak olursak: İnsanın öldüğü yere iki büyük taş konur; cenaze evden çıkınca arkasından oklava kırılır, cenaze çıktıktan sonra, bir tabak içine bulgur, soğan, yağ ve tuz konulup bir fakire verilir; cenazeye katılanlar ölünün yıkama suyuyla ellerini ve yüzlerini yıkarlar (Başçetinçelik, 2009: 336-340). Mersin Tahtacı halk kültüründe ölünün yıkandığı yere üç gün boyunca yemek bırakılır; yıkandığı günün gecesinde yıkandığı yerde ateş yakılır; ölü kaldırıldıktan sonra ev silinir ve süpürülür, ölüyü yıkamak için ocak hazırlanır ve yıkandıktan sonra ocak bozulur, mezar kazarken kullanılan kürek elde taşınarak getirilir yerde sürünmez. Yapılan bu uygulamalar ölünün diğer bireylere ulaşmasını engellemek ve ölünün ruhunu uzaklaştırmak için yapılır (Çıblak, 2005: 194-195). Ölüme karşı duyulan korkudan dolayı bu tür uygulamaların ölümü geciktirdiğine inanılmaktadır.

Uygulamalar

- Ölü akşam gömülmez. Yerin gece mühürlü olduğu ölüyü kabul etmeyeceği ve ölünün rahatsız edeceği inancı vardır (K17, K45, K105, K106, K107).
- Dışarıya kaynar su dökülmeyeceği ölen kişinin oralarda gezdiğine inanılır (K17, K106, K107).
- Cenaze yıkanırken uyuyan varsa uyandırılır (K17, K45, K105, K106, K107).
- Gece dışarıya soğan, sarımsak gibi şeyler verilmez (K17, K45, 106, 107).

Değerlendirme

Ölümü ön belirtisi sayılan inanışların sonucu olarak ölümden kaçınma olgusu yöre halkının kültüründe yer edinmiştir. Ölümü çağrıştıran, getirdiği düşünülen her türlü davranış, uygulamalardan kaçınıldığı görülmektedir. Ölümden kaçınmak ve ölümü uzaklaştırmak amacıyla çeşitli inanış ve uygulamalara da başvurulduğu görülmektedir. Muska yaptırma, büyü yaptırma, hocalara okutma gibi dinî yöntemlere başvurulmaktadır.

4.1.1.3.2.Ölüm Sırası Ve Defin İşlemleri

Ölümün yaklaştığı düşünüldüğünde birtakım dinî hazırlıklara başlanmaktadır.Bu hazırlıklar imam çağırma,ağzına su verme,kelime-i şehadet getirtme çalıştırma, helallik alma gibi İslamî şartlara uygun uygulamalar yapılmaktadır.

4.1.1.3.2.1.Ölüm Sırasında ve Sonrasında Yapılan İşlemler

Ölümden hemen sonra yapılan işlemlerin bir kısmı cesetle ilgili bir kısmı da ceset çevresinde toplanan uygulamalardır. Ölüm olayından hemen sonra gözleri açık gitmesin, gözleri arkada kalmasın, ardından birini götürmesin, çirkin görünmesin diye ölü'nün gözleri kapatılmaktadır. Çenesinin sarkmasını, korkunç görünmesini, ruhunun yarılmasını, içine şeytan girmesini önlemek amacıyla ölü'nün çenesi bağlanmaktadır. Ölü'nün şişmesini önlemek için üzerine bıçak, makas, bakır gibi şeyler konulmaktadır. Ölü'nün kokusunun çıkması için ölü'nün bulunduğu odanın pençeleri açılmaktadır. Ölü rahat döşegine yatırılmaktadır (Örnek, 1971: 44-48). Anadolu'nun çoğu yerinde ufak tefek değişiklikler görülse de genel olarak benzer uygulamalara başvurulmaktadır.

Bir kişinin öleceği çeşitli belirtiler yoluyla anlaşılabilir. Bunun sonucunda ölümü kesinleşen kişiler için çeşitli uygulamalara başvurulduğu görülmektedir. Ölümün yaklaştığına işaret sayılan birtakım belirtiler vardır. Hastanın yüzünün sararması, gözlerini tavana dikmesi, yanına gelenleri tanımaması,vücudunda kızarıklıkların oluşması, vücudunun soğuması, dilinin tutulması ölümünün yaklaştığının işaretleridir.Hastanın acısını hafifletmek için ağzına zezem suyu verilir. Çok can çekişirse uzaktaki beklediği birini görmek istediği düşünülerek fotoğrafı gösterilir (Yardımcı, 1993: 548).Ölümün yaklaştığı hissedilince yakın akrabalar çağrılır.Hastanın ruhunu rahat ve kolay teslim etmesi için bulunduğu yerde yüksek sesle ağlamamaya ve gürültü yapmamaya dikkat edilir.Hastanın ağzına kaşıkla su verilir (Çıblak, 2005: 195).

Ölmek üzere olan kişiye adetler,gelenekler ve İslamî inanışlara göre son görevler yerine getirilmeye çalışılır.İmanlı gitmesi için hoca çağrılır veya Kur'an okunmaya başlanır.Şeytanın elinde suyu gösterip inkâra çağırdığı düşünüldüğünden

onu önlemek için devamlı su verilir ya da zezem suyu içirilir.Hastanın başında yüksek sesle konuşmaktan kaçınılır.Hastanın son sözleri vasiyet kabul edildiği için yerine getirilmeye çalışılır.Ölmek üzere olan hastayla helalleşilir (Başçetinçelik, 2009: 341-342). Ölecek olan kişi sağ tarafa çevrilir.Hastanın tövbe getirmesi sağlanır.Tekbir alınıp ezan okunur.Ağzına pamukla Zezem suyu verilir.Ölen kişinin çenesi çekilir ve tülbentle sıkılır.Baş kibleye çevrilir ve eller göbek üstüne konur.Ölünün içine şeytan girmesin,yakınlardan birini de götürmesin diye üzerine demir, bıçak, makas konur (Artun, 1998:21).

Uygulamalar

- Öleceği kesin olan hastanın başında Kur'an okunur (K17, K45, K105, K106, K107).
- Hastanın başında kelime-i şehadet getirilir (K42, K76, K45, K106, K107).
- Ölecek olan kişiyle helalleşilir (K17, K45, K105, K106, K107).
- Ölecek olan kişinin ağzı suyla ıslatılır.Pamuk ıslatılıp su verildiği de görülmektedir (K25, K28, K45, K105, K106, K107, K110).
- Ölümü yaklaşan kişinin başında beklenir,yalnız bırakılmaz (K25, K28, K45, K105, K106, K107, K110).
- Ölecek olan hastanın yanında beklenir ve can suyu verilir (K20, K43, K45, K105, K106, K107).
- Ölünün bulunduğu oda havalandırılır (K, 17, K20, K43, K45, K107).

Değerlendirme

Yörede ölüm olayından sonra ceset ve cesedin bulunduğu yerle ilgili çeşitli inanış ve uygulamalar vardır. Bu uygulamaların ortak amacı ölüyü rahat ettirmek, öbür dünyaya gidişini kolaylaştırmaktır. Ölünün başında Kur'an okunması, ağzının pamukla ıslatılması, ölüden helallik istenmesi yörede en çok karşımıza çıkan uygulamalar arasındadır.

4.1.1.3.2.2.1.Ölünün Gömülmeye Hazırlanması

Ölüm olayı gerçekleşikten sonra gömme için hem dinî hem de geleneksel olan üç önemli işleme geçilir.Bunlar: Yıkama, kefenleme ve cenaze namazıdır.Ölen kişi mümkün olduğunca çabuk gömülür.Kişi sabah ölmüşse öğle namazına, öğlen ölmüşse ikindiye yetiştirilir.İkindiden sonra ölenler ise bir sonraki günün sabahına

gömülür. Cenazeye uzaktaki yakınların da katılmalarını sağlamak amacıyla ölünün özel olarak bekletildiği durumlar da vardır (Örnek, 2016: 295).

Ülkemizde ölünün defin işlemi İslami geleneklere göre ölünün yıkanması, kefenlenmesi, tabuta konması ve cenaze namazının ardından mezara koyulması şeklinde yapılır. Yıkama ve kefenleme bölgelere göre birtakım değişiklikler gösterdiği görülmektedir. Bunlar bazı kokulu bitkilerin yıkama suyuna koyulması, kefene ayet veya dua yazılması biçiminde değişik uygulamalar görülmektedir (Ersoy, 2006: 10).

Türk kültüründe ölüye saygı önemlidir. Sedat Veyis Örnek, Çin kaynaklarından edindiği bilgiye göre Göktürklerin ölüm törenleriyle ilgili şu bilgileri aktarmıştır: Ölü çadıra konurdu. Ölünün oğulları, torunları, akrabaları at ve koyun kesip çadırın önüne sererlerdi. Ölünün bulunduğu çadırın etrafında atla 7 defa dönülmekteydi. Kapının önünde yüzlerini kesip ölen kişi için ağlarlardı. Daha sonra yılın belli bir gününde ölünün kullandığı eşyalarını, atını ölüyle beraber yakıp gömerlerdi (İnan, 1986: 177).

Uygulamalar

- Ölü ne kadar erken gömülürse o kadar iyi olur (K17, K23, K43, K45, K105, K106, K107).
- Ölünün gömülmesi için varsa uzaktaki yakınları beklenir (K17, K43, K45, K105, K106).
- Kişi gece ya da sabah öldüyse öğlen namazından sonra, öğle vakti ölenler ikindi namazından sonra gömülür (K17, K107).
- Ölünün hemen gömülmesi uygundur (K17, K23, K45, K105, K106, K107).
- Ölünün üzerindeki eşyalar hemen çıkarılır (K17, K23, K43, K45, K105, K106, K107).
- Ölünün üzerine şişmesin diye bıçak, demir koyulur (K17, K23, K43, K45, K105, K106, K107).

Değerlendirme

Ölünün gömülmeye hazırlanmasında çeşitli işlemler yapıldığı görülmektedir. Yöredeki uygulama Anadolu'da görülen uygulamanın aynısıdır. İlk olarak ölünün yıkanması, kefenlenmesi ve cenaze namazıkarşımıza çıkmaktadır.

Ölünün fazla bekletilmesi yöre halkı tarafından hoş karşılanmamaktadır. Ölünün uzakta yakınları varsa gömülmek için onların gelmesi beklenilmektedir.

4.1.1.3.2.2.2.Yıkama ve Kefenleme

Ölü, meslekten yıkayıcılar, hocalar bunlara ulaşamayan durumlarda ise dini bütün kişiler tarafından yıkanmaktadır.Ölüler hemcinsleri tarafından yıkanır. Ölü yıkanmak için teneşire yatırılır ve ayakları kibleye uzatılır.Diz kapaklarına kadar üzeri örtülüp üzerinde buhur gezdirilir.Ölüyü yıkayacak olan kişi ölünün ağzına ve burnuna bir parça pamuk tıkar.Elina temiz bir bez sararak ılık suyla yıkamaya başlar.Ağzına ve burnuna su verilmez.Diş ve dudakları temiz bir bezle silinerek başı mesh edilir.Daha sonra ayakları ve başı yıkanır.Her tarafına üç kez su dökülür.Önce sol tarafına çevrilerek yıkanmadık yeri bırakılmaz.Ölü hafifçe kaldırılıp karnı mesh edilir (Örnek, 1971:50).

Anadolu'da ve Türk kültürlü halklarda ölünün yıkanması ve kefenlenmesi konusunda benzerlik ve farklılıklar görülmektedir. Örneğin Kırgız Türklerinde ölü iki kez yıkanılmaktadır. Mevta öldüğü ilk gün ve defnedileceği 3. gün yıkanır. İlk yıkamada sabun kullanılmamaktadır. Asıl yıkama 3. günkü yıkamadır. Kırgız inançlarına göre cenaze kefenlendikten sonra örtü açılmaz ve kimseye gösterilmez (Dıykanbayeva, 2009: 93).Bulgaristan'ın Kırcaali sancağında ölü yıkanmadan önce ölünün ruhunu rahatlatmak amacıyla "devir" töreni yapılmaktadır. Devir töreni hem ölenin hem de geride kalanları rahatlatmayı amaçlayan bir törendir. Bu törenin içeriği ölünün ruhunun kul haklarından arındırılmasıdır. Başsağlığına gidildiğinde ölü yıkanmamışsa dua okunmamaktadır (Kalafat, 27: 240).

Ölünün gömülmeye hazırlanması için gereken ikinci işlem kefenlemedir. Anadolu'da kefen parası ayırma geleneği yaygındır. Gasil ve kefenleme sürecinde bölgelere göre birtakım yerel uygulamalara rastlanmaktadır. Örneğin bazı kokulu bitkilerin cennet kokusu olduğuna inanılmasıyla gasil suyuna konulması, kefene ayet veya dua yazma biçiminde yöreden yöreye farklılık gösterebilecek adetler vardır (Ersoy, 2002: 97). Kefenleme sırasında güzel kokulu maddeler sürülür, bazen de kefenin arasına gül konulduğu görülmektedir (Açık, 2004: 144).Bu maddelerin başlıcaları: Buhur, günlük, kafuru, ödağacı gibi tütsüsü yapılan bitkilerdir. Cesede ve kefene kokusu sindirilen gülsuyu, gülyacağı, gülkurusu, kına (kadınlar için), hacıyağı, esans, kolonya gibi malzemeler de kullanılmaktadır (Örnek, 1971: 51-52).Kefenleme İslamî usullere göre yapılmaktadır. Erkek kefeni

gömlek, lifâfe, izâr adı verilen üç parçadan; kadın kefeni ise himâr, dir, hırka, izâr ve lifâfe denilen beş parçadan oluşmaktadır (Örnek, 1971: 50-53).

Uygulamalar

- Cenaze evinin bahçesinde ateş yakılırdı.Don kazanında sıcak su kaynatılırdı.Soğuk su da hazır bulundurulur (K17, K23, K43, K45, K105, K106, K107).
- Ölü avluda yıkanır (K45, K105, K107).
- Ölü yıkanacak yere karşı cinsin girmesi yasaktır (K17, K23, K43, K45, K105, K106, K107).
- Ölünün yanında yüksek ses ağlamak hoş karşılanmaz.Bağırarak ağlayanlar dışarı çıkarılır (K17, K23, K43, K45, K105, K106, K107).
- Ölen erkekse hoca tarafından yıkanır; kadınsa bu işi bilen kadın tarafından yıkanır (K17, K23, K43, K45, K105, K106, K107).
- Ölü teneşire yatırılır; üzerine bez örtülüp yıkamaya geçilir (K17, K23, K43, K45, K105, K106, K107).
- Ölünün elleri ve ayakları düzgünce uzatılır (K17, K23, K43, K45, K105, K106, K107).
- Ölüyü yıkayacak kişinin yanına bol su koyulur (K17, K23, K43, K45, K105, K106, K107).
- Yıkama işlemine kese yapılarak başlanır (K17, K23, K43, K45, K105, K106, K107).
- Yıkama işlemi yapılırken örtü kaldırılmadan her yeri keselenir ve bol suyla yıkanır (K17, K23, K43, K45, K105, K106, K107).
- Ölü lifle üç kez sabunlanır (K17, K23, K43, K45, K105, K106, K107).
- Ölüye en son abdest aldırılır (K17, K23, K43, K45, K105, K106, K107).
- Kefen bir kat da sarılabilir üç kat da maddi duruma göre yedi kata kadar sarıldığı da olur.Kefen bezi boydan boya kesilir.Bir köynek kesilir gibi biçilir.Bir önlük bağlanır (K20, K43, K45).

Değerlendirme

Yörede ölen kişinin yıkanması ve kefenlenmesi için birtakım işlemler yapılmaktadır. Bu işlemler Anadolu'nun çoğu yerinde genellikle çok fazla farklılık görülmemektedir. Mezhebe ve kültüre göre yıkama ve kefenlemede farklı

uygulamaların görüldüğü yerler mevcuttur. Ölü kadınsa kadınlar; erkekse erkekler yıkamaktadır. Ölüyü yıkamak için bahçede su ısıtılıp kapalı bir yerde yıkanmaktadır. Ölüyü yıkayacak olan kişi yakın akrabalarından da olabilmektedir. Ölüyü yıkamak için ısıtılan suyun kazanı işlem bittikten sonra kazan ters çevrilmektedir. Ölü yıkandıktan sonra ölünün yakınları gelip yüzüne bakarlar. Kefen ise ölen kişinin kadın ya da erkek olmasına göre farklılık göstermektedir. Anadolu'nun birçok yerinde olduğu gibi Elbistan'da da yaşlılar kefen parası olarak bir miktar para saklamaktadırlar. Yörede farklı bir yıkama ve kefenleme biçimi yoktur. Anadolu'nun çoğu yerinde geçerli olan İslamî geleneklere göre yıkama ve kefenleme yapılmaktadır.

4.1.1.3.2.2.3.Cenazenin Taşınması

Ölünün kefenlendikten sonra içine konulup taşındığı sandığa tabut denir.Tabut en çok çam ve kavak ağacından yapıldığı görülmektedir.Tabutun uzunluğu genellikle 2-2,5, eni 50-75, derinliği 40-50 cm'dir.Tabutun üzeri kilim ya da seccadeyle örtülür.Bu amaçla Hac'dan getirilmiş genellikle yeşil renkli Arapça yazılı dualar bulunan “cenaze örtüsü” de örtülmektedir.Ölen kişi eğer vasiyet etmişse bunlar camiye hediye edilir.Bazen de ölenin yaşını,cinsiyetini belirtmek amacıyla kadınlar için yemeni,yazma,bohça,tülbent; erkekler için ise şapka,ceket, sarık, havlu gibi yöreden yöreye değişiklik gösterebilen eşyalar koyulmaktadır (Örnek, 1971:55-56).

Anadolu'da cenazenin taşınması genellikle aynı adet ve İslamî geleneklere göre yapılmaktadır. Cenaze namazı kılındıktan sonra tabut omuzlarda mezarlığa kadar taşınır.Her on adımda tabutun kolu değiştirilir.Cenaze alayına çocuklar dışındaki herkes katılır.Küçük yerlerde kadınların cenaze alayına katılması hoş görülmemektedir (Örnek, 2016: 301-302).

Uygulamalar

- Ölü yıkandıktan ve son vedalar yapıldıktan sonra tabuta konur (K17, K23, K43, K45, K105, K106, K107).
- Tabutun üstüne halı,namazla ya da Arapça yazılı yeşil örtü koyulur (K17, K23, K43, K45, K105, K106, K107).

- Cenaze namazı camide kılındıktan sonra belediyenin cenaze arabasına ya da mezarlık yakınsa omuzlarda taşınır (K17, K23, K43, K45, K105, K106, K107).
- Ölü mezarlığa değişimli olarak omuzlarda taşınır.Ölüyü taşıyana adım başı sevap yazılacağına inanılır (K17, K23, K43, K45, K105, K106, K107).

Değerlendirme

Yörede ölen kişi yıkanıp kefenlendikten sonra tabuta koyulur. Tabutun üzerine seccade, halı ya dagenellikle Arapça yazılı örtü örtülmektedir. Halı, kilim gibi örtülen şeyler cenaze gömüldükten sonra camiye bağışlanmaktadır. Ölen genç kızsız yazma, gelinlik gibi şeyler örtülmektedir. Cenaze omuzlarda taşınmaktadır. Cenazeye katılanlar tabutu omuzlamaktadırlar. Ölüyü taşıyanlara sevap yazılacağı inancı yaygındır. Tekbirlerle taşınmaktadır.

4.1.1.3.2.2.4.Cenaze Namazı

Ölü yıkandıktan ve kefenlendikten sonra cenaze namazının kılınması üçüncü aşamadır. Cenaze namazı öncesinde imam,merhum ya da merhumenin yaşını belirleyip akil baliğ oluncaya kadar geçen zaman dilimi çıkarılır ve kalan sayı kadar dua eder (Açık, 2004: 144). Cenaze namazı dört tekbirden meydana gelmektedir. Ölü musalla taşına konur ve imam ölünün önünde durur. Ölen kişinin kadın ya da erkek olmasına göre namazda okunması gereken dualar değişiklik göstermektedir. İslam dinine göre Müslüman olan herkesin cenaze namazı kılınır.Cenaze namazının kılınması için ölen kişinin Müslüman olması,dini kurallara göre yıkanmış olması,tabutun cemaatin önünde olması, vücudunun tamamının tabutun içinde olması,cemaatin ayakta durması,imamın ölünün göğüs hizasında durması gerekir.Cenaze namazı bittikten sonra imam ölü hakkında cemaate “Ölüyü nasıl bilirsiniz?” diye sorar. Cemaat de “Allah rahmet eylesin. İyi biliriz.” şeklinde cevap verir (Örnek, 1971: 51-54). İmam üç defa “Hakkınızı helal ediyor musunuz?” diye sorup cemaatten helallik istedikten sonra tabut omuzlara alınarak gömülecek yere kadar götürülür. Daha sonra ölü omuzlara alınır ve gömülmek için mezara götürülür (Akca, 2009: 103).

Uygulamalar

- Cenaze namazı çoğunlukla camide kılınmaktadır (K20, K23, K43, K45, K105, K107).

- Ölü teneşir tahtası üzerine konularak cenaze namazı kılınır (K17, K43, K45, K107).
- Cenaze namazına sadece erkekler katılır (K20, K27, K43, K45, K105, K107).

Değerlendirme

Yöredeki cenaze namazı diğer yerlerde görülen cenaze namazlarının aynıdır. Sadece farklı mezhepte olan kişilerin cenaze namazlarında farklı uygulamalar görülmektedir. İslâmî usüllere göre cenaze namazı kılındıktan sonra ölü gömülmektedir.

4.1.1.3.2.2.5. Defin ve Mezarlıkta Yapılan İşlemler

Mezarlıklar köylerde ve şehirlerde mecburî bir durum olmadığı sürece ikâmet yerlerinin uzağına kurulur. Anadolu'da mezarlıklar genellikle yol kenarlarına kurulmuştur. Kişinin isteğine göre bağına bahçesine de gömüldüğü görülmektedir. Köy ve kent mezarlarının yapımı, tipi, süslemesi farklılık gösterebilmektedir. Mezarların süslenmesinde ağaç, çiçek ve belirlenimler kullanılmaktadır (Örnek, 1971: 65).

Ölü, kıyamet günü doğrulduğunda yüzü kibleye gelecek biçimde kabre konur. Ölü mezara konulduktan sonra üzerine tahta çatılır. Tahta çatma işleminden sonra bu işlemi yapanlar mezardan çıkarlar ve mezar toprakla doldurulur. Ölenin yakınları mezara toprak atarlar. Mezara toprak atma sevap olarak görülmektedir. Yörede de kürekle toprak atarken kürek elden ele verilmemektedir. Toprak atma işi hiç ara vermeden yapılmaktadır (Tacemen, 1998: 657-658).

Uygulamalar

- Mezarın içine iki kişi iner ölüyü kefenli olarak aşağıya alırlar (K17, K20, K23, K43, K45, K105, K106, K107).
- Dini kurallar gereği ölünün başı kibleye getirilir (K17, K20, K23, K43, K45, K105, K106, K107).
- Ölünün eşyalarının yanına konulması dinen uygun değildir (K17, K20, K23, K43, K45, K105, K106, K107).
- Ölen kadınsa mezarı daha derin kazılır (K17, K20, K23, K43, K45, K105, K106, K107).
- Ölen vasiyet etmişse tabutu camiye bırakılır (K17, K45, K106, K107)

- Mezarın baş–ayak kısmına yatan kişinin kimliğini belirtsin diye uzun tahta parçası konur (K17, K20, K23, K43, K45, K105, K106, K107).
- Uzun tahtalarla cenazenin tamamı hafif dikey şekilde kapatılır (K17, K20, K23, K43, K45, K105, K106, K107).
- Ölünün yakınları mezara kürekle toprak atarlar (K17, K20, K23, K43, K45, K105, K106, K107).
- Ölüye kürekle toprak atma işi yarım metre tümsek olana kadar devam eder (K17, K20, K23, K43, K45, K105, K106, K107).
- Ölünün üzerine toprak atılırken imam dua okur (K17, K20, K23, K43, K45, K105, K106, K107).
- Bazı kadınlar ölü gömülürken ağıt yakarlar (K17, K43, K45, K105).
- Kalabalık topluca son duasını eder (K17, K20, K23, K43, K45, K105, K106, K107).
- Mezarın üzerine çiçekler konur (K17, K20, K23, K43, K45, K105, K106, K107).
- Ahali dağıldıktan sonra mezarın başında imam kalır.Talkıma başlar (K17, K20, K23, K43, K45, K105, K106, K107).

Değerlendirme

Yörede ölünün taşınması, mezarlığa konulması İslamî geleneğe göre yapılmaktadır. Ölü gömülmeden önce mezarı önceden kazılmış olmaktadır. Mezar tahta ve biriketlerle desteklenir. Ölüyü mezara yakınları indirir. Ölü sağ tarafına yatırılır ve üzeri toprakla kapatılır. Ölünün yakınları toprak atmaya başlar. Toprak atılırken imam dua okumaktadır. Toprak atmanın sevap olduğu inancı vardır. Gömülme işlemi bittikten sonra mezarda en son imam kalır ve talkını verir ve ayrılır. Eskiden yörede ölü gömüldükten sonra köpek vb. hayvanların mezarı kazıp ölüyü çıkarmamaları için mezarın başında ateş yakıldığı söylenilmektedir.

4.1.1.3.3.Defin Sonrası

Ölü gömüldükten sonra yakınlarına başsağlığı dileme, onların acılarını paylaşma,ölenin ruhunun rahat etmesi için birtakım uygulamalarda bulunma, belirli günlerinde yemek verme, mevlit okutma, ölenin eşyalarını dağıtma, ölenin borçlarını ve yapamadığı ibadetlerinin karşılığını ödeme ve mezar ziyaretleri gibi

âdet ve inanmaları içermektedir. Ölenin yakınları ölenin rahat etmesi için ölene karşı son görevlerini yerine getirmiş olurlar (Savur, 2009: 94).

4.1.1.3.3.1.Cenaze Evi

Ölü gömüldükten sonra ölü sahipleri ve yakınları cenaze evine gelirler. Anadolu’da genel olarak yapılanlardan bahsedecek olursak: Ölü evine gelenler biliyorsa ayrı ayrı Kur’an okuyup başsağlığı dilerler. Cenazeye gelenler için sandalye getirilir. Cenaze evinde ilk üç gün kesinlikle yemek yapılmaz bu süre bazen bir hafta kadar sürebilir. Yemekler komşular tarafından getirilir. Şehirlerde komşuların yanında akrabalar da yemek getirir (Köseler, 2008: 109). Yörede bu geleneğe “sofralı gitme” adı verilmektedir. Maddi gücü olan komşular değişikli olarak ölü evine yemek götürmektedirler.

Anadolu’daki cenaze evi uygulamalarından bazı şehirlerden örnekler sıralayacak olursak: Adana ve çevresinde ölü evi 3-7 gün boyunca kapanmaz sürekli gidip gelen olur. Ölünün öldüğü odanın ışığı 7 gün boyunca açık bırakılır. Ölü evine gelenler tatlı, lokum, bisküvi, çay, şeker, kolonya getirilir. Bu yiyecek ve içecekler ölü evine gelenlere ikram edilir (Başçetinçelik, 2009: 372). Feye yöresinde bir hafta boyunca oturmalar geç saatlere kadar devam eder. Komşular ölü evine her gün yemek getirir. Ölü evinde her gün Kur’an okutulmaktadır. Toplu yemek yenilmesi eski Türklerden beri devam eden gelenekler arasında yer almaktadır (Karakaş, 2005: 70). Mersin Tahtacıları’nda cenaze evine “ölgülü” denir. Ölü gömüldükten sonra horoz ya da kurban kesilip yemek hazırlanır. Mezarlıktan dönenler ölü evinde toplanırlar ve komşular hazırladıkları yemekleri cenaze evine getirirler ve topluca yerir. Toplu yemek yenilmesi birkaç gün devam eder. Cenaze sahipleri yalnız bırakılmaz ve sık sık başsağlığına gidilir. Bu ziyaretlere “yas alma” adı verilmektedir (Çıblak, 2005: 199). Türkmenlerde ölünün çıktığı eve “ölü evi” denilir. Evin yanına taziye çadırı kurulur. Kadınlar evde, erkekler ise çadırda oturur. Taziye süresince taziye çadırında yemekler yenilir ve dualar okunur. Taziye çadırı en az üç gün kalmaktadır. Halep Türkmenlerinde ölü evinde üç gün yemek pişmez ve çamaşır yıkanmaz. Cenazeyi gömüp gelenler komşular tarafından paylaşılır ve onlara yemek verilir. Verilen bu yemeğe “kazma takırtısı” denir. Ölü evinde geceleri ışıklar söndürülmez. Üçüncü gün kurban kesilir ve mevlit okutulur (Erol, 2012: 135).

Eski Türklerde ölüyü defin ettikten sonra eve dönüp yemeye,içmeye başlanırdı.Mezarın sağ tarafına ateş yakılıp ölü için kesilen hayvanların kemikleri yakılır.Ateşe rakı serperler yemek serperler.Ateş tanrısının bu yemekleri ölüye ulaştıracağına inanılır.Ölünün yemeğine katılanlar ölünün mezarını üç defa dolaşırlar.Üç defa “Sen gerçek dünyaya git,biz de Tanrıya dönüyoruz.” derler.Mezardan dönenler ölü evine gelip yemek yer ve rakı içerlerdi.Ölünün yakın dostlarından ve akrabalarından birkaçı bu evde misafir olarak kalırdı.Geceleri kimse uyumazdı ve her yemekten önce ateşe yemek ve rakı atarlardı (İnan, 1984: 140).

Uygulamalar

- Köyde bir cenaze vaki olursa, definden itibaren 3-5 gün sonrasında okutulacak mevlide kadar köyden hiç kimse işine veya tarlada çalışmaya gitmez.Herkes taziye de bulunur,taziye için başka yerlerden gelip gidenlere refakat ederler (K17, K105, 106).
- Cenaze yakınları yas süresince iş görmez (K17, K45, K105).
- Ölünün uzaktan akrabaları cenaze kalktıktan sonra hizmet ederler (K43).
- Düğün, nişan vb türü eğlence olmadığı gibi televizyon, radyo, teyp vb gibi müzik ve eğlence aletleri de açılmaz (K17, K20, K45, K105, K106, K107).
- Evin erkekleri tıraş olmaz (K17).
- Evde yas süresince çamaşır yıkanmaz (K17, K43, K45, K105).
- Yastan sonra,konu-komşu nezaketen izin alır ve “Komşum,bu yas artık bitsin,siz de biz de işimize gidelim.” derler.O ailenin hayatı böylece yeniden normale döner, “Onların tekrar ‘merhaba’ demeleri sağlanır.” (K17).
- Bir vefat halinde defin merasimine topluca iştirak edilir.Köy dışından taziye gelen misafirlerden yatılı kalacak olanları,köy sakinlerince 2’şer 3’er alınarak evlerinde misafir ederler (K17).
- Adetlerden şu dikkat çekicidir; köyde bir cenaze vaki olursa,definden itibaren 3-5 gün sonrasında okutulacak mevlide kadar köyden hiçkimse işine veya tarlada çalışmaya gitmez.Herkes taziye de bulunur,taziye için başka yerlerden gelip gidenlere refakat ederler (K18).

Değerlendirme

Yörede cenaze defnedildikten sonra cenaze evine gelinir. Belediye taziye çadırı kurmaktadır. Komşular, akrabalar “Başın sağ olsun.” demeye gelirler. Cenaze evine gidip Kur’an okutulmaktadır. Geç saatlere kadar cenaze evine ziyaret devam etmektedir. Cenaze evinde birkaç gün yemek pişirilmemektedir. Komşular yemek getirmektedir. Bu âdete yörede “sofralı gitme” denilmektedir. Uzun bir süre evde televizyon, radyo gibi eğlence araçları açılmamaktadır.

4.1.1.3.3.2.Belirli Günler Ölü Yemeği

Anadolu’da davet Türk kültürü halklarda ölü defnedildikten sonra “ölü aşısı” adı verilen yemek yenilmektedir. Eski Türklerde buna “yoğ” denirdi ve ilk ölü aşısı definin üçüncü günü verilir ve fazla kalabalık olmaz. Definin yedinci günü ise biraz daha büyük aş verilir. En büyük aş töreni yıl dönümünde yapılmaktadır. Ölünün bütün akrabaları ve dostları mezara gelir ve yer içerler (İnan, 1986: 186).

Ölünün öte dünyaya uğurlanışının tam ve geçerli olabilmesi için dinsel ve geleneksel işlemlerin yerine getirilmesi gerekir. Ölü yemeği de bu geleneklerden birisidir ve ölünün canı için verilmektedir. Anadolu’da farklı isimler verilmektedir. Bunlardan bahsedecek olursak:Erzurum ve çevresinde “Kırk ekmeği”, Sivas-Mersin çevresine “Kazma takırtısı”, Kayseri’de “Zıkkım yemeği”, Gaziantep’te “Hayrat yemeği” gibi isimler verilmektedir. Kilis’te “Şemşek”, Kahramanmaraş’ta “Köçülü” ya da “Ölü çöreği”, Sivas’ta “Ölü giliği” gibi ziyafet niteliği taşımayan yiyecekler ölü yemeği yerine sayılan yiyeceklerdir (Örnek, 1979:89-90).

Tufanbeyli halk kültüründe ölü gömüldükten sonra 3. gün yemek olur.Bu yemeği yas evine gelenler getirir.Ölünün 3., 40.ve 52.gününde mevlit okunur ve yemek verilir. Cenaze evinde 10-15 gün yemek yapılmaz. Kırkıncı ve elli ikinci gününde verilen yemeğe “can aşısı” denir (Savur, 2010: 97). Mersin Tahtacıları’nda da “can aşısı” adı verilen yemek pişirilir. Ölümün üçüncü gününde cenaze evinde un helvası yapıp dağıtılır. Yedisinde yemek hazırlanır, çörek pişirilip komşulara dağıtılır. Üçüncü ve yedisinde maddi durumu iyi olanların kurban da kestiği görülmektedir. Ölünün kırkında ise daha büyük tören düzenlenmektedir. Koyun ya da keçi kesilmektedir. Ölü yemeği olarak keşkek, fasulye, yüksük çorbası, et yemeği; tatlı olarak da aşure ya da hoşaf pişirilir. Dede ya da vekili sofrası verir. Kırkıyla beraber yas süresi sona erer (Çıblak, 2005: 200). Sivas halk

kültüründe bütün komşular çorbadan tatlıya kadar belli yemekler hazırlayarak ölü evine getirirler.Yemekler çoğunlukla: Çorba, mıhlama, pilav vs. Ölü evinde “ölü helvası” yapılır. Hocaların da hazır bulunduğu bu toplantılarda yemekler geçmişlerin canı için yenir. Dualar edilir ve herkes dağılır. Maddi imkânları iyi olanlar o gece mevlüt okuturlar (Aşkun, 2006: 240). Erzurum’da “kırk ekmeği” denilen ölü yemeği ölenin ruhu için verilmektedir.Ölünün öte dünyaya geçişinin geçerli olabilmesi için bu âdetlerin yerine getirilmesi gerekir.Bu âdetleri yerine getirmeyenler çevre tarafından kınanır (Sezen, 2013: 132).

Uygulamalar

- Adet üzere köy halkı müşterek olarak bir düve alıp keser ve gelenlere Donguşt denilen etli pilav pişirerek ikram edilir.Yemekler,hep birlikte kış olmaz ve yağmur yağmazsa,açık alandaki uygun bir yerde yenir.Yağarsa misafirler köy sakinlerince evlere onar,on beşer götürülür ve yemek de evlerde yenir (K17).
- Cenazenin 2. günü cenaze evine üç gün boyunca konu-komşu sofralı gider; ama bu gelen yemekleri sadece ev halkı yer; diğer misafirler ‘iyi karşılanmadığı için’ kesinlikle yemezler.Ayrıca,misafirlere verilecek herhangi bir yemekten önce de “Bu yemeğe ev halkı katkıda bulundu mu?” diye sorulur ve eğer katkısı varsa,kesinlikle o yemeği yemezler,yoksa hep birlikte gönül rahatlığı içinde yerler.Bu adet,tüm Sultankorusu köylerinde bilinir ve uygulanır (K17).
- Cenazenin 3.günü cenaze sahibi ‘Üç Yemeği’ verir.Buna ‘Ağız Açma’ denir.Taziye için gelip orada bulunanların veya Üç Yemeği için davet edilenlerin tümü bu yemekten yer ve masraflarını da bu sefer sadece ev sahibi karşılar (K17).
- Yemek için gelenler şeker, kuzu, oğlak gibi hediyelerle gelir.Cenaze sahibine yakınlık derecesi nispetinde de hediye büyür (K17).
- 40.gününde de kırkını okurlar. Hatim indirip mevlit okuturlar (K17).
- Cenazeden sonraki ilk bayramda köy halkı topluca ilk önce cenazenin çıktığı evi ziyaret eder, Kur’an okuyup başsağlığı dilerler.Ev sahibinin yaşı büyük,küçük önemli değildir, ille önce onun evi ziyaret edilmelidir (K17).
- Ölünün adı geçtiğinde “rahmetlik şimdi sevmesin” denir.“Allah imanını yoldaş eylesin” derler (K3).
- Cenazenin ruhu için üçüncü gün,“Üç Yemeği” verilir.Kırkınıcı günü de birçoklarınca “40 Yemeği” verilir (K17, K18, K19).

- Cenaze vukuunda,defin merasiminden itibaren bulunanlara cenaze sahibi yemek verirken,daha sonraları gelenleri komşuları misafir olarak götürür (K19).
- Cenaze sahibi,cenazenin defninden sonraki ilk bayramda kete yaptırır; o gün köy halkı taziyeye gelir, ev sahibi de her gelene 2-3 kete ikram eder (K20).
- Sofralı gelme: Cenazenin öldüğü ilk üç gün ev halkına yemek pişirttirilmez,köy halkı,konu-komşusu ‘sofralı’ gelerek hem ailenin ve nem de taziyeye gelenlerin yeme içme ihtiyacını karşılar (K20).
- Başsağılığına mutfak eşyası, kıyafet gibi hediyelerle gidilir (K43).

Değerlendirme

Ölü yemeği geleneği eski kültürlerde olduğu gibi günümüzde de yaşamaktadır. Ölü yemeği ölenin ailesinin maddi durumuna, alışkanlıklara,mevsime ve vasiyete göre değişiklik göstermektedir (Örnek, 1979:89-90).Yörede ölenin yedisi, kırkı ve elli ikinci gününde Kur’an okunur. Maddî imkâna göre mevlit okutulmaktadır. Eskiden ölenin komşuları akrabaları ölü evine yemek götürürlerdi. Bu geleneğe “sofralı gitme” adı verilmektedir. Günümüzde bu gelenek unutulmaya başlamıştır. Ölenin maddi durumu iyi değilse belediye de yemek verebilmektedir. Son yıllarda çoğunlukla birinci dereceden yakınlar bir yemek şirketiyle anlaşıp yemek vermektedirler.

4.1.1.3.3.Ölünün Eşyaları

Ölü gömüldükten sonra onunla ilgili uygulamalar devam etmektedir. Anadolu’da ölünün eşyaları genellikle fakir fukaraya verilmektedir. Soyka adı verilen giysi, çamaşır, çarşaf gibi kıyafetler birisine verilmeden önce temizlenmektedir. Ölünün eşyasını kullanacak olana zarar vermesini engellemek amacıyla su serpme, ayazlandırma gibi birtakım önlemlere başvurulmaktadır. Değerli eşyalarının bağışlandığı hakkında bilgi yoktur (Boratav, 1994: 200).

Anadolu’daki ölünün eşyalarıyla ilgili yapılan uygulamalardan bahsedecek olursak: Adana halk kültüründe mezarlıktan döndükten sonra ölünün her şeyi yıkanıp serilir.Beş gün sonra yıkanıp fakirlere verilir.Yakınları yıklar yabancılar dokunmaz. Bazen de ölenin kıyafetlerini ihtiyacı olan alsın diye dört yol ağzına konur. Cenaze dönüşü ilk işolarak ölenin ayakkabısı kapıya konur. Bunun yapılmasındaki amaç ise ölünün geride kalanların rahatsız ve tedirgin olmalarını önlemektir (Başçetinçelik, 2009: 380-381). Kahramanmaraş’ın Göksun ilçesinin

köylerinde çok eskiden ölü en sevdiği kıyafetlerle gömülürdü.Ölünün giysileri genellikle ihtiyacı olan birine verilmektedir.Ölünün kullandığı tıraş takımı, tarak, makas vb. malzemeler ya saklanır ya da birine verilir (Arslan, 2011: 135). Konya’da ölenin eşyalarının evde saklanması hoş karşılanmaz bu yüzden dağıtılır.Aileler ölen yakınlarının bazı eşyalarını saklamaktadırlar (Çoban, 2011: 106).Yörede ölenin eşyalarıyla ilgili olarak şunlar yapılmaktadır:

Uygulamalar

- Ölenin kıyafetleri ihtiyacı olanlara verilir (K17, K43, K75, K106, K110).
- Ölünün kıyafetleri yakılır (K17, K43, K75, K106, K110).
- Ölünün eşyasına soyka denir (K17, K43, K75, K106, K110).

Değerlendirme

Anadolu’nun çoğu yerinde ölünün kıyafetleri yerine kullanılan “soyka”kelimesine yörede de rastlamaktayız. Ölünün kıyafetleri ihtiyacı olanlara yıkanıp, temizlenip verilmektedir. Bazıları da uğursuzluk getireceğine inandığı için yakmaktadırlar. Yörede çok eskiden kişinin sevdiği kıyafetlerle gömülmesi uygulamasını olduğuna da rastladık.

4.1.1.3.3.4.Devir-Iskat

Türklerin ölümden sonraki inanç ve uygulamaları Anadolu’ya taşınırken İslâm dinin Ahiret inancıyla şekillenmiştir.Ölümden sonraki hayatla ilgili son hazırlık Devir-Iskat diye adlandırılan ritüelin ortaya çıkmasına sebep olmuştur (Ersoy, 2002: 10).

Ölen Müslümanın sağlığında tutamadığı oruçları,kılamadığı namazları ve tutamadığı yeminleri için bir fakire fidye vermesine devir veya ıskat adı verilmektedir.Bu işlemler için ölen kişi sağlığında para ayırdığı gibi mirasçıları ya da vekilleri onun adına para verebilirler.Ölen erkekse yaşından on iki,kadınsa on dokuz yıl indirilerek devir hesaplanır.Ölenin kılmadığı namazlara ve tutmadığı oruçlara karşı bir çıkmın içinde bulunan para orda halka halinde hazır bulunan fakirlerden birine mirasçılardan birininin ya da vekillerden birinin eliyle verilir.Parayı alan kişi “aldım-verdim” diyerek geri verir.Bu işlem namaz,oruç,yeminler için borcu bitene kadar devam etmektedir.Yeminlerde ise para

verilen yoksullar değiştirilerek yapılmaktadır.Bu işlem gömülmeden önce yapıldığı gibi gömüldükten sonra da yapılabilmektedir (Örnek, 1971:59-60).

Mersin'in Silifke ilçesinde kişinin ölmeden önce dağıtılmasını istediği şeylere "ıskat" denir.Devir ise kılınmayan namazlar,tutulmayan oruçlar için kurban kesilip dağıtılması,fakirlere para verilmesi,mevlit ve Kur'an okutulmasıdır.Ölenin yakınları ölünün dünyada yapamadığı İslâmi görevleri yerine getirmeye çalışmaktadırlar.Ölünün yakınları böyle yaparak öte dünyada ölenin ruhunun rahat olacağına inanmaktadırlar (Ağcalar, 2006: 106).

Kırıkhan halk kültüründe yemin ve oruç kefareti için ıskat yapılmaktadır.Oruç kefareti altmış,yemin kefareti ise yüz tanedir.Iskat parasından ölüyü yıkayana,Kur'an kurslarına verilir.Devir ise kılmadığı namazlar,borçları, eş, evlat ve komşu hakkı, kesemediği kurbanlar için ödenir (Köseler, 2008: 115) Yörede devir ve ıskat uygulaması görülmemektedir.

4.1.1.3.3.5.Yas Tutma / Ağıt Söyleme

Yas, sevilen bir kişinin ölümü karşısında onu kaybeden insanların içinde yaşadığı topluluğa karşı davranışlarıyla,giydikleriyle üzüntülerini belli etmeleridir (Karakaş, 2005: 73).En eski devirlerden bu yana insanlar ölüm karşısındaki çaresizliklerini, acılarını dile getirmektedir. Göktürklerde ölünün bulunduğu kapının önünde yüzlerini bıçakla kesip kan ve yaş olarak akardı.Dul kalan kadınları saçlarını kesmeleri matem göstergelerindedir.Türkler arasında yaygın olan yas adetlerinden biri de ölünün bindiği atın kuyruğunu kesmektir.Ters giyinmek,duvara ters dönüp oturmak da yas alametleri arasında yer alırdı.Kırgız ve Kazaklar da ise matem alameti olarak yaslı çadırın üzerinde kara bayrak bulunmasıdır (İnan, 1986: 176-200).

Anadolu'da yas süresi ölenin yakınlık derecesine, yaşına, kadın-erkek oluşuna,kişiliğine,sevilip sayılmasına,baş sağlığına gelenlerin azlığına,çokluğuna göre değişmekte üç günden başlayıp yıllarca sürdüğü görülmektedir. Genellikle kadınlar erkeklere göre daha fazla yas tutarlar.Anadolu'da yas giyiminin rengi siyahtır.Ters giyme âdeti de yas uygulamaları arasında yer almaktadır.Kars'ın Yemençayır köyünde kadınlar 52. gününe kadar ters giyip başlarına kara başörtüsü bağlarlar.Erzurum'un Doğan köyünde ölü sahipleri yaslarını belli etmek amacıyla kıyafetlerini yıkamazlar.Yasın bir başka belirtisi de saçlarla ilgilidir.Yaslı kadınlar saçlarını keserler ya da örgülerini çözerler. Gaziantep çevresindeki Türkmen ve

Baraklarda ölenin yakını olan kadınlar saçlarını keserler (Örnek, 1971:81-84). Yas tutan kişiler renkli ve süslü giyinmezler,gezmez ve eğlenmez,tıraş olmaz,banyo yapmaz,televizyon ve radyo açmaz.Komşular ve yakınlar acıya ortak olmaya çalışırlar (Karakaş, 2005: 73).

Yas süresi ölüm anıyla başlamaktadır. Yas süresi toplumsal statüye göre farklılık göstermektedir.Kırsal kesimlerde yas süresi bir yıldan sürebildiği gibi kentlerde bu sürenin çok daha kısa olduğu görülmektedir.Anadolu’da yas süresi çoğunlukla bir yıldır ama en fazla yastan çıkılan gün “Ölünün Kırkınıcı Günü” dür (Ersoy, 2002:98).

Uygulamalar

- Ölünün yakınlarından ağıt yakanlar olur.Yüksek sesle ağlamanın günah olduğuna inanılır bu yüzden sessiz ağlanır (K17, K20, K23, K43, K45, K105, K106, K107).
- En çok anne,baba,bacı,kardeş yas tutar (K43, K17, K105).
- Genç biri öldüğü zaman yas uzun tutulur (K43, K45, K105, K07).
- Uzun bir süre evlerde televizyon açılmaz ve müzik dinlenmez (K17, K20, K43, K107)
- Yakın akrabaların düğünü olacaksa düğün ertelenir (K17, K43, K105, K107)
- Ölünün yakını olan erkekler kırkı çıkana kadar tıraş olmazlar (K17, K43, K20, K105, K106, K10).

Değerlendirme

Yörede ölen kişiye büyük saygı gösterilmektedir. Ölen kişi genç ise acısı daha büyük karşılanmaktadır. Ölen kişi için ağıtlar yakılmaktadır. Eskiden yörede ağıtçıların önemli işlevi olduğundan bahsedilir. Eskiden ağıtçı kadınların ölünün bir eşyasını almasından ve ağıt yakmasından bahsedilmektedir. Bu eşyanın genellikle gömlek olduğu söylenir. Ölünün üzüntüsünden duyulan ifadenin sözlerle ifade edilmedi. Kırsal kesimde ağıt yakma geleneğinin daha çok yaşadığı ve yaşatıldığını söyleyebiliriz.

Yas süresi ölünün yaşına göre değişmektedir. Ölen kişi yaşlı ise “Yaşımı yaşad; dişini dişedi” şeklinde yaşayacağı şeyleri yaşadı manasında söz söylenmektedir. Ölen kişi genç ya da çocuksa yas süresi uzun olur. Evde

televizyon, radyo gibi eğlence araçları açılmaz. Komşular da ölen kişiye saygı göstermektedirler.

4.1.1.3.3.6.Mezar Ziyaretleri / Mezarlıkla Ruhlarla İlgili İnanmalar

Ölümlle ilgili gelenekler Türk-İslam kültürünün ortak değerlerini oluşturmaktadır. Atalar kültü Türk boyları arasında en köklü inançlardan biridir. Türklerde atanın öldükten sonra birtakım güçlerle donanacağı ve geride kalanlara yardımcı olacağı inancı vardır. Korku ve sevgiyle karışık bir duyguyla atalara kurban sunulup mezarları kutsal kabul edilirdi (Ocak, 1992: 10-14).

Anadolu'nun çeşitli yerlerinden mezar ziyaretleriyle ilgili örnekler verecek olursak: Yozgat halk kültüründe.Kadınlararefe günü erkekler ise bayram namazından sonra mezar ziyareti yaparlar.Mezarlık ziyaretinde Kur'an-ı Kerim okunur,imam ve su götürülür.Mezar dönüşü dağıtılmak üzere lokum, helva, bisküvi ve fidan götürülür.Ziyaret esnasından mezar etrafında dönülmez,mezara el yüz sürülmez,bez bağlanmaz,para ya da eşya bırakılmaz,ölüden medet umulup bir şey istenmez (Uslu, 2012: 141). Adana ve çevresinde ilk mezar ziyareti ölünün gömüldüğü günün ertesi günü yapılır.İkinci gün mezarda simit dağıtılır.Üçüncü gün mezar düzeltilir.Mezara giderken evin bahçesinden "arife toprağı" alınır ve mezarın üstüne dökülür. Mezarın üzerine buğday taneleri ve şeker atılır.Mezar ziyaretlerinde buhur yakılır,su dökülür ve dua okunur.Mezarlık ziyaretinde mezar sulanır,kuruyan otlar temizlenir.Mezarın başucuna çökülerek Kur'an okunur (Başçetinçelik, 2009: 392-393). Çukurova Varsakları'nda ölen kişinin çocukları gül ve reyhan cinsinden bitkileri mezara koyarlar.Üzüm ya da başka bir meyve koydukları görülmektedir.Bütün bunlar ölenin "canına değsin" düşüncesiyle yapılan uygulamalardır.Yapılan bir başka uygulama ise ölü gömüldükten sonraki ilk üç günün sabahı ölü sahibinin elinde biraz yemekle mezara gitmesidir.Orda birileri varsa onlara ikram edebilir, orada bırakabilir ya da kendisi de yiyebilir.Çukurova'daki Varsaklar bayramının ilk günü mezar ziyareti yaparlar (Gökbel, 1998: 121-122). Türkmen geleneğinde definden sonra ölen kişinin oğlu üç beş gün sabah erkenden mezara gidip Kur'an okur.Mezar ziyaretleri genellikle bayramlarda yapılmaktadır.Ziyaret sırasında dua edilip,Yasin Suresi okunur.Bu ziyaretlerde ölülerin ziyaret edenleri gördüğüne ve meleklerin gelenleri ölüye duyurduğuna inanılmaktadır.Bayram namazı çıkışında erkekler kalabalık bir şekilde

mezar ziyareti yaparlar.Kadınlarla erkeklerin mezarlıkta bir arada bulunmaları iyi karşılanmaz (Erol, 2012: 146).

Uygulamalar

- Mezar,ölünün gömüldüğü günün ertesi sabahında ziyaret edilir. Mezarda Kur'an okunur (K43, K45, K74, K105, K106, K107).
- Mezara çiçek dikilir (K43, K45, K74, K105, K106, K107).
- Mezara ağaç dikme geleneği vardır.Böylece ölünün günahının döküleceğine inanılır (K43).
- Ölen çocuk ise günahsız gittiğine inanılır.Kuş olup gitti,melek oldu gibi ifadelerde bulunurlar (K17, K20, K23, K43, K45, K105, K106, K107).
- Bayramlarda mezarlık ziyaretleri yapılır (K43, K45, K74).
- Mezarlık ziyaretlerinde kuruyan otlar temizlenir ve mezara su dökülür. (K43, K45, K74, K106, K107).
- Ölünün gömülmesinden bir yıl geçtikten mezar tamoturduğu için mezarı yapılır (K43, K45, K74, K105, K106, K107).

Değerlendirme

Yörede ölü gömüldükten sonraki ertesi gün mezara gidilmektedir. Mezarda Kur'an okunup mezara su dökülür. Bayramların ilk günü sabah kabir ziyaretleri yapılmaktadır. Mezarlara çiçek, ağaç dikme geleneği vardır. Mezarlıklar saygı gösterilen yerlerdir.Ölü gömüldükten yaklaşık bir yıl sonra mezarı yapılmaktadır.

4.1.1.3.3.7.Bölüm Değerlendirmesi

Elbistan yöresinde ölümü düşündüren belirtilerin bir kısmı Anadolu'nun çoğu yerinde olduğu gibi aynıdır.Bunların bir kısmı canlı varlıklarla bir kısmı da cansız varlıklarla ilgilidir.Köpek uluması,baykuşun eve ya evin yakınına konması,horoz ötmesi,eşek anırması gibi canlı varlıklarla ilgili olaylar; akşam komşudan soğan,sarımsak,süt,yoğurt gibi malzemelerin alınması gibi şeyler de cansız varlıklarla ilgili ölümün belirtisi olarak düşünülmektedir.

Ölüm sırasında yapılanlar dinî kaynaklı olduğundan dolayı yöresel olarak genelle kıyaslandığında fazla farklılık görülmemektedir.Ölümü yakın olan kişinin başında kelime-i şahadet getirilip Kur'an-ı Kerim okunur.Ölümü çok yakın olan

kişiyeye su içirilir,içemeyecek durumdaysa pamukla dudakları ıslatılır.Kelime-i şehadet getirmesi sağlanır.Ölüm olayı gerçekleşince selayla çevreye haber verilmektedir.Uzaktaki yakınlarına haber verilir.Ölen kişinin çenesi bağlanır ve ayakları çatılır.Ölünün şişmesini önlemek amacıyla üzerine bıçak,makas,demir gibi şeyler konulmaktadır.Cenaze genellikle gündüz defnedilmektedir.Cenazeyi yıkamak için su ısıtılır.Kadınları kadınlar,erkekleri erkekler yıkamaktadırlar.Cenaze yıkanırken bir bez çekilir ve onun arkasında yıkanır ve kefenlenir.Ölü omuzlarda mezarlığa taşınmaktadır.Ölen kişinin cinsiyetine,yaşına,evlenmemiş olmasına göre tabut üstüne gelinlik,eşarp,namazla,halı gibi nesnelere koyulduğu da görülmektedir.Cenazeye dargın olan kişilerin de katıldığı görülmektedir.Kadının mezarı erkeğin mezarına göre biraz daha derin kazılmaktadır.Ölü gömülürken herkes toprak atmaya çalışır.Toprak atılırken küreğin elden ele verilmemesine dikkat edilmektedir.Ölü gömülürken Yasin-i Şerif okunmaktadır.Ölü gömüldükten sonra herkes mezarlıktan ayrılır.İmam mezarlıkta kalıp “talkın” verir.Sorgu meleklerine neler söylemesi gerektiğini hatırlatır.Mezarlığın dışında ilk taziye olur.Daha sonra cenaze evine gidilir ve yemek yenir ve taziye yapılır.Yörede eskiden ağıtçı kadınların varlığından bahsedilmektedir.Günümüzde ise bu işi meslek edinmiş kişiler değil de ölenin yakınları tarafından ağıtlar yakılmaktadır.Ölen kişinin bir giysisi ortada gezdirilerek ağıt yakıldığı da olmuştur.

Ölünün yakınları 3., 40.ve 52.gününde ölünün ruhu için mevlit okutmaktadırlar.Ölen kişinin kıyafetleri çoğunlukla cenaze defnedildikten birkaç gün sonra yıkanıp ihtiyacı olanlara verilir.Hatıra olarak saklanıldığı da görülmektedir.Elbistan’da devir-ıskat uygulaması görülmemektedir.Bayramların birinci günü mezarlık ziyareti yapılmaktadır.Ayrıca mezarlığa ağaç dikme geleneği de vardır.

4.1.2.Bayramlar,Törenler ,Kutlamalar

4.1.2.1.Sünnet Töreni

Sünnet, erkekçocuklarınınmerkeklik organınınucundaki derinin kesilmesi işlemidir. Sünnet, İslâm dininininkabul edilmesindenönce de uygulanan bir Arap geleneğidir. Bu gelenek İslâm ve Yahudi din kuralları arasında yer alsa da Okyanusya, Afrika, Amerika yerlilerinde de görülmektedir (Boratav, 1984: 159).

Türkiye’de çocukla ilgili geleneksel işlemlerden biri de sünnettir. Türkçede “İşlek yol” anlamına gelen bu sözcüğün kökeni Arapçadır. Genel manası ise Tanrı’nın yolunu, insanın âdet durumuna getirdiği iyi-kötü davranışı anlatır. Arapça’ daki karşılığı “hıtan” sözcüğüdür. Peygamberin sünnetli doğmasından dolayı gelenek haline gelmiştir. Sünnet, dinsel, toplumsal, hijyenik ve cinsel içerikli bir işlemdir. (Örnek, 2016: 235-240).

Anadolu’da Sünnet zamanı ve mevsimi olarak daha çok ilkbahar, yaz ve sonbahar mevsimleri tercih edilmektedir. Kentlerde sünnet düğünü için cumartesi ve pazar günleri seçilmektedir. Geçmişte cuma günleri tatil olduğu için sünnet daha çok perşembe gününden başlardı (Artun, 2008: 234). Sünnet toplumumuzda her ne kadar İslâm kaynaklı bir uygulama olarak kabul edilse de kültürümüze ait inanç ve diğer unsurların şekillendirdiği bir gelenek olarak karşımıza çıkmaktadır. Komşu ilçe ya da köyler arasında bile farklı uygulamalar görülebilmektedir. Sünnet yemeklerinin malzemeleri, sünnet sahibi tarafından sünnetten birkaç gün önce alınarak kilerde muhafaza edilir. Yemekler sünnetin olacağı günün sabahında evin avlusunda yapılmaya başlanır. Yemekler odunlar yakılarak ocakta pişirilmektedir. Tavuklu mercimek çorbası, et yemeği (domates, biber, soğan ve dana eti), taze fasulye, etli nohut, pilav, keşkek, salata, turşu, ayran ve tulumba tatlısıdır (Tutu, 2004: 1-5).

Anadolu’da sünnet olan çocuğun elini ya da kolunu tutan, çocuk üzerinde baba hakkı taşıyan kişiye “kirve” denilmektedir. Özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu’da “kirvelik” geleneği yaşamaktadır. Kirveyi baba seçer ve çoğunlukla yakın çevreden seçilmektedir. Kirve çocuğun hayatında önemli bir yer tutmaktadır. Hatta ileride çocuğun evliliğinde bile söz sahibi olduğu görülmektedir. Sünnet esnasında hediye, para vs. gibi şeyleri çocuğa vererek onu yatıştırmaya çalışmaktadır. Sünnetçiye de yardımcı olmaktadır.

Uygulamalar

- Sünnet ya bebekken yapılır ya da altı, yedi yaşında yapılır. Sünnet için en çok bahar ayı tercih edilir. Bunun nedeni ise yaranın çabuk iyileşmesini sağlamaktır (K1, K76).
- Sünnette kesilen parça toprağa gömülür (K1, K2, K76, K114).
- Sünnetçinin çırağı kesilen parçayı çocuğun babasına verir ve bahşiş alır (K76).
- Çocuk sünnetini bilsin diye 7-8 yaş arasında velilerin isteğiyle yapılır (K76).
- Sünnette mevlit okutulur (K1, K52, K56, K76, K114).

- Sünnet genellikle 0-3 yaş arasında yapılması uygundur (K76).
- Sünnet için genellikle tek sayılı yaşlar tercih edilir (K1, K76).
- Sünnet olan çocuğun yanına göz olmasın diye bir çocuk daha getirilirdi (K76).
- Kesilen parça çocuk büyüyünce hâkim olsun diye adliyeye gömülürdü (K76).
- Sünnet genellikle yaz aylarında yapılır (K1, K2, K52, K76, K114).
- Sünnet eskiden doğum olduktan sonra yirmi gün sonra yaptırılırdı (K77).
- Sünnet bitiminde kesilen parça bir kağıda sarılır bir taşın arasına bırakılır (K77).
- Sünnet en çok ilkbahar yaz gibi yapılır (K1, K2, K37, K77, K114).

Değerlendirme

Yörede sünnet önemli bir gelenektir. Sünnet genelde 6-7 yaşlarında çocuk okula başlamadan yapılmaktadır. Son yıllarda bebekken de sünnet yapıldığı görülmektedir. Sünnet yapılmadan önce çocuğun babası kirve olacak kişiyi belirler. Kirvelik önemli bir gelenektir. Kirve babanın yakın arkadaşlarından biri ya da akrabalarından seçildiği görülmektedir. Kirve sünnette çocuğa hediye, para vs. verir ve onu yatıştırmaya çalışmaktadır. İnsanların maddi durumlarına göre sünnet düğünü yapıldığı ya da mevlit okutulduğu görülmektedir. Sünnet düğünü davullu zurnalı olmaktadır. Mevlitli sünnetler kalabalık olduğu gibi sadece aile arasında da yapılmaktadır. Düğünde de mevlitte şerbet yapılır ve lahmacun yada etli yemekler yapılmaktadır. Sünnet olan çocuğa halk arasında “erkek oldu” tabiri kullanılmaktadır.

4.1.2.2. Askerlikle İlgili Âdet ve İnanmalar

Askerlik, Türkler için kutsal bir görevdir. Tarih boyunca askeri başarılarla imza atan bir millet olan Türkler vatan görevini yapmayı kutsal saymaktadırlar. Doğuştan savaşçı sayılan Türkler askerlik görevini çok önemli görmektedirler. Askere gidecek olan genci yemeğe davet etme, harçlık verme, askerin yolcu edilmesi, askerlik dönüşü karşılanması Anadolu’da önemli bir gelenektir. Askerliğin başından sonuna kadar yapılan tören niteliğindeki uygulamalar bir geçiş dönemi olduğunu göstermektedir (Artun, 2008: 235).

Asker adayı, sevkine bir hafta kala akraba ve komşular tarafından davet edilmektedir. Çeşitli giyecekler yanında harçlık olarak para verildiği de görülmektedir. Asker adayı, gitmeden bir iki gün önce tüm akraba ve yakınlarını gezerek “Allah’a ısmarladık” der. Askere gitme günü geldiğinde eş, dost,

akraba, komşular ve gencin arkadaşları uğurlamaya gelir. Uğurlama sırasında davul, zurna eşliğinde çeşitli oyunlar oynandıktan sonra vedalaşılır. (Sezen, 2013: 218).

Anadolu'da asker uğurlama törenleri canlı bir şekilde icra edilmektedir. Çeşitli yerlerdeki uğurlama törenlerin birkaçından bahsedecek olursak: Seydişehir'de kadınlar askere gidecek genç için çörek yapıp bir kısmını suya atarlar: bir parçası gencin gömleğine sarılır ve sandığa saklanır ve bir kısmı da azık olarak saklanmaktadır. Sandıktaki çörek genç her izne geldiğinde parça parça yedirilir. Asker uğurlandıktan sonra uğurlayankadınlar bir pınarın başında yemek yer ve eğlence yaparlar (Boratav, 1984: 192).

Uygulamalar

- Askere gidecek delikanlıyı, eş-dost, akraba ve komşular belli günlerde yemeğe davet eder (K17, K27, K36, K42, K76).
- Vedalaşırken uygun bir zamanda harçlık verir. Tam gittiği gün davul zurna çalınır ve yol boyu bir süre yine davul zurna eşliğinde uğurlanır. Ayrıca terminalde halaylar çekilir, asker adayı omuzlarda dolaştırılır. Eğer, köyden aynı tertip olarak birkaç kişi gidecekse, bu davetlere hepsi birden çağrılır ve birine yapılan muamele hepsine de yapılır (K17).
- Askere giden kişi fakirse yardım yapılır (K17, K27, K42, K77).
- Askerin arkadaşları davul zurna çaldırır (K17, K27, K35, K42, K77).
- Askere gidecek genç uğurlanırken ağzına emzik verilir (K17, K36, K42)
- Asker adayı askere gitmeden önce yakınları gezerek helallik alır (K27, K35, K42, K77).
- Asker adayının gideceği gün otogarda davullu zurnalı eğlence yapılır ve oynanır (K17, K27, K35, K36, K42, K77).

Değerlendirme

Yörede gençler 18-20 yaşına geldiğinde askerlik yaşı gelmiş olarak nitelendirilmektedir. Türkler geçmişten günümüze kadar askerliği önem vermiş bir millettir. Yörede askerlik vatan borcu olarak görülmekte ve askerliğini yapmamış gençler iş, kız verilmekte sıkıntı çıkarıldığı görülmektedir. Askere gidecek olan genç çalışıyorsa birkaç hafta önceden işinden ayrılır. Bu süre zarfında genç akrabaları ve komşuları tarafından yemeğe davet edilmektedir. Gencin beğendiği kız varsa bazen nişan yapılıp daha sonra askere gittiği de görülmektedir. Askere

gidecek olan genç büyüklerinin elini öpmeye gider. Büyüklerin de maddî imkânlarına göre para verdikleri görülmektedir. Askerin gideceği gün arkadaşları eğlence düzenlerler. Askerin eline kına yakıldığı da görülmektedir. Davullar vezunalarla konvoy yapılarak otagara gidilir. Eğlence orada da devam eder. Son zamanlarda askerin ağzına emzik verilmektedir. En son olarak asker kendisini uğurlamaya gelenlerle vedalaşır. Askerlik dönüşünde ise komşular ve akrabalar “Gözün aydın” a gelirler. Sohbet edilir ve hasret giderilir.

4.1.2.3.Dini Bayramlar

Bayramlar, yılın belli dönemlerinde kutlanan, kutlanmasına bir ferdin vesile olmaması yönüyle diğer geçiş dönemleri kutlamalarından ayrılan gösteriler bütünüdür (Boratav, 1984: 204).

Dinî bayram denilince ilk akla gelen,Şevval ayının ilk üç gününde Ramazan Bayramı,Zilhicce ayının onundan başlayarak dört gün süren Kurban Bayramı'dır.Bu bayramlar halkın geleneklerinde dirliklerini korumuştur. Bu bayramlarda resmî tatil olur. Bu bayramlarda gençler yaşlıların ellerini öperler ve onların hayır dualarını alırlar. Kurban Bayramı, Ramazan Bayramı'na göre daha az parlak geçer. İbrahim Peygamber'in oğlunu, Tanrı'ya kurban etmek üzere keseceği sırada gökten inen bir koçun Tanrı'nın emriyle oğlunun yerine geçmesi İslâm dininde bahsedilen hadiselerdendir. Koyun, sığır ve deve kurban olarak kesilebilir. Türkiye'de yaygın olarak koyun kurbanlık olarak seçilmektedir. Bayramların ortak özelliklerinden biri de toplu eğlencelere vesile olmalarıdır (Boratav, 1994: 206-210).

Bayram bir topluluğun bütünü için ve bütünü tarafından düzenlenen,uygulanan törenlerin bileşimidir. Dinî bayramlar kamerî takvime göre hesaplandığı için her yıl dönümünde aynı güne rastlamamaktadır. Yılda on gün gerilemektedir. Dinî bayramlar Ramazan ve Kurban bayramlarıdır. Bayramların başlıca özelliği dost ve akrabaların birbirlerini ziyaret etmeleridir. Bayramlar milli ve duyguların, inanışların pekiştirilmesi, canlı tutulması gibi işlevlerinin yanı sıra toplumun birlik ve beraberliğinin devam etmesinde önemli rol oynamaktadır (Artun, 2008: 229).

Genel olarak bayramların Her yerin dinî bayramlarda kendine özgü âdetleri vardır.Bu âdetler gelenekselleşmiştir. Anadolu'daki bayram âdetlerinden örnek verecek olursak: Sivas halk kültüründe arefe günü çocuklar

“memecim”gezerler.Bunun için çarşıda simit satılır.Bu simidin adı “memecim giliği”dir. Arefe sabahında bayramlıklarını giyen çocuklar birer küçük sopa alarak toplu halde “memecim” diye gezerler.O gün oruç tutan çocuklar iki saat boyunca gezerler.Her çocuk kendi mahallesinde gezer.Ev sahibi kapıya gelen çocukların sopalara simit takarlar.Merzifon’da çocuklar bayram sabahı el öpme gezerler ve gittikleri evlerden leblebi alırlar.Sivas’ta bayramlarda her ev aynı yemeği yapar ve gelenlere ikram ederler (Aşkun, 2006: 91-92). Feke yöresinde Arefe günü kabir ziyareti yapılmaktadır. Mezarlıkta çocuklara şeker dağıtma geleneği vardır (Karakaş, 2005: 77). Aladağ’da Arefe günü dikiş dikilmez. Bayramda mezarlık ziyareti yapılır ve ayak değmemiş temiz bir yerden toprak alınır çantaya konur ve mezarın üzerine atılır (Yılmaz, 2005: 155).

Kurban, İbrahim Peygamber’in oğlunu Tanrı’ya kurban olarak sunacağı zaman gökten inen bir koçun onun yerine geçmesi olarak İslâm dinine geçmiş olduğu görülmektedir. Türkiye’de Kurban Bayramı, Ramazan Bayramı’na göre daha sönük geçmektedir. İslâm dinine göre maddi gücü yerinde olan kişilere kurban farzdır. İslâm dinine göre göre kurban seçilirken hayvanın erkek olması ve hastalığının bulunmaması şarttır. Kurban kesilirken dikkat edilmesi gereken bazı önemli hususlar vardır. Bunlar dinin şart koştuğu ya da yöreden yöreye farklılık gösteren uygulamalar olarak karşımıza çıkmaktadır. Anadolu’nun bazı yerlerinde kurbanlık koçları yıkama, kınalama ve süsleme geleneği vardır. Kınalama geleneğinin İslâm dinine Yahudilerden ya da Sâmi kavimlerinden geçtiği düşünülmektedir. Tellerle süsleme geleneği ise Orta Asya geleneği olarak kültürümüzde yer edinmiştir (Boratav, 1984: 207-208).

Uygulamalar

- Bayram gelmeden birkaç gün önce bayram temizliği yapılır (K17, K28, K42, K112, K113).
- Bayramdan bir gün önceki güne “Arefe günü”denir.Bugünde bayram için hazırlıklar yapılır (K17, K23, K27, K42, K100, K112, K113).
- Çocuklara ve misafirlere verilmek üzere şeker alınır (K17, K23, K27, K42, K100, K112, K113).
- Bayramdan önceki gün kadayıf,baklava,sütlaç gibi tatlılar yapılır (K17, K27, K28, K42, K100, 112).

- Bayramlarda, herkes, kendisinden bir yaş bile büyük olan köyde kim varsa onun evine kadar giderek ziyaret eder ve elini öper. Evdekiler bol ikramda bulunurlar; öyle ki köyün en fakiri bile gelenlere ikram etmek üzere 5 kilo civarında şeker alır (K17).
- Her dinî bayramda, bayram namazından sonra topluca mezarlık ziyareti yapılır (K17).
- Dini bayramlarda, mezar ziyareti yapılır, cenaze sahibi oraya lokum, üzüm, leblebi, şeker gibi çerez götürerek taziyede bulunanlara ikram eder (K17, K19).
- Bayramlarda çuval yarışı yapılırdı (K26).
- Bayram namazından sonra erkekler kapı kapı gezerek bayramlaşırlar (K17, K26, K42, K65, K114).

Değerlendirme

Dinî bayramlar kültürümüzde önemli bir yer tutmaktadır. Ramazan ve Kurban Bayramı yörede canlı bir şekilde kutlanmaktadır. Ramazan Bayram, Kurban Bayramı'na göre daha canlı geçmektedir. Dinî ve sosyal içerikli olduğundan dolayı toplumsal beraberliği, akrabalar arasındaki bağı güçlendirdiği söylenebilir. Yörede bayramdan önce bayram temizliği yapılır. Misafirler için baklava, kadayıf, sütlaç gibi tatlılar yapılmaktadır. Bayram sabahlarında genellikle içli köfte yenilmektedir. Ramazan Bayramı'nda erkenden kalkılır. Erkekler bayram namazına giderler. Namaz bitiminde camidekileri bayramlaşırlar ve evlerine giderler. Evdekilerle de bayramlaşıldıktan sonra aradan biraz zaman geçtikten sonra erkekler kapı kapı gezip komşularla bayramlaşır. Gelenlere kolonya, çikolata, sigara ikram edilir. Bu durum daha çok kırsal kesimde görülmektedir. Mahalle hayatının yaşanmadığı yerlerde pek az rastlanmaktadır. Çocuklar komşulara şeker toplamaya giderler. Büyüklerin ellerini öpüp bayram harçlığı alırlar.

Yörede Kurban Bayramı, Ramazan Bayramı'na göre daha sakin geçmektedir. Bayram namazından sonra erkekler evlerine giderler. Ramazan Bayramı'nda kapı kapı gezerek yapılan bayramlaşma geleneği erkekler kurban kesimiyle ilgilendiği için Kurban Bayramı'nda yapılmamaktadır. Maddi durumun elverişliliğine göre küçükbaş ya da büyükbaş kurban kesildiği görülmektedir. Yörede birkaç kişinin ortaklaşa kurban kestikleri de görülmektedir. Kesilen kurbanların derileri de camiye ya da hayır kurumlarına bağışlanmaktadır.

4.1.2.4.Milli Bayramlar

Anadolu’da milli bayramlar bir şenlik gibi kutlanmaktadır. Türkiye’de 29 Ekim, 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı, 19 Mayıs Atatürk’ü Anma ve Gençlik Spor Bayramı, 30 Ağustos Zafer Bayramı gibi milli bayramlar coşku içinde kutlanmaktadır. Milli Bayramlarda askeri geçitler, fener alayları gibi resmî geçit törenleri yapılmaktadır. Yöresel oyunlara ve spor faaliyetlerine de yer verildiği görülmektedir. Birçok yerde törenlerden sonra güreş, koşu ya da yarışmalar düzenlenmektedir (Boratav, 1984: 210).

Uygulamalar

- Milli bayramlar eskiden tören havasında kutlanırdı.Elbistan’ın stadyumunda halkgösterileri izlemeye gelirdi. Okullardan öğrenciler protokolün önünde yürüyüş yaparlar. Şiirler ve yazılar okunur. Bu bayramlar ilçe halkı için değişiklikti. Milli bayramlar coşku ve heyecan içinde kutlanır (K16, K42).
- İlçe merkezinde kutlamalar okulların katılımıyla Atatürk Heykeli denilen yerde ya da stadyumda toplanılır. Okullardan getirilen öğrenciler meydanda toplanırlar. Halk da töreni izlemeye gelir. Ayrıca kaymakam, belediye başkanı, jandarma komutanı ve diğer yöneticilerle askerler törende hazır bulunurlar (K16, K19, K35, K42).

Değerlendirme

Yörede eskiden milli bayramlar daha renkli ve canlı kutlanırdı. Elbistan halkı bir festival havasında karşılardı. Öğrenciler sabah erkenden kalkar ve stadyumda geçiş töreni yaparlardı. Son yıllarda kutlamalar sadece okullarda yapılmaya başlanmıştır.

4.1.2.5.Bereket Törenleri

Bereket” kelimesi bolluk, gürlük, nimet, tanrı vergisi anlamında karşımıza çıkmaktadır. Halk arasında bu sözcük rahmet ve yağmur anlamında da kullanılmaktadır. Bereketli sıfatı verimli topraklar, doğurgan kadınlar için halk arasında kullanılmaktadır. Ekmek yapanlara, aş pişirenlere ya da ürün toplayanlara ise “bereketli olsun” diye temenni ifadesi kullanılmaktadır (Akarpınar, 2008: 179).

Her devirde mevsimlerin değişmesi ve topraktaki meydana gelen değişimler insanları etkilemiştir. Doğanın bu gücünün karşısında insanlar minnetlerini sunmak amacıyla çeşitli inanç ve uygulamaların yer aldığı törenler düzenlemişlerdir. Bunlardan en çok bilineni Türklerin her yıl 21 Mart tarihinde çeşitli eğlencelerin tertip edildiği baharın gelişini kutlamak amacıyla “Nevruz Bayramı” kutlanmaktadır (Çetin, 2009: 64).

4.1.2.5.1.Nevruz Bayramı

Nevruz Farsça nev (yeni) ve ruz (gün) sözcükleri birleşerek yeni gün anlamına gelmektedir. İlkbaharın başlangıcı sayılan gündür.Nevruz, Türk dünyasında ve Anadolu’da ortak inanmalarla, heyecanlarla yüzyıllardır Türk kültürüne özgü özelliklerle kutlanılmaktadır.Türk kültüründe kıştan sonra canlanan doğa sevinçle karşılanır ve şenlikler düzenlenmektedir.Nevruz,uygulamalarda bazı farklılıklar olmakla birlikte, Orta Asya Türk Toplulukları, İran, Anadolu ve Balkanlar’da aynı tarihlerde her toplumun kendine özgü olarak kutladığı bayram niteliğindeki törendir.Nevruz baharı, yaşama sevincini, su ve kutsal arınmayı,yenilenmeyi, bolluğu,bereketi ve üremeyi simgeleyen anlam ve öğelerle yüklüdür.Türk dünyasındaki Nevruz kutlamalarında eski kültür, inanış, mit, efsane, gelenek,örf ve âdetlerimizle ilgili yönleri bulmaktayız (Artun, 2008: 238-244).

Anadolu’nun doğu bölgesiyle, öteki bölgelerde özellikle Alevî topluluklar arasında Nevruz yılbaşı sayılmaktadır. Doğu Anadolu’da Nevruz, Nuh Peygamber’in gemisinden çıkıp yanındakilerle birlikte Sürmeli Çukuru’na indiği güne rastladığına inanılmaktadır.Nevruz günümüzde İranlıların milli bayramıdır.Tahtacılar kırlarda eğlenceler düzenler, toplu yemek yerler ve semah yaparlar.Alevi inanışına göre Nevruz Hz. Ali’nin doğum günüdür.O gün çocukların yumurta yemesi ve uçurtma uçurması gelenekler arasında yer almaktadır (Boratav, 1984: 137-144).

Anadolu’daki Nevruz törenlerinden bazı şehirleri baz alarak örnekler verecek olursak: Mersin Tahtacıları’nda nevruzda hayvanların kulaklarından kan akıtma geleneği vardır.Bunda amaç tabiattaki canlanmaya bağlı olarak onların da yenilenmelerini sağlamaktır.Hayvanlar boş bırakılır. Nevruz’da kömbe pişirme ve mezar ziyaretinde bulunma özellikle köylerde eskiden olduğu gibi devam etmektedir (Çıblak, 2005: 163-164). Diyarbakır Ergani’de Nevruz’da ateş yakılarak üzerinden atlanılmaktadır. Türküler söylenip halay çekilip eğlenilir. Özellikle

köylerde kutlanılmaktadır (Akca, 2009: 123).Kahramanmaraş'ın Göksun ilçesinde de aynı gelenek yaşatılmaktadır. Bunun yapılmasındaki amaç kötülüklerden arınılacağına ve şans getireceğine inanılmasıdır (Arslan, 2011: 157).Türkiye'nin çoğu şehrinde bu tip eğlenceler tertip edilmektedir. Samsun'un Avut köyünde Nevruz'da ırmak ya da herhangi bir su kaynağından su alınır ve eve serpilir, kalan su içilir. (Aktaş, 2007: 111).Anadolu'daki Nevruz kutlamaları genel hatlarıyla benzerlik göstermektedir.

Uygulamalar

- Bir ateş yakılır ve üstünden atlanır.Ateş üstünden atlamanın uğur getireceğine inanılır (K3, K7, K16, K17, K42).
- Her yıl 21 Mart'ta Nevruz bayramı olarak kutlanır (K3, K7, K16, K17, K42).
- Daha çok Alevi kesim tarafından kutlanmaktadır (K3, K7, K16, K17, K42).
- Baharın müjdecisi olan bu günde,halk soğuk geçen kışın yorgunluğunu atmak için bütün hazırlıklarıyla beraber mesire yerlerine giderler.Çeşitli oyunlar oynanır.Türküler söylenirken bin taraftan da güzel yemekler hazırlanmağa başlar.Her yemek pişiren yanındakilere yemeğinden ikram ederek sofranın mümkün olduğu kadar zenginleşmesi sağlanır.Akşama kadar eğlenen topluluk evlerine dönerler (Elbistan Yıllığı, 1973:98).

Değerlendirme

Baharın gelişini müjdeleyen Nevruz Bayramı yörede eskisi kadar canlı kutlanmamaktadır. Yörede Nevruz'da ateş yakma geleneği kırsal kesimde nadir de olsa görülmektedir.

4.1.2.5.2.Hıdrellez Bayramı

Anadolu'da bahar bayramları içinde yaygınlık, töre ve eğlence bakımından en dikkat çekici olanıdır. Bu kelime çeşitli manalarda kullanılmaktadır. İslâm inanişinde Hızır ve İlyas'ın halk arasındaki ismidir. Arapça' da yeşillik anlamına gelen "hadır" kelimesi tabiatın yeniden canlanmasını simgeleyen tanrı özelliğindeki bir varlık olarak geçmektedir. Halk inanişinde Hızır gezdiği yerdeki kuru otları yeşerten, dokunduğu kişinin elinde yeşil iz bırakan efsanevi bir varlık olarak yaşamaktadır. Daha çok kadınların ya da kızların bayramı olarak nitelendirilmektedir. Anadolu'da istenen dileklerin gerçekleşmesi, bereket ve sağlık için birtakım büyüklük işlemlere başvurulduğu görülmektedir. Her yıl 5 Mayıs,

Hıdırellez olarak kutlanmaktadır. Kadınlar geceden hazırlanan içinde dileği olanların birer parça eşyalarının bulunduğu içi su doldurulup kapatılmış niyet çömleği yaparlar. Çömlek bütün gece gül fidanının altına bırakılmaktadır. Çömlek genç bir kızın başında açılır ve maniler çıkan eşyanın sahibine ithâfen söylenilerek eğlenilir. Hıdırellez günü yemekler yenilir ve eğlenceyle geçer (Boratav, 1984: 222-223).

Anadolu'nun çoğu yerinde Hıdırellez'de geceden gül ağacının dibine yazılmış olan dilekler gömülür. Adana halk kültüründe geceden bir testinin içine yüzükler sabah maniler söyleyerek çekilir. Mani testiden çıkan şeyin sahibine mal edilir. Hıdırellez gecesi cam önüne konulan paralar cüzdanda uğur olarak saklanmaktadır. Dileği olanlar bu gecede beşikte sallanarak dileklerini dilerler. Beli ağrıyanlar ya da herhangi bir yerinde ağrısı olanlar dut ağacına dayanarak şifa dilerler. Ayrıca bu gece ibadet edilmektedir (Yolcu, 2008: 103-104).. Hıdırellez törenleri genel olarak grubun tüm üyelerini ilgilendirdiğinden toplu katılım olmaktadır. Bu günde çalışmanın o kişiye uğursuzluk getireceğine inanılmaktadır. Hıdırellez törenlerinde yemek önemli bir yer tutmaktadır. Yemekler bütün grup üyelerinin yiyebileceği geniş mekânlarda sunulur. Dans, müzik ve geleneksel tiyatro gösterileri bu törenin diğer yapısal unsurlarıdır. Bu öğeler yemek ve oyunlarla birlikte Türklerin eğlence dünyasının ayrılmaz parçasıdır (Özdemir, 2012: 1-8).

Eski Türklerde baharın gelişi gök gürültüsünden anlaşılırdı. Çin kaynaklarında, Hunlar ve Göktürkler'in senenin beşinci ayında büyük bir bayram yaptıkları geçmektedir. Mayıs ayına denk gelen bu dönemlerde kurbanlar kesilir, at yarışları düzenlenir, şarkılar söylenirdi. Halk, Hızır'ı peygamber olarak kabul etmektedir. "Hızır Aleyhisselam", "Hızır Peygamber" ya da "Hızır Nebi" diye adlandırılması bundan kaynaklanmaktadır. Türk ve Müslüman çevrelerindeki çeşitli kaynaklarda Hızır'ın, Hz. Nuh'un gemisinde bulunduğu, Âdem ile Havva'nın ölülerini Serdenip adasından getirdiği ve Nuh Peygamber'in duasını aldığı dile getirilmektedir. Anlatılanlara göre Hızır, bir taş üzerinden kalkıp yürümeye başlayınca kendisiyle birlikte taş da yürümeye başlamış ve ayağını bastığı yerde çimenler bitmiştir. Bundan dolayı yeşil anlamına gelen "Hızır" adını almıştır. Hızır'ın çiçeklerden örülü bir hırkası, al renkli külâhı, yeşil sarığı ve kırmızı pabuçları vardır. Ak sakallıdır. Elleri yumuşak, beyaz ve kemiksizdir. Dilenci ya da fakir kılığına girdiği de olmaktadır (Sezen, 2012: 1-3).

Uygulamalar

- Çocukların bacadan sarkıttıkları bir ip vardı.Ona “Ununük” derlerdi.Onu toplayıp bakkaldan bir şeyler alırlar (K92).
- Hıdırellez’de kömbe pişirilir.Bir minder açılır.Üzerine yiyecek içecek koyulur.Hıdırellez’in gelip onları yiyeceğine inanılır (K93).
- Hıdırellezde maniler söylenirdi. (K101).
- Gül dibinde namaz kılınır (K42, K92, K93, K100).
- Gündüzden gençler tarafından genişçe bir ev hazırlanır. Herkes, aralarında vazife taksimi yaparak, bir kısmı çanta, bir kısmı geceyle ilgili şiir ve türküler, bir kısmı çeşitli oyunlar, bir kısmı da kıyafetine gireceği hayvanların giysilerine benzer kıyafet hazırlar. Akşam karanlığı çöktükten sonra hazırlık yapan gurup ev ev dolaşarak bütün marifetlerini ortaya döker.Yalnız içlerinden bir kişi uzunca bir ip bağlanmış torbayla dama çıkar ve bacada bekler.Bir müddet sonra torbayı bacadan aşağıya indirir.Ev sahibi evinde bulunan çeşitli yiyecekleri torbaya doldurur ve torba yukarıya çekilir.Bütün evlerde aynı işlem tekrarlandıktan sonra önceden hazırlanmış eve gidilir.Toplanan yiyecekler torbalardan çıkarılır ve bunlarla çeşitli yemekler yapılarak güle oynaya neşe içinde yenir.Bu arada gece bir hayli ilerlediği için yatmak zamanı gelmiştir Evine giden her kişi genişçe bir tepsiye un elerler ve şekli bozmadan yatarlar Zira unun şeklinin bozulması o eve Hıdırellez’in girdiğine delalettir.Herhangi bir nedenle unun şekli hangi evde bozulur ev Hıdırellez şerefine bir kurban keser. Bir de çevrede Hıdırellez gecesi,yapılan duanın yazılıp bir şişe içerisine konup,suya atılırsa kabul olacağına inanılır ki; çoğunlukla halk bu işlemi yapar.Dua vs. adak gecesi olan bu gece her yıl hemen hemen bu şekilde geçirilir (Elbistan Yıllığı, 1973:97).

Değerlendirme

Yörede Hıdırellez kadınlar ve genç kızlar için önemlidir. Her yıl 6 Mayıs’ta kadınlar dileklerini bir kâğıt parçasına yazıp sabah ezanından önce gül dibinde iki rekât namaz kılmaktadırlar. İslâm inancına göre Hızır ve İlyas’ın senede bir gün buluştukları bugünde dilenen dileklerin gerçekleşeceğine inanılmaktadır. Özel bir kutlama yapılmamaktadır. Yörede bu gün sıradan bir gün gibi geçmektedir.

4.1.2.5.3.Yağmur Duası

Anadolu'da kurak geçen dönemlerde yağmur yağdırmak için birtakım pratikler uygulanmaktadır. Bu pratiklerin hepsine birden“yağmur duası” adı verilmektedir. Dinî ve dinî olmayan unsurların yer aldığı niyaz içeren uygulama ya da törenlerdir (Acıpayamlı, 1963: 222).

Geçimini tarımla sağlayan toplumlar geleneğe bağlı olarak ekim-dikim mevsimlerinde yağışın az ya da hiç olmaması durumunda yapılan söz ve hareketlerden oluşan dinî ve din dışı geleneksel unsurların yer aldığı uygulamalar bütününe “yağmur duası” adı verilir. İki tip yağmur duasına rastlanılmaktadır. Bunlar çocuklar ve köy halkının ayrı ayrı yaptıkları dualardır (Ekici, 2012: 1-7).

Anadolu'nun bazı yerlerinde yağmur duası öncesinde oyunlar oynanıp tekerlemeler söylenilmektedir. Karşımıza en çok çıkan oyun “çömçe gelin” oyunudur. Bu oyun şöyle oynanmaktadır: Ağaçtan yapılan büyük bir kepçenin başı ile sapının birleştiği yere çapraz olarak bir değnek bağlanır.Buna bir kız çocuğu elbisesi giydirilir.Başına da başörtüsü bağlanarak âdeta bir gelin canlandırılır.Hazırlanan bebeği taşıyan çocuk önde olmak üzere her kapının önünde tekerlemeler söylerler.

*“Çömçeli gelin çöm ister
Bir kaşıcık yağ ister
Yağ verenin oğlu olsun
Bulgur verenin kızı olsun
Teknede hamur
Tarlada çamur
Ver Allah'ım ver
Bir sulu yağmur.”*

Bu tekerlemeler yöreden yöreye değişiklik göstermektedir.En çok rastlanılan tekerleme yukarıdaki tekerlemedir.Bu tekerleme dua niteliğindedir. Söylenen tekerlemelerin ardından ev sahibi,çocukların istedikleri: Yağ, bulgur,un, yumurta, kavurma, tuzgibi yiyecekleri verdikten sonra yanında gizlice getirdiği suyu “çömçeli gelin”i taşıyan çocuğun üzerine döker.Yağmurun daha çok yağmasını isteyenler daha çok su dökerler.Çocuklar evleri bu şekilde dolaşmaya devam ederler. (Şimşek, 2003: 1-10). Yörede de eskiden bu oyunların oynandığından bahsedilmektedir.

Dini uygulamalara da başvurulduğu görülmektedir. Oruç tutulması,mevlit okutulması, türbe ziyaretleri, mezarlıklarda dua edilmesi, Yasin suresinin

okunması,at kafasına dua yazılması Anadolu'nun genelinde görülen dinî uygulamalardandır.Toplanan kıyma, bulgur, yumurta, pekmez, şeker, ekmek, dut kurusu, erik vs.yemek yapılarak yenir ve ardından yağmur yağması için dua edilir (Şimşek, 2003: 1-10).

Uygulamalar

- Yağmur duasına çıkılır (K68, K75,K78, K92, K93, K95).
- Tenhaya doğru,su kenarına veya bir su kaynağına gidilirSuyun içine girilir.Dua bilen biri yanımızda olur.Pejmürde bir giyimle gidilir.Elbistan'da meşhur bir müftü vardı.Onun bir gün Ceyhan Nehri'ne girdiğini söylediler.Havanın bulutsuz olduğu bir günde çok uzun süre dua etmiş.Ağlayarak,feryat figan ederek “Ben bu suyu almadan gitmem,ölürüm de yağmuru almadan gitmem.” diyerek dua edince çok şiddetli bir şekilde yağmur yağmış (K68).
- Yağmur duası için ziyaret yerlerine gidilir ve dua edilir (K74).
- Yağmur gelini yapılır.Çocuklar kapı kapı gezerler.Her evden bulgur,un,şeker toplarlar.“Yağ yağ yağmur,teknede hamur,ver Allah bir cingırdaklı yağmur.” diyerek çocuklar gezerler (K78, K91, K111).
- Damların oluğu gizlice sökülüp dereye atılır (K75).
- Yağmur duasına çıktıklarında kurban keserler (K91).
- Çocuklar ellerine bir torba alıp dolaşırlar.Getirirler içine bulgur falan koyulur (K91).
- Yağmur duasına çıkıldığında iki çocuk bir çubuğun iki ucundan tutarlarmış.Çubuğun üzerine bez atarlarmış.Her evin kapısına geldiklerinde bezlerin üzerine bir tas su dökerler (K92).
- Çocuklara bebek yapılırdı ve çocuklar o bebeği kapı kapı gezdirirler (K93, K111).

Değerlendirme

Yörede kuraklık olduğu zaman yağmur yağması için dinî ya da geleneksel uygulamalara başvurulduğu görülmektedir. Ziyaret yerlerine gidilmesi de dinî pratikler arasında yer almaktadır. Çocukların yağmur gelini yapıp her kapıdan un, şeker, yağ gibi yiyecekler topladığından bahsedilmektedir. Eskiden bu uygulamalara daha çok yer verildiği görülmektedir. Yağmur duası uygulaması

devam etmektedir ama yapılan dinî olmayan faaliyetler eskisi kadar canlı bir şekilde görülmemektedir.

4.1.2.5.4.Koç Katımı

Her yıl ağustos ayının sonu ile eylül başında ayrılan koyunlar ve koçların ekim-kasım aylarında bir araya getirildiği gündür.Bunun yapılmasındaki amaç kuzulama dönemini sıcak havalara denk getirmektir.Koç katımı hayvancılığın yoğun olarak yapıldığı yerlerde bayram havasında kutlanmaktadır.Koç katım törenleri bölgeden bölgeye değişmekle birlikte genellikle 1 Ekim ile 20 Kasım arasında yapılmaktadır.Katım tarihinden iki ay önce koçlar sürüden ayrılır.Davul ve zurna eşliğinde süslenen,kınalanan koçlar dualarla koyuna salınır.Katım sırasında bazı yerlerde düğünler olduğu gibi hocalar dua okur (Boratav, 1984: 212).

Anadolu'nun çeşitli yerlerinde yapılan Koç katımı törenlerinden örnekler verecek olursak: Silifke'de şubat sonu, ekim başı ve mart ortası ya da sonunda cuma günü hariç her gün koç katımı yapılabilmektedir. Koç katımı genellikle gece yapılmaktadır. Koç sürüye katılmadan önce dişi kuzu elde edileceğine inanıldığından üzerine bir kız çocuğu bindirilmektedir. Bu törenlere eskiden daha çok önem verildiği söylenilmektedir (Ağcalar, 2009: 123).Tufanbeyli yöresinde ekin biçiminde koç sürüden ayrılır ve başakla beslenir. Evde sadece bir kişi koçun bakımıyla ilgilenmektedir. Koçların üzerine kırmızı-sarı boya sürülür. Koçlar katımdan 10-15 gün önce ılık suyla sabunlanarak yıkanır ve sonra rengarenk boyanır. Rengarenk boyanma sebebi koyunların çabuk çiftleşmesini sağlamaktır. Katım günü çocuklar koçların üzerine bindirilmektedir (Savur, 2010: 118-119).Kahramanmaraş'ın Göksun ilçesinde koyunların ikiz doğurması için koçların boyunlarına elma takılmaktadır. Koçun üzerine kız çocuk bindirilirse doğacak kuzuların dişi; erkek bindirilirseerkek olacağına inanılmaktadır (Arslan, 2011: 162).Malatya Doğanşehir'de koç katımı esnasında döl bereketli olsun diye şekerli hedik dağıtılmaktadır (Kurt, 2012: 247).Mersin Erdemli' de her yıl ağustos ayının 15'inde her 25-30 koyuna bir koç hesap edilerek koç katımı töreni yapılmaktadır. Koyunun boynuna gök boncuk takılır ve boynuzlarına renkli ipler bağlanır. Çiftleşme kolay olsun diye koçun göbeğine yağ sürülmektedir. Koç katımı yörenin yaylalarında yapılmaktadır (Kırmızı, 2015: 105).

Uygulamalar

- Koyunu olan her ev bir kömbe yapar.Akşam vakti sürüler gelirbir kısmı çobanlara ayrılır.Geri kalan da köylüye dağıtılır.Sonra yemekten sonra çobanlar sürüyü alır dağa gider,halk evine dağılır.Bu olay 9.ayda yapılır.Koçlar kırmızı,yeşil gibi renklere boyanır ve desen yapılır.Koçlara koç saçağı takılır (K60, K63, K75, K36).
- Koç katımı töreninde kömbe yapılır,hedik kaynatılırdı,koçun boğazına elma asılırdı ve koç boyanır (K74, K93).
- Koçu katılacağı zaman silah sıkılır(K75).
- Güz geldiğinde şubatta nisanda koyunun beş ay gebe kalmasını hesaplardı beş ay kalarak koyuna koçu koyururlar. Ondan sonra lokma pişirirler; deyiş söylenir (K36).
- Koç katımı,her sene eylül ayında yapılır (K93).
- Ekim ayı sonu ile kasım ayı içerisinde kararlaştırılan bir günde,köyün genci ihtiyarı,kadını çocuğu en güzel giysilerini giyer,çeşitli yemekler hazırlar,sürü bırakılacak koç bir gelin gibi süslenir topluluk koçla beraber sürünün bulunduğu yere gider.Orada oyunlar oynanır,türküler söylenir,yenir içilir ve bir merasimle koç sürü içerisinde salınır (Elbistan Yıllığı, 1973: 98).

Değerlendirme

Kırsal yaşam tarzının hâkim olduğu zamanlarda köylerde koç katımının büyük bir tören olarak kutlandığı söylenilmektedir. Eskiden koç katımı törenlerinin çok canlı geçtiği söylenilmektedir. Yörede koç katımı daha çok kırsal kesimde eylül ayında yapılmaktadır. Bu törenlerde kömbe yapılıp yenilmektedir. Koçların boynuzlarına elma takılmaktadır.

4.1.2.5.5.Dua ekmeği (Dua Döşürme Yemeği)

- 20-25 yıl kadar önce terk edilen bir âdettir.Mahsul ekilmeden önce,aynı günde durumu iyi olanlar tüm konu-komşuyu toplayıp damlarda veya uygun yerlerde oturup hocalar önderliğinde dua ettirir sonra yemek ikram edermiş. 1980 başlarına kadar Karaelbistanlılar orak biçmeye gitmeden evvel bir bütün halinde “Büyük Mekân” denilen yere gelirler ve orada kurbanlar kesilip,Kur’an okunur ve dua edilirmiş.Sonra herkes getirdiği yemeği birbirine ikram ederek yedikten sonra dönerler ve ertesi gün de orağa girerlermiş.Kurban edilecek hayvanın başına

‘poşu’ sarılır, bir delikanlı omzuna alıp oturanların arasında dolaştırırdı.Kurban birden fazla olabilirdi.Gelenler“Ayriayrı yani barhana barhana otururlar; yerler ve eğlenirlerdi.” (K20, K22).

- İlkbaharda yazlık tohumun ekilmesine,Maraba köyünde güzel bir törenle başlanır.Çok eski zamandan kalma olan bu âdete göre,ilkbaharda bütün köylüler umumi bir toplantı yaparlar ve burada “dua ekmeği” adı verilen yemeği yerler (K20, K22).
- Her yıl, ilkbaharda, ekime başlamazdan evvel, çift hayvanlarının hamlığı bir-iki gün kapan ve benzeriyle giderilir.Ekime başlanacağı gün, köyde bir sığır kesilir, etini köylüler paylaşır.O gün muhtar tarafından bir dellal çağrılır.Her ev dua yemeğine hazırlanır, yemek yapar.Köylülerce münasip görülen kir harmanlığa caminin kilimleri serilir.Bütün köylü toplanır, namaz kılınır; Kur’an okunduktan sonra, daha halk namazda iken hazırlanan yemekler bir işaretle getirilir,sofralar serilir,O gün o köyde ne kadar garip gurabâ,yabancı,muhacir,yetim ve benzerivarsa,halkla birlikte beş yaşından yüz yaşına kadar “dua yemeği”nden yerler yemekten sonra, köyün imamı uzun bir dua okur, halk “Âmin!” der.Peygamberlerimize salât ü selamdan sonra eller yüze sürülür.Yemeklerden artanı fakirlere verilir.Usulen, sofralarda biraz ekmek, tepsilerde de biraz pilav bırakılır; bu kalan ekmek parçasını evdeki kadınlar yerler, pilavı da evdeki zahirelerin üzerlerine saçarlar (K20, K22).
- Yemek işi bittikten sonra, çiftçi olan her ev, ambarlarından çuvallara birkaçar çelik 20-30 kilo tohum korlar; tarlalarına çekerler, sürerler.O günden sonra ilkbahar ekimi devam eder.Yüzelli haneli, 800 nüfuslu bu köyün evvelden beri devam eden “dua yemeği” itikadı, çok sağlam ve dinî bir adet halini almıştır.Başka köylerde perişanlık olur, bu köy tertipli ve bereketlidir.Aç kimse görülmez (K20, K22).

Orak biçerken edilen dua:

Herli herli ile

Hakkın birliği ile

Humurcunun kuvvetiyle

Kuyrukçunun hidayeti ile

Verelim Muhammed’e salavat.

4.1.2.5.6.Bölüm Değerlendirmesi

Elbistan yöresinde çocukların sünnet olma yaşı 1-7 yaş arasında değişmektedir.Kirvelik ve sünnet düğünü son yıllarda görülmeye başlanmıştır.Sünnet davullu ya da mevlitli olarak yapılmaktadır.Askere gidecek olan genç yakınları tarafından yemeğe davet edilmektedir.Askere gidecek olan gencin maddi durumu iyi değilse yakınları tarafından yardım yapılmaktadır.Asker uğurlama töreni olarak son yıllarda asker kınası yapıldığı görülmektedir.Askere gidilecek gün askerin yakınları ve arkadaşları onu uğurlamaya gelirler ve davullar,zurnalar eşliğinde vatanî görevini yapması için gönderirler.

Nevruz yörede daha önceleri kutlanırdı ama günümüzde kutlamalar yapılmamaktadır.Hıdırellez ise kutlanmaya devam etmektedir.Gül dibinde namaz kılma ve gül dibine dilekleri yazıp koyma geleneği devam etmektedir.

Yağmur duasına eskiden daha çok çıkılmaktaydı.Koç katımı törenleri yörede hâlâ yaşamakta olan törenlerdendir.Eylül, ekim aylarında koçlar sürülerinden ayrılır.Koç katımı günü koçlar boyanır, yemekler yenilir, eğlenilir ve kutlamalar yapılır.

4.1.3.Halk İnanışları

Tarih boyunca dinî inanç ve uygulamalar hayatımız üzerinde etkili olmuştur ve olmaya da devam etmektedir. Dinî inançların insanlar üzerindeki etkisi tüm toplumlarda karşımıza çıkmaktadır. Türkler yaşadıkları hayat tarzlarına göre farklı dinlerin etkisinde kalmıştır. Bu inançlar Orta Asya Türklerinin yani atalarımızın hayatında oluşmaya başladığı söylenilebilir (Kalafat, 2005: 26).Tüm toplumlara özgü olan din olgusunun çeşitli halk inanışlarıyla birlikte hayatımızda yer edindiğini söylemek mümkündür. Halk anlamlandıramadı, ortaya çıkış sebebini bilmediği bazı şeyler hakkında yorumlamalara giderek yeni inanışları ortaya çıkarmıştır.

Pertev Naili Boratav inancı “Kişi ya da toplum tarafından bir düşünce veya olgunun gerçek olduğunun kabul edilmesi” şeklinde tanımlamıştır (Boratav, 1984: 7) İnançlar insanların geçmişinden izler taşımaktadır. Semavi dinler kabul edilmiş olsa da kabul edilen inanç sisteminin içine eski inanışlardan parçalara rastlanılmaktadır. Halkın gelenek görenekleri de dinî inançlarla etkileşim içinde olup birbirlerini etkilemektedirler. Halk inanışlarıyla dinî inanışlar çoğu zaman

örtüşmemektedir. Halk, gerçek kabul ettiği bazı olaylara ya da nesnelere anlam yükleyerek tecrübeler ya da hayal sonucu bir halk inanış sistemi oluşturmuştur.

4.1.3.1.Yatırlar ve Ziyaret Yerleriyle İlgili İnanışlar

Yatır ziyaretleri sadece ermişliğine inanılan kişilerin mezarlarına gidip onlar aracılığıyla Tanrı'dan bir şeyler dilemek olarak değerlendirilmemelidir. Aynı zamanda yatırın önemine göre az ya da çok önemli kalabalıkların buluştukları mekândır (Boratav, 1984: 228).

Yatırlar,halkın ulu kişi olarak kabul ettiği ölülerin kabirleridir.Bu ölülere “veli, abit, arif, âlim, sofı, şeyh, baba” vb.adlar verilmektedir.İnsanların kendilerine yardımlarının ve faydalarının dokunacağı kişilerdir.Bu kişiler kült haline gelmiş veliler olarak nitelendirilmektedir.Dost anlamında olan velinin kelime anlamı giderek genişlemiş ve Allah katında benliğini kaybedip kerametler gösteren büyük insan mânâsını almıştır.Bu tip insanların mezar ve türbeleri halk tarafından ziyaret edilmekte ve çeşitli adaklar adanmaktadır (Sezen, 2013: 313-314).

Yatır ziyaretleri,evliyalardan medet umma,adak adama,ağaçlara çaput bağlama gibi pratikler din adamları tarafından hoş görülmemesine rağmen devam etmektedir.Günümüzde yatır ve ziyaretlerin çoğuyla ilgili yazılı ve güvenilir sözlü bilgi toplama kaynakları yoktur.İnanç merkezleri adına bağlanan bazı erenlerin tarihî kişilikleri yok olmuş ve gösterdiği kerametleri onlara ad olmuştur.Bazı inanç merkezleri de ilk kaynağından yola çıkarak, değişerek yeni kimlik, inanç ve pratikler kazanmıştır.Yatırlar ve ziyaretler halk tarafından kutsal görülmekte ve bunlardan medet umulmaktadır.Bu yerlerin tepelerde yani yükseklerde olması bu kişilerin yüce olarak kabul edilmesiyle ilgili inanışlardandır. İslâmiyet öncesi atalar kültürünün ziyaret yerlerinde velî tipi olarak devam ettiği görülmektedir. İslamiyetle birlikte atalar kültürüne dua etme, namaz kılma, Kur'an okuma gibi öğeler eklenmiştir (Artun, 2008: 295).

Yatır ve ziyaret yerleriyle ilgili olarak birtakım önemli hususlar vardır. Örneğin: Erzurum halk kültüründe ziyaret yerlerine gidenlerin uymak zorunda oldukları bazı kurallar vardır.Bunlardan bazıları abdest alınıp iki rekat namaz kılınır,dua okunarak ziyaret yerinin etrafı dolaşılır, ziyaret yerinde mum yakılır, iplik veya bez parçası bağlanır (Bu âdet İslâmiyet öncesi âdetlerden olup günümüze kadar gelmiştir), ziyaret yerinin yakınında su varsa yıkanılır. Ziyaret yerlerine felç geçirenler, çocuk sahibi olamayanlar, erkek çocuk isteyenler, kısmetini açtırmak

isteyenler, akıl hastaları gibi durumlarda olanlar ziyaret yerlerine gelmektedirler (Sezen, 2013: 306-307). Dertlerinden, sıkıntılarından kurtulmak isteyenler bir dileği olanlar bu tip yerlere gelip çeşitli uygulamaları yerine getirerek medet ummaktadırlar. Mum yakılması, bez bağlanması eski inançlardan kalıntılar olarak değerlendirilebilir.

Balıkpınar

Kasabanın Kuzeybatı taraf çıkışında, ağaç ve çiçeklerle bezenmiş; büyük bir bölümü yazlık çay bahçesi olarak düzenlenen bir alandır. Suyun kaynadığı yere yaklaşık iki metrekare büyüklüğünde bir havuz yapılarak bir tarafından da akması için kanal ve kanalın devamına iki havuz daha yapılmıştır. Bu havuzun Doğu taraf kıyısına yine kutsal kabul edilen bir taş sabitlenmiştir. Havuzun içinde kutsal kabul edilen ve kesinlikle yakalanmayan ve yenilmeyen balıklar yüzmekte, bazen yem umuduyla ortaya çıkarlar. Bazen de pınarın çevresine örülen taşların kovuklarına girerek tamamen kaybolmaktalar. Bu balıklar önceleri havuzu 'zırha zırh' dolduracak kadar çokmuş. Bir gün durumu bilmeyen bir misafir, tüfeğiyle balıklardan birine ateş etmiş; odan sonra azalmışlar.

Eskiden Mayıs aylarında Demircilik halkı buraya gelir, kurbanlar keser, yemekler pişirir, dualar edilir; birlikte yenilir, içilir ve eğlenilirmiş. Son zamanlarda köyün ileri gelenlerince yeniden canlandırmak için çalışmalar başlatılmıştır. İnsanlar buraya niyaz etmeye ve kurban kesmeye gelirler (K2, K17).

Kurban Çalı

İnsanlar dileklerinin, dualarının kabul olması için buraya gelir kurban keserler ve ağaca çaput bağlarlardı. Alıç ağacıdır (K2).

Sıtma Pınarı

Bu pınara adaklarını götürürlerdi. Sıtma hastası olan buranın suyunu içip iyileşirler (K92).

Değerlendirme

Yöredekiler dileklerinin gerçekleşmesi için efsanevî bir niteliğe sahip olan Gıyan Dağı ziyaretine gitmektedirler. Tayyi zaman-Tayyi mekân unsurunun bulunduğu bu efsanevî ziyaret yerine her yıl belli dönemlerde gelinip kurban kesilip dilek dilenmektedir. Himmet Baba türbesi şehir merkezindeki camide

bulunmaktadır. Yöre halkı 15 km uzaklıkta bulunan “Yedi Uyurlar” olarak tabir edilen Eshab-ı Keyf’e gidip dua edip dileklerde bulunmaktadır. Halkın ziyarete gidip temennilerde bulunduğu bir başka ve önemli ziyaret yeri ise yöreye 90 km uzaklıkta bulunan Somuncu Baba çilehanesi vardır. Bu yerlerin dışında Şar dağı'nın tepesinde bulunan ve halk arasında “dede” adı verilen bir ziyaret yeri vardır. Bu anlatılan yerler genellikle Sünnî kesimin ziyaret edip medet umdukları yerlerdir. Bunlardan başka Kurban Çalı, Sıtma pınarı, Balıklı pınar genellikle Alevî kesimin ziyaret yerleri arasında yer almaktadır. Ayrıca Alevi-Bektaşilerin yaşadığı köylerde de ziyaret yerlerinin mevcut olduğunu görmekteyiz.

4.1.3.2. Ocaklar

Ocak kelimesinin üç anlamı vardır. Birincisi soy, ikincisi Alevi-Kızılbaş toplulukların bağlı buldukları merkezler, üçüncü anlamı ise belirli hastalıkları sağaltma gücünde olan bu işin yöntemlerini bilen, uzmanlık edinmiş kimseyi gösterir. Ocaklı kişiler çoğunlukla bir yatırın yakınındaki köyün halkındandır. Ermişin soyundan gelmelerinin veya ziyaret yerinde görevli olmalarının kendilerine yetki sağladığına inanılır. Ocaklı kadın da erkek de olabilmektedir. Genellikle erkek hastalara erkek ocaklılar, kadınlara da kadın ocaklılar bakar. Ocaklık atadan oğula, anadan kıza geçer ama kesin bir kuralı yoktur. Ocaklı kendi soyundan olmayan birine de el verebilir. Yani gücünün kendinden sonra da yaşaması için başkasına aktarabilir. Bu kişilere ocaklı adı verilmektedir (Boratav, 1994: 143-144). Bu işleme el verme adı verilmektedir. Ocakla ilgilenen kişi kendisinden sonra yerine geçecek kişiyi seçip bir nevi görevi ona devreder. Mersin Tahtacıları'nda el verme işleminin değişik şekillerde yapıldığı görülmektedir. Buna göre ocaklı el vereceği kişiye kendi elinden üç kere tuz yaladır, ardından onun ensesinden öper ve yine bu kişinin sağ elini üç kez sıvazlar. Böylelikle kişi, ocaklıdan el almış olur. Ocaklı elini öptürerek de el verebilir. Ocaklar sarılık ocağı, dalak ocağı, karıncalık ocağı vb. tedavisi yapılan hastalıkların adıyla ocak anılmaktadır. Ocaklıya giden kişi “arılık” yani gönünden kopan bir ücret de vermektedir. Bu yolla hastalığın ocaklıda kalmasının engelleneceğine inanılmaktadır (Çıblak, 2005: 204-205). Ocaklı kişinin el verme işleminde yapılan pratikler yöreden yöreye farklılık gösterebilmektedir.

Ocaklı olmak için soydan soya aktarım ya da el alma işleminin olmasına gerek yoktur. Ocaklı yeteneği kazanmanın bir başka yolu Al-Karısı'yla ilgili

gelenekler içine girer.Lohusaya musallat olan Al-Karısı'nı bazı hallerde erkeğin yakaladığı olurmuş.Al-Karısı'nın başındaki tarağı çekip almak suretiyle ya da iğne batırmaıyla onu kendine kul köle edebilirmiş.Adam kendi soyundan kimseye zarar vermemesi şartıyla Al-karısını bırakır buna karşılık al-ocaklısı olurmuş.Bazı ocaklılar bir tek hastalığın uzmanı olmayıp birden çok hastalığa deva olmaktadır. Ocaklıların birçok işleminin ateşle ilgili olduğu söylenebilir. (Boratav, 1994: 114-115).

Anadolu'da ocaklar faaliyetlerini halen devam etmektedir. Ocak geleneğinin devam ettiği yerlerden örnekler verecek olursak: Feke halk kültüründe özellikler sarılık, temra gibi hastalıklar için ocaklara gidilmektedir. Ocağın olduğu yerden kül alınıp suya karıştırılıp içilmesi, muska yazılması gibi dinî ve büyüklük işlemlere başvurulmaktadır (Karakaş, 2005: 83).Adana, Ceyhan'da tıbbın tedavi edemediği çoğu yara ve hastalıklar ocaklar tarafından iyileştirilmektedir. Vücuttaki kızarıklıklar, gece yanığı, zona, yüz felci gibi hastalıklar için ocaklara gidilmektedir. Yılan ve akrep sokması durumunda da ocaklar tercih edilmektedir (Yolcu, 2008: 109-110).Ocaklı kişilerin özelliği kuşaktan kuşağa el verilerek geçmektedir.

Ocaklar, Anadolu'da ve Balkanlar'da bir ağ şeklinde yapılanma oluşturmuşlardır. Yüzlerce yıllık bir geçmişe sahip olan bu yapılanma günümüze kadar yaşamaya devam etmiştir. Ocakların temeli dine dayanmaktadır. Modernleşme ve şehirleşme süreciyle birlikte ocakların eskisi kadar faaliyette bulduklarını söylemeyiz. İşlevini eskiye nazaran kaybetmiş olmasına rağmen Ocakların daha çok kırsal kesimde etkili olduğu söylenilebilir. Zamanın şartlarına göre şehirleşme ve modernleşmeye deayak uydurup dönüşüme gittiğini de söyleyebiliriz (Tatar, 2014: 1).

- El Alma: Ocaklı kişiden ölmeden önce nefes almak,demektir (K44). Bu işi yapan kişiden sonra gelecek olan kişiye görevi devretmesidir.Evin en büyüğü ben olduğum için mecburen ben el aldım.Hizmeti yapabilecek kapasitede olan kişiye el verilir.Ocaklı olan kişi birden çok hastalığı tedavi eder.Genellikle çocuğu olmayan,çocuğu ölen,ruhsal sorunları olanlar, felçliler,ağrısı sızısı olan kişiler gelirler.Dileğim olursa Teslim abdal'da kurban keseceğim dünyanın adak adar.Dileği gerçekleşirse kurbanımı keser.Farklı inancı olan kişiler de ocağımıza gelir. İnanarak gelen herkese kapımız açık.Gelen kişi asla kötü bir şekilde karşılanmaz. Tedavi yapılırken teslim abdal'ın teberiği olan mesh kullanılır.Bu

işlemleri babamdan öğrendim.Bunun yaşı yok küçüklükten yetişe yetişe öğrenilir (K2).

- Ocaklı:Ermiş,seçilmiş insan demektir (K44).

Yörede tespit ettiğimiz ocaklar şunlardır:

Teslim Abdal Ocağı

Teslim Abdal yaklaşık beş asır önce buraya gelmiş.Seyit Şeyh Hasan ve Seyit Şeyh Ahmet kardeşirler.Horasan'dan Türkistan'a gelirler.Hoca Ahmet yesevi de irşat olduktan sonra Tunceli'ye gelirler.Daha sonraElâzığ'ın Basgil ilçesi Tabanbüken köyü şimdiki adıyla Şeyh Hasan köyüne yerleşirler.Şeyh Hasan Arapgir' in Onar köyüne gider.Orada ocak açar.Seyit Şeyh Ahmet orada kalır.Seyit Şeyh Ahmet Teslim Abdal'ın dedesidir.Silsile yoluyla Teslim Abdal onun torunudur.Teslim Abdal,1617-1700 yılları arasında yaşamıştır. Onun soyu Hazreti Ali'ye dayanır.Türbesi Şeyh Hasan köyündedir.Onun çocuklarından biri Elbistan'ın demircilik kasabasına gelir.Bizimsoyumuz ona dayanır.Çorum'un Mecit Özü kazasında ve Denizli'de de makamı vardır.Buraya çocuğu olmayanlar,felçli olanlar,sakat olanlar gelirler.Kalpten inanırlarsa fayda görüyorlar.Gelen kişi için Teslim Abdal'ın yeşil beze sarılı meshiyle dua ediyoruz.Bu işlemleri babamdan öğrendim.Bunun yaşı yok küçüklükten yetişenyetişe öğrenilir.Ocaklı olan kişi birden çok hastalığı tedavi eder.Genellikle çocuğulmayan,çocuğu ölen,ruhsal sorunları olanlar, felçliler,ağrısı sızısı olan kişiler gelirler (K2).

- Hastalığın herhangi bir nesneye aktarılması uygulaması yoktur.Hastalık genellikle doktor tarafından tedavi edilemiyorsa bu aşamada gelinir.Hastanın iyi olması için gerekli olanen önemli şey itikattır (K2).

Pabuç Mustafa Ocağı

Elbistan'nın Malap köyünde sülalenin birinden bir kişi kaybolmuş. 7 sene bir dergâhta çile çekmiş.7 sene sonra sırtında bir heybeyleköye gelmiş. Dergahtaki Şeyh "Bu heybelegidebildiğin yere kadar git yorulduğun yerde dur oraya dergahını kur." demiş.Bu dergâha zina,hırsızlık yapan komşusunu inciten kişiler bu dergaha giremiyor.Genelde insanlar şifa bulmak için geliyorlar.Halk arasında yel denilen hastalıkların ocakta bir gece kaldıktan sonra iyileştiklerini söylüyorlar.Hırsızlık yapan kişiyi ocağa bakan hizmet eden ocağa almıyormuş.Hırsızlık yapan kişi ocakta kaldığı zaman yeşil bir kefene sarılı siyah

bir yılan varmış. O yılan sabaha kadar ocağın içinde inlermiş toprağın altındaki yılanları çağırırmış.Ocağa bakan kişi de anlarmış bu kişi temiz değil ocağa giremezmiş.Ocak hala devam ediyor.Perşembe gecesinden gelinir ve şifa bulmak için kurban kesilir.Ocağın bir kuralı vardır ocağa girmeden önce gusül abdesti alınır.40 kişi giriyorsa ocağa bir gecede 40 kişilik kurban kesilir.Eğer et kalırsa da çevre köydeki insanlara dağıtılır.Eski etkisini yitirmiştir ama yine de gelenler vardır.Niyeti bozuk olanlar ocağa girememektedir. (K32, K96).

Devriçim Ocağı

Zamanın birinde Devriçim köyünde bir Alevi dedesi yaşarmış.Bu dedeyi imtihan etmek isteyen çevre köy ağaları toplanıp Dede'ye misafir gitme kararı almışlar.Devriçim'deki Dede onların geleceğini bilir ve hanımına gelen misafirlerin atlarının kalacağı yeri hazırlamsını ister.Misafirler nihayetinde Dede'nin evine gelirler ve on iki atın kalacağı yerin hazır olduğunu görürler.Gelen misafirler on üç kişi olduklarını ve neden on iki atlık yer olduğunu sorarlar.

Dede:

-Bana gelmek için niyet eden on iki kişiydi,ben onun için on iki atlık yer hazırlattım,der.

Gerçekten de on iki kişi yola çıkmışlar bir kişi sonradan onlara katılmıştır.Sonradan katılan kişi de kötü niyetle onların arasına katılan bir insandır.

Misafirler şöyle der:

-Evet, biz on iki kişi çıktık yola, sonradan bir kişi bize katıldı.

Dede misafirlerine büyük bir koç kesip ikram eder ve şöyle seslenir:

-Sizde ricam kemikleri kırmadan yiyin.

Kötü niyetli adam:

-Neden böyle söyledi bu dede?diyor ve kemiği kırıyor.

Dede kırılan kemiği görmüyor,misafirler yemeklerin güzelce yiyorlar ve hoş sohbetler edildikten sonra herkes uykuya geçmek için yatağına yatıyor.Dede herkes uyduktan sonra dışarı çıkıyor, kestiği koçun derisini serip koçun bütün kemiklerini teker teker diziyor ve iskeletini tekrardan oluşturuyor adetadaha sonra eline bir çubuk alıp“Birge aya” diyor.Yani koş sürüne katıl, diyor. Bu esnada kötü niyetli adam yorganın altından olanları izlemektedir.Koç tekrardan vücuda gelip canlanıyor ama topallayarak gidiyor.Bunu gören Dede:

-Kim seni bu hale soktuysa bu ona miras kalsın ve servet olsun olsun, diyor.

Bu olaydan sonra o adamın soyundan gelenlerde topallık görülüyor, hatta Deretopal köyü bu adamın köyü diye bilinir (K44).

Ali Kutde ve Elif Ana

Ali Kutde kendi halinde dünyadan yüz çevirmiş bir adamdır.Elif Ana'ya gelip çamaşırlarını yıkmasını rica etmiş.Elif Ana kendi halinde yaşayan çobanlıkla geçinen kadındır.Ali Kutde'nin ricasını kırmayıp çamaşırlarını yıkamış.Ancak Ali Kutde'nin çamaşırları temizlenmemiş, bitler üzerinde kalmıştır.Elif Ana çamaşırları tekrardan yıkayıp kaynatmış.Ali Kutde elbiselerini sormuş. Elif Ana elbiselerinin asılı olduğunu söylemiş. Elbiseyi gören Ali Kutde:

-Benim askerlerimi ne yaptın?

Elif Ana:

-Ne askeri? Ben görmedim bir şey.

Ali Kutde:

-Senin gözlerin kör olsun,demiş.

Ali Kutde sinirlenip beddua edince Elif Ana kör olmuş, bundan sonra yaşamını böyle devam ettirmiş. Ali Kutde kendi kendine şöyle düşünmüş:“Bu nerden bilsin benim askerlerimi. Ona bit olarak göründü.”Elif Ana'ya iki yıl sonra misafir olarak gelmiş. Ali Kutde, Elif Ana'ya diyor ki: “Bundan sonra sana bir his vereceğim, sen bu hisle yola varacaksın.” demiş. Elif Ana bu olaydan sonra hikmet göstermeye başlamıştır (K44).

Cımk Dede

Kalcımık isminde,insanı çok seven ibadetle meşgul olan bir adam varmış.Bir fırtına olmuş ve Kalcımıkdağa çıkıpkaybolmuş.İki gün sonra bir yerde uyanmış.Oradan ceylan peyniri getirmiş.Bu adamı halk çok sevmiş.Dedikleri aynen çıkarmış.Kalcımık, çevrenin ocakzadelerini (dedelerini) toplamış.Dedeler Kalcımık'a ocak verip “Filan filan kabileler sana gelecek ve onlara önder olacaksın.”demişler.Bu adam gelenlere ibadet ettirir, kurban kestirir.Doğan evlatlardan biri onun yolundan gider.Onun gibi ibadete yönlendirir.Kalcımık, tekrardan evlenir.1912'lerde ölmüş ve dedesinin mezarının yanına gömülmüştür (K95).

Âdemin varlığı Allah'ın nurudur.Kalcımık 1600'lü yıllarda yaşamıştır.12 yaşındayken geceleri kendi tayfasıyla kalkar gider, gezermiş.Bir gün mart ayında

çok şiddetli bir kağar yağarken çekip gidiyor.Gitmeden önce annesine “Anne ben gidince Kalcımık nerededir deyip üzülme.” demiş.“Sen öyle deyince ben üşüyorum.” demiş.Aradan uzun zaman geçmiş.Kalcımık, köyün girişinde bir yere gelince anası, “Kalcımık nerde üşüdü.” diye kendi kendine söylenince Kalcımık oraya düşer.Herkes evinin üstündeki karları süpürürken bakmışlar ki köyün girişinde nur parlıyormuş.Gidip bakmışlar ki Kalcımık orda yatıyormuş.Bir heybe dolusu peynir getirmiş.Karadede denilen yere gidip erenlere misafir olmuş ve bir heybe dolusu peynir getirmiş.Erenler “İlla ki kal.” demişler.O da “Ben halktan geldim halka gideceğim.” demiş.Budurumu anlatınca ocakzadelik vermişler.Bu yörenin dedeleri toplanıp ona dedelik hakkı vermiş (K96).

Sarılık Ocağı

İncecik köyünde bir ailedir.Sarılık olanlar haftanın çarşamba günü bu köye gelirler.Eğer hasta kadın ise aile fertlerinden bir kadın,erkekse aile fertlerinden bir erkek tarafından sarılık kesilir.Bu işlem şöyle yapılır hastanın dili altındaki bir damar temiz bir jilette kesilir, alınan kan hastanın gözlerine birer damla konur.Hastaya evde pişirilen et yedirilir.Şekerli gıdalar bilhassa pekmez salık verilir (Kurt, 1993: 110).

Dermağı Ocağı

Demircilik köyünde ocaklar denilen bir ailedir.Elinde veya vücudunun başka yerinde dermağı hastalığı olanlar bu aileye giderler,aile fertleri hastalığın durumuna göre erkek veya kadın tabiatta bulunan bir otu hastayla birlikte arar bulur hasta otu tutar ocak sayılan kişi de otu keser.Bu işlemden sonra dermanın geçeceğine inanılır (Kurt, 1993: 110).

Değerlendirme

Yörede çocuğu olmayanlar, temra, sarılık başlıca olmak üzere çeşitli hastalıkların tedavisi için ocaklı kişilere başvurulmaktadır. Ocaklı kişiler genellikle Alevi-Bektaşî geleneğine mensup kişiler arasından olmakta ve el verilerek nesilden nesile devam etmektedir. Ocaklı kişinin evinde ocağın mensup olduğu ulvi kabul edilen şahıstan bir eşya bulunur. Ocaklı kişi hastalığın tedavisi için gelen kişiye dua okur. Hasta olan kişi kendi gönlüne göre “lokma parası” diye bir para vermektedir. Hastalığı iyileşenler, dileği gerçekleşen kişiler ocaklara gelip kurban kesmektedirler.

4.1.3.3.Nazar ve Nazarlık

Nazar, Türkçe'ye Arapça'dan girmiştir. Bazı insanların bakışlarındaki zararlı güçleri bir hayvan ya da nesneye bakıp canlı üzerinde ölüm, sakatlık; nesnenin bozulması, kırılması gibi olumsuz etkinin meydana gelmesidir. Bu gibi durumlarda halk arasında “nazar değdi” deyimini kullanılmaktadır (Boratav, 1984: 104).Nazar, insanın beynindeki enerjinin göz aracılığıyla bir noktaya yoğunlaşması sonucunda ortaya çıkıp etkisini gösterir.Bu genellikle insanların farkına varmadan ortaya çıkardıkları olumsuz bir sonuçtur (Türktaş, 2016: 407-408).

Türk kültüründe, nazardan etkilenme durumu için, nazar değmesi, göz değmesi, isabet göze gelme, göz ermesi gibi ifadeler kullanılmaktadır.Nazardan etkilenme, sadece insanlar için değil özellikle kolay kırılacak eşyalar, bitki, ev, araba, büyükbaş hayvanlar olmak üzere bütün varlıklar için söz konusudur. Nazar gözle ya da sözle ortaya çıkmaktadır. Gözle nazar, kişinin karşısındaki canlı ya da cansız bir varlığa kem gözle bakmasıyla meydana gelir. Sözle nazar ise kişinin beğenisini ya da imrenmesini sözle ifade etmesidir (Çıblak, 2004: 4). Halkın inanarak ya da görerek kötü gözlerin kurbanlarını kabul ettiği gibi fıkıhçılar da mezaradaki ölümlerin üçte birinin “göz değmesinden” öldüğünü söylemektedirler.Efsun yapmak,kurşun dökmek, tütsülemek gibi uygulamalar da nazarı önlemek için yapılmaktadır.Erzurum ve çevresinde haset insanların,kalbi bozuk olanların, gözü boncuk mavisi olanların, dişleri seyrek olanların, tek gözlülerin nazarının daha çok degeceğine inanılmaktadır (Sezen, 2013: 155-156).

Nazar ya da Göz hastalığı denilen hadise Türklere özgüdür. Nazar, Türk inancının temellerinde oluşmuştur. İnsanlar nazarı amansız bir hastalık olarak görmektedirler. İnanışlara göre bakışı kötü olan insanların nazarı, genellikle yıldızı zayıf olanlara değmektedir. Halk arasında da bu kişiler için “yıldızı düşük” kelimesi kullanılmaktadır. İnanışa göre her insanın bir yıldızı vardır. Nazar değmesi ya da göz değmesi diye adlandırılan hadise gerçekleştiğinde kişide birtakım değişiklikler baş gösterir. Nazar değen kişi kendini güçsüz hisseder, başı ağrır ve çoğu defa kusar. Türkler gökyüzünü ve güneşi kutsal kabul ettiği için gök rengi ve kırmızı nazara karşı kullanmışlardır. Nazara karşı ateş, su, ot ve taş kullanılmaktadır (Tacemen,1998:605-615).

Uygulamalar

- Bebeklere nazar değmesin diye nazar boncuğu,iğde,nazar boncuğu, büzmecik taşı,muska takılır (K1, K25, K37, K26, K57).
- Nazar değmemesi için “Maşallah” denilir (K27,K89).
- Gözü renkli olan insanların daha çok nazarının degeceğine inanılır (K27, K42).
- Nazar değmesine,nefes denilir ve bunun için çocukların omzunun sağına nazar boncuğu takılır (K40).
- Üzerlik tohumu yakılınca nazarın gideceğine inanılır (K, 27, K40, K62).
- Nazar için kurşun dökülür (K40,K60, K62, K63,K67, K37, K87, K89, K96, K98).
- Nazar için ateşte tuz çevrilir (K40,K57,K60,K74,K37, K87, K92, K98, K101).
- Göz değmesi için “Gözün g. tüme” denir (K57).
- Nazar duası okunur (K62).
- Kurşun dökerken “Azara bozara” denilir (K67).
- Nazar değmemesi için at nalı asılır (K70).
- Ateşin üstüne soğan kabuğu üzerlik kabuğu çörek otu sarımsak kabuğu karıştırılıp yakılır (K70,K91).
- Nazarı önlemek için duvara üzerlik asılır (K98).
- Nazarı önlemek için “Nazara bozara elem tere fiş kem gözlere şiş.”denir (K70).
- Kurşun dökerken “Nazara nuzara göz edenin gözü bozula.” denir (K74).
- Nazar değmemesi için üzerlik otu yakılır (K75, K98).
- Nazar değmemesi için yeşil boncuk takılır (K75).
- Çocuklara nazar değmesini önlemek için yılan öldürülür ve kemiği çocuğatakılırdı (K87).
- Hayvanlara nazar değdiğinde üzerlik toplanırdı (K91).
- Nazar için yağ eritilir ve kurşunu içine dökerler.Kurşunun şekli kime benzer çıkarsa o kişinin nazarı olduğu tahmin edilir (K92).
- “Allah’ım nazarı kaldır.” diye dua edilir (K96).
- Dökülen kurşun eğer düzse nazar yok,göz göz olursa nazar var derler.Okurşunu toprağa gömerler (K96).
- Nazar için soğan yakılır (K98).

Değerlendirme

Yörede nazara inanılmakta ve nazara karşı birtakım önlemler alınmaktadır. Halk arasında renkli gözlü olanların nazarının degeceğine inanılmaktadır. “Nazar dağları eritir.” sözü halk arasında sıkça söylenmekte ve nazara inanış derecesini ortaya koymaktadır. Nazara halk arasında “göz değmesi” de denilmektedir. Göz boncuğu adı verilen boncuk nazarı önlemek amacıyla en çok tercih edilen nesnelere arasında yer almaktadır. İğde çalısının çekirdeği de ortası delinip nazar değmesi muhtemel kişilere takılmaktadır. Göz değmesi için ise kurşun dökülmektedir. Kurşun eritilip göz değen kişinin başında bir kabın içindeki suya atılır. Sudaki kurşun çıkarılınca göz göz olmuşsa “Elemtere fiş kem gözlere şiş.” sözü söylenerek nazar def edilmeye çalışılmaktadır. Evde cam, bardak gibi nesnelere kırıldığı zaman “nazar çıktı” denilerek nazarın uzaklaştırıldığına inanılmaktadır.

4.1.3.4. Doğa Olaylarıyla İlgili İnanışlar

Doğa olayının yerler ve topluluklara göre, çoğu kez aynı bölgede bile birbirinden çok farklı, kimininde çelişkili inançlar yarattığı görülmektedir (Artun, 2008: 272). Yağmur yağarken güneşin parlamasıyla ilgili olarak çeşitli inanışlar vardır. Cennette ya da gökyüzünde geçen olayların belirtileri olarak: “Melekler evleniyor”, “Muhammed’in düğünü oluyor”, Huri kızları halı dokuyor gibi inanışlar yaygındır. Yeryüzünde olup biten şeyler: “Tilkiler, kurtlar, horozlar evleniyor”, “Dişi geyik doğuruyor”; “Yılanlar Şah-ı Maran’ın yasını tutuyorlar”. Uğurlu, kutlu, bereketli olayların belirtileri: “Hacet kapıları açılıyor”, “Ekinler bereketli olacak”; “Mantar çok bitecek”. Uğursuz, mutsuz olayların belirtileri: “Kış uzun olacak”, “Kadınlar çok kız doğuracak”, “Dünyaya bir yıldız düşecek”, “Kuzular çok ölecek” (Boratav, 1984:45).

Anadolu’da doğa olaylarıyla ilgili olarak çeşitli inanışlar mevcuttur. Aynı doğa olayının farklı bölgelerde farklı inanışları ortaya çıkarttığı söylenilebilmektedir. Anadolu’daki çeşitli şehirleri baz alarak örneklerden bahsedecek olursak: Göksun halk kültüründe yıldız kimin evine doğru kayarsa o haneden birinin öleceğine inanılmaktadır. Ay tutulmasıyla ilgili olarak: Ay’ın uzaydaki sadece “mercimek” yolundan geçemediği bu yüzden tutulduğuna inanılmaktadır. Ay’ın büyük bir “evran” yılanı tarafından yutulduğuna ve silah sıkılıp, teneke ya da davul çalındığında bu yılanın korkup Ay’ı bırakacağı inancı

görülmektedir. Yıldızların, meleklerin gözü olduğuna ve her şeyi gördüklerine inanılmaktadır (Arslan, 2011: 182). Feke halk kültüründe bahar ve yaz aylarında sabah havanın sisli olması o günün çok sıcak geçeceğine işaret etmektedir. Gökkuşağının altından geçilirse dileklerin gerçek olacağına inanılmaktadır. Yağmuru durdurmak için poyraz yelinin çıkması gerekmektedir. Bunun için dul bir kadının süpürgesi yakılırsa poyraz yelinin çıkacağına inanılmaktadır. Atın kulağını devamlı dik tutması yağmurun yağacağına işaret etmektedir (Karakas, 2005:87). Silifke halk kültüründe ayın kenarında daire varsa o gün yağmur yağmayacağına inanılmaktadır. Bir küçük bir de büyük daire varsa bir hafta boyunca yağmur yağmayacağına inanılmaktadır. Yağmur yağarken küçük çocuklar yüzünü yağmura tutarsa o yıl yüz gün, elini yağmura tutarsa elli gün yağmur yağacağına inanılmaktadır. Ülker yıldızının doğduğu ilk gün sebzeler sulanmazsa yanabilirler (Ağcalar, 2009: 129). Kırıkhan halk kültüründe ay tutulduğunda teneke çalınmaktadır. Şimşek çakınca salâvat ve tekbir getirilir. Kış gecelerinde hava açık olursa ertesi gün ayaz olmaktadır. Yazın, dağ üstünde bulut olursa hava nemli olur. Leyleklerin erken gelmesi yazın erken başlayacağını göstergesidir. Kırlangıç ve leylekler gittikleri zaman kış başlangıcıdır. Gökkuşağının altından geçen kişinin cinsiyetinin değişeceğine inanılmaktadır (Köseler, 2008: 142). Aydın halk kültüründe güneş batarken hava kızılışırsa ertesi günün ayaz olacağına inanılmaktadır. Gece hava yıldızlı ise ertesi gün yağmur yağacağı inancı vardır. Çakal ulursa havanın güneşli olacağına inanılmaktadır. Meşe palamudu çok olursa kışın çok sert geçeceğine işarettir. Dolu çok yağarsa bir tanesi dişle kırılır ya da makasla kesilir. Yıldırım düşen ağacın odunlarının yakılmasının fakirlik getireceği inancı vardır. Horozun ilk tavukta değil de akşamdan ötmesi havanın değişeceğine işaret olarak düşünülmektedir (Abalı, 2011: 142).

- Gökyüzünde yıldız kaydığı zamancinlerin dinlemeye çıktığı ve meleklerin ateş ettiğine inanılır (K8).
- İnsanlar ay tutulduğu, güneş tutulduğu zaman teneke çalarlardı; tüfek sıkarlar (K2, K57, K60, K92).
- Ayın ağzı yüksekse, havalıysa o ay yağışsız geçer (K2, K8, K92).
- Ayın ağzı enginse o ay yağışlı geçer (K8, K60, K92).
- Bulut tek kat olursa yağış yok anlamındadır (K8, K92)
- Kuşlar yağış geleceği zaman alçaktan uçar (K8).

- Kavaklar aşağıdan dökülünce kış zayıf olacağı inanılır (K2, K8, K42, K60, K92).
- Armut çok olduğu zaman kışın çok olacağına inanılır (K8, K60, K92).
- Leyleklerin, ibibiklerin, kırlangıçların gelmesi baharın gelmesine işarettir (K8).
- Lodos gelirse yağmur yağacağı anlaşılır. (K8)
- Karıncalar çok toprak dürterlerse o gün yağmur yağar (K8).
- Akşamları ayın etrafında büyük bir ışık halkası oluşursa iki gün sonra yağmur yağar. (K10)
- Kavak ağaçlarının yaprakları yukardan dökülmeye başlarsa kış çok, aşağıdan dökme başlarsa kışın az geçeceğine işarettir (K10, K60).
- Eskiden yerin altında sarı bir öküzün olduğuna onun bir tüyü kıpırdadığı zaman deprem olacağına inanılır (K8, K10, K27).
- Rüzgâr sert gelirse yağmur yağacağı anlaşılır (K2, K10, K27, K60).
- Gökteki yıldızların acayip bir şekilde çok açık veya şeffaf olması kışın sert geçeceğine işarettir (K68).
- Garbi yeli ne kadar çok eserse o kadar çok ayaz olur (K68).
- Bulutlar dağ seviyesine inmişse ve renk olarak siyaha yakınsa yağmur yağacağını anlarız (K68).
- Dut ağacı yaprağı açarsa yaz gelmiş, yaprağı dökerse kış gelmiş demektir (K68).

Değerlendirme

Tabiat olayları tüm insanları etkilemiştir ve bu olaylar çerçevesinde insanlar bazı deneyimlere dayanarak inanışlar oluşturmuşlardır. Yörede tabiatla ilgili inanışlar insanların hayatında önemli bir edinmiştir. Mevsimlere bağlı olarak tabiatta meydana gelen değişmelere çeşitli anlamlar yükleyerek kendilerine göre bir inanış oluşturdukları söylenilebilir. Örneğin kavak ağacının yapraklarını yukardan dökmesiyle kışın sert geçeceği inancı hâkimdir. Ay tutulması, güneş tutulması gibi olaylarda insanlar tabiata olan saygısını dile getirmek için silah sıkma ya da teneke çalma gibi birtakım uygulamalara başvurmuşlardır.

4.1.3.5.Cansız Varlıklarla İlgili İnanışlar

Canlı varlıklar gibi cansız varlıklar da halkın geleneğinde,törenlerinde olumlu ya da olumsuz yargılarla değerlendirilmiştir.Kimine,kut ve uğur taşıdığı inancıyla saygı gösterilir; kimi,uğursuz veya pis sayılıp çekinme ve tiksime konusu olur; kimisi de olumlu ya da olumsuz bir değer taşımayan nesnelere grubunda yer almaktadır.Çift değerli olanlar, yerine göre olumlu ya da olumsuz sayılanlar da vardır.İnsanlarkutsal kabul ettiği ateş, su, toprak, demir; ekmek, tuz; ekim ürünleri; süt ve süt ürünleri birinci grup içinde yer almaktadır. İnsan ve hayvan vücudunun dışarı attığı maddeler, hastalıklardan koruyucu ve temizleme özelliği olan ateş de ikinci grupta yer almaktadır (Boratav, 1994:64).

Tabiat olaylarıyla ilgili inanışların çoğu İslâm öncesi inanışlardır. Günümüze kadar bu inançların kültürümüzde yer edindiğini söyleyebiliriz. Anadolu'daki çeşitli nesnelere ilgili olarak bazı yerlerden örnekler verecek olursak: Silifke halk kültüründe süpürge'nin üzerine oturan kadının çocuğunun olmayacağına inanılmaktadır.Sabun elden ele verilecekse elin dış tarafıyla alınır.Ayna yere düşüp kırılmazsa tekrar atılıp kırılır.Bunun yapılmasındaki amaç büyük bir uğursuzluğun gelmesini önlemektir.Ayakkabının üst üste gelmesi yolculuğa çıkılacağına işarettir (Ağcalar, 2009: 137). Pozantı halk kültüründe dut ağacı kesenin başına bela geleceğine inanılmaktadır.Ceviz,çınar, ardıç gibi ulu ağaçların kesilmesi istenmez. Asker demir gibi gidip demir gibi gelsin diye demire bastırılır. Ekmek kutsal kabul edildiği için üstüne basılırsa evin bereketinin kaçacağına inanılmaktadır (Gerek, 2012: 125). Erdemli halk kültüründe ateşin suyla söndürülmesinin uğursuzluk getireceği inancı yaygındır. Bunun için ateşin üzerine toprak atılarak söndürülür.Soğan, sarımsak ve yumurta kabuğu ateşe atılmaz. Sacayağının üzeri boş bırakılırsa şeytanların yemek pişireceğine ve evin nasibinin azalacağına inanılmaktadır. Su da kutsal kabul edilenler arasında yer almaktadır. Cinlerin gece suda yıkandığına inanılır bu yüzden geceleri suya girenleri cin çarpacağına inanılmaktadır. Eşyalarla ilgili inanışlar: Ayakkabı ya da terlik ters döndüğünde aileden cenaze çıkacağına inanılmaktadır. Bardak kırılması iyiye yorulur (Kırmızı, 2015: 117).

- Boş beşik sallanmaz.Sallanırsabebeğin başı ağrıyabilir (K1).
- Evde bardak kırıldığı zaman nazarın gideceğine inanılır (K26).
- Gece aynaya bakılması iyi karşılanmaz.Bakan kişinin delirebileceğine inanılmaktadır (K17, K26, K42, K103).

- İstenmeyen birinin eve gelmesi istenmiyorsa o giderken arka pencereden bir çay kaşığı dışarı atılırsa o kişinin bir daha eve gelmeyeceğine inanılır (K86).
- Gece sakız çiğnenmez.Çiğnenirse ölü eti çiğnendiğine inanılmaktadır (K17, K26, K42, K86).
- Elden ele makas ya da bıçak verilirse kavga olur (K17, K42).
- Ayakkabı ve terliğin ters dönmesi uğursuzluktur (K17, K42)
- Gece vakti dışarı sıcak su dökülmez (K17, K42, K103).
- Akşam komşuya süt,yoğurt,soğan,sarımsak verilmez (K17).
- Gece tırnak kesmek uğursuzluk getirir (K42).
- Evde güvercin beslemek uğursuzluk getirir (K42).
- Tavşan ayağı uğur getirir (K42).
- Kapının eşikliğinde oturulursa cin çarpacağına inanılmaktadır (K17, K42, K103).

Değerlendirme

Yörede cansız varlıklarla inanışlar mevcuttur. Uğurlu sayılan ya da uğursuz sayılan nesnelere halkın hayatında yer edinmiştir. Gece tırnak kesilmesi,gece aynaya bakılması, gecedışarıya verilen yiyecekler, gece sakız çiğnenmesi; baykuş ötmesi ya da konması,tavşan ayağının uğurlu sayılması,güvercin beslemek; ayakkabı ya da terliğin ters dönmesi,boş beşiğin sallanması gibi nesnelere ve davranışlarla ilgili olarak yapıldığı zaman olumsuz sonuçlar ortaya çıkaracak şeylerden korkulmakta ve uzak durulmaya çalışılmaktadır. Bazı insanlara göre bu inanışlar hurafedir.

4.1.3.6.Bölüm Değerlendirmesi

Elbistan yöresinde yatırlar ve ocaklara gidilip dertlerinin dermanı için dua edip, adak adayıp dileklerde bulunmaktadır.Yörede Şar Dağı'nın yüksek bir tepesinde bulunan tümülüs halk tarafından kutsal kabul edilen bir tepedir.Gıyan Dağı denilen tepede her yıl kurban kesilir ve dilekler dilenir.Bu yerler insanlar tarafından kutsal kabul edilen ve dileklerinin kabul edileceğine inandıkları en bilindik yerlerdir.

Elbistan'da "Ocak" inancı Alevi kesimde varlığını devam ettirmektedir. İnsanlar ocakları kutsal kabul edip hastalıkları ya da dilekleri için gelmektedirler. Ocaklar' da yapılan işlemde sonra isteyen "lokma" denilen para bağışlamaktadırlar. Dileği kabul olanların ocaklarda kurban kestikleri de görülmektedir.

Yörede canlı-cansız varlıklarla ilgili çeşitli inanışların halk arasında varlığının devam ettiğini görmekteyiz. Gece tırnak kesilmesi, gece aynaya bakılması, gecedeşarıya verilen yiyecekler, gece sakız çiğnenmesi; baykuş ötmesi ya da konması, tavşan ayağının uğurlu sayılması, güvercin beslemek; ayakkabı ya da terliğin ters dönmesi, boş beşiğin sallanmasıyla ilgili şeyler halk arasında uğurlu ya da uğursuz olarak kabul edilen inanışların halk arasında yer aldığını görmekteyiz.

Tabiat olaylarıyla ilgili çeşitli inanışlar halk arasında varlığını devam ettirmektedir. Bitkilerin, hayvanların, ayın, güneşin şekline bakılarak mevsimlerin nasıl geçeceği hakkında yorum yapılabilmektedir.

4.1.4.Halk Mutfağı

Türk Halk Kültürü'ndeki Uygulamalar

İnsanoğlu, ilk çağlardan beri yaşamak ve çevresindekileri yaşatmak için sürekli besin kaynağı aramak zorunda kalmıştır. İnsan ilk dönemlerinde avcılık, toplayıcılık yapmışsa da belirli bir evrim sonucunda hayvanları evcilleştirmeyi, yabancı bitkileri yetiştirmeyi başarmıştır. Ateşin bulunmasıyla üretim biçiminde büyük bir değişme olmuş, buna bağlı olarak yemek türleri ve pişirme biçimleri sürekli gelişmiştir (Ögel, 1982: 15).

İnsanın beslenme modeli, doğal ritmi ve yemesi gerekenlere göre yeme isteğinden çok, içinde yaşadığı toplumun kültürüyle şekillenmektedir. İlkel toplumlarda insanlar, yaşamlarını sürdürmek için çevrelerinde yiyecek ne bulurlarsa onunla beslenmek zorundaydılar. Zamanla dinî inançlara dayalı bazı yasaklamalar ve çeşitlemelere gidilmiş, teknolojinin gelişmesiyle birlikte de beslenme modellerinde değişikliğe gidilmiştir. Yemek kültürü coğrafya, iklim, tarım, hayvancılık ve sanayileşme gibi faktörlerden etkilenerek gelişir ve oluşur. Türk mutfağı, Fransız ve Çin mutfağıyla birlikte dünyanın üç önemli mutfağı arasında yer almaktadır. Türk mutfağında buğdaydan sonra pirinç, patates ve mısır

tüketimi ön sıralarda yer almaktadır. Süt ve süt ürünleri, sebze ve meyveler temel besin maddeleri arasında yer almaktadır (Sezen, 2013: 389-390).

Mutfak kültürü, beslenmeyi sağlayan yemek, yiyecek, içecek türleri ve bunların hazırlanma, pişirilme, saklanma ve tüketilme sürecini, buna bağlı mekân ve ekipmanı, yeme içme geleneği ile bu çerçevede gelişen inanış ve uygulamalardan oluşan bir bütünlüğü ve kendine özgü bir kültürel yapıyı ifade eder. Türkiye'nin coğrafi konumu, tarihsel süreç içinde kurulan uygarlıklar mutfak kültüründeki çeşitliliği sağlamıştır (Artun, 2008: 341).

Eski Türklerin yaşamı tarıma ve hayvancılığa bağlıydı. Türkler, Orta Asya'da tarım koşulları uygunsuz hale gelince batı ve güneye göç etmişlerdir. Bu da yemek kültürünün çeşitlilik kazanmasına yol açmıştır. Türk mutfağı uygarlık içinde özel bir yere sahiptir. Eski Türkler etleri tandır adı verilen toprak kuyuda ya da ateş üstünde pişirirlerdi. Sonbaharda kestikleri hayvanları hayvanları yağıyla pişirdikten sonra küplere doldurup kış için saklardı. Süt ve mamüllerini çeşitli şekilde yiyecek olarak kullanmışlardır (Artun, 2008: 342).

4.1.4.1. Yiyecek Türleri ve Yapılışları

Türk Halk Kültürü'ndeki Uygulamalar

Türk mutfağında bulunan yiyecekleri genel olarak şöyle sınıflandırabiliriz:

- Çorbalar
- Et Yemekleri
- Et-sebze yemekleri
- Etlili Kurubaklagil yemekleri
- Zeytinyağlı yemekler
- Pilav-Makarna-Mantılar
- Yumurta yemekleri
- Salata ve Turşular
- Tatlılar
- Ekmek, çörek, börek ve pideler
- İçecekler (Hoşaf, şıra vb.) (Meydan, 1989:20-21).

Türk mutfağının kendine özgü bir beslenme sistemi vardır. Et, yağ ve un, Türk beslenme sisteminin başlıca tüketilen yiyecekleridir. Selçuklular bu üç yiyeceği karıştırarak çok güzel yemekler yapıyorlardı. Selçuklular zamanından günümüze kadar böyle olmuştur. Türk mutfağında et çok önemli bir yere sahiptir.

Türk mutfağının en özel yemeklerini genellikle et yemekleri oluşturur (Meydan, 1989: 21).

Orta Asya Türk mutfak kültüründen günümüze kadar değişmeyen birçok özellikten birisi de yemek isimleridir. Tutmaç çorbası, ayran, mantı, pastırma, ızgara et, saçıstü kebabı, tandır kebabı, yahni, helva, tarhana, yufka, pide gözleme gömme, gömeç hâlâ kültürümüzde yaşamaktadır. Türk mutfak kültürünün ün kazanmasını sağlayan özelliği çeşitliliği ve gelenekselliğidir (Meydan, 1989:21).

Halk mutfağı varlığını her devirde kendi imkân ve ölçülerinde sürdürmektedir. Yemekler yörelerin gelenek, görenek ve alışkanlıklarını, ekonomik imkânlarını kendine özgü yemek hazırlama şekillerini içermektedir. Son yıllardaki şehirleşme ve buna bağlı olarak ortaya çıkan içgöçlerle yurdun hemen her tarafına yayılmıştır. Genellikle Çukurova'ya özgü bulgurlu bir yiyecek olan "kısır"la, Güney Anadolu bölgesi illerindeki "içli köfte" kendi yerel coğrafyalarını aşarak tüm Türkiye'ye yayılmıştır. Doğu Akdeniz ve Güneydoğu Anadolu bölgesine özgü yemekler: Çiğ köfte, içli köfte, lahmacun, patlıcanlı şiş köfte, söğülme vb. gibi yemekler bölgenin şehirlerine göre küçük farklılıklar göstermektedir. Elbistan'da çiğ köfteye yumurta eklenmesi, Kahramanmaraş'ta kıymalı içli köfteden başka pirinçli içli köfte yapılması, Gaziantep'te lahmacuna bol miktarda sarımsak konması gibi. Bulgur-et karışımı yemeklere kuru soğan, ahıd ekşisi, kırmızı biber ile kuru nohut eklenerek bol çeşitli yemekler yapılmaktadır (Birer, 1989: 23).

Elbistan Tava

Malzemeler: 1kg kuzu kuşbaşı et, 5patlıcan, 2-5 sivri biber, 3 adet orta boy soğan, 5 adet orta boy domates, tuz, 1 çay kaşığı karabiber, 1 çay kaşığı kırmızı pul biber, kekik, 1 baş sarımsak.

Hazırlanışı: Patlıcanlar küp şeklinde doğranır ve 20 dk.beklenir. Diğer bütün malzemeler küp küp doğranır. Biberlerin çekirdekleri çıkartılıp doğranır. Isıya dayanıklı tepsiye etler tepsiye koyulur. Daha sonra patlıcanlar koyulur. Soğanlar yerleştirilip üzerine biberler dizilir. En üste de domates dizilir. En son tuz ve baharat eklenir. 200 derece fırında 1 saat pişirilir. Malzemeler hafifçe karıştırılır ve 30 dk.daha pişirilir. Üzeri hafif kızarıncaya yemek servise hazır olur (K100, K115).

Çoban Aşı Pilavı

Malzemeler: 250 gr kuşbaşı dana eti, 2 soğan, 5 sivri biber, 2 orta boy domates, yarım yemek kaşığı domates salçası, yarım yemek kaşığı biber salçası, 1 lt su, yarım yemek kaşığı tuz, orta boy kâse bulgur.

Hazırlanışı: Etkisik ateşte soğanla birlikte 5 dk. kavrulur. Üzerine domates atılır ve salça da eklenir. 3-4 dk. kavurduktan sonra su eklenir. Tuz atıldıktan sonra et pişene kadar kısık ateşte pişirilir. Et pişince bulgur aktarılır. Su çekilene kadar pişirilir. 10 dk. dinlendirilir ve yemeye hazır olur (K100).

Meyhane Pilavı

Malzemeler: Yarım kg dana kuşbaşı et, 2-3 orta boy soğan, 6 büyük sivri biber, 3 büyük boy domates, 1 büyük kâse pirinç, 2 kâse su, 1 yemek kaşığı tuz, yarım yemek kaşığı domates salçası, yarım yemek kaşığı biber salçası, 1 tatlı kaşığı karabiber, 1 su bardağı sıvı yağ.

Hazırlanışı: Kızgın ve kısık ateşte et kavrulur. Üzerine biber ve soğan eklenir ve kavurmaya devam edilir. Ardından salça ekleyip 3 dk. daha kavrulur. Suyu aktarılır ve et pişene kadar orta ateşte tuz ve karabiber de eklenip pişirilir. Piştikten sonra 10 dk. dinlendirilir (K100).

Katmer

Malzemeler:

2 kg un, 1 yemek kaşığı tuz, 4 su bardağı su, 200 gr tereyağı.

Hazırlanışı: Un, tuz ve su karıştırılıp hamur yapılır. Yarım saat dinlendirilir. Hamur dörde bölünür beze haline getirilir. Bezeler tek tek açılır. Uygun büyüklüğe gelince tereyağını alıp iç kısmına sürülür sonra tekrardan beze haline getirilir. Bu beze tekraraçılı pişirilir (K108).

Hedik

Malzemeler: 2 kg buğday, 5 lt su, 1 yemek kaşığı tuz.

Hazırlanışı: Buğdaylar yıkanıp tencereye alınır. Üzerine su ve tuzu koyulup kaynamaya bırakılır. Buğdaylar yumuşayana kadar kaynatılır. Yumuşayınca süzülür ve servis edilir (K108).

Çiğ Kıyma

Malzemeler: 1 kg ince bulgur, 1 yemek kaşığı salça, 1 soğan, 2 domates, 1 tatlıkaşığı pul biber, 1 tatlı kaşığı nane, 1 tatlı kaşığı tuz, 3 su bardağı su, 1 subardağı sıvı yağ, maydanoz, yesil soğan.

Hazırlanışı: Sıvı yağ haric bütün malzemeler karıştırılıp yoğrulmaya başlanır. Yarım saat kadar yoğrulunca hamur gibi kıvam alır. Bu kıvamı alınca içine maydanoz ve yesil soğan doğranır. Daha sonra sıvı yağ ısıtılıp üzerine dökülür. Biraz daha yoğurduktan sonra servise hazır olur (K108).

Un Gavurma Çorbası

Malzemeler: un, tereyağı, su, pirinç.

Hazırlanışı: Tereyağında unu kavurup içine pirin atılır. Su konulur ve kaynatılır (K115).

Gaygana

Malzemeler: Yumurta, tereyağı, tuz.

Hazırlanışı: Tereyağı eritilir. Yumurtalar kırılıp içine bir miktar tuz ilave edilir ve iyice çırpılır. Erimiş tereyağının üzerine dökülür. Karıştırılmadan pişirilir (K115).

Lahmacun

Malzemeler: Kıyma, soğan, biber, domates, baharatlar, yağ, maydanoz, tuz.

Hazırlanışı: Lahmacunun miktarına göre kıyma hazırlanır. İnce ince doğranan soğan, biber ve domates katılır. Baharatlardan pul biber, karabiber ve nane isteğe göre ilave edilir. Bir miktar da yağ eklenerek harmanlanır. Hazırlanan iç yapılmak üzere fırına gönderilir (K115).

Patates Gavurması

Malzemeler: Patates, soğan, biber, salça, baharat, tuz.

Hazırlanışı: Önceden haşlanmış patatesler çatalla ezilir. Kısık ateşte kavruktan sonra soğana bir miktar salça konur. İsteğe göre reyhan konur. Sonra ezilen patatesler içine katılır. Güzelce harmanlanır (K115).

Patata Sulusu

Malzemeler:patates, soğan,baharat, tuz.

Hazırlanışı: Küp küp doğranan et kavrulur.Soğan ince ince doğranır etle birliktekısıık ateşte kavrulur. Pul biber, salça ve bir tutam da reyhan konduktan sonra küp şeklinde doğranan patatesler içine katılır.Göz kararı suyu da eklenince kaynayana kadar yüksek ateşte pişer (K115).

Guymak

Malzemeler:Un,su,tuz,bulgur,tereyağı.

Hazırlanışı:Su kaynatılır, içine bir miktar tuz katılır.Bulgur eklenince özdeşleşene kadar kaynatılır.Un da eklenir.Oklava yardımıyla karıştırılır. Hamur kıvamına gelene kadar pişirilir.Tepsiye konur.Ortası çukur yapılır.İçine tereyağı eritilip konur.Kaşıkla biraz hamurundan alıp tereyağına batırılarak yenir (K115).

Elbistan Gıyma

Malzemeler:Köftelik bulgur,salça,maydanoz,reyhan,yağ, soğan,domates kurusu.

Hazırlanışı:Köftelik bulgur,ince kıyılmış soğan,domates kurusu ve salça elde uzun süre yoğrulur.Arada su ilave dilerek yumuşayana kadar yoğrulur.Doğranmış maydanoz katılır.En son yağ ısıtılıp içine konur.Sıkmaç halinde servis edilir (K115).

Hatize

Malzemeler:Un,şeker,nişasta, tereyağı,ceviz.

Hazırlanışı:Un,su ve şeker özenir.Koyulaşana kadar karıştırılıp kaynatılır.Koyu kıvama gelince üzerine tereyağı dökülür (K115).

Gatmer

Malzemeler:Mayalı olan hamur,tereyağ.

Hazırlanışı: Hamur oklava yardımıyla açılır.Tereyağı parça parça hamurun her tarafına yedirilir.Hamur i kısımdan dışa doğru katlanarak tereyağı iyice içinde ezilir.Tekrar hamuru topaç haline getirip elde biraz yoğrulur.Tekrar oklavayla açılır.Sac üzerinde pişirilir. (K115).

Ekşili Köfte

Malzemeler:Taze fasulye,mercimek,nohut,domates kurusu,köftelik bulgur,tuz,salça,patates,tereyağı,zeytinyağı,sumak.

Hazırlanışı:Köfte harcı:köftelik bulgur,salça,soğan,tuz,kıyma,un harmanlanıp yoğrulur.Fasulye,mercimek,nohut suda haşlanır.Köftesi katılır.Tereyağı ve zeytinyağı eritilip sumak eklenir.Yemeğin üzerine dökülür (K115).

Düğürcük Çorbası

Malzemeler:Kıl düğürcük,salça,tuz,kurutulmuş et,tereyağı,domates kurusu,soğan,biber.

Hazırlanışı:Kıl düğürcükuzun süre suda kaynatılır.Domates kurusu konur.Sos için tereyağında kurutulmuş et,soğan ve biber konur.Üzerine dökülür (K115).

Bazlama

Malzemeler:Un, su tuz,maya.

Hazırlanışı:Hamur haline getirilen malzemeler tava içi büyüklüğünde açılır ve pişirilir. (K115).

Sulu börek

Malzemeler:Un,tuz, su,patates, biber, soğan,kıyma,reyhan,pul biber,salça.

Hazırlanışı:hamur koyu kıvamdayoğrulur.Soğan biber,patates ve kıyma kavrulup pul biber eklenir.Patatesler haşlanıp ezilir.Hamur bardak ağzı büyüklüğünde kesilir.Ortasına koyup ağzı kapatılır.Suda haşlanır.Üzerine salçalı sos dökülür (K115).

İçli Köfte

Malzemeler:Hamur için:Un,ırmik,köftelik bulgur,domates kurusu,salça,yumurta akı, iç için kıyma,pul biber.

Hazırlanışı: Hamuru yoğrulup avuç içi büyüklüğünde açılır.Kıymadan hazırlanan iç konur.Ağzı kapatılır.Suda haşlanıp servis edilir (K115).

Cıvıklama

Malzemeler:Mercimek,bulgur,soğan,tereyağı,salça,reyhan,yeşil domates,biber.

Hazırlanışı:Mercimek haşlanır.Bulgurla yeşil domates beraber pişirilir.Tereyağı,salça ve reyhanla sosu hazırlanıp üzerine dökülür (K115).

Mercimek pilavı

Malzemeler:Bir miktar mercimek,bulgur,tereyağı,tuz.

Hazırlanışı:Bir miktar suyun içinde mercimekler önceden haşlanır.Sonra bulgur konur.Kısık ateşte pişirilir.Pilav bir süre dinlendirildikten sonra tereyağı eritilip üzerine dökülüp harmanlanır (K115).

Borani

Malzemeler:Bulgur,isteğe göre pancar ya da ıspanak,yoğurt,sarımsak,tuz.

Hazırlanışı:Bir miktar bulgur önceden haşlanır.Buharında pişirilen pancar ya da ıspanağın suyu kalmaması için elde iyice sıkılır.Sonra bulgur,ıspanak yoğurt katılır.Sarımsak dövülüp içine katılır.Katı olmaması için bir miktar suyla sıvılaştırılır (K115).

Kenger Pilavı

Malzemeler:Kenger,bulgur,tereyağı.

Hazırlanışı:Kenger ayıklanıp yıkanır.Az suda kenger haşlanır.Bulgur ilave edilir.Üzerine de tereyağı dökülür (K115).

Çoban Aşı

Malzemeler:Soğan,salça,patates,reyhan,tuz, biber.

Hazırlanışı:Soğan kısık ateşte kavrulur.Salça,reyhan,tuzve biber eklenir.Patatesler küp küp doğranır.Su konulup kaynatılır.Patatesler piştikten sonra bulguru katılır.Az sulu bir şekilde servis edilir (K115).

Kömbe

Malzemeler: Yağsız et, pul biber, tereyağ, soğan, mayalı hamur, yağ.

Hazırlanışı: Yağsız etin terbiyeli olması için kütük üzerinde satırla dövülür. Mayalı hamur tepsinin içinin büyüklüğünde açılır. Et üzerine boşluk kalmayacak şekilde konur. Tereyağı eritilip içinde un kavrulur. Etin üzerine ince kıyılmış soğanı pul biberiyle harmanlayıp üzerine konur. Tereyağı da üzerine dökülür. Tekrar üzeri hamurla kapatılır. Kızarması için üzerine yağ sürülür (K115).

Lahana Dolması

Malzemeler: Pirinç, salça, yağ, kıyma, baharatlar, maydanoz, lahana.

Hazırlanışı: Lahana yaprak yaprak kaynar suda haşlanır. El büyüklüğünde parçalara ayrılır. İç için pirinç yıkanır. Kıyma, reyhan, salça, yağ, tuz, karabiber, pul biber harmanlanır. Yapılan iç lahanaların içine konup sarılır. Koyulan pirincin iki katı kadar su ilave edilip pişirilir (K115).

Tarhana şorası

Hazırlanışı: Kurutulmuş Elbistan tarhanası suda ıslatılır. Bir miktar su ilave edildikten sonra içine bir parça şeker pancarı atılıp kaynatılır. Üzerine isteğe göre tereyağı eritilir (K115).

4.1.4.2. Bölüm Değerlendirmesi

Elbistan'ın geçim kaynağı tarım ve hayvancılık olduğundan dolayı çoğunlukla bu ürünlere dayalı yemekler yapılmaktadır. Yazın üretilen sebzeler kışın da tüketilebilmektedir. Yörede hayvancılık yaygın olduğundan dolayı inek, koyun, keçi yoğurdundan ayran, peynir gibi yiyecekler yapılmaktadır. Yazın domates ve biber salçaları kış için hazırlanmaktadır. Tarhana yörede önemli bir besin kaynağı olduğundan dolayı yazın hazırlanan tarhana evlerin damlarında kurutulup kışın çerez olarak ya da çoğunlukla çorbası yapılmaktadır. Yörede buğday önemli bir besin kaynağı olarak görülmektedir.

4.1.5.Halk Hekimliği –Hastalıklar ve Tedavi Yöntemleri

Olanakların yetersizliğinden ya da başka nedenlerden dolayı doktora gidilmeyen ya da gidilemeyen durumlarda hastalıkları teşhis ya da tedavi amacıyla başvuru yöntemlerinin tümüne “halk hekimliği” denilmektedir. Kısırlık, nazar, doğaüstü varlıkların sebep olabilecekleri sorunlara kadar geniş bir tedavi alanının olduğunu söyleyebiliriz. Halk hekimliğinin yöntemini kategorize edebilmekteyiz. Boratav, çeşitli büyüklük ve sağaltma işlemlerinin uygulandığı büyüklük nitelikte korunma ve sağaltma işlemlerinin yapıldığı yerler olarak yatırlar, ocaklar, kutlu yerler olarak göstermiştir. Uygulanan büyüklük işlemlerdegerçekçi ve akılcı yöntemlere de başvurulduğu görülmektedir (Boratav, 1984: 123-128).

İnsanoğlu geçmişten günümüze değin hastalıklarla savaşmış,onları sağaltma yolları aramış ve bu konuda bazı yöntemler bulmuştur.Bu yöntemler:İlaçlarla,sihirsel işlemlerle,dinsel,ameliyatla ve karışık sağaltma olarak tedavi yöntemleri vardır (Acıpayamlı, 1978: 1-2)

Gündelik bilgi insanların uzun süre deneyimlerine dayanan bilgidir. Ruhi Ersoy, “Modernizm-Postmodernizm Bağlamında Geleneksel Tıp Uygulamalarının Güncelliği Üzerine Bir Değerlendirme” adlı makalesinde halk hekimliğini postmodernizmle ilişkilendirmiş, değerlendirme ve karşılaştırmalara yer vermiştir. Deneysel ve sosyal alanların gelişme sürecinin farkından bahsederek alternatif tıp başlığı altında popülerlik kazanan pek çok halk hekimliği uygulaması modern tıbbın da gündeminde değerlendirilmektedir. Yerel tedavi yöntemleri dünyanın bazı yerlerinde modern tıbbın da ilgilendiği bir alan haline gelmiştir.Ersoy, bu çalışmasında halk hekimliğini postmodernizm kapsamında ham madde ve pazar açısından değerlendirmiştir. Halk hekimliğiyle ilgili kavramlar ve çözümler deneyimler sonucunda oluşmuş kültürel birikimlerdir. Geleneksel yöntemlerin günümüz modern tıp dünyasındaki yerinden bahsedilmiştir. Dünyanın bazı yerlerinde görülen hacamat, şiş çekme, bardak çekme gibi tedavi yöntemleri halk hekimliği kapsamında değerlendirilmektedir. Fitoterapi adı verilen bitkilerle tedavi yöntemi antik çağlara kadar gitmektedir. İnsanlar sağlık sektöründeki olumsuzluklar ve kimyasal maddelerekarşı doğal olana yönelmektedir. Bu yüzden halk hekimliğine talep gittikçe artmaktadır (Ersoy, 2014: 1-11).

Halk hekimliğinin temel amacı hastayı ve hastalığı iyileştirme amacı taşımaktadır. İnsanlar ve kullanılan malzemeler halk hekimliğinin gerekli parçaları olarak değerlendirilebilmektedir. Üzerinde mutabık kalınan tedavi unsurları halk

hekimliğinin tedavi yöntemlerinde tam sonuç almak için gerekli ve önemlidir. Halk hekimliği bağlantıları sayesinde modern tıbbın kendisini reddetmesini engellemiş ve varlığını günümüze kadar devam ettirmeyi sağlamıştır. “Allah dermansız dert vermemiştir.” inancı, şifalı bitkilerden sağlık elde etme arayışına yöneltmiştir. Hufford, yabancı ülkelerdeki büyücülükle halk hekimliğini uygulamaları açısından benzer olarak nitelendirmiştir. Halk hekimliğinde hastalıkları iyileştirmeye “sağaltma” adı verilmiştir. Halkbilimciler sağaltıcıların yöntemlerini doğal ya da doğaüstü iyileştiriciler olarak değerlendirmektedirler. Halk hekimliğinin gözleme açık olması devamlılığını sağlayan en önemli etkenler arasında yer almaktadır. Halk hekimliğinin kapsamı çok geniş olmakla beraber siğil, eklem iltihabı, sancı, cinsi yetersizlik, kanser, cilt hastalıkları, ruhî çöküntü gibi hastalıklara çeşitli bitkilere ya da büyüselle işlemlerle şifa bulmaya çalışmaktadır. Bu hastalıkların çoğu görenekselle teşhis yöntemiyle tedavi edilmektedir (Hufford, 2007: 1-8).

Halk hekimliği halkın deneyimlerine bağlı sağlıklı yaşama ve daha çok hastalıklara deva bulmak amacıyla çeşitli deneyimler sonucu ortaya çıkan kuşaktan kuşağa aktarılan günümüzde alternatif tıp diye de adlandırılan bu alan, bitkiler, bitkisel karışımlar ve dinî mistik özelliklere dayanan tedavi yöntemlerinin genel adıdır. Günümüzde modern tıp gelişmiş olmasına rağmen bazı hastalıklara modern tıbbın çözüm bulamadığı ve gereksinimlere cevap verdiğinden dolayı halk hekimliği pratiklerine başvurulduğu görülmektedir. Hastalıklara bitkisel emlerle müdahale modern tıbbın yetersiz kaldığı durumlarda halk arasında “kocakarı ilacı” diye tabir edilen emler hastalıkları iyileştirmekte kullanılmaktadır. Halk hekimliğiyle uğraşan kişiler yaptığı işin niteliğine göre kırık-çıkıkçı (yörede sınıkçı olarak geçmektedir), iğneci, muskacı, ebe gibi isimlerle anılmaktadır (Avcı, 2018: 1-14).

Anadolu’daki halk hekimliğiyle ilgili dinî ve büyülük işlemlerden bahsedecek olursak:

Feke yöresinde akrep ve yılan sokması için yaralı bölgeye “tetiri” adı verilen nane yaprağı konur, incir sütü sürülür. Burkulan bölge sıcak su ve sabunla ovulur. Ezikler için kan toplanan bölgeye kuru üzüm ezilir ve sarılır (Karakaş, 2005: 98-99).

Aladağ yöresinde altını ıslatanlara sincap ya da kirpi eti yedirilir. Boğaz ağrısı için susam ya da zeyrek sarılmaktadır. Böbrek taşı için zeytinyağı içilir ya da mantuvar otunun suyu içilir. Burnu kanayan kişiye incir sütü koklatılmaktadır.

Çıban yaraları için pişmiş soğan sarılmaktadır. Gözde çıkan “it dirseğine” karşı sarımsak tutulup korkutulmaktadır. Siğiller için karınca toprağı siğilin üzerine sürülmektedir (Yılmaz, 2005: 189-192).

Adana Ceyhan’da halk hekimliğinde yatırlar, ocaklar, ziyaretler, hocalar gibi dinî mahiyetteki uygulamalardan bahsetmek mümkündür. Ayrıca bitkilerle yapılan tedaviler de çok önemlidir. Narçiçeğinin yutulması, saman suyuna oturulması, eli şifalı kabul edilen kadınların bitkilerden yaptığı ilaçların içilmesi, bazı otların hem içilip hem de buğusuna oturulması bitkisel kökenli tedavi yöntemleri arasında bahsedilebilir (Yolcu, 2008: 16).

Hatay Kırıkhan’da aft için karadut şurubu gargara yapılır ve taze zeytin yaprağı çiğnenir. Ağız kokusu için nane, karanfil, maydanoz yenir. Keçiboynuzu pekmezle karıştırılıp yenilirse, hurma pekmezi, tereyağıyla karıştırılıp yenilirse astıma iyi gelir. Bağırsaklardaki kurt ve solucanların düşmesi için gâvur pancarı hamur içine koyularak küçük lokmalar şeklinde yutulur. Çıban olan yere lokum sürülür ya da ateşte pişen soğan konur. Erkek kardeşi olmayan bir kadın tarafından gözünün kapalı tutulması şartıyla üzerine konulan bir tülbendin üzerine arpa, göze değdirilerek geçirileceğine inanılır (Köseler, 2008: 165-170).

Diyarbakır Ergani’de doğum yaptıktan sonra sütü gelmeyen annenin sırtına fırından yeni çıkmış ekmekler bağlanır ve sütün gelmesi sağlanır. Havale geçiren çocuğun boynuna eski bir para kesilip okutulur ve asılır. Havale geçiren çocuğa Ay tutulması sırasında yedi kez ıslatılarak Ay’ın önüne serilen siyah bir eşarp ya da çarşaf sarılır ve ateşi düşürülür. Baş ağrısını gidermek için ısırgan, karabaş ve oğulotu kaynatılarak içine biraz bal eklenerek içilir. Boyun ağrısına karşı ikiz doğuran kadının eteği ağrıyan kişinin boynuna sarılır. Ayağa, ele batan dikenin çıkması için soğan ateşte közlenip, dikenin battığı yere sarılır. Göz ağrısına karşı göz kapağı ters çevrilerek içine dikenli ot sürülür hafif kan gelmesi sağlanarak acı dindirilir (Akca, 2009: 170-175).

Uygulamalar

- Büzmece: Çocuklar küçükken büzmece hastalığına yakalanırlardı. Dereden yengeç kabuğu getirilirdi. Yengeç kabuğunun içindeki sarı madde çocuklara yedirilir (K5).
- Büzmece hastalığını yenmek için çocuklara eşek sütü içirilir (K5, K73).
- Büzmece hastalığı için çocuğun ağzına yengeç ve solucan koyarlar (K73).
- Büzmece için serçe pisliğini çocukların ağzına sürerler (K73).

•Büzmece hastalığını önlemek için bebek doğunca ağzına eşek sütü konur (K73).

•Büzmece hastalığı içindamağa sarımsak ve su sürülür (K101).

•Hastalar “Mutlak” denilen muska yazdırırlar (K73).

•Dilaltı olan çocuk varsa berbere götürülür ve jiletle kesilir (K47)

•Grip:Pancarın içerisine yaprak biber bırakılıpköze gömülürdü ve bu pancar piştiğinde hasta kişiye yedirilirdi (K60).

•Kızamık:Ekşi portakal,tut pekmezi yenilirdi (K60).

•Yaralar: Kına yakılır (K36).

•Yara olan yere ebemkömeci otu vurulur (K87).

•Yaraların, tatlı yaraların (yani kanserin),iltihaplı yaraların etrafını hamur yapıştırarak çevirdikten sonra yağ ile balı eritip sıcak sıcak yaranın üzerine dökerek dağlarlar,bir süre sonra da sararlarmış (K17).

•Yaralara iltihabın üstüne ebemkömeci out konurdu. Bu ot o yarayı iyileştirirdi (K75).

•Kesik yaraları: Çaput yakılırdı (K60).

•İltihaplı yaralar: Kayaların üzerindeki toz kaymakla karıştırılıp sürülür (K104).

•Ebegümeci, yeşil yaprak halinde iken, daha çok kökü (biraz dal ve yaprakları da olabilir) et döver gibi iyice dövülür, sonra sütle birlikte lapa oluncaya kadar kaynatılır ve iltihaplı yaralara vurulur (yaranın üzerine bolca konulduktan sonra) ve sarılır. Kısa sürede iltihabı emer ve yaranın iyi olmasını sağlar. (K17).

•Sülük yapıştırılır (K67).

•Baştaki yaralar: Kırkmaç dikenini denilen bir bitkiden bir parça yakılır. Eski bir fılının, yemeninin derisinden bir parça yakılır. Kayalardan yosun toplanır bu yakılan şeylerden kalanının içine katılır. Elde edilen karışıma bir miktar da tereyağı katılır ve yaraya sürülür (K17).

•Çıban Yarası: Lokum bağlanır. Gendime ezilerek yaranın üzerine konur (Kurt, 1993: 103).

•Kör Kösnü Yarası: Nar iyice fırında pişirilir, sonra ezilerek yaranın üstüne çekilir (Kurt, 1993: 103).

•Kanser:Hastanın başına kara tavuk vururduk.Tümör derlerdi eskiden.Kara tavuk kesilir hastanın başına geçirilirdi.Bu tavuk iki üç gün hastanın başında dururdu (K78).

•Siğil: Yılanın kabuğu ve kaymak karıştırılıp ekmeğe dörülüp yenir (K104).

•40 adet arpa tanesi alını ve yumuşayınca kadar ıslatılır. Yumuşadıktan sonra, elli altmış santim iplik iğneye saplanır. Her arpa için ayrı ayrı bir kere İhlâs ve bir kere de Fatiha suresi okunup ipliğe takılır. Kırk arpa bu şekilde okunup ipliğe takıldıktan sonra iki ucu düğümlenir. Götürölüp uygun bir yerde toprağa gömölür. (K17)

•Üzerlik bitkisi yakılır (Köküne Aşkar denir). Külü suyun içine deterjan niyetiyle atılarak çamaşır yıkanır. İyi temizlediği söylenmektedir. (K17)

•Sarılık:Sarılık Olan bu hanımın olduğu yere gider.Giderken bir tavuk veya horoz götürür.Kadın, duasını okuduktan sonra, sarılık olanın alnının çatına jilet atar.Sonra,hastanın üst dudağının içindeki ve tam ortasındaki bağa da hafif jilet atar.Buraya sarımsak sürer.Tavuk veya horoz kesilir kanı alnına sürölür.Bir süre sonra sarılık iyi olur (K17).

•Sarılık için sarı kıyafet giydirip sarı iplik bağlarlar (K78).

•Bebek sarılık olmasın diyeOğlan Kınası Çiçeği'nin suyuyla banyo yaptırılır (K86).

•Çocuk sarılığı için, eğer çocuğun benzi morarırsa, “Kan pıhtılaşmıştır” düşüncesiyle alından kanı akıtmak amacıyla ‘Hacamat’ uygulanır. Sarılık için ayrıca; kara üzüm ile sarımsak ezilip bilye gibi yuvarlandıktan sonra sarılık olan hastanın üst dudağının tam ortasının dişlerle birleştiği yerdeki bağcığı hafiften delinerek çok ince bir iplik (ipek gibi) takılır ve hazırlanan üzüm-sarımsak karışımı bu ipliğin olduğu yerden üst damağının içine sürölür. (K17)

•Temra: Sütleğen bitkisi bir yerinden kesilir.İçinden akan sütü,temra olan yere yeteri miktar sürölür (K17).

•Kızamık: Karamık denilen bitkinin meyvesini yedirirlermiş; çok etkili olduğunu ve hemen şifa bulduklarını söylemektedirler. (K17)

•Kulak ağrısı: Kulağı ağrıyan bebeğin kulağına anne sütünden çocuğun birkaç damla sağılır (K17).

•Arpa yemiş atın veya eşeğin fişkıısı ‘taze iken’ alınır ve tülbende konulur; hastanın ağrıyan kulağına suyu sıkılır (K17).

- Karın ağrısı:Ebe kömeci ile lapa yapılırdı (K60).
- Güneş Çarpması: Bijo otu toplanıp bir kazana atılır,içine doldurulan suyla birlikte kaynatılır ve bu su ile hasta olan banyo ettirilir. (Aynı otları,aynı hastalığın aynı şekilde tedavi edildiği, Yalıntaş köyünün Serçekuyusu mezrası sakinleri de belirtmişlerdi (K17).
- Saç otu, ılık suyun içine katılır. Bir süre sonra suyun rengi sararır. Bununla güneşin çarptığı insan banyo yaptırılır (K17).
- Bağırsak parazitleri: Çevrede yetişen ve adına ‘Solucan Çiçeği’ denilen bir bitkiden bol miktarda yedirilir (K17).
- Böbrek taşı:Yoğurt suyu ve bira içilir (K60).
- El veya Ayak Burkulması: Siyah et sarılır (Kurt, 1993: 103).
- İncinme:Keçi kılı kaynatılırdı ve bu incinen yere çekilirdi (K60).
- Kırıklar: Kırıkları düzelttikten sonra iki tahtayla sabitleyip yumurta,üzüm ezmesi ve kendiri karıştırıp kırık yerin üzerine macun halinde sürerlermiş. (Bu mayi donup sertleştiği için alçı yerine kullanılmış (K17).
- Kara üzüm,keçi kılı ve yumurta karıştırılıp iki tahta arasında kola sürülür ve sarılır (K67).
- Yumurta ve sabun karıştırılır ve kırık olan yere sürülür (K67).
- Nefesdarlığı: Sabahleyin, aç karnına ve hastanın ayakları yere değmeden,2 adet “topak şeker” yedirilir,üzerine soğuk su içirilir (K17).
- Baş Ağrısı: Patates dilim dilim kesilir altına konularak bağlanır (Kurt, 1993: 103).
- Diş Ağrısı: Tuz konur. Ayrıca bir demir iyice ısıtılır,çürük dişin üstüne kenger sakızı konulup ısıtılan demir sakızın üzerinde gezdirilir (Kurt, 1993: 103).
- Kulak Ağrısı: Anne sütü sağılır (Kurt, 1993:103).
- Sancı:Sıcak süt, erimiş tereyağı, bal şerbeti içilir (K17, K63).
- Bebeğin sancılanmaması için serçe pisliği suyla karıştırıp içirilir (K86).
- Mide Ağrısı: Arpanın çöpü, ayrık otu, fasüyenin çiçeği, soğan kabuğu, çökellik suyu bunlar bir arada iyice kaynatılır, bir iki gün ayazlı havada ayazlatılır, şişelere konur, aç karnına hergün bir iki bardak içilir (Kurt, 1993: 103).
- Boğaz ağrısı ve mide yanması: Yapışkan otu kullanılır (K36).
- Astım:Kekik demlenir ve yemeklerin arkasından ılık bir şekilde içilir (K34).

- Burun Kanaması: Yumurta kabuğu yakılır,bir tülbentten geçirilir,burna çekilir (Kurt, 1993: 103).
- Sulu Dermağı: İğde çalısının yağı çıkarılır yaraya sürülür (Kurt, 1993: 103).
- Kabakulak: Serçe kuşunun eti macun gibi ezildikten sonra yaranın üstüne çekilir (Kurt, 1993: 103).
- Solucan Düşürmek: Solucan otunun çiçeği yedirilir (Kurt, 1993:103).

4.1.5.1.Bölüm Değerlendirmesi

Elbistan yöresinde doktora ulaşmanın zor olduğu ya da ekonomik gücün yetersiz olduğu zamanlarda halk hastalıklar için bitkilerden yararlanma yöntemini kullanmıştır. Hastalıkları sağaltmada doktora gidilmeden önce çeşitli yöntemlere başvurulduğu görülmektedir. Halk arasında “kocakarı ilacı” olarak adlandırılan ve bitkilerden oluşan ilaçlar kullanılmaktadır. Sinizüt hastası olanlar“cırtatan” adı verilen otun suyunu burunlarından çekmektedirler. Yalnız burada dikkat edilmesi gereken nokta çekilen dozdur. Yüksek dozda çekilirse ölüm riski taşımaktadır. Yörede arı sokması durumunda iğnenin battığı yere çamur ya da yoğurt sürülmektedir. Vücudun bazı bölgelerinde çıkan çıban için yaraya lokum koyulmaktadır. Nasır hastalığı için nasır olan bölgeye kına yakılmaktadır. Bel ağrısı olan kişiler ayaklarından ipele bağlanır ve tavana asılır. Ateşi düşürmek için sirkeli su vücuda sürülmektedir. Altını ıslatanlara deve eti yedirilmekteya da tavşan kanı içirilmektedir. Kansızlık hastalığı için üzüm ya da dut pekmezi içirilmektedir. Kulak ağrısı olan bir kişinin emzikli bir kadının sütünden alıp kulağına damlatmasıyla ağrının geçeceğine inanılmaktadır. Yatırlar, ziyaretler ya da ocaklar hastalıkların iyileştirilmesi için başvuru alan dinî nitelikteki yerler olarak değerlendirilmektedir. Yörenin bazı aileleri bazı hastalıkları tedavide ihtisaslaşmıştır. Buralara hastalığın adına göre sarılık ocağı, derma ocağı gibi isimler verildiği görülmektedir. Yörede hastalıkları sağaltmada yatırlar, ziyaret yerleri gibi dinî mekânlar, üfürükçüler, hocalar, aktarlar gibi bu işin ehli olan kişilerhalk hekimliğinde önemli bir yer tutmaktadır. Yörede halk hekimliği önemini korumakla birlikte modern tıbbı öncelikli olarakbaşvurulmaktadır.

4.1.6.Çocukların Oynadığı Oyunlar

Oyun çocukların eğlenceli vakit geçirmelerini ve sosyalleşmelerini sağlayan bireysel ya da toplu olarak gerçekleştirilen etkinliklerin tümü olarak adlandırılabilir. Oyun sözcüğü Türkçede geniş anlama sahiptir. Deyim anlamlarının yanı sıra dans manası da vardır. Daha geniş manada çocukların daha az ölçüde ise büyüklerin sadece eğlenme yoluyla vakit geçirmelerini sağlayan eylemler olarak nitelendirilebilir. Cirit, güreş, horoz dövüşü, saklambaç, bilye topaç, aşık gibi oyunlar Anadolu'da en çok karşımıza çıkan oyunlardır (Boratav, 1984: 232).

Çocuk oyunu kavramıyla ilk kez kendi kendine yaptığı bilinçsiz hareketler yoluyla tanışır.Daha sonra anne,baba ve diğer yakınlarının kendine yaptığı hareketler, sevgi gösterileriyle artık kendi başına değil çevresindekilerle oynamaya başlar.Bu oyun şekli onun okul dönemine kadar devam eder. Çevresinin değişmesiyle ve bilinçlenmesiyle beraber çocuğun oyun dağarcığı da gelişmeye başlar. Yeni tanışılan arkadaşlardan paylaşım yoluyla yeni oyunlar öğrenmeye başlanır (Artun, 2008: 324). Çocuk oyunları çocukların zekâlarının ürünüdür.Milli kültürün önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Genel olarak yaş gruplarına göre,3-5, 5-10 ve 10-15 yaşlarında değişik oyunlar oynanmaktadır.Bu oyunların en önemli tarafı çocukların eseri olmalarıdır (Yamakaoğlu, 2002: 2).

Çocuk oyunları çocuğun bedensel ve zihinsel gelişiminde yardımcı olmaktadır. Çocuk yaratıcı zekâsı sayesinde yeni oyunlar ortaya çıkarabilmektedir. Aynı yaştaki çocukların oyunlarında eşlerin seçimi,arkadaşlıkların kurulması,küsüp barışılması,mızıkçılık yapanların oyundan çıkarılması ve oynatılmaması,paylaşmanın öğrenilmesi gibi alışkanlıkların yer alması onların toplumsal ilişkilere adım atmalarını da sağlar (Bakırcı, 2007: 203). Bu oyunların çocukların sosyalleşmelerinde önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Oyun oynayan çocuğun güven, muhakeme, ayırt etme kabiliyeti oyun oynamayan çocuğunkine göre daha ileri düzeyde olduğu görülmektedir.

Çocukların oynadığı oyunların bir kısmını büyükler küçükler için oynamaktadırlar. Çocuklara özgü oyunların bir kısmını ise çocuğun tek başına ya da arkadaşlarıyla oynadığı oyunlar oluşturmaktadır. Büyüklerin küçükler için çıkardıkları oyunlar çeşitlilik göstermektedir. Sırf çocuğu eğlendirmek için tekerlemeler söylenerek çocuğun boynu gıdıklanır veya çocuğu eğlendirecek sözler ve hareketler ona yürümeyi,konuşmayı,kendi vücudunu,çevresindekini öğretmeyi amaç edinen oyunlar oynanır (Boratav, 1984: 237).

Çocukların fiziksel, ruhsal ve bedensel gelişiminde etkisi olan çocuk oyunları çocukların zekâ ürünleridir. 3-5, 5-10, 10-15 yaşlarına özgü oyunlar vardır. Büyüklerin de çocuklarla birlikte oynadığı oyunlar vardır. Kendi oyunlarını yaratmayan, oynamayan sadece taklit eden çocukların beyin faaliyetlerinde açılması gereken yerlerin açılmadığı görülmektedir. Oyunlar, göçler, kentleşme gibi nedenlerle köylerde unutulmaya yüz tuttuğu söylenilebilir. Kültürün devam etmesi için bu oyunların arşivlenmesi ve gelecek kuşaklara da aktarılması sağlanmalıdır (Yamakoğlu, 2002: 543). Kültürün devamlılığı bir millet için en önemli unsurdur. Çocuk oyunları da toplumsal ve kişisel gelişimin zeminini hazırlayan oyunlardır.

- Kızlarla erkekler karışık oyun oynayamazlardı (K10, K11, K26, K27, K30, K40, K63).
- Oyunu bozan kişilere “Zıllıdı” denirdi (K10, K11, K26, K27, K30, K40, K63, K83).
- Oyunlardaki ebe seçimi “Ya şunda ya şunda kelle könçek başında.” deyip ebeyi seçerdik (K68).

Duzlum Oyunu

2 ya da 3 tane yuvarlak çizilirdi. Ebe olan kişi tek ayağıyla o yuvarlağın içine girerdi. Etrafındakiler elleriyle ortadaki ebeye elleriyle vururlardı. Vuranlar ebenin vurmasını engellerlerdi. Ebe kime vurursa o ebe olurdu. Tek ayaklar çemberin dışına çıkmadan içine girenlere vurmaya çalışılırdı. Eş yakın arkadaşlardan seçilirdi.

Oyunda eş seçerken şöyle söylenirdi:

“Sandık sandık kayalar

Kayada keklik yayalar

Birini vursam öldürsem

Bana kanlı diyeler”

Oyun oynarken tekerleme söylenmezdi. Kız erkek karışık oynanmazdı.

Oyunda daireleri çizmek için taş kullanılırdı.

Kızgın Taş

Gece oynanan bir oyundu.Taş kızdırılır (Isıtılır) bir yere saklanırdı. Beşer kişilik gruplar halinde oynanırdı. Taşı bulan buldum diye bağırırdı. Ve diğerleri ona hücum edip almaya çalışırlardı. Bulan ekip bulamayan ekibin sırtına binerdi. Galip gelen taraf kaleye kadar kaybedenlerin sırtlarınıabinip giderlerdi. Sadece erkekler oynardı (K10, K11, K74, K92).

*“Davara kurt satmaz mı? Alırım köse vermem köse.”*diye oynanırdı (K74).

Yağlık Kapmaca (Mendil kapmaca)

Kızlar toplanır halka oluştururlar.Kızlardan biri mendili alır.Halkanın etrafında elinde mendil dönerdi. 6-7 kişi sadece erkeklerle mendil kapmaca oynardık. Dönerken,

“Ustam ölmüş ben satarım

Ustamın kürküsarı

Zambak zumbak kız arkana iyi bak

Zambak zumbak dön arkana iyi bak”

diye söylenerek oynanır.Bu oyunkız erkek karışık oynanan bir oyundur.Kişi sayısı sınırsızdır. (K1, K63).

Kömbe Oyunu

Toprağın içine boncuk vs.koyulurdu onu bulan kazanırdı (K26, K113).

Tekgel Taşı Oyunu

Yuvarlak taşların toplanıp iki kişinin oturmasıyla oynanan bir oyundur.Atılan taşları kim tutarsa onun kazandığı bir oyun.Kızlar kendi aralarında erkeklerse kendi aralarında oynardı.5 tane taştan birini havaya atardık 4 tanesini alırdık (K26, K62, K69).

Kösküç Oyunu

Herkes kendisi için oynardı kim yerdeki parçayı devirirse oyunu o alırdı.Tahta bir parçanın ucunu sivriltip yere saplanırdı.Kim kimin ağacını yıkarsa o kazanırdı.Oyunda şu tekerlemeleri söylerdik:“Kösküçü sapladım,anana hopladım; yıktım yıktım topladım.”Bu oyunu sadece erkekler oynardı.Oyunu bozan kişilere nizamacı derlerdi. (K27, K36).

Kemik Oyunu

Bir kemik bulurduk atardık gece karanlığında,kemiği kim bulursa karşı takımından birinin sırtına biner ve kaleye kadar götürür. Oynarken,

*“Çam çakır ucu bakır
Gitti kemik ucu bakır
Attım takı tükür kemiği
Tutunda binin gidin”*

diye söylenirdi (K30, K59).

Ortaklarım Oyunu

Beş on kişi oynardık.Saklanırdık iki kişi dolanır saklandığın yerde seni gördüğü zaman ebe o olurdu.Bütün köy dolanılır ortakların yerini belirlenilirdi.Gittiğimiz zaman kaleye düşsün.Diğer tarafı yenerdi ortaklarım diye bağırdı.Bu oyunu sadece erkekler oynardı (K40).

Millo Vara

İki grup oluşturulur ve daha sonra bir yer belirlenir,bu yeri gruptan bir çevreler ve diğer gruptan kimseyi bu yere girdirmemeye çalışırlar.Eğer diğer gruptan biri bu yere girerse oyun kaybedilir.Oyun başlayınca belirlenen yeri koruyan grup o bölgede kalıpdalgadalga dağılır ve diğer grubu aramaya başlar,bu arama sırasında “millo vara” derve saklanan gruptan ses vermesini ister.Kaçan grup eşlerim ben filanın bahçesindeyim,filan sokaktayım,diye bağıır ve oyun bu şekilde devam eder.Koruyucu grup herkesi buluncaya kadar kovalamaca devam eder, herkesi bulursa koruyucu grup öne geçer.Kaçan grup korunaklı bölgeye girerse oyunu onlar kazanır. Bu oyun taşla oynan bir oyundur. Bu oyunda tekerleme söylenmez.Sadece erkekler tarafından oynanan bir oyundur ve ebe seçimi yoktur. Saklambaç oyununa benzeyen bir oyundur (K46, K83).

Çelik Oyunu

50 cm uzunluğunda bi sopa dışa bir ucundan kesme bi kale olurdu.3-5 kişi kaleyi bekler, yakalar o geçerdi.Oyunda “Çelik yedi güne karşı yediğin mercimek aşu al şunu da boynunu kaşı.”diye söylenirdi (K30, K42).

Beş Taş oyunu

En az iki kişi oynardı.Beş tane ufak taş toplanırdı.Taşın biri bir elinde diğerleri yerde olurdu.Elindeki taşı havaya atıp yerdeki taşlar attığın taş düşmeden toplanırdı.Eğer attığın taş düşmeden toplayamazsan yanardın.Oyun hakkı diğer kişiye geçerdi. Bu oyunu kızlar oynardı erkekler oynamazdı (K59, K63,K70).

Değnek oyunu

Bu oyunun diğer adı Anaser'di.Bir çemberin içine değnek konulurdu.Sonra oyuncular kendi değneğini hat içindeki değneğe atar, vurmaya çalışırdı.O değnek çıkınca sen koşar değneğini alırsın.Eğer çıkmazsa değnek diğer kişiler arkandan vurur ve ebe olursun (K63).

Ara Kesme

İkili gruplarla 10 kişi oynardık.Herkes birbirini kovalar ve beşli grupların arasının açılmaması oyunun kuralıydı.Arasına karşı gruptan bir kişi girmek zorundaydı.Kim yakalanırsa o oyundan çıkardı.Kaleye ilk giden de oyunu kazanırdı (K63, K75).

Yumurta oyunu

Yumurtayı meyilli (rampa)bir yerden bırakırdık.Yumurtayı kıran kişi ütülürdü (K69).

Anası Eğri

Üç dört kişi toplanır,kim dışarda kalırsa o parmağını yere koyar.Birimiz vurur, birimiz toplardı.Kim vuramazsa o seni yakalayıp yanarı oraya atacak ve senin de anan eğri olacak.Oyunda bu tekerlemeyi söylerdik:“Aha anası eğrildi, babası doğruldu.” diye söylenirdi. Oyunda malzeme olarak değnek kullanılırdı,dört beş tane değnek çapraz bağlanır ve bir tanesi üstte kalırdı.Oyunu kim iyi bilirse ebe o olurdu.Oyun bozanlara “Cingan, zıllıdı”gibi isimlerverilir (K36).

Nut Oyunu

Taş atarak ayakla sayarak oynanan oyundur.Oynarken tekerleme şeklinde “bir nut,iki nut,üç nut”diye söylenir.Taş taşa vurarak oynanır (K83).

Ceylan Oyunu

Ceylan oyunu için herhangi bir materyale ihtiyaç yoktur.İlk olarak oyunun oynanacağı alanın sınırları belirlenir.Oyuna başlarken yaklaşık 2-3 metre çapında bir daire çizilir.Oyuncular sıraya dizilirler ve ebeyi belirlemek için kura çekilir.Ebenin görevi oyuncuları yakalamaktır.Ebe tarafından yakalanan oyuncular dairenin içerisinde beklerken arkadaşları tarafından kurtarılmayı bekler.Ebe tüm oyuncuları yakalarsa ebe değişir (K115).

Hamam Kızdı

Oyun iki grupla oynanmaktadır.İlk öce gruplar eşleşir ve her grup ebesini seçer.Kurayla cezalı grup belirlenir.Cezalı grup yaklaşık 10 metre çapındaki dairenin içine geçer.Dairenin içerisindeki oyuncular kollarını kavuşturarak omuz başlarından tutarlar.

Cezalı grubun ebesi “hamam kızdı” diye bağırır ve oyun başlar.Ebenin görevi üyesi olduğu grubun oyuncularının sırtına diğer grubun oyuncularının binmesini önlemektir.Cezalı olmayan grubun üyeleri dairenin içerisindeki oyuncuların sırtına binmeye çalışır.

Cezalı oyuncuların sırtına binen oyuncular düşerse ve zeminle temas ederse yanarlar.Bu sırada ebe karşı grubun oyuncularından birisini arkadaşlarının sırtına binmeden yakalarsa bu sefer diğer grup cezalı duruma geçer (K115).

Birdir Bir

Daha çok erkeklerin oynadığı bir oyundur.Oyunun başında bir ebe seçilir.Ebe öne eğilerek ellerini dizlerine dayar.Diğerleri birkaç metre arayla sıra oluştururlar.Oyuncular sırayla koşarak eğilmiş duran ebenin üzerinden ellerini sırtına bastırıp bacaklarını açarak atlarlar.

Atlarken de sırayla tekerlemenin dizelerini söylerler:“Birdirbir,İkidir iki,olur tilki,Üçtür üç,yapması güç,Dörttür dört,kuş gibi öt,Beştir beş,aldım bir eş,Altıdır altı,yaptım kahvaltı,Yedim yedi,elim sırtına değdi,Sekizim seksek,Dokuzum durak.” Dengesini kaybeden ya da düşen oyuncu “yanmış” sayılır ve yeni ebe olur (K115).

Çelik Çomak

Bu oyun iki grup arasında oynanır.Gruplar en az ikişer kişiden oluşur.Oyunda biri 30 cm.diğeri ise 70 cm. lik iki sopa bulunur.Düz bir yere çizgi

biçiminde küçük bir çukur açılır.Çukurdan 20 adım geride bir çizgi çizilir.Oyunda ebe yoktur.

Oyuna ilk önce hangi grubun başlayacağını belirlemek için seçim yapılır.Seçimi kazanan grup oyuna başlamak için hazırdır.Karşı gruptan bir kişi elindeki uzun sopayı önceden açılan çukurun üzerine yatay olarak koyar.

Oyuna ilk başlayan kişi önceden çizilen çizgiden elindeki küçük sopayı çukur üzerindeki sopaya atar.Vurur ise oyuna başlar.Elindeki büyük sopayla küçük sopayı havaya kaldırır ve vurur.Küçük sopanın düştüğü yere kadar oyunu kaybeden grubun oyuncuları sekerek gider.Oyun bu şekilde devam eder (K115).

Ampi

Grupla oynanan bir oyundur.Bu oyunu oynamak için yassı taşlara ihtiyaç vardır.Öncelikle yarım metre çapında bir daire çizilir.Yassı taşlar dairenin içine dizilir.Kurayla birinci olan grup oyuna başlar.

Grupların liderleri elindeki yassı taşları dairedeki taşları çıkarmak için fırlatır.Grup içerisindeki bireyler sırasıyla bu işlemi yaparlar.Diğer grup üyeleri de aynı işlemi yaptıktan sonra daireden en fazla taş çıkaran grup kazanır (K88).

Yumruk Yumruk Üstüne

Öncelikle kuraya bir hakem ve ebe seçilir.Ebe cenin vaziyetinde yere yatar.Diğer oyuncular ebenin sırtına ellerini yumruk yaparak üst üste koyarlar.Ebe en üstte kimin eli olduğunu tahmin eder.

Eğer ebe yanlış tahminde bulunursa ceza olarak oyuncular tarafından vızıltı sesleri eşliğinde ebeyi gıdıklarlar ve ebe olmaya devam eder.Ebe eğer doğru tahminde bulunursa kimin eli en üstte ise o ebe olur (K115).

Cız

Materyal olarak üçer adet olmak üzere farklı renklerden iki grup taş toplanır.Yere bir kare çizilir ve bu kare dört eşit parçaya bölünür. Oyuna kimin başlayacağına dair kura çekilir.Kişiler taşlarını çizgilerin kesiştiği yerlere yerleştirirler.Oyunda amaç aynı renkte olan taşları yan yana getirip cız yapmaktır (K88).

Zızzır Zımba

Sınırları belirli bir alana 2-3 metre çapında bir daire çizilir.Zızzır zımba daha çok erkeklerin oynamış olduğu bir oyundur.Öncelikle kurayla bir ebe seçilir. Ebe tek ayak üzerinde yürüyerek zızzır zımba diyerek diğer oyuncularını yakalamaya çalışır.Ebenin oyunculara dokunması yeterlidir.Ebenin dokunduğu kişi dairenin içine girene kadar oyuncular tarafından dövölür (K115).

Kibrit Oyunu

Oyunda kullanılan materyal kibrit kutusudur.Oyunun başında bir oyuncu kurayla ebe seçilir.Kibrit kutularının resimli yüzleriyle oynanır.

Oyunun oynanabilmesi için 1 metre yükseklikte bir duvara ihtiyaç vardır.İlk dört oyuncu ellerindeki kibrit kartlarını 80 cm yükseklikten yere bırakır.Ebe olan beşinci oyuncu en son bu işlemi yapar.Eğer ebenin attığı kart yerdeki kartların üstüne gelirse kartlar ebenin olur (K115).

Körebe

Öncelikle bir ebe seçilir.Oyunun oynanacağı alan belirlenir.Ebenin gözleri bir bez ile kapatılır.Diğer oyuncular ebenin işini kolaylaştırmak için sesler çıkarırlar.Ebenin görevi oyuncuları yakalamaktır.Yakalanan oyuncu ebe olur (K115).

Adam Gömmece

Materyal olarak 1 metre ve 20 cm uzunluğunda iki sopa kullanılır.Ebenin belirlenmesi için bir daire çizilir.Daire içerisinde kalmak kaydıyla kim elindeki sopayla en az sektirirse o ebe olur.Ebe sırayla elindeki çeliği diğer oyunculara atar eğer kişi çeliğe vuramazsa ebe o olur.Oyunun amacı çeliği hızlıca vurarak en uzağa ulaştırmaktır.

Ebe çeliği getirinceye kadar diğer oyuncular tarafından kuyu kazılır.Eğer yeteri seviyeye ulaştıysa ebe yaka paça kazılan çukura atılır (K88).

Dalya

Grupla oynanan bir oyundur.Kurayla cezalı grup belirlenir.Materyal olarak top ve 9 adet yassı taş kullanılır.Yere bir metre çapında bir daire çizilir.Bu dairenin içerisine dokuz taş üst üste dizilir.Cezalı olmayan grupta bir kişi atıcı olarak seçilir.Oyunda amaç taşları devirmektir.Taşlardan birisinin devrilmesi yeterlidir.Cezalı grup elinde topla beraber diğer grup üyelerini kovalar.Kaçan takım dağıtılan taşları üst üste dizeirse oyunu kazanmış olur.Aksi takdirde diğer grup cezalı olur (K88).

Çıldır

İki grupla oynanan bir oyundur.Gruplardan birisi kurayla ebe seçilir.Ebe olan grup gözleri kapalı bir şekilde elliye kadar sayar.Diğer grup üyeleri bu esnada saklanır.Ebe grup diğer grup üyelerini bulana kadar ararlar ve bulduklarında “çıldır” diye bağırlar.Bulunan takım cezalı duruma geçer ve oldukları yerde saymaya başlar.Bu şekilde oyun devam eder (K88)

İstop

Oyuncular bir daire oluşturur.Oyunu başlatmak için oyunculardan birisi ebe olur.Ebe oyunculardan birinin adını söyleyerek topu havaya atar.Adı söylenen oyuncu top yere düşmeden yakalarsa başka birinin adını söyleyerek topu yeniden havaya atar.

Eğer topu havada tutamazsa topu yerden eline aldığı anda istop diye bağırlar.Kaçan oyuncular istop denildiği anda oldukları yerde durmak zorundadır.Bu durumda ebe duran oyunculardan birini topla vurmaya çalışır.Vurulan oyuncu bir puan kaybeder ve ebe olur.Üç kere vurulan oyuncuya bir lakap takılır ve oyun bu şekilde devam eder (K115).

Peçiç (Petiç)

Günümüzdeki Kızma Birader oyununa benzeyen bir oyun olan Peçiç (Petiç) oyunu, en fazla 4, en az 2 kişiyle oynanır.Her oyuncunun dört adet düğme ve makarası olur.Oyuna başlayabilmek için oyuncunun ya 12 ya da 25 atması gerekmektedir.

Oyunda amaç,makaraları başlangıç noktasından başlayıp yine aynı noktaya gelinceye kadar zemin üzerinde dolandırmaktır.Zemin üzerindeki çaprazlara “bağ” adı verilir.Buralarda taş kırılmaz.Dört adet makarayı başlangıç noktasına en çabuk hangi oyuncu getirirse oyunu o kazanır. Peçiç (Petiç) oyununda belli sayılar vardır.Bunlar şu şekilde sıralanabilir:

- 6 boncuğun 5’i kapalı, 1’i açık ise = 25
- 6 boncuğun 5’i açık, 1’i kapalı ise = 12
- 6 boncuğun 6’sı da kapalıysa = 10
- 6 boncuğun 6’sı da açıksa = 8
- 6 boncuğun 2’si açık,3’ü kapalıysa = 4
- 6 boncuğun 3’ü açık,3’ü kapalıysa = 3
- 6 boncuğun 2’si kapalı,4’ü açıksa =2 (K112).

El El Epenek

Oyunculardan birisi ebe olarak seçilir.Diğer oyuncular ellerini açarak yan yana koyarlar.Ebe,“El el epelek,Elden çıkan topalak,Topalağın yarısı,Bit pirenin karısı, iğne getir, İplik getir, Çek şunu şuradan çıkar” diyerek parmakları sayar. Tekerlemenin bittiği yerde hangi parmak varsa çıkar.Oyun bir kişinin bütün parmakları bitene kadar devam eder.Tüm parmakları çıkan kişi oyununun galibi olur (K113).

Kemik Oyunu

Bu oynamak için bir kemiğe ihtiyaç vardır.Akşam oynanan bir oyundur.Kurayla bir ebe seçilir.Oyunculardan biri kemiği olabildiğince uzağa fırlatmaya çalışır.Ebe bu kemiği bulana kadar diğer oyuncular saklanır.Ebe tarafından bulunan ilk kişi ebe olur (K115).

Yüzük Oyunu

Bu oyunu oynayabilmek için fincanlara ihtiyaç vardır.Kurayla belirlenen oyunculardan birisi başkan olur.Ters çevrilen fincanlardan birinin içine yüzük konur.Başkanın görevi diğer oyuncuların anlayamayacağı şekilde fincanların yerini değiştirmektir.Doğru fincanı seçen oyuncu başkan olur. Bu oyunu büyükler oynar (K113).

Yüzük oyununda kazanan taraf kaybeden tarafa çeşitli cezalar verir.Bu cezalar çok orijinaldir.Yaygın olan cezalardan birkaç örnek vereceğiz.Bu arada kay-

beden tarafa birtakım tekerlemeler söylenir.Aslına sadık kalarak bu ceza kaidelerinden örnekler vermeğe çalışacağız.

Kül Yutturma

Kazanan taraf, büyükçe bir leğen içerisine su ile kül karışımı bir mayi korve bunun içerisine de bir yüzük atar.Kaybeden taraf ağzıyla kül karışımı mayinin içinden yüzüğü arar.Eğer kim bulursa o şahıs diğer cezalardan kurtulur.Böylece kaybeden tarafın hepsinin yüzü küllü çamur olur.

Soğan Yedirme

Kazanan taraf, kaybeden taraf oyuncu adedi kadar soğanı yüksek bir yere ipe bağlıyarak sarkıtır.Kaybeden taraf bunu elini değdirmeden yemeğe uğraşır.Eğer kaybeden taraftan her kim soğanını yemeğe muvaffak olursa diğer cezalardan kurtulur.

Ve daha nice şakalarla vakit gece yarısını geçinceye kadar eğlenilir.Sabahleyin köyün içinde, kaybeden tarafa çeşitli cezalar vermeye devam edilir. (Elbistan Yıllığı, 1973:90).

Mici

Sokakta oynanan bir oyundur.Yere altı kareden oluşan bir dikdörtgen çizilir.Bu oyunu oynayabilmek için bir adet taş ihtiyaç vardır.Kura çekilerek oyun sırası belirlenir.Mici oyunu altı etaptan oluşur.Oyuncuların amacı tek ayak üzerinde taşı sürükleyerek çizgilere basmadan bitişe ulaşmak ve altı etabı tamamlamaktır.Oyuncu çizgilere basarsa ve taş oyun alanının dışına çıkarsa sıra diğer oyuncuya geçer.Sırası gelen kaldığı yerden devam eder (K26, K112).

Sıçan

Oyunun başında yan yana altı tane kuyu açılır.Kuyuların içine beşer tane taş konur.Materyal top kullanılır.Oyuna kimin başlayacağına dair kura çekilir.Oyunun amacı önceden belirlenmiş olan mesafeden topu kuyulara atmaktır.Oyuncu eğer elindeki topu kuyuya atamazsa sıra diğerine geçer.Topu kuyuya atan kişi kuyudaki taşların sahibi olur.En fazla taş sahibi olan kişi oyunun galibi olur(K88).

Harroç

Harroç oyunu bir grup oyunudur.Oyunun oynanabilmesi için tebeşire ihtiyaç vardır.Bu oyun duvara çizgi çizilerek oynanır.İki grubun oyuncu birbirlerine göstermeden duvara çizgiler çizer.

Daha sonra grup üyeleri karşı grubun çizdikleri çizgileri bulmaya çalışırlar.Oyunda amaç rakip grubun çizdiği çizgileri bulmaktır.En fazla çizgi-desen bulan grup oyundan galip ayrılır (K115).

Süt Taştı Oyunu

İlk başta bir küçük daire çizilir.Dairenin içine ucu sivri bir sopa dikilir. Oyuncuların ayakkabıları ipe bağlanır.Oyun başlamadan önce bir ebe seçilir. Oyuncuların amacı ebeye yakalanmadan ayakkabılarını kurtarmaktır.Ebe eğer oyunculardan birini yakalarsa ebe o kişi olur (K113).

Limon Oyunu

Oyunun başında ebenin kim olacağına ilişkin kura çekilir.Üç metre çapında bir daire çizilir.Ebe bu dairenin içine girer.Diğer oyuncular belli bir mesafeden ellerindeki limonu dairenin içine atmaya çalışırlar. Ebenin amacı limonun daire içine düşmesini engellemektir.Fakat bu esnada ebenin ellerini kullanması yasaktır.Limonu dairenin içine düşüren kişi ebe olur (K112).

Uçtu Uçtu Oyunu

Oyuncular daire şeklinde kümelenirler ve bir ebe seçilir.Ebeyle birlikte tüm oyuncular işaret parmaklarını yere koyarlar.Ebe örneğin, “uçtu uçtu kuş uçtu” diyerek parmağını havaya kaldırır.Ebenin dediği uçan bir nesne ise diğer oyuncular da ebeyle birlikte parmaklarını havaya kaldırmak durumundadırlar.Eğer değilse ebe diğer oyuncuları şaşırtmak için parmağını havaya kaldırır.Yanlışlıkla parmağını kaldırması gerekirken kaldırmayan veya kaldırmaması gerekirken kaldıran oyuncu ebe olur.Ancak ebe olmadan önceyere secde biçiminde eğilip diğer oyunculardan dayak yer (K112).

Arapsacı

Oyunun başında oyuncular bir daire oluşturur.Oyunu oynayabilmek için bir ip yumağına ihtiyaç vardır.Oyunculardan biri ipin ucunu bırakmadan karşısındaki kişiye atarak oyunu başlatır.Yumağı yakalayan kişi diğerlerine atar.Böylece ip yumağı karışır.Sonrasında tüm oyuncular arapsacına dönen ip yumağını açmaya çalışırlar (K113).

Ceviz Oyunu

Ceviz oyunu duvar dibinde açılan bir çukura bir,bir buçuk metre mesafeden bir avuç ceviz atmakla oynanır.Oyun başlamadan karşı karşıya gelen iki çocuktan birisi tek, diğeri çift sayıyı alırlar.Eğer cevizleri atan çifti almış ise ve çukura attığı cevizler de çift olarak çukura girerse karşı taraftan o kadar ceviz alır.Tek düşerse kendisi o kadar ceviz vermek mecburiyetinde kalırdı (K115).

Kızdı Kayış

Önce tüm oyuncuların sıkışık vaziyette sığabilecekleri mekân adı verilen bir kare çizilir.Sonrakayışın nerelersaklanabileceğinin sınırı belirlenir.Ardından ebe seçilir ve kayışı saklar.Ebe saklama işini bitirince “kızdı kayış” diyerek diğer oyuncuların kayışı aramaya başlamalarını ister.

Bu sesle birlikte tüm oyuncular koşarak kayışın saklandığı yeri bulmaya çalışırlar.Ebe oyuncuların saklanan kayışı bulmalarını kolaylaştırmak için kayışa kim yaklaşırsa onun adını söyleyerek yaklaştı,kaynıyor,fokurduyor gibi sözler söyler.Kayışı bulan kişi kayışı eline alıp diğer oyuncular mekâna girene kadar onlara vurur.Sonra kayışı bulan kişi kayışı saklar ve oyun bu şekilde devam eder (K115).

Süleke Oyunu

Çocukların severek oynadığı oyunlardan biridir.Daha çok iki kişi tarafından oynanan bir taş oyunudur.Yassı iki taşla yuvarlak bir taş vurularak oynanır.Kale olarak belirlenen yere yuvarlak taş konur.Yassı taşla buna vurulur.Kaleden yuvarlak taşın gittiği yer arasında şu tekerlemeyle sayı sayılır: “Naç, kıç, kırk üç, kırk dört, kırk beş, kırk altı, kırk sekiz, kırk dokuz, elli, pahası belli, aladana, karadana, şükür bizi Yaradan’a, değirmencioğlu günün ola, bir not, iki not, üç not,.dokuz not, on not,con not.”Oyun kişiler arasında böyle devam eder

gider.Sonuçta en çok sayı yapan galip gelir.Ceza olarak kaybedenin sırtına biner (Kurt, 1993: 104).

Abudamya Oyunu

Abudamya oyunu en az dört,en fazla 15-20 kişi kişiyle oynanır.Oyuna ebeyi belirlemekle başlanır.Ebeyi belirlemek için adım sayılır kimin ayağı boşa kalırsa o kaybeder.Herkes adımlaştıktan sonra en sona kalan ebe olur,

Ebe elini dizkapaklarına koyarak belini eğer diğer kişiler ebenin üzerinden atlarlar.Atlarlarken şu tekerlemeyi söylerler: “Abudamya, osmanya, üçtür fındık kırması, dörttür ceviz satması,beştir arkadaşımın kulağını şıkırdatması (ebenin kulağını tutar ve sallar), altıdır atlamak, yedidir rafta fincan,sekizdir dirsek dürtmesi (atlarken ebenin sırtına dirseğini koyarak atlar), dokuzdur tokmak vurması (atlarken ebenin sırtına hafiften yumrukla vurur), ondur durak, onbir kazan, küçük kazan,ortanca kazan, büyük kazan, dikili taş, onüçüm dizilmeç, birtop kendir, vur da yerin dibine indir (ebeye hafiften yurulur).”Bu tekerleme söylenerek oyuna katılan herkes atlar.

Ebenin kurtulma şansı şu kurallarıbozmaya bağlıdır.Kişilerden biri altıdır atlamakta ebenin bir yerine dokunursa o ebe olur ebe kurtulur.Sekizdir seksekte birinci atlayan diğer atlayanları tek ayak üstünde dolaştırır,eğer birisi diğer ayağını da yere basarsa ebe olur.Ondur durakta ise atlayan ebeden önce kamera döndermek bende derse ebeyi istediği yöne çevirebilir.Birinci kişi atlar hiç kırpırdaman atladığı yerde durur,ötekiler de atlarlar onlar da kırpırdamadan dururlar,atlayanların diğer atlayan arkadaşlarına değmemeleri lazım degen ebe olur.Birbirlerine değmemek için kamera döndermek bende diyenler ebeyi istedikleri yöne döndererek atlarlar,eğer değerlerse ebe olurlar.Küçük, ortanca, büyük kazanlarda ebenin hiçbir yerine değmemek gerekir, degen ebe olur.Dikili taşta ise ebe sadece boynunu eğer

bu yükseklikte atlayamayan ebe olur. Atlayanlar ebenin yanına eğilerek dizilirler onların üzerinden atlayamayan kişi ebe olur. Abudamya diyerek oyuna tekrar baştan başlanır ve oyun böyle devam eder gider (Kurt, 1993: 105).

Mınavara Oyunu

Oyun iki grup halinde oynanır, gruplar oyuna kurayla başlar kurayı kazanan grup saklanır, diğer guruptan bir kişi yanında saklanan guruptan haberci kalan kişiyle aramaya çıkar diğer grup arkadaşlara, kale tabir edilen oyunun başlama yerinde kalırlar, kalede kalan guruptan aramaya çıkan şahıs yanma saklanan grubun adamını alarak dolaşmayabaşlar. Yanındaki saklanan tarafın adamı devmlı gittikleri yeri bağırarak saklanmış olan eşlerine duyurur: “Eşlerim falanca yere geldik, eşlerim filanca yere geldik.” diyerek onları uyarır. Arayıcı çokusta ve iyi koşucu olursa çığırkanı çabucak yorar ve sık sık iz kaybederek onları yakalar, yakalamazsa saklanan grup çığırkanın sesine uyararak yön değiştirip kaledeki bekleyen diğer gruba arayıcıya görünmeden baskın yapar ve dayak atar, arayıcı görmezse dayağı kısa keser ve tekrar saklanır yoksa yakalanır, arayıcı saklananları görür görmez «çıldır» der ve bu sefer öbürleri saklanmaya hak kazanır. Dayak faslı yumrukla kalın kısımlara yapılır, dayak yiyenler buna müdahale edemezler (Elbistan Yıllığı, 1973:96).

Kemik Gitti Takır Tukur Oyunu

Yine oyun iki grup halinde oynanır, bir ebe seçilir. Gruplar gözlerini kapatır. Ebe bir hayvan kemiğini grupların tahmin edemeyeceği bir tarafa atar. Ve arkasından “Kemik gitti takır tukur.” der. Gruplar kemiği aramağa başlarlar, hangi guruptan bir kişi bulursa kendi grup arkadaşlarını gizlice haberdar etmeğe ve diğer gurubu daha uzaklara sevk etmeye çalışır. Eğer kemiğin bir grup tarafından bulunduğunu diğer grup hissederse ebenin olduğu, yani oyunun başladığı yere kaçar. Eğer farkına varmazsa diğer grup elemanları bunların yanma sinsice, kemik aramışcasına yaklaşır ve birer kişiyi kendi tutum alanına alınca içlerinden biri kendi gurubunun adına kemiği bulduklarını ilan eden ani bir bağırtıyla işaret verir ve hemen birer kişiyi yakalayıp ebenin ol duğu yere kadar sırtına binerler. Oyun böylece devam eder. Bilhassa bu oyun gece oynanır (Elbistan Yıllığı, 1973:96).

Deldele Çeliği (Gmifi)

Oyuncular iki gruba ayrılırlar.Yere bir çukur açılır, çelik çukur üzerine bırakılır.Oynayan kişi,çomağı çeliğin altındaki çukura sokar şiddetle ileriye fırlatır. Karşı taraf çeliği düştüğü yerden alara kale tabir edilen çukur yerdeki çomağa isabet ettirmeğe çalışır.Çelik isabet ederse o oyuncu oyundan çıkar yerine gurubundan başkası geçer.Çelik isabet etmezse çomakla çeliğin sivri uçlarına üç defa vurup havalandıktan sonra çomakla ileriye atar,çeliğe ilk vurduğu yerden çeliğin gittiği yere kadar sayı birimi olarak şu tekerlemeyle çomak boyunu ölçer.Her tekerleme bitişi bir sayı kaydeder:“Gmifi gındanifi - Hamedük - bize sağlık - Yaz - güz - bir maya.” Oyun böylece devam eder (Elbistan Yıllığı, 1973:96).

Sayı Oyunu

Kış mevsiminin yarı olduğu günün gecesi,gurup,gurup gençler kapı kapı dolanarak,kışı yarılacaklarını şu tekerlemeyle çevreye duyururlar ve karşılığında erzak toplarlar:“Sayı sayı sarkıttı,sayı bizi korkuttu,verene bir oğlan vermeyene bir kel kız.”

Yukarıda örnekler verdiğimiz guruplar halinde oynanan oyunlardan önce,gurup başları tarafından bir eş seçimi yapılır.Bu eş seçimi için de çeşitli tekerlemeler söylenir. Örnek:

“İba,
Ko ba
Kodum sa
Eşkere
Al ba’andığını
İdim sa”

Not:“ba”ve “sa” şeklinde geçen kelimeler,bana ve sana anlamında, “Eşkere.”apaçık anlamındadır, “ba’andığını” ise beğendiğini anlamındadır (Elbistan Yıllığı, 1973:96).

4.1.6.1. Bölüm Değerlendirmesi

Oyunlar çocukların hayal dünyasının yansıtılmasında ve kişiliğinin gelişip sosyalleşmesi açısından önemlidir. Elbistan yöresinde eskiden beri farklı oyunların oynandığı görülmektedir. Oyunlarda çocuklar grup üyesi olmayı, iş birliği yapmayı öğrenerek davranışlarının şekillenmesinde önemli bir altyapı oluşturmaktadırlar.

Oyun oynayan çocukların daha girişken, sosyal, ifade güzü yüksek bireyler olduğu görülmektedir. Çocuk oyunları çocuğun fiziksel, ruhsal ve bedensel gelişiminde önemli bir yere sahiptir. Yörede oyuna başlamadan önce eş seçimi ve ebe seçimi yapılmaktadır.

Bu seçimleri yaparken belirli kalıp sözler ve hareketler kullanılmaktadır. Oyunlarda eş seçerken en çok kullanılan tekerleme şudur:

“Portakalı soydum
Başucuma koydum
Ben bir yalan uydurdum
Duma duma dum
Kırmızı mum
Dolapta pekmez
Yala yala bitmez
Ayşecik cik cik cik
Fatmacık cik cik cik
Sen bu oyundan çık.”

Oyuna ilk kimin başlayacağına karar verebilmek için gruptan iki kişi karşılıklı olarak adımlaşırlar. Adımlaşırken şöyle söylenir:

“Aldım verdim
Ben seni yendim
Alamadım veremedim
Ben seni yenemedim.”

Her toplum âdet, gelenek ve göreneklerine göre oyunlarını yaratmıştır. Eskiden beri var olan oyun toplumsal yapının önemli yapı taşlarındandır. Oyun sadece çocuklara özgü değildir. Yörede bazı oyunlar artık oynanmamaktadır. Teknolojinin gelişmesine bağlı olarak sokak oyunları yerini elektronik oyunlara bırakmıştır. Kentleşmeyle birlikte çocuklar sokaktan evlere hapsediği için oyunları oynayanların oranı eskiye nazaran çok azalmıştır. Oyun geleneğine genellikle kırsal kesimde daha çok rastlanılmaktadır. Çocuklar en çok saklambaç, mendil kapmaca gibi oyunları oynamaktadırlar. Büyüklerin de hoş vakit geçirme amacıyla oynadıkları oyunlar vardır. Yörede büyüklerin en çok oynadığı oyun yüzük oyunudur.

4.2. HALK EDEBİYATI

4.2.1. Anonim Halk Edebiyatı Manzum Ürünleri

4.2.1.1. Ninni

Bebekleri uyuturken ya da severken duygu, düşünce, hayal, inanç, sevinç ve istekleri içeren çoğunlukla dörtlüklerle söylenen manzum sözlere ninni denilmektedir. Ninniler hep toplumda eskiden beri görülen ve müzik değeri taşıyan sözlü kültür ürünleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Türk ninnileri diğer milletlerin ninnilerine göre sayı ve çeşitlilik yönünden önemli bir yer edinmiştir. Ninni ya da nenni olarak halk arasında söylenilegelen klişe sözlerin de eklendiği bir tür olarak karşımıza çıkmaktadır. Ninni sözü, Divanü Lügati't-Türk'te "balu balu" sözüyle karşılanmış ve bu kelimeye: "Kadınlar beşikte çocuk uyutmak için söylerler." şeklinde verilmiştir (Kaya, 2014: 619).

Çocuklar emzirildikten sonra anneler tarafından sallanıp uyutulmaya çalışılırken belli bir ezgiyle söylenen bestekârları anneler olan anonim ürünlerdir. Ezgili ve kafiyeli olması açısından sanatsal bir değer taşımaktadır. Ninnilerin çocuğun gelişmesindeki rolü büyüktür. Ninniler, bir bakıma annelerin çocuklarını uyutmaktan başka, ruhî yönden boşalıp teselli bulmalarını sağlar (Yardımcı, 1998: 1-3).

Annelerin çoğunlukla bebeklerini uyuturken ya da emzirirken söyledikleri ezgili ve ahenkli sözlerdir. Batı Türkçesinde "nenni çalmak, ninni söylemek ve uyku getirmek" deyimleri karşımıza çıkmaktadır. Ninniye farklı kültürlerde farklı isimlerin verildiği görülmektedir. Ninniye Kaşgarlı Mahmut "balu- balu", Azeri Türkleri "laylay", Kerküklüler "leyley", Türkmenler, "hudi: Allah de" Özbekler, "elle", Kazanlılar ise "bişik cırı: beşik türküsü" adını vermektedirler. Farklı isimlerle

karşımıza çıksa da işlevi aynıdır. Ninnilerin ilk söyleyenlerine çoğunlukla ulaşamadığımız için anonim karakterli olarak değerlendirmekteyiz. Ninniye çoğunlukla ninnileri, anneden sonra, büyükanne, hala, teyze, abla gibi ailenin diğer şahısları çocukları uyutmak ya da sakinleştirmek amacıyla söylemektedirler.

Ninniler hece ölçüsü ve sade bir dille söylenilmektedir. Ezgili sözler dilek, temenni, gelecekle ilgili planları içeren sözler olarak karşımıza çıkmaktadır. Umumiyetle dört mısralık bir bütün teşkil eden ninnilerin sonu bir bakıma nakarat gösteren “ninni yavrum ninni”, “uyusun da büyüsün ninni, “e, e, e, ey” vb. sözlerle biter. Çoğunlukla kadınlar tarafından söylenen ninnileri erkekler nadiren de olsa söylemektedir (Elçin, 2004: 271).

Sakinleştirici, gevşetici ve uyku getirici olan en önemlisi ise ezgili olan ninniler hazır şiir örneklerinden ya da doğaçlama yoluyla söylenilmektedir. Ninnilerde, kadınların kendilerini ve çocuklarını üzen durumlardan da serzenişte bulduklarına rastlanmaktadır. Övgü niteliğindeki ninniler “alkış”lara yaklaşmaktadır (Oğuz, 2012: 247-248).

Erman Artun ninnileri şöyle sınıflandırmıştır:

Ele alınan konularına göre ninniler:

- Dinî-kutsal nitelikli ninniler
- Efsane, ağıt türünden ninniler
- Dilek ve temenni ninnileri
- Sevgi ve ilgi anlatan ninniler
- Övgü ve yergi nitelikli ninniler
- Şikâyet ve üzüntü anlatan ninniler
- Ayrılık ve gurbet anlatan ninniler
- Vaat ninnileri
- Tehdit ve korkutma ninnileri
- Ninni olarak söylenen tekerlemeler (Artun, 2000: 2).

Uygulamalar

- Yöredeki ninniler en çok sevgi, övgü için söylenir (K1, K3, K17, K39).
- Ninnileri annemizden, ninelerimizden öğrendik. Çocukları uyuturken ya da avutmak amacıyla söyleriz (K39).

EN-1

Nenni de yavrum nenni
 Baban gelir Şimdi Şam'dan
 Nenni de yavrum nenni (K3).

EN-2

Ninni desen dağlar uyur
 Dađlarda laleler bűyűr
 Benim oğlum Şimdi uyur
 Ninni yavrum ninni
 Erenlerin kılıcı
 Arşa çıkar bir ucu
 Her derdin ilacı
 La ilahe illallah
 Allah derim ağlarım
 Allaha belim bağlarım
 Her daim sűylerim
 La ilahe illallah (K1).

EN-3

Hop bala yavrum hopbası
 Et getirsin babası
 Kűfte etsin anası
 Yavrum yesin bűyűsűn

Bűyűsűn de yűrűsűn
 MıŐıl mıŐıl uyusun
 Hop bala yavrum hop bala
 Kızlar gider dűrtnala

Őimdi kızı űpmesi
 Bir dilim portakala
 Bűyűsűnde yűrűsűn
 MıŐıl mıŐıl uyusun (K17).

EN-4

Hay ninni ederim seni
 Gűmlekcek koydun beni
 Şimdi ninen gelirse

Hem seni döver hem beni

Uyu yavrum ninni ninni
 Büyü yavrum ninni ninni
 Benim yavrum bir idi
 Gömlekçiği kir idi

Elime aldım yumaya
 Akan sular kurudu.
 Uyu yavrum ninni ninni
 Büyü yavrum ninni ninni (K17).

EN-5

Kızıma da kızıma
 Ağ inciler düzüne
 Kürklü kürklü ağalar
 Dünür gelsin kızıma

Ninni kızım ee olsun
 Alın yazın ağ olsun
 Kızım kızım kız kişi
 Alsın gitsin bin kişi

Can yoldaşın sağ olsun
 Sarsın yatsın bir kişi
 Ninni kızım ee olsun
 Alın yazın ağ olsun

Kızım gitme uzağa
 Düşürürler tuzağa
 Kurban olsun kızıma
 Atmış paşa yüz ağa
 Ninni kızım ee olsun
 Alın yazın ağ olsun (K17).

EN-6

Dandini dandini dastana
 Danalar girmiş bostana
 Kov bostancı danayı
 Yemesin lahanayı eee. (K39).

EN-7

Uyusundu büyüün ninni
Tıpış tıpış yürüsün ninni. (K39)

EN-8

Dandini dandini danalı bebek
Uyusunda büyüün kınalı bebek (K39).

EN-9

Ninni çalsam dağlar uyur
Dağlarda laleler büyür
Benim yavrum şimdi uyur
Ninni yavrum, ninni ninni
Ninni ninni nestesi
Gülü reyhan destesi
Sevmeyen de olsun döşek hastası
Beşiğimin altı bakır
Ben sallarım takır takır
Yavrum büyür Kur'an okur
Ninni yavrum ninni ninni (K39).

EN-10

Ninni ninni bebek ninni
Irafa kodum tabağı
Üstüne koydum kapağı
Ne kadar pahalı verdin
Bir el kadar ağ bebeği

Bebeğin beşiği Çam dan
Yuvarlandı düştü damdan
Babası askere gitti
Kağıdı geliyor Şamdan

Ninni desem dağlar uyur
Dağlarda laleler büyür
Benim yusufum şimdi uyur
Ninni ninni Yusuf ninni (K49).

EN-11

Berçenekten yaya geldim
 Amman doktor bak bebeğe
 Ben bebeği elden aldım,
 Yandım doktor bak bebeğe

Nenni nenni nenni bebek neeen
 Nenni nenni nenni yavrum neeen

Yıkıp yuvam kara yasta
 Yayvarırım eşe dosta
 Annesi bebekten hasta
 Aman doktor bak bebeğe
 Yandım doktor bak bebeğe

Nenni nenni nenni bebek neeen
 Nenni nenni nenni yavrum neeen

Mekânım dumanlı tandır
 Bebek ama bir insandır
 Muhsuni Şerif çobandır
 Aman doktor bak bebeğe
 Canım doktor bak bebeğe

Bebek ama bir insandır
 Muhsuni şerif çobandır
 Aman doktor bak bebeğe
 Gülüm doktor bak bebeğe

Nenni nenni nenni yavrum neeen
 Nenni nenni nenni bebek neeen (K55).

EN-12

Bebeğin beşiği çamdan:
 Bebeğin beşiği çamdan
 Yuvarlandı düştü damdan
 Bey babası gelir şamdan

Nenni nenni nenni nenni nenni neeen
 Bey babası gelir şamdan
 Nenni nenni nenni nenni
 Nenni yavrum neeen (K55).

EN-13

Yuvada yavru kuş ninni
 Erkenden uyusun ninni
 Yum sende güzel gözlerini ninni
 Gül yüzlü yavrum ninni (K97).

EN-14

Huu hu hu Allah
 Sen uykular ver Allah
 Yavrum uyur inşaallah
 Uyusun da büyüsün maaşallah

Hu hu hu'su var
 Yavrumun uykusu var
 Uyusun da büyüsün ninni
 Tıpış tıpış yürüsün ninni

Ninni de bebek ninni
 Uyku bürüsün gözlerini
 Annen ninni söyledikçe
 Allah büyütsün seni ninni

Balkona kurdum salıncak
 Eline de verdim oyuncak
 Uyumadı yumrucak
 Ninni yavrum ninni (Kurt, 1993: 94-95).

EN-15

Nen çalarım beşiğine
 Gül döşerim eşiğine
 Nenni benim güzel kuzum
 Ömür versin keşiğine

Nenni desem uyurm'ola
 Uğrelesem büyürm'ola
 Nenni benim küçük kuzum
 Nenni çalsam yürürm'ola

Hiç uğrelememiş ellerim
 Nenni söyler hep dillerim
 Nenni benim güzel kuzum
 Felek vurmuş kırmış belim (Kurt, 1993: 95).

EN-16

Aydede indi yanına durdu
 Ay nurdan cemalini gördü
 Çoktur ümmetinin derdi
 Nenni Muhammed'im neni

Uyu can Ahmed'im uyu
 Rıdvan göbeğini kesti
 Sensin cümle âlemin dostu
 Halime'de süt annesi

Nenni Muhammed'im nenni
 Uyu can Ahmed'im uyu
 Annesi Amine uyuttu
 Nenni çalarak büyüttü

Onlar da murada erişti
 Nenni Muhammed'im nenni
 Uyu can Ahmed'im uyu (Kurt, 1993: 95)

Değerlendirme

Elbistan yöresinde çocuklar sevilirken ya da çoğunlukla uyutulurken ezgili bir şekilde ninniler söylenilmektedir. Annelerin bebeklerine dualarını, özlemlerini dile getirmektedir. Ninniler günümüzde hâlâ söylenilmeye devam etmektedir.

3.2.1.2. Tekerlemeler

Pertev Naili Boratav tekerleme türünün tanımını yapmanın güç olduğunu ve daha çok çocuk geleneğinde karşımıza çıktığından bahsetmiştir. Tekerleme daha çok çocuk geleneklerinde karşımıza çıkan eğlence ve keyif için yapılan söz oyunlarıdır. Belirli bir düzene uydurulmuş, birbirine bağlanmış, bir şiir düzenine uydurulmuş,

birbirini tutmaz birtakım hayallerle düşüncelerin sıralanmasından meydana gelmiştir (Boratav, 2015: 155).

Doğan Kaya tekerlemeleri müstakil yapılar olarak değerlendirmiştir. Tekerlemelerin diğer ürünlerden farkına değinmiştir. Ve tekerlemelerin diğer türlerle bağlantısına yer vermiştir İnsanlar fikirlerini, hayâllerini, tuhaflık, zıtlık benzetme, güldürü, kısa tanım ya da çağrışımlar yoluyla ezgili basmakalıp sözlere tekerleme denilmektedir. Tekerlemeler anonim halk şiiri içinde önemli bir yere sahiptir. Genellikle bağımsız olan bu tür masal, halk hikâyesi, Karagöz ve orta oyunu içinde de kendisine yer bulmuştur. (Kaya, 2014: 761-762).

Pertev Naili Boratav tekerlemelerin biçimsel özellikleriyle ilgili olarak şunları belirtmiştir:

- *Anlatı biçimindeki masal tekerlemeleri genellikle nesir dilindedir. Bunların içlerine şiir dil ve üslûbunun öğelerinden bir şeyler katıldığı olmaktadır.*
- *Oyun tekerlemelerinin çoğunluğu nazım parçalarından meydana gelmiştir.*
- *Nazım biçimi oldukça düzenli olan tekerlemelerde ağır basan 7 heceli ölçüdür. Ama başka ölçüler de kullanılmaktadır. Sayışmacalarda ağır basan 4+4 ya da 4+3 duraklamalı ölçülerdir.*
- *Bütün oyun tekerlemelerinde hece sayıları değil, hareketlerin belirli bir düzene uygun olmasıdır.*
- *Sürekli olarak bir tek uyak düzeninde ve bir tek nazım ölçüsünde tekerlemelere çok seyrek rastlanmaktadır (Boratav, 2015: 160-163).*

Tekerlemelerle ilgili farklı bilim adamları farklı tanımlamalar yapmışlardır. Şükrü Elçin, dinleyicinin veya seyirci topluluğunun dikkatini toplamak için tiyatrodaki gonga benzeyen ihtiyaçtan doğduğunu ve tekerleme sözünün yuvarlak bir şeyi hareket ettirip yürütmek manasına geldiğini ifade etmiştir (Elçin, 2004: 589-599).

Mehmet Naci Önal tekerlemeleri aşıklar, meddahlar, çocuklar ve geleneksel halk tiyatrosu içinde kullanılan söz kalıpları olarak tanımlamıştır. Tekerlemeleri ses ritmi olarak şiirin bir parçası olarak değerlendirmiştir. Tekerlemeler anlamlı ya da anlamsız kelimelerden oluşmaktadır. Çocuklar tarafından yeniden oluşturulabilen bir tür olduğu vurgusunu yapmıştır. Tekerlemeler çoğunlukla oyunlarda çocuklar tarafından ebe seçimi için yapılmaktadır. Bu türün çocuklara öğrenmeyi öğrettiği düşüncesinde olduğunu belirtmiştir (Önal, 2002: 133-149).

1. Oyun Tekerlemeleri

ET-1

Elim elim öpelek (epelek)
 Elden çıkan topalak
 Topalağın yarısı
 Bit-birenin karısı,
 İne getir,iplik getir
 Çek şunu,çıkart şunu
 [Çocukluğumuzda,köyümüz olan çiçekte “Bit-birenin garısı”ndan sonrası şu şekilde idi:]
 Garı nereye gidiyon
 Elembâ'ye (Elembey'e) gidiyom
 Elembâ'de neyin var
 At oynadan oolum var
 İnci dizen gızım var
 İne getir,iplik getir
 Çek şunu,çıkart şunu (K41, K42)

ET-2

Elim elim ibrişim
 Elimden çıktı kuşum
 Kuşum nereye gidiyon
 Alacadağ'a gidiyom
 Alacadağ'da neyin var
 At oynatan oğlum var
 İnci dişli kızım var (K41)

ET-3

Balkona bak,balkona bak
 Balkondaki kızlara bak
 Saçları sarı sarı
 Gözleri mavi mavi
 Alaman kızları,Alaman kızları. (K41)

ET-4

Şişko palata (patata) (patates)
 Akşama zalata (salata)
 Zala (ta)nın yarısı

Kaymakamın (ya da eniştemin) karısı (K41, K42)

ET-5

Bir,iki,üç,dört,beş,altı
Atatürk'ün hayatı (K41)

ET-6

Bahçede kazlar
Yumurtlamazlar
Şimdiki kızlar
Söz anlamazlar
Doktor gelir tık tık
Elinde ıbrık
Biz bu ilaçlardan bıktık (K41)

ET-7

İp kimden tutulacaktır
Sararıp solacaktır
Gül gibi kokacaktır (K41)

ET-8

Aspirin yuttum
Doktora gittim
Dersi unuttum
Hapşû (K41)

ET-9

Bir iki,dombil tilki
Camiye vardım,cami kitli (kilitli)
Şu kızın başı bitli
Ömer'in (ya da oyunda bulunan birinin ismi)aklı gitti (K41)

ET-10

Ô,mô,Karadô
Sime sime simedô
Bir bendô bir bendô
Lapatike,lapatike

Vâ-vî-vô
Vâ-vî-vô (K41)

ET-11

Ô,mô,rizon,keperizon
Cin kızların hepsi de bonbon
Sarı limon,saksıya kon (K41)

ET-12

İnci minci
Kim birinci
Leblebici,üzümcü (K41).

2. Sayışmaca Tekerlemeleri

ET-13

O piti piti karamela sepeti
Terazi lastik jimnastik
Biz size geldik bitlendik
Hamama gittik temizlendik
Dik dik dik jimnastik (K42)

ET-14

Bir iki tombul tilki
Şu kızın başı bitli
Li li li sidikli Ayşe
Dolapta pekmez
Yala yala bitmez
Ayşecik cik cik cik
Fatmacık cık cık cık
Sen bu oyundan çık (K42)

ET-15

Altın bilezik kaşı
Senin baban subaşı
Benim babam beybaşı
Beybaşının kızları
Öptüm ela gözünü
Öpe öpe küçülttüm
Şu çalıya kısırdım

O çalı benim olsa
 Gül bülü donum olsa
 Ali kardeşim olsa
 Veli yoldaşım olsa
 Ali oduna gitse
 Gamga parmağına batsa
 Gam kader kamıştır
 On parmağı gümüştür (K41)

ET-16

Çantamı taktım koluma
 Çıktım asfalt yoluna
 Subay da yolunu beklerken
 Çöpçü de girdi koluma
 Ayağım toz atar
 Çöpçü bana göz atar
 Gözün kör olsun çöpçü
 El alem bize bakar (K42)

ET-17

Portakalı soydum
 Başucuma koydum
 Ben bir yalan uydurdum
 Duma duma dum
 Kırmızı mum
 Dolapta pekmez
 Yala yala bitmez
 Ayşecik cik cik
 Fatmacık cık cık
 Sen bu oyundan çık (K42)

ET-18

İsveç, Norveç, Danimarka
 Belçika, Belçika, Hollanda
 Türkiye'nin başkenti Ankara
 Ankara kızlar lisesi
 Kudurmuş talebesi
 Si sis si oooooo pepsi (K42)

ET-19

Acıktıysan acık yere
 Derelerde böcük ye
 Doymadıysan kaynananın
 G.tünüye (K42)

ET-20

Yal satarım bal satarım
 Ustam ölmüş ben satarım
 Ustam sarı ben sarı
 Zambak zumbak dön arkana iyi bak (K42)

ET-21

Eveleme develeme
 Deve kuşu kovalama
 Çengi çember
 Misk-i amber
 Ne zaman geldin
 Yazın geldim.
 Kız saçların kıvırcık
 Sen bu oyundan çık (K42)

ET-22

Komşu komşu
 Hu hu
 Oğlun geldi mi
 Geldi
 Ne getirdi
 İncik boncuk
 Kime kime
 Sana bana
 Başka kime
 Kara kediye
 Kara kedi nerde
 Ağaca çıktı
 Ağaç nerde
 Balta kesti
 Balta nerde
 Suya düştü.
 Su nerde
 İnek içti

İnek nerde
 Dağa kaçtı
 Dağ nerde
 Yandı bitti
 Kül oldu (K42)

Değerlendirme

Yöreden derlenen tekerlemeler dördlük ve manzum biçimindedir. Soru biçiminde tekerlemelere rastlanılmaktadır. Tekerlemeleri hayal gücünün gelişmesi ve Türkçe'yi daha iyi öğrenme açısından önemli bir yere sahiptir. Oyunda söylenen tekerlemeler çocuğun oyuna daha iyi uyum sağlamasını kolaylaştırmaktadır. Eskisi kadar çok tekerlemenin yörede fazla söylenilmediğidikkati çekmektedir.

4.2.1.3. Mani

Anonim halk şiirinin en yaygın türü manidir. Genellikle yedili hece ölçüsüyle söylenilmekte ve (aaxa) şeklinde söylenilmektedir. Bu uyak düzeni maniyi diğer türlerden ayırmaktadır. Manide anlam ağırlığı 3.ve 4. dizelerdedir. Ana düşünce son iki dizede dile getirilmektedir. İlk iki dize süs mahiyetindedir. İlk bölüm genellikle hazırlık mahiyetindedir ve maniciye asıl dizeyi söylemek için zaman kazandırır. Mani dizelerinin uyumlu olmamasının nedeni irticalen söylenmiş olmasına bağlanabilir. Mani yoğun bir anlatıma sahip bir tür olarak karşımıza çıkmaktadır. Duygu ve düşünceler bu türde kısa, öz ve yoğun bir niteliğe sahiptir. Maniler olaylar ya da kişilerle ilişkilidir. Mani türlerinden bahsedecek olursak: Niyet, fal mânileri, sevda manileri, iş mânileri, bekçi ve davulcu manileri, İstanbul'da bazı sokak satıcılarının mânileri, İstanbul Meydan Kahvelerinin cinaslı mânileri, Doğu Anadolu'da hikâye mânileri, mektup mânileri olarak türlere ayrılmaktadır (Boratav, 2015: 191-199).

Hayata dair aşk, gurbet, özlem, kıskançlık, tabiat gibi kavramların yer tuttuğu bu türde ilk iki mısra doldurma özelliği taşır. Asıl anlatılmak istenen son iki dizede yer almaktadır. 7'li ya da 8'li hece ölçüsüyle yazılmaktadır. Dört mısranın da bir duyguyu nadir olarak işlediği görülmektedir. (abcd), (a, a, a, b) şeklindeki manilere düz mani denilmektedir. Kesik mani ya da diğer bir adıyla cinaslı mani ses, tekerleme, mana ve cinas hususiyeti gösteren maniler eksik mısrayla başlamaktadır.

Azerbaycan’da bu tür manilere bayati, Doğu Anadolu bölgesinde ve Irak Türklerinde hoyrat adı verilmektedir. Bu tür aşıklar tarafından bestesiz ya da özel makamlarla söylenildiğine de rastlanılmaktadır (Elçin, 2004: 281-290).

Az sözle çok anlamın ifade edildiği,sevda konusu ağırlıkta olmak üzere hemen her konuda söylenmiş,7 heceli,müstakil dörtlükten oluşan anonim şiiirdir.Mani sözü Anadolu’da ve bazı Türk boylarında farklı şekilde telaffuz edilmektedir.Azerbaycan’ın muhtelif yörelerinde bayatı,mani,meni,mahnı, mahna; Irak Türkleri hoyrat,horyat,koyrat; Türkmenler rubayı, rubağı; Kırım Türkleri çing,çinik,çinig; Kırgızlar tört sap; Kazaklar aytıspa gibi isimler mani türü için kullanılmaktadır (Kaya, 2014: 511).

Anonim halk şiirin en çok yayılan türüdür. Maninin birinci, ikinci ve dördüncü dizesi birbiriyle uyaklı üçüncü dize ise bağımsızdır. Halk şiirinde karşılıklı olarak söylenen manilere deyiş adı verilmektedir. Genellikle ilk iki dize soru cevap şeklindedir. Genellikle 7’li olmasına rağmen 4, 5, 8, 10, 11, 14’lü hece ölçüsüne dayanan maniler de vardır. Genellikle anonim olmasına rağmen bazı şairlerinin de mahlaslarını kullanarak mani yazdıklarına da rastlamaktayız (Gözyaydın, 1989: 3-10).

Manilerin içerikleri-sözleri- pek seyrek hallerde onların kullanılmasını gerektiren olaylar ya da kişilerle ilişkilidir.Pertev Naili Boratav manileri on grupta toplamıştır:

- Niyet manileri:Hıdırellez’de veya başka bahar bayramlarında ya da kış geceleri yapılan toplantılarda söylenen manilerdir.
- Sevda manileri:Oğlanlarla kızların karşılıklı olarak söyledikleri manilerdir.
- İş manileri:Köylülerin kışlık erzak hazırlıkları sırasında imeceyle çalışırken söyledikleri manilerdir.
- Saticıların söyledikleri maniler:Mısır-buğday,keten helvası,macun gibi şeyler satarken mahalle halkının dikkatini çekmeye çalışmak için söylenen manilerdir.
- Mektup manileri:Askerlik,mahpusluk,çalışma gibi gurbet kelimesinin kapsadığı durumlarda mektuplarda yazılan manilerdir.
- Doğu Anadolu’da hikâye manileri:Anlatı geleneğinde hikâyelerdeki türkülerin bentleri arasına sıkıştırılan manilerdir (Boratav, 2015: 196-197).

a) Sevda Manileri

EM-1

Kara poşu boyamadım

Ben çobana doyamadım
Her kuşlar da yuva yaptı
Kuşlar kadar olamadım (K38)

EM-2

Mendilim turalıdır
Sevdiğim buralıdır
Gelme geçme kapıdan
Yüreğim yaralıdır (Elbistan Yıllığı, 1993:81)

EM-3

Çıktığım çınar m'ola
Dibinde pınar m'ola
Bir öpsem bir ısırsam
Dişlerim donar m'ola (K47)

EM-4

Poşusu yana değer
Kılıcı gara değer
Şu dürzü dölü
Beni sevdikçe cana değer (K85)

EM-5

Kurban olam İstanbul'un eline
Kız kurban olan saçlarınıninteline
Kız görümcesini almış yanına
Necip sana kurban niye söylemedin (K38)

EM-6

Şu giden de yayla yolu
Ne kar yağar ne dolu
Üstüme de gölge düşmüş
Ben de sandım yarın kolu (K38)

EM-7

Yüksek dutun dalları
Sıva beyaz kolları
Gece gelme gündüz gel
Bekliyorum yolları (K38)

EM-8

Dutun dalı kırıldı
 Dibinde su duruldu
 Senin gibi gözele
 Neçe canlar vuruldu (K38)

EM-9

Sarı kurdelem sarı
 Dağlara saldım yâri
 Dağlar kurbanın olam
 Tez gönder nazlı yâri (K11)

EM-10

Elmayı nazik soydum
 Yarin ağzına koydum
 Abim afiyet olsun
 Sen yedikçe ben doydum (K104)

EM-11

Dutun dalı değılem
 Yel vurdukça eğilem
 Eğil eğil öpeyim
 Ben buralı değılem (K104)

EM-12

El etiyor el etiyor
 Zülfü gelin el etiyor
 Yürüdükçe melikleri
 Arkada gel gel ediyor (K104)

EM-13

Yaylaya yukarı gider yolumuz
 Yıkılsın da verem kalsın elimiz
 İkimiz de bir araya gelince
 Bülbül gibi figan eder dilimiz (K104)

EM-14

Hele bakın terimize
 Taylak olsun yerimize

Oğlu var evde gelini yok
Filikkurban yârimize (K104)

EM-15

Leblebi koydum tasa
Üstünü basa basa
Her yerini beğendim
Azıcık boyu kısa (K101)

EM-16

Tabakam düştü buza
Şavkı vurdu yıldıza
Yenileyin gönlüm düştü
Mahallede bir kıza. (K101)

EM-17

Ay doğar aşmak ister
Dağı dolaşmak ister
Şu benim cahil gönlüm
Yâre kavuşmak ister (Kurt, 1993: 94)

EM-18

Irafa fincan koydum
İçine mercan koydum
Yâr gel iyor deyince
Yoluna bir can koydum (Kurt, 1993: 94)

EM-19

Tabaklarda hurmayım
Yeşil başlı turnayım
Senden başka seversem
Gençliğime doymayım (Kurt, 1993: 94)

EM-20

Dağlar duman oldu gel
Gönlüm güman oldu gel

Aylara vade verdim
Yılım tamam oldu gel (Kurt, 1993: 94)

EM-21

Kar yağar kürek ister
Eski dam direk ister
Yeniden yâr sevmeye
Demirden yürek ister (Kurt, 1993:94)

b) Asker Manileri

EM-22

Birof çektim belim kırıldı
Askerin taburu nere derildi
Bırakın gelsin benim kardeşim
Her tarafım bir yanımda kırıldı (K38)

EM-23

Yüce dağ başından atılamadım
Terazim kırıldı tartılamadım
Kahırlı kahırlı söyleme asker
Babayın elinden kurtulamadım (K38)

EM-24

Ben askere giderken
Ayağıma battı diken
Hele de diken neyse
Şu gelin boynumu büken (K104)

EM-25

Yine mi gidem askere
Gitmem askere askere
Devlet gözün kör ola
Vermiyor bana teskere (K104)

c) Gurbet Manileri

EM-26

Iraftaki siniler
İnil inil iniler

Yâri gurbette olanın
Sağ kulağı çınılar (Kurt,1993:94)

d) Mektup Manisi

EM-27

Haydi mektup uğurlar olsun
Dağlar taşlar hep yolun olsun
Seni sahibine vermeyenin
İki gözü kör olsun (K38)

e) Ölüm Manileri

EM-28

Şu dünyaya niye geldim
Bilemedim bilemedim
Geldi geçti cahil ömrüm
Bilemedim bilemedim (K104).

f) Övgü Manileri

EM-29

İğne soktum söğüde
Yağ gelmez yöğüde
Can gurban canım gurban
Benim oğlum yiğide (K85)

g) Sitem Manileri

EM-30

Almayı yüke koydum
Ağzımı diye koydum
Şu deysun gızı beni
Oğlumdan geri koydu (K104)

EM-31

Kırıldı da kolum kalkmaz
Felek de yüzüme bakmaz
Eller düğün bayram eder
Benim yasım hiç kalkmaz (K104).

EM-32

Ne olduğunu bilemedim
 Çok ağladım gúlemedim
 Felek bana bir saz vermiş
 Çalmasını bilemedim (K104)

EM-41

Ak taşı kaldırdılar
 Yılanı öldürdüler
 Pancar pezik değil mi
 Ceyrezik değil mi?

EM-33

Atladım geçtim dereyi
 Oturdum saydım parayı
 Anam beni ısmarlamış
 İğne ile bahtı karayı (K78) .

EM-34

Dut ağacı dutlu olur
 Dibi yeşil otlu olur
 Anasından yetim kalan
 Ölmez ama dertli olur (K78)

EM-35

Kış geldi de yoktur kömür
 Pencerede yoktur demir
 Çocuklarım iyi ama
 Gelinlerde yoktur ömür (K38)

EM-36

Rafa fincan koydum
 İçine mercan koydum
 şu öksüz kız beni
 Oğlumdan heç etti (K38).

EM-37

Koyun meler kuzu ile
 Ayağının tozu ile
 Herkes toplanır oturur
 Oğlu ile kızı ile (K31)

EM-38

Tazımı koyurmayın ava
 İşsiz kalsın eğrikaya
 Ben kuzumu sevemedim
 Kucağında doya doya (Kurt, 1993: 94)

EM-39

Ufaktır kara üzüm
 Dokunur saha sözümlü
 Sen bu ilden gideli
 Kan ağlar iki gözüm (Kurt, 1993: 94)

EM-40

Bağ idim bostan oldum
 Dillere destan oldum
 Uç münafık yüzünden
 Gül gibi dosttan oldum (Kurt, 1993: 94)

EM-41

Süt içtim dilim yandı
 Döküldü kilim yandı
 Ben kilimde değilim
 Bahçede gülüm yandı (Kurt, 1993: 94)

EM-42

Bu yapı yeni yapı
 İçinde demir kapı
 Beni yârdan ayıran
 Dilensin kapı kapı (Kurt, 1993: 94)

h) Yergi Manileri

EM-43

Bu damı yapan usta
İnşallah olur hasta
Pencere bırakmamış
Nereden bakam dosta (K38)

EM-44

Baba kızın çok muydu
Bir kız sana yük müydü
Kör olasıca köyümüzde
Bir isterim yok muydu? (K104).

EM-45

Develinin yükü şeker
Şehirden şehire çeker
Varman kızlar Develiye
Anası dul oğlu bekâr (K38)

EM-46

Su gelir akmayla
Nice olur bakmayla
Çirkin güzel olur mu?
Altın takmayla (K104)

EM-47

Aş pişirdim loş oldu
Yiyenler bir hoş oldu
Sana dedim hey Memet
Yar dedim kardeş oldu (K104).

EM-48

Masa üstünde pekmez
O pekmez bana yetmez
Senin aldığın maaş
Benim süsüme yetmez (Kurt, 1993: 94) .

EM-49

Mendilim mavi dallı
 Ucunda lira bağılı
 İşittim yar evlenmiş
 Vah zavallı zavallı (Kurt, 1993: 94) .

EM-50

Evleri sekilidir
 Gül reyhan ekilidir
 Bir can bir canı sevse
 Kim onun vekilidir (Kurt,1993:94).

Değerlendirme

Elbistan yöresinden derlenen manilerin nazım birimi dörtlüktür.Yöredeki maniler sevda,gurbet,iş,özlem,asker,övgü,sitem gibi konularda söylenmiştir.Maniler düğünlerde,tarlada çalışırken,eğlence gecelerinde,asker gecelerinde,arkadaş sohbetlerinde çoğunlukla eğlence amaçlı söylenmektedir.Çoğunlukla 7 ve 8'li 11'li hece ölçüsüyle söylenilmektedir.Çeşitli oyunlarda,bir iş yaparken mani söylemek bir âdettir.Özellikle yüzük oyunlarında uzun kış gecelerinde mani söylemek bir gelenektir.Mani söyleyene mani yakıcı,mani düzücü veya manici denir. Eskidenberi bir kültür merkezi olan Elbistan bu şiir türünde de zengin bir kaynağa sahiptir.

4.2.1.4.Türkü

Türküler, Türklerin hayatının her alanında karşımıza çıkan kültürel altyapısı olan sözlü birikimlerdir. Her türlü değişime ve baskıya rağmen varlığını devam ettirmektedir. Anadolu insanı sevinçlerini, acılarını, sorunlarını türkülerle dile getirmiştir ve getirmeye devam etmektedir. Türkü ait olduğu toplumun kültürel yapısı hakkında bilgiler içermektedir

Asıl türküler anonim nitelikte olanlardır. Ezgi ve söz çeşitliliğine göre türkü kelimesinin yerine şarkı, deme, hava, ninni, ağıt adları da kullanıldığı görülmektedir (Boratav, 2015: 171).

Türkü, duyguları ifade ihtiyacının neticelerinden biridir. Bu suretle meydana gelen türkü, kendisini doğuran hadise ve heyecanın şiddet ve kuvvetiyle uyumlu bir şekilde ortak vicdanda yer bulur ve kökleşir. Kimi görüşe göre türküler, daha çok

köklü ananelere sahip halk zümreleri arasından çıkar. Bunlar halktaki kültür canlılığının ifadesi olmakla beraber karakter ve ruhiyat tetkikleri için de önemli malzeme niteliğindedirler (Yakıcı,2007: 51).

Sözlü ve yazılı halk edebiyatı olarak karşımıza çıkan türkü diğer halk edebiyatı unsurları gibi yaygın ürünlerdir. Doğu ve Kuzey Türkleri bu türe yır veya cır adı verilmektedir. Türklere özgü anlamına gelen bu kelime icat etmek manasında da “türkü yakmak” deyimi türemiştir. Türküler herkesin anlayabileceği ortak bir dille yazılmakta ve söylenilmektedir. Divan, Selis, Semai, Kalenderi, Satraç gibi nazım şekilleriyle Divan Edebiyatında karşımıza çıkan türküler de vardır. Türkülerin özünü musiki teşkil etmektedir. Hece ölçüsüyle ve aruzölçüsüyle yazılmış ve türkü başlıklı bestelenmemiş şiirlere cönkler ve mecmualarda rastlanılmaktadır. Türküleri konularına, şekillerine, ezgilerine göre üç şekilde tasnif etmem mümkündür. Türküleri uzun hava ve kırık hava olarak iki grupta toplayabiliriz. Herhangi bir usulle çalınmayan Bozlak, Maya, Divan, Egin, Hoyrat gibi ezgiler uzun hava kategorisinde değerlendirilen türkülerdir (Elçin, 2004: 195-196).

Pertev Naili Boratav türküleri şöyle tasnif etmiştir:

Konulara göre türküler:

1. Lirik türküler:

- a)Ninniler,
- b)Aşk türküleri,
- c)Gurbet türküleri,askerlik türküleri,hapishane türküleri,
- ç)Ağıtlar,
- d)Çeşitli başkaca duyguluk konular üzerine türküler.

2. Taşlama,yergi ve güldürü türküleri.

3. Anlatı türküleri:

- a)Efsane konulu türküler,
- b)Bölgelere ya da bireylere özgü konuları olan türküler,
- c)Tarihlik konuları olan türküler.

4. İş türküleri.

5. Tören türküleri:

- a)Bayram türküleri,
- b)Düğün türküleri,
- c)Dinlik ve mezheplik törenlere ilişkin türküler,

6. Oyun ve dans türküleri:

- a)Çocuk oyunlarında söylenenler,

b)Büyüklerin oyunlarında söylenenler (Boratav, 2015: 172).

Kültür hayatımızın önemli unsurlarından biri olan türkülerimiz milli kimliğimiz ve geleneksel kodlarımızı tarihin derinliklerinden alıp,geleceğe taşıyan önemli yapı taşlarından biridir.Türküler bir ilk söyleyene dayanıyor olsa da sonuçta millete mal olarak anonimleşmiştir (Yıldırım, 2016: 1).

Yöredeki türküler:

1.Lirik Türküler

a)Aşk türküleri (Boratav, 2015 : 172)

ETÜ-1

Güzel gözlerine bakmak geldi içimden
Sarılıpta koynuna girmek geldi içimden
Tatlı şirin dilini, yüzündeki benini
Senin her halini görmek geldi içimden
Öpmek geldi içimden
Bu küçe uzun küçe, küçeye serdim keçe
Gün ola yar gele eli elime değe
Olaydım olaydım Malatyalı olaydım
Olaydım olaydım Elâzıglı olaydım
Olaydım olaydım Diyarbekirli olaydım
Yarin elinde bir bilenzik olaydım
Yarin göğsünde ben bir düğme olaydım (K55)

ETÜ-2

Başına bağlamış da yeşili alı
İniyor yayladan güzelin biri
Açılmış yanakta goncası gülü
Daha ne isten de öldürdün beni
Bağlama başına oyalı yazma
Kız kurban olam sen çapkın gezme
Kaldır kaşlarını da gözünü süzme
Daha ne isten de öldürdün beni
Dağ başında duman olur kar olur
Güzelin koynu da hayra nar olur
Suna boylum ben de seni sevmezsem
Koca dünya bana zindan dar olur (K11)

ETÜ-3

Gelin de yaylaya göçme
Soğuk da suyunu içme
Ayşe sana kurban olam
Selam da vermeden geçme

Gelin de geldi karşımdan
Aklımı aldı başımdan
Gelin sevdana düşeli
Yedi yıl döndüm peşinden

Gördüm gelin faslı gezer
Aşığın bağrını ezer
Mevlam da seni saklasın
Sana da değmesin nazar

Geli de baharı yazı
Sunam etme bu nazı
Aramızda fitne cazı
Bizi bizden eder bir gün
Gel gelin kol kola gidek
İkimizin de aşkına
Kınalı koç kurban edek (K11).

ETÜ-4

Evleri Fadimeli
Varıp da ne demeli
Fadime'nin dudakları şeker olmuş
Alıp alıp yemeli

Duvar da demir gazzık
Belinde şeker azzık
Seni haste diyorlar
Ben ölem sana yazzık

Garşıda cam alışır
Ay buluda garışır
Sağ olasın nazlı yar
Aceb nerde çalışır (K45).

ETÜ-5

İncecikten bir kar yağar
 Tozar elif elif diye.
 Deli gönül abdal olmuş.
 Gezer gönül elif elif diye.

Elif'in elinde bardak
 Elif de görmemiş gerdek
 Yeşil başlı gövel ördek
 Yüzer elif elif diye (K91).

b)Gurbet Türküleri**ETÜ-6**

Yaz gelince eller süzülür konar
 Güzeller suyundan içip de kanar
 Küpesi konakta mum gibi yanar
 Kaldı bir köşem de gümanım dağlar
 Karac'oğlan der ki çöktüm oturdum
 Bağ bahçe diktim de meyva yetirdim
 Kulağı küpeli bir yar yitirdim
 Kaldı bir umudum dağlarda dağlar (K94).

ETÜ-7

Yollarıma kara bulutlar çöktü
 Bekleme sevdiğim gelemem artık
 Haberini aldım gönüller sarmış
 Yaktın yüreğimi dönemem artık

Günler geçmez oldu saatler durdu
 Haftalar ay oldu takvim kudurdu
 Senin bana yapacağın bu muydu
 Gel gör beni diri mezara koydu

Uzadıkça uzar gurbetin yolu
 Merhametin yokmuş gözüm yaş dolu
 Sen Leyla ben Mecnun olamam gayrı
 Sildim defterden sevemem artık

Günler geçmez oldu saatler durdu

Haftalar ay oldu takvim kudurdu
 Senin bana yapacağın bu muydu?
 Gel gör beni diri mezara koydu (K110).

ETÜ-8

Patlıcan oymadın mı?
 Tadına doymadın mı?
 Ana beni kınama
 Sen gelin olmadın mı?

Çarşıda limon tuzu
 Şingir mıngırın kızı
 Evlilere kız vermenin
 Ne tadı var ne tuzu

Kara şalvar dikerim
 Diker diker sökerim
 Eller yârim dedikçe
 Ben boynumu bükerim (K71) .

ETÜ-9

Bir evde iki gelin
 Anasın ilki gelin
 Sallanır suya gider
 Yiğidin mülkü gelin
 Haydin gelin ne diyon

Asker oldum gedyom
 Aman gelin ne diyon
 Bir evde var bir gelin
 Gel gerdeğe gir gelin

Gelin bir gülüverde
 Desinler cömert gelin
 Haydın gelin ne diyon
 Asker oldum gedyom
 Aman gelin ne diyon (Elbistan Yıllığı, 1973: 80)

c)Çeşitli başkaca duyguluk konular üzerine türküler

ETÜ-10

Havada da kar sesi var
Başında da mor fesi var
Açın bakın şu konağı
İçinde de yar sesi var (lele çoban, garip oğlan)

Mor poşuyu boyamadım
Ben çobana doyamadım
Hep kuşlarda yuva yapmış
Serçe kadar olmadım (Lele çoban, garip oğlan)

Elinde de ince kaval
Ardında da sürü davar
Eğer davar susuz ise
Bizim elde dolu pınar (Lele çoban, garip oğlan) (Elbistan Yıllığı, 1973: 80)

2. Taşlama, yergi ve güldürü türküleri (Boratav, 2015:172)

ETÜ-11

Aşık Veysel'im iki yüz onda geldim
Cihana bakmadım dünyaya ben kana kana
Kader böyleymiş çiçek bahane
Reflü kalem kara yazmış yazımı
Öyle geniş dünya bana dar oldu
Kararsız gönlüm bir karar oldu
Gönlümde teselli kendimde buldum
Ağlama anam bu işler olur (K34)

ETÜ-12

Yanık yaylasından aşarken yolum
Gördüm ki yaralı ağlar bir ceylan
Vurmuş avcu anaları yaralı
Ağlayıp sızlıyor bir ceylan

Çifte kuzusu var dağlar maralı
 Kudretten kaşı gözü karalı
 Vurmuş avcu anaları yaralı
 Ağlayıp sızlıyor gördüm bir ceylan

Avut sularım olmuşum bekar
 Serin avuç avuç göz yaşı döker
 Bizim yaylada sürünen yatar
 Ağlayıp sızlıyor bir ceylan (K34)

ETÜ-13

Sulusun görmedik, pilavı kuru evinde
 Kalmamış, kuvveti, zoru
 Adamlık ararsan Ağlıca yeri
 Gene düğününe geldik herhal

Herhal kahveyi yarı içirir
 Birin içirir de için geçirir
 Ağlıcalı misafiri kaçırrır
 Gene düğününe geldik herhal

Çift öküzü erken gider erinme
 Kavağa oturma geldi zoruna
 Adamlık bildiremedin köyüne
 Gene düğününe geldik herhal (K50)

ETÜ-14

Tahlihsiz gönlümün der perişan haliy
 Şaşırdım ortada galdım nedersin
 Bir güzel büyüttüm de gözler görmedik
 Uçurdum elimden gitti nedersin
 Uçurdum elimden gitti ne dersin

Uçurdum elimden de ne dedi dönmez
 Akar gözyaşlarım da kimseler silmez
 Aşık olan hiçbir zaman yorulmaz
 Yıkıldı temelinden uçtu ne dersin

Yıkıldı temelinden uçtu ne dersin
 Çıkarım bakarım da görmem Sunam'ı
 Nenem tutup saramaz yaramı

Gelmez oldu artık onun selamı

Unuttu mu bizi geçti neydesin
Unuttu mu da geçti bizip ne dersin
Karakaş altında da kipriğ okudu
Sana güzeli de veren akıdı

Çevre yanım olsun gülü bağıydı
Yaprağına gazel düştü ne dersin
Yaprağına gazel düştü ne dersin
Güzel olurda güzellerin örüsü

Seni sultan etsin de sultan korusu
Tükendi gitti de ömrümün yarısı
Yıkıldı temelinden uçtu ne dersin (K84).

ETÜ-15

Bir taş attım bahçenizde vişneye
Kimseler yarinden ayrı düşmeye
Yarı benden beni yardan ayırana
Yağlı kurşun işleye

Bahçelerde sarı ayva soymadım
O yar bana ben o yare doymadım
İndim ki bahçeye intizar edem
Küçüktü nazikti yare kıymadım

Yaylasına vardım yağmur yağıyor
Yaslanmış duvara boynun eğiyor
Dedim gülüm niye boynun eğersin
Dedi zalım babam beni sana vermiyor (K94)

ETÜ-16

Bülbül şakırmış öter
Eller yan gelir yatar
Palavracı çok atar
Ye Mamo ye ye

Havyar salata mıdır
Yumurta sarıdır
Arı değil kâridir

İç Mamo iç iç
Altında arabası

Yanında manitası
Sarışınların hası
Gez Mamo gez gez
Kaş kara gözler ela
Gönlümde tatlı bela

Aşkına olmaz hile
Benim biricik yârim
Elbistan'ın şekeri
Afşinli'nin biberi
Şu Maraş'ın güzeli
Benim biricik yârim
Pek nazlı gülüşleri

İnci mercan dişleri
O ceylan bakışları
Benim biricik yârim
Elbistan'ın şekeri
Afşinli'nin biberi

Şu Maraş'ın güzeli
Benim biricik yârim
Elbistan'ın kızları
Çekilmiyor nazları

Kimisi candan sever
Hovarda bazıları
Kolundaki saati
Tiki tak tiki çalışır
Şimdi kızlar hovarda
Kendi gelir tanışır (K110) .

ETÜ-17

Gıcılar kavak gıcılar
Kavak değil oduncular
İşte geldi kınacılar
Kız anası, kız babası
Hani bunun öz anası
Sıçradı çıktı eşiği

Masada kaldı kaşığı
 Büyük evin yakışığı
 Kız anası, kız babası
 Hani bunun öz anası

Tuz torbası tuzsuz kaldı
 Koyun kuzu susuz kaldı
 Büyük ev de ıssız kaldı
 Kız anası, kız babası
 Hani bunun öz anası

Orta direk orta direk
 Gümbür gümbür eder yürek
 Bu eve bir gelin gerek
 Kız anası, kız babası
 Hani bunun öz anası(<http://www.elmuhay.org/elbistan/yoresel-turkuler.html>e.t.: 31.10.2017).

Değerlendirme

Yöreden derlenen türkülerin çoğu hece ölçüsüyle söylenmiştir.Çoğunlukla 7, 8 ve 11'li hece ölçüsü kullanılmaktadır.Usulsuz (uzun hava) biçiminde söylenen türküler de yaygındır.Koşma ve mani tipinde türküler söylenmektedir.

4.2.1.5.Ağıt

Başta ayrılık ve üzüntünün neden olduğu ıstırap nedeniyle ortaya çıkan lirik ve manzum ürünlerdir. Ölenler için söylenen ağıtlar kendine özgü bir makamla icra edilmektedir. Söylenen sözler ölenle ilgili duygu ve düşünceleri içermektedir. Ağıt yakma geleneği en eski çağlardan beri Türk boyları tarafından günümüze kadar sürdürülen bir gelenektir. Eskiden ölünün yakınları at, koyun, sığır gibi hayvanları kesip törene katılanlara ziyafet verirlerdi. Atlılar ölünün bulunduğu çadırın etrafında dönerler ve kurt gibi ses çıkarıp bağırır ve ağlaşırdı. Törene katılanlar bıçaklarla saçlarını ve yüzlerini ve kulaklarını keserlerdi (Kaya, 2014: 44).

Türkçede “ağ” isim kökü olduğu gibi “ağ-, ağla-” gibi fiil ve gövdesi vardır. Buna göre ağıt kelime “ağ” veya “ağ-” kökünden türemiştir. Bu kelime Eski Türkçe döneminden beri kullanılmaktadır. Türkçe sözlüklerde ağıt kelimesinin isim olarak iki anlamı vardır: Birinci anlam “Ölen birinin iyiliklerini ve onun ölümünden duyulan acıları sayıp dökmek üzere söz ya da okunan ezgi, yazılan yazı”;ikinci anlamı ise “ağlama”dır. Bu gözyaşı dökme fiilinin adıdır (Sözbilici, 2010: 1-5).

İnsanoğlunun ölüm karşısında canlı ya da cansız bir varlığı kaybetme korkusu, telaş, heyecan, isyanlarını düzenli ya da düzensiz ezgilerle ifade edilen türkülere ağıt denilmektedir. Anadolu’da ağıt söyleyen kişilere “ağıtçı” yapılan eyleme ise “ağıt yakmak” denilmektedir İslamiyetten önce sagu adı verilen bu ritüel Azerbaycan’da “ağı”, Kerkük Türkleri’nde “sazlamağ”, Türkmence’de “ağı, tavs tavs” gibi isimler verilmektedir. Kadınlar tarafından ücret karşılığında ağıt söyleme geleneği de görülmektedir (Elçin, 2004: 290-291) Ölenin bıraktığı boşluk kırık hava adı verilen ezgiyle dile getirilmektedir. Türk dünyasındaki ağıt geleneğinden bahsedecek olursak Kırgız Kazaklar’ın matem törenlerinde kadınlar yüzleri duvara bakar şekilde ters oturur ve elbiselerini ters giyerler. Beltirler’ de ölü defnedildikten sonra ölenin karısı saç örgülerini çözüp dağıtır ve yedisinde tekrar saçlarını örer (İnan, 1986: 199).Türkler yuğ adı verdikleri törende ölen kişinin ölümünden duyulan üzüntüyü sagu adını verdikleri manzumelerle dile getirmekteydi.

Anadolu’da ağıt söylemenin belli kuralları vardır.Bu bölgelere göre farklılık gösterir.Bazı yerlerde ağıt töreni ölenin başucunda; bazı bölgelerde cenaze evden çıktıktan sonra,sevdiği eşyalar ortaya konularak ağıt söylenilmektedir.Ağıt söylemeye genellikle “ağıt yakma” denilmektedir (Sezen, 2013: 501). Ağıt kelimesi bazı yörelerde farklı isimlerle anılmaktadır:Bayatı (Kars), deme (Sivas), deşet (Adana), deyiş (Malatya), deyişet (Samsun), lâvik (Kırşehir). Anadolu’da çeşitli ağıtlarda ağat,ağut,avut gibi söylenişlere de rastlanılmaktadır.Ölü için söylenen ağıtlar,ferdi olan ürünlerdir.Ölüye yakınlarının ağlaması tabii bir hadisedir.Bunlar; ana,baba,kardeş,oğul,karı veya koca,nişanlı genç,gelin,torun,komşu ya da arkadaşır.Bazı yörelerde bu işi kendisine meslek edinmiş ağıtçı denilen büyük çoğunluğu kadın olan ağıtçılar davet edilir.Söylenen ağıtlarda ölenin iyi vasıfları,mutsuzluğu,yokluğunun bırakacağı derin izler gibi hususlara da yer verilir.Ölü evine ağlamaya gelenler,ağıtlarında,acıkl ortamın da etkisiyle, hasretlik, dert, umutsuzluk, kimsesizlik, felaketler ve talihsizlik gibi hususlara da yer verilmektedir (Kaya, 2014: 44-48).

Anadolu’da yas süresi,ölenin yakınlığı genç veya yaşlı oluşu,erkek ya da kadın oluşu,ölüm biçimine göre değişir.Yas süresi üç günden başlayarak yıllarca sürebilir.Anadolu’da yas giyimleri karadır.Saç kesme geleneği Anadolu’da da yer alır.Aynı zamanda yas tutan aileyi hamama götürme geleneği de yaygın görünen bir durumdur.Ölüm olayının ardından tıraş olmama geleneği de yaygındır.Gaziantep’te ölüm olayının ardından üç gün tıraş olmaz. Yas sevdiği bir kişiyi kaybeden insanın

acısını dile getiren duygulardır.Yas sürecine giren aile bireyleri yas süresince bazı şeyleri yapmaktan kaçınırlar.Yas tutanlar genellikle renkli ve süslü giyinmezler.Bunun dışında yas tutan aile bireyleri gezmeye ve eğlenceye gitmez,tıraş olmaz,televizyon açmazlar.Yas sahipleri dışında akraba ve komşular da yası olanların acısına ortak olur (Başçetinçelik, 2009: 1-6).

EA-1

Recep Güler,Elbistan'ın Güneşli Mahallesi'ne kayıtlıdır.1919'da Elbistan'da doğdu.Abdulceliloğullarından Bekir Hoca olarak tanınan Bekir Güler ile Yeniçeriler kabilesinden Hatice Hanım'ın oğludur.Babasından ders alarak 13 yaşında başladığı hafızlığını asker dönüşü tamamladı.3 yıl Akveren köyünde imamlık yaptıktan sonra 1950 senesinde Elbistan cezaevine gardiyan olarak girdi; bir müddet sonra da Elbistan adliyesinde mübaşir oldu.Emekli olduktan sonra kendini Kur'an eğitim ve öğretimine adanmış,sayılsız hafız ve öğrenci yetiştirmiştir.Evli ve dört çocuk babası idi.Genç yaşında dul kaldı.İyi bir şairdi.15 Şubat 1997'de vefat etti.Aile,eş,dost ve yakın akraba arasında çok sevilen ve sayılan birisi idi.Ölümü üzerine ablasının torunu Ayşe (Dede) Çabuk'un yazdığı ağıt aşağıdadır.

Öldüğünü duydum ağladım bugün
Canım dayıma yas tutarım ben
Hıçkırıklar boğazımda kördüğüm
Âlim dayıma yas tutarım ben

Yine çelmeleri çeldin ey felek
Oysa Hak'tan etmişim dilek
Yerde insan ağladı gökte melek
Hafız dayıma yas tutarım ben

Gökyüzünden kaydı bir büyük yıldız
Ardında bıraktı çok hazin bir iz
Kuran'ı yanlışsız hatmeden hafız
Mübarek dayıma yas tutarım ben

Bizi çok severdi,söylerdi "kuzu"
İnşallah mahşerde geçer de sözü
Elde bayrağıyla esirger bizi
Güzel dayıma yas tutarım ben

Uzak gurbetteyim gidemedim ki
Hizmet edip hakkın ödemedim ki

Ardından bir veda edemedim ki
Canım dayıma yas tutarım ben

Dul kalıp da 'kaderine küs' dedi
'Dünya ile ilişğin kes' dedi
Bülbül misal dillerine, 'sus' dedi
Hafız dayıma yas tutarım ben

Genç yaşta dul kaldı körpe kuzuyla
Bir ömür yaşadı kalpte sızıyla
Son namazını kıldı kaş ve gözüyle
Canım dayıma yas tutarım ben (K17).

EA-2

İğdeli Mıstık savaşlara katılmış,yiğit mi yiğit bir askerdir.Üstelik Maraşal Fevzi Çakmak'ın erlerinden biridir.Yıl oldu,gün döndü Sivas'ta verem olur; verem olmakla kalmaz nişanlısı Senem'i başkaları alır.İğdeli şairlerden Ramazan Pamuk'a göre *Orta Örenli Durdu Çavuş Mıstık*'ın ölümü üzerine bir ağıt yakar.Bu ağıtı Âşık Mahzunî Şerif de türküleştirmiştir:

Sevinip de şu Sivas'a gelince
Röntgen aynasına karşı durunca
Doktor verem diye rapor verince
Korktuğum başıma geldi neyleyim
Asker ocağında kazdığım mevzi
Gözlerimin yaşı doldurdu havzu
Öldüğümü duymuş Maraşal Fevzi
Asker defterinden sildi neyleyim
Söyletmen Mıstığı bu kadar yeter
Gurbetlik acısı sinemde tüter
Daha bir derdim var ölümden beter
Nişanlım düşmana kaldı neyleyim (K17).

EA-3

İğde köyünde kendini beğenen bir genç varmış.O köyün ileri gelenlerinde ve kavgacı biriymiş. İsmiyse Mustafa'ymış.Bu gencin karşısına kimse çıkamazmış. Bir gün bir adam bu gencin ayağından vurmuş.Ayağından vurulan Mustafabu duruma çok kederlenir vebir hastalığa yakalanır.Mustafa'nın sevdiği bir de nişanlısı varmış. Mustafa hastalığın tedavisi için Sivas'a gitmiş. Sivas'ta röntgen sonuçlarına

bakan doktor, Mustafa'nın verem hastası olduğunu söylemiş. Bunu öğrenen Mustafa hemen orada bir ağıt yakmış kendine:

Arz eyleyip ben Sivas'a varınca
Röntgen aynasına karşı durunca
Doktor verem diye rapor verince
Mıstık tatlı candan geçti neyleyim

Yüklettim yükümü eyledim katar
Issız kalmış hanem baykuslar öter
Hele bir derdim var ölümden beter
Nişanlım düşmana kalır neyleyim

Şol yüce Mevla'dan iniyor rahmet
Azrail canıma vermese zahmet
Son ahir nefeste kardeşim Ahmet
Gözümün önüne gelir neyleyim

İncitmedim, anam ile atamı
Mevla'm affeylese olan hatamı
İlacı bulunmaz derdi, sitemi
Akıbeti beni alır neyleyim

Danerim danerim görünmez Osman
Ettiğim işlere çok oldum pişman
Ruhumun üstüne kasteden düşman
Toplanıp cenazemi kılar neyleyim (K38).

EA-4

Teğmenin atı da tek tek basıyor
Şente bağı kollarımı kesiyor
Sıla tarafından bir yel esiyor
Validem bayramın mübarek olsun

Çıkmam kışlanın dağına
Bakmam kardaşın köyüne
Ayaklarım dizden düşsün
Gitmem kardaşın köyüne (K49).

EA-5

Kardeşi verem olan bir kadının ağıdı:

Damımızın önü ören

Kardaşın da boyu ceren
Ham yemekler yedirmedim
Kardaş neden oldun verem?

Bugün isnehan gecesi
Tütmez kardaşın bacası
Kardaşa kurtulmaz demiş
İzmir'in muallim hocası

Maraş suyu coşkun olur
Çuha şalvar pişkin olur
Kardaştan ayrılan bacı
Ölmez ama düşkün olur

Biz niye geldik Maraş'a
Sular akar coşa coşa
Kardaş doktordan geliyor
Düşmanlar eder temaşa

Söğütlü çayın akıyor
Derdin alemi yakıyor
Uyan kumru gelin uyan
Kızlar seyrana çıkıyor

Elinde zehir bardağı
Dolanır gelir çardağı
Öldüğüne yanmaz idim
Düşmana kaldı gerdeği (K38).

EA-6

Çiçek köyünden ölen birisi için kardeşi tarafından yakılan ağıt:

Çeyizini yazdırmışlar
Çiçek köyünü gezdirmişler
Adam canına kıyar mıydı
Döve döve bezdirmişler

Gül ağacı boğum boğum
Gül yaprağın döktü bugün
Şu kardaşın bacısı da
Bülbül oldu öttü bugün

Bir su akar bulanarak
Damımızı dolanarak
Kardaş yatmış can veriyor
Ala kana belenerek
Sabahınan sabahınan

Kayfe gelir tabağınan
 Bacın sana kurban olsun
 Kucağında bebeğinen
 Kim budamış şu selvinin dalını
 Ayak ayak indirmişler yolunu
 Kim ağlatmış benim nazlı yârimi
 Kirpikleri çat çat olmuş yârimin
 Kapımızın önü hurma
 Hurmanın dalları burma
 Ne yatıyon Celal eşim
 İşte geldi davul zurna
 Şarkışla'nın karşısından
 Sular akar çarşısından
 Felek beni güldürmedi
 Düşmanımın karşısında (K38).

EA-7

Yeni yaptırdım yapıyı
 Daha almadım tapıyı
 Yalanımış yalan dünya
 Ölüm tez çaldı kapıyı
 Görünmez yaram sızılar
 Böyle yazılmış yazılar
 Dinle beni nazlı eşim
 Sana emanet kuzular (K53).

EA-8

Gül Kız adında bir kadının erkek kardeşini eşkıyalar vurmuş.O da şu ağıdı yakmış:

Kapımızın önü bulanık akıyor
 Kardeş yatmış can veriyor
 Ala kana belenip
 Alnından tel aldurdım
 Yatmadan yerin kaldırdım

Sabahın seher vaktinde
 Kardeş kuşa çaldırdım
 Bu dünya yalandır
 Bunda kalınmaz

Yürü dünya yürü
 Murad alınmaz murad alınmaz.
 Gafil olma gafil
 Geri dönülmez
 Yürü dünya yürü

Sonu virandır
 Medet şimdiden sonra ahir zamandır
 Mabudun bırakıp
 Mahluka tapma

Dünyayı yapıp da
 Ahireti yıkma
 Mabudun bırakıp mahluka tapma
 Dünyayı yapıp da ahireti yıkma
 Şeytana uyup da yolundan sapma
 Yürü dünya yürü sonu virandır
 Medet şimdiden sonra ahir zamandır.
 Ölünce çözerler belin kuşağın
 Gözüne görünmez oğlun uşağın

Yakasız gömlektir örtün döşeğin
 Yürü dünya yürü sonu virandır.
 Suyunu koyarlar kazan dolunca
 Kefinin biçilir boylu boyunca

Dağlırlar seni mezara koyunca
 Yürü dünya yürü sonu virandır
 Medet şimdi sonra ahir zamandır
 Cehennem üstündedir köprüsü

Ateştedir duvarının yapısı
 Seksen yıllık yoldan gelir kokusu
 Yürü dünya yürü sonu virandır
 Medet şimdiden sonra ahir zamandır

Yüce dağ başında bir soğuk pınar
 Elimi yusam da ellerim doğar
 Geriden geriye adam mı doğar
 Gecesi gündüzü bir olmayınca

Yüce dağ başına çıktım oturdum
 Güzeller başıma derilsin diye
 Gittim İstanbul'dan ferman getirdim

Herkes sevdiğine sarılsın deyi
Yaradan elinde gül eğlen eğlen (K53).

EA-9

Hurman Çayı'nda boğulan bir mühendis için yakılan ağıt:

Hurman çayı,hurman çayı.
Niye bulanık akarsın?
Yiğid Mehmet can veriyor

Gardaşları çabuk varsın
Yiğid Mehmet can veriyor
Gardaşları çabuk varsın (Ooooooyyy)
Fidan boylum,mühendisim

Yerden kalkıp gelmez mi ola
Gurban olan goca mevlam
Mehmet geri dönmez mi ola
Gurban olam kadir mevlam

Mehmet geri dönmez mi ola
Der,Mahsunim;
Düz ovalar,ister karlıcadan kalsın
Bir yiğid tabutu gidiyor gardaş

Yeşil Afşin'in baş sağolsun
Bir yiğid tabutu gidiyor dostlar
Yeşil Afşin'in başı sağolsun (K55).

EA-10

Adana'nın Aladağ ilçesinde bir yurt yangınında hayatını kaybeden 12 kişi için yakılan ağıt:

Aladağ'ın kor ateşi yandı yüreklerin başı
Henüz on üç on dört yaşı yazık oldu yavrulara
Karayazı yazılıyor ciğerlerim sızlıyor
Anne baba arzuluyor yazık oldu yavrulara

Bunu duyanlarda şaştı ümitleri suya düştü
Vücuttan ateşler biçti yazık oldu yavrulara
Bu ateşlerden geçilmedi kapıların açılmadı
Kefenleri biçilmedi yazık oldu yavrulara

Yanan közler cennete düştü ağlıyor gözleri yaşlı

Hanelere figan düştü yazık oldu yavrulara
 Haneleri hiç gülmedi bekledi yavrum gelmedi
 Hiç kimse gözyaşın silmedi yazık oldu yavrulara (K56).

EA-11

Oturdum da kalkamadım
 Dört yanıma bakamadım
 Felek boynuma vurmuş
 Ben altından kalkamadım

Hasan Dağın yılanı
 Gelir dolanı dolanı
 Hasan Dağı Hasan Dağı
 Senden yüce dağ olmaz mı?

Çıkıp yaylana yaylana
 Al yanaklı bal olmaz mı?
 Dan yüzüne dan yüzüne
 Sabahınan dan yüzüne

Ha vurdum dizine dizine
 Ben bir öksüz yetim idim
 Güneş vurmadı yüzüme
 Her güver bostanım güver

Su gelir destini düver
 Yetimlikte büyüyen
 Gelen geçen bu döver (K67).

EA-12

Örtmeden yerini kaldırdım,
 Kekilinden çift tel aldırđım
 Ne olduğunu bilmedim
 Kara kuşlara çaldırdım.

Şu karşı ki dağlar yüce felek
 Bize ney ettin kara felek?
 Gül ağacı budak budak
 Beyazlamış kiraz dudak.

Geceden gördüm düşünü

Öldüm düşünü düşünü
 Bunu can götürmüyor
 Kurşun götürmüş canını

Yüce dağlarda kar kalmadı
 Dizlerimde fer kalmadı
 Gardaş sana çok söyledim
 Mektubumda yer kalmadı (K80).

EA-13

Kitli kaldı şu binanın kapısı,
 Baş baş oldu pis dursunun hepsi
 Hepsi istiyor tarla tapusu
 Ben bir gün göreydim şu konakta
 Kaba ağacın gürlemesi dalına,

Benim gözüm yoktur dünya malına
 Emmisiyle dayısıyla düğününü
 Kuraydım şu Cuma'nın
 Kır atın kişnemesi beni yakıyor

Cahil gelinlerin yola bakıyor
 Bakın dikenliye düşman sıkıyor
 Mavzer dalında göreydim bir gün (K80).

EA-14

El bilirdi şanını şöhretini
 Vurup ta akıtmadın kanını
 Bir Kendire teslim ettin canını
 Kendiri boynundan alan ağladı

Kötüre ördekli eker bideri
 Karaymış ben neyleyim kaderi
 Yetim kaldı aksakallı pederi
 Çırpını çırpını anan ağladı

Kır ata binerdi almazdı
 Yağız bindiği atı rüzgârdan yağız
 Oluk kurban olasın afşun maravuz
 Arif Bey adını duyan ağladı (K80).

EA-15

Bacısının adı döndü
 Duyanlarda bize yandı
 Ben gardaşa öldü demem
 Göz aldı Halep'e indi

At ite savrulmuş
 Deyneği yele savrulmuş
 Gelin hele teyzelerim
 Dağ gibi Omar devrilmiş

Yüce dağlar çiçeği
 Omar yiğitler koçağı
 Ben omara düğün ettim
 Köçeksiz oyun koçağı (K80).

EA-16

Darendeli iki kişi İstanbul'a çalışmaya gitmiş.Birisinin adı Necip.Necip'in arkadaşı "Gideyim de köyü bir gezeyim" demiş.Necip de "Git kardeş" demiş.Meğer Necip arkadaşının karısına göz koymuş.Necip'in ağzından Necip'in ailesine bir mektup yazmış."Ana,gelininizi kovuyorsanız kovun.Yoksa orak bana haram olsun" diye.Ana baba ağlamış elin kızından mı olalım yoksa şu güzelim oğlumuzdan mı deyip kovmuşlar gelini.Necip gelini almış.Gelin ağıt yakmış:

Gelin:

Necip sen gideli yedi yıl oldu
 Diktiğin ağaçlar meyva verdi.
 Seninle gidenler sılaya döndü.
 Küstüm bu cihanda söylemem gayrı.

Necip:

Gurban olam İstanbul'un taşına
 Gelin hayran olam siyah kaşına
 Sırma yelek aldım senin döşüne
 Necip san kurban neden söylemen?
 Kurban olam İstanbul'un yoluna
 Gelin hayran olam usul boyuna
 Altın kemer aldım ince beline
 Necip sana kurban neden söylemen?

Gelin:

Necip sen gideli yedi yıl oldu
Diktiğin ağaçlar meyva verdi.
Seninle gidenler sılaya döndü.
Küstüm bu cihanda söylemem gayrı.

Necip'in karısını komşuları "Yazık bu kadına özlüyormuş gönder."
 demişler.Necip'in karısıkardeşini yanına almış,üstünübaşını alıp göndermiş.

Necip:

Kaldır hicabını da göreyim seni
Sil gözünün yaşını ağlatma beni
Ben gidiyorum üç gün sonra beklerim seni
Necip sana kurban neden söylemen?

Gelin:

Necip n'olacak bizim halimiz
Berber dükkanından aşar yolumuz
Necip'in canını alma yalnız
Küstüm bu cihanda söylemem gayrı.
Üç gün sonra Necip de gelin de ölmüş.

EA-17

Bir oğlan askere gitmiş.Gittikten sonra yanlış bir haberle oğlanın ölüm haberi gelmiş.Kayınbaba kedine hanım olarak almış gelini.Oğlanın askerliği bitmiş.Dönmüş köyüne.Annesineşöyle demiş:

Oğlan:

Avlusuna vardım avlusu çamur
İçeri girdim ki kolları hamur
Kaşları kara da gözleri kömür
Baba niye aldın benim yârimi.

Gelin:

Minareye çıktım atılamadım.
Yoktu terazim tartılamadım.
Kahırlı kahırlı söyleme asker
Babanın elinden kurtulamadım.

Oğlan:

Askere gideni gelmez mi sandın?
Gelip de gelini almaz mı sandın?
Oğlunu görüşün gavur mu sandın?
Baba niye aldın benim yarimi?

Kayınbaba:

Pınarın başına testimi koydum
Askeri görünce çok pişman oldum
El almasın diye oğlum ben aldım
Teri burcu burcu kokar gelinin (K91).

EA-18

Celikan yurdunda bir ana bir babanın bir evladı varmış.Nişanlısı,Ömer'i bırakıp başkasıyla kaçmış.Bu kişiye vur emri çıkmış ve öldürülmüş. Ömer'in kız kardeşi, kardeşine şu ağıdı yakmış:

Sabahınan sabahınan
Kahve gelir tabağınan
Bacın sana kurban kardeş
Kucağında bebeğinen.

Yüce dağın gircisiyim
Mor koyunun bekçisiyim
Bana kara yakışır mı?
Ben ömer'in bacısıyım.

Yoncalıkta tel çekili
Kardeş kaymakam vekili
Sağ böğründen kurşun değmiş
Kan olmuş kara kekili.

Yoncalığın ince yolu
Gide gide kavuşuyor
Seni vuran Kayserili
İlvanınan savuşuyor.

Eşeğinen yeter öle
Kardeş bacın gadan ala
Ölürken dedi m'ola
Dürbünümü vermen ele.

Eğilmiş bir su içmeye
Atına yonca biçmeye
Düşman ardından gelişin
Namus eylemiş kaçmaya (K91).

EA-19

Ođlu askerde esir dűşen bir kadının yaktığı ağıt:

Askere gidenlere değiş atma
Yandı benim Özüml yandı
Mazının közüne döndü
Nasıl ağlamaya eller
Motorına eller bindirecedim
Yüce dağları aşarım
Derin gavlete düşerim
Beni burda bulamazsan

Sarı gayığa göçerim
Sabah oldu bu ne işdedir
Ay bulut yerine girdi.
Ayan olsun benim oğlum

Dokuz adımda götürdü seni
12 ayda yatırdı beşikte
Esker bulmuşken yitirdisen
Anaya selam var sana guzum.

Bir su içtim buzlu yudu.
Eşim doğru sözlüyüdü.
Ağlesene benim oğlum
Senin anan doğru sözlüyüdü.

Hocalarda camisini yapıyor.
Beş vakit de namazında kopuyor.
Dedelerin gözlerinden öpüyor
Onların selamı var sana guzum (K91).

Ali'ye Ağıt

Ali, Ozan Ali Rıza Yüksel'in amcasının oğlu ve aynı zamanda da kayınıdır. Adana'da kalp ameliyatı olan Ali, yoğun bakıma alınır ve ikinci günü vefat eder. Ozan Ali Rıza Yüksel tam kurtuldu denilen Ali'nin vefat etmesi üzerine şu ağdı yakar:

Hey Allah'ım yine acı acı
 Şu dünya kime kalıcı
 İçim buram buram sancı
 Ali beni beni yaraladın

Kalp deyip de gelip geçme
 Her doktora kucak açma
 Sen kendine kefen biçme
 Ali beni beni yaraladın

Ali bunu nasıl yaparsın
 Ölüme mektup yazarsın
 Zalim bir doktor seçersi
 Ali beni beni yaraladın

Niçin ecele karar verdin
 Şu dünyada çok mu kaldın
 Kime danıştın kime sordun
 Ali beni beni yaraladı

Kime inandın, kime güvendin
 Sen kendi canına kıydın
 Her doktoru doktor mu sandın
 Ali beni beni yaraladın

Kaza desem kaza değil
 Bu kendine ceza değil
 Bu doktor gâvura benzer
 Ali beni beni yaraladın

Ali Rıza neler geldi neler geçti
 Adana bize katliam biçti
 Kapanmış yara mı açtı
 Ali beni beni yaraladın (Kahramanmaraş Yöresi Ağıtları, 2012: 287).

Kenan Yıldırım'ın Ağdı

Elbistanda taksicilik yapan söğütlü kasabasından Kenan Yıldırım, ala düşürülerek götürüldüğü su deposunda işkenceyle öldürülür. Kaynanası Fatma Nehir bu acı olayı şöyle dile getirir:

Eli direksiyon karası

Boğazı bıçak yarası
Nayla kırdın gâvur düşman
Beş tane yavru babası

Haladından bağladılar
Cuvarayla dağladılar
Her yiğide yenilmezdi
Elim kolum bağladılar

Süllülerde çürük söğüt
Yanan kürek almaz öğüt
Su kulesinde bulmuşlar
Var mı Kenan gibi yiğit

Su kulesinin yoluna
Ne desem gelir dilime
Güçlü babayiğit idin
Neden geldin sen oyuna

Karısı kara bağlıyor
Yavrular durmaz ağlıyor
Gâvur umuş gâvur düşman
Elin telle bağlıyor

Yaz ayında yağdı tolu
Derdi bizi etti deli
Sende hiç vicdan yoğumuş
Gâvur muydun gâvur dölü

Kapısının önü havlu
Havluda taksisi bağlı
Taksi geldi şoför yoktur
Can vermiş elleri bağlı (Kahramanmaraş Yöresi Ağıtları, 2012: 288).

Akveren Köyünden Emir Hasan'ın Ağdı

Elbistan'ın Akveren köyünde ikamet eden Pehlül Demir'in oğlu Emir Hasan (1938-1996) motosikletle Elbistandan dönerken karşı yönden gelen bir kamyonla çarpışarak oracıkta can verir. Karahöyük köyünde bulunan bacılarına haber gider. Emir Hasan'ın kaza geçirdiği haberini alan bacılarında Meyse Doğan (1932) aşağıdaki ağdı yakar. Bakalım ne demiş:

Sabahınan sabahınan
 Acı haberini aldık
 İki bacın yola düştü
 Hak emri çaresiz kaldık

Kaş kara da bıyık pala
 Kurban ola bacın sana
 Daralmış da yola çıkmış
 Kamyoncu olmuş mahana

Bu yiğit de yatmış kalmaz
 Neden küsmüş bize bakmaz
 Gardaş bacılar yandı
 Yanan yerde çimen bitmez

Koca hurman derin rnola
 Bunca derdi alır mola
 Varıp gardaşl da sorsak
 Yaraları derin mola

Yayan düştük biz yollara
 Feri yok ki diz dayana
 Ben Mevla'ya çok yalvardım
 Uyuyan gardaş uyana

Sabah Oldu sabah oldu
 İçerim derdinen doldu
 Çokyalvardım uyanmadın
 Ondan bacın saçın yoldu (Kahramanmaraş Yöresi Ağıtları, 2012: 308).

Çiçek Köyünden intihar eden Kumru Gelinin ağıdı

Elbistan'ın Çiçek köyünde intihar eden Kumru geline, Eldelek köyünden
 Ali Gözükara'nınyaktığı ağıt:

Omzunda deste melik
 Ciğer gelir bölük bölük
 Yandım anam diye diye
 Kumru saçlarını yoluk

Söğütlüçayı akıyor
 Derdi âlemi yakıyor

Uyan Kumru gelin uyan
Kızlar sağmene çıkıyor

Toplu cenaze alayı
Müezzin verir salayı
Anne ayrılmaz kızından
Ağlar meleyi meleyi
Eşemeyle kaydını çekiyor
Emine hatçe yola bakıyor
Eşemeyle kaydını çekiyor
Onların selamı var sana guzum
Hanefede gullisini yapıyor
Diğer yanda hizmete koşuyor
Oğlun hacıellerinden öpüyor
Onların selamı var sana guzum

Fuzul yara dikmiş yeni cebağı
Akciğarı yakın asarın dağı
Böyük biraderim İbrahim ağa
Onun da selamı var sana guzum (K98).

EA-20

Birgün bizim ele vardım
Ere olmuş baba yurdum
Eski dostlarımı sordum
Onlar ölmüş habarım yok.

Bu ne gaflet bu ne uyku
Uyandım akşam oldu
Güneş batmış haber yok
Ne gaflet bu ne kusur

Hizmet ettim yarım asır
Ömrüm bitmiş habarım yok
Nefsi sadık dostum bildim
Bal yedirdi geri gustum

Zehir katmış habarım yok
Doğan ayı kınıyordum
Yükseklerden uyuyordum
Ölüm uzak sanıyordum

Atike Zeynep Nahide nazlıdur

Hatice şerife hem gara gözlüdür
Eçin ağlar gözleri pırlıdır
Onlar selamı var sana

Ali Veli akan sel müdür
Bunlarıda durduğu goncagül müdür
Bilal Hasan Ali Hacı İsmail el müdür
Onların selamı var sana guzum (K99).

EA-21

Kına Ağdı

Geline gerek bir baba
Ağlayalım oba oba
Canım baba gözüm baba
İşte koyup gidiyorum

Sılayı terk ediyorum
Geline gerek bir ana
Ağlıyalım yana yana
Canım ana gözüm ana

İşte koyup gidiyorum
Sılayı terk ediyorum
Geline gerek teyze
Ağlıyalım geze geze

Canım teyze gözümteyze
İşte koyupgidiyorum
Sılayı terk ediyorum
Çekince atının başını

Silin gözün yaşını
Çağırın bunun kardaşını
İşte koyup gidiyorum
Geline gerek bir bacı

Ağlayalım acı acı
Canım bacı gözüm bacı
İşte koyup gidiyorum
Sılayı terk ediyorum

Babayın ekmeği gözünde tüter
 Anayın tütünü burnunda tüter
 İşte koyup gidiyorum
 Sılayı terk ediyorum

Kaba ağaçlar kaba ağaçlar
 Don yuduğum yastı taşlar
 Ben burada geri kaldım
 Selam söylen uçan kuşlar

Kapımızın önü söğüt
 Verselerde almam öğüt
 Kör olsun anamın gözü
 Yok muydu köyümüzde yiğit (K99).

EA-22

Beş çocuğuyla dul kalan bir kadının kocasının ölümü üzerine yaktığı ağıt:

Kapımızın önü kiraz
 Gel yiğidim otur biraz
 Sen Mehmet'i çok severdin
 Mehmet'i kimse anlamaz

Ağıl karlı dağlar ağıl
 Otlar biter hağıl İnağıl
 Yekin koç yiğidim yekin
 Ayrılacak zaman değıl

Akan suyun akıntısı
 Büyük selvi yıkıntısı
 Ala gözlüm öldü diye
 Dağılıyor okuntusu

Aslan elli kurt bilekli
 Yiğidim çatal yürekli
 Vaadesi mi yetti ola
 Silahı elden bıraktı (Kurt, 1993: 95).

EA-23

Eskiden Elbistan'da eşkiya olan ve jandarmalar tarafından vurulan, Omar adındaki gencin bacıları tarafından söylenen ağıt:

Yüce dağlar gıcısıyım
 Mor koyunun sucusuyum

Nasıl kara bağlamayım
Ben Omar'ın bacısıyım

Kamyon gelir harlayarak
Aletirik parlayarak
Omar gardaş can veriyor
Gara kekil terleyerek

Evlerinin önü bahça
Dallarına gonar sahça
Olmaz olsun söyle bacı
Hergün geçer ganil sakça

Yol üstüne bahça dikmiş
Gelen geçen yesin diye
Biz gardaşa düğün gurduk
Atlı yayan ensin diye

Bacısının adı Döndü
Bunu duyan eller yandı
Biz gardaşa öldü derdik
Yozunun Antep'e endi

Bacısının adı Eşe
Benleri var köşe köşe
Kör olaydı o düşmanlar
Nişan almış altın diş

Yoncalının boz dumanı
Hökümet bilmez amanı
Biz Omar'a düğün gurduk
Ot biçim orak zamanı (Kurt, 1993: 96).

EA-24

Elbistan'ın Kabaktepe Köyü'nde bir ailenin Ahmet adında bir tek oğlu varmış.Ahmet düşmanlanmış,düşmanları tarafından vurularak öldürülmüş.Oğlunun ölümü üzerine annesi şu ağıdıyakmış:

Anasının bir tek gülü
Gülümse uzattı yolu
Ağ suvaklı büyük evi
Kimlere bıraktın oğlum

Arığın bendin bağlarım
 Verin mavzarın yağlarım
 Tez gel Ahmet oğlum tez gel
 Kapıyı kilitler ağlarım

Bir tarlaya ektim arpa
 Destesini çektim sarpa
 Ahmet oğlum at oynatır
 Kırat başlık serpe serpe

Oğlum da benzer şahana
 Atını vurun Cahan'a
 Vaade yetmiş kan çevirmiş
 Buldum düşmana bahane

Şafağın yeri benlendi
 Kıratın ağzı gemlendi
 Tez gel Ahmet oğlum,tez gel
 Çayın bardakta demlendi

Kapısında yonma direk
 Ben de gördüm çatal yürek
 Tez gel Ahmet oğlum,tez gel
 Issız eve nasıl girek

Yaşa koç yiğidim,yaşa
 En atını bağla taş
 Ne desem yalanım yavrum
 Yazılanlar gelir başa (Kurt,1993:96).

Değerlendirme

Yörede ağıt yakma geleneği devam etmektedir.Ağıtların çoğu hece ölçüsüyle söylenmektedir.Bazı ağıtların ise hece sayıları eşit değildir.Derlenen ağıtların genel olarak acıyı ifade etmek yönünden zengindir.Ağıtların düzenli kafiyelidir ama düzensiz kafiyeli ağıtlar da mevcuttur. 8, 11'li hece ölçüsüyle söylenenlerin yanı sıra mani tipi ve düz koşma şeklinde söylenen ağıtlar da yer almaktadır.Ağıdın temelini ölüm gerçeği oluşturmaktadır.Yörede kişilere ya da topluma acı veren olaylar üzerine ağıt yakıldığı görülmektedir.Ağıtları çoğunlukla kadınların yakmasına rağmen erkeklerin de ağıt yaktığı görülmektedir.Eskiden

yörede ağıtçı denen kadınlar cenaze gömüldükten sonra ölü evinde ölünün bir eşyasını eline alarak ağıt yakıldığı söylenilmektedir.

4.2.2. Anonim Halk Edebiyatı Manzum-Mensur Ürünleri

4.2.2.1. Atasözleri

Atasözleri, ataların yüzyıllar boyunca tecrübe edindikleri olayları, düşünceleri, nasihatleri, toplumsal değer yargılarını kendilerinden sonrakilere sözlü olarak aktarılan herkes tarafından benimsenmiş az sözle çok şey anlatan kalıp ifadelerdir. Bu sözlü kültür ürününün en bariz özelliği özlü bir şekilde ortaya konulmasıdır. Milletlerin geleneksel yapılarını yansıtan millete mal olmuş özlü sözlerdir. Bazı atasözleri zamanın şartlarının değişmesiyle birlikte işlevselliğini kaybetmiştir ve kullanılamaz hale gelmiştir (Kaya, 2014: 122).

Atasözlerini diğer türlerden ayıran en önemli özellik tek başına durup dururken söylenmemesidir. Bir atasözünün söylenmesi için belli bir vesilenin ortaya çıkmış olması gereklidir. Atasözlerinin diğer türlerden en önemli farkı anlatım ve üslup oyunlarından kaçınmasıdır. Akılda kalıcılığı kolaylaştırdığından dolayı kafiyeli olan atasözleri en çok şiirle benzerlik göstermektedir. Boratav, atasözlerini asıl atasözleri ve deyim niteliğinde atasözleri olmak üzere iki gruba ayırmıştır. Atasözleri geçmiş kuşaklardan kalma kurallar olarak değerlendirilebilir (Boratav, 2015: 137-147).

Atasözleri milli nitelikli anonim ürünlerdir. Toplumların geçmişten beri yaşadıkları deneyimlerin sonucu oluşmuştur. Ulusun ortak duygu ve düşüncelerini, kanılarını ve tutumlarını belirtmektedir. Bir atasözündeki tutumun doğruluğu herkesçe kabul edilmektedir. Şekil özelliklerine değinecek olursak: Atasözlerini kalıplaşmış sözleridir. Kısa ve öz olup az sözle çok şey anlatma özelliğine sahiptir. Çoğu bir iki cümledir ve uzun olanları çok azdır. Kavramsal olarak her atasözü bir kural niteliğindedir. Atasözlerini el aldığı konulara göre değerlendirecek olursak: Sosyal olayların, tabiat olaylarının nasıl meydana geldiklerini anlatan, denemelere ve mantığa dayanan ahlak dersi veren, birtakım gerçekler, felsefi düşünceler içeren kısaca ders vermeyi amaçlayan, âdet ve geleneklerden ve bazı inanışlardan bahseden atasözleri olarak ele alabiliriz (Aksoy, 1962: 132-139). Atasözlerini farklı durumlarda insanların yaşanmışlıklarını anlatan özlü ve kısa sözler olarak değerlendirebiliriz.

Yaşanan bir olay karşısında deneyimler sonucu olarak ortaya çıkan atasözlerinin anlatımı daha da kuvvetlendirmek ve dikkati belirtilen noktaya çekmek amaçlı olarak söylendiğini söyleyebiliriz.

Türlere ait ilk atasözleri,yazılı ilk kaynaklardan,Eski Türk Yazıtları'ndan,Eski Uygur metinlerinden,Dîvânu Lügati't Türk'ten beri bilinmektedir.Türk halkları arasında atasözlerini adlandırmada coğrafyalarına göre yakınlık gösteren adlandırmalar görülür.Bir Türk dilinde karşılaşılan atasözü ile bir başka Türk dilindeki söz yakınlık hatta aynılık gösterebilmektedir (Ölmez, 2009:51). Türk lehçelerinde makal,makal,makal-lakap,nakıl,sav,mesel,tabir adı verilen atasözleri Türk dillerini koruyan,kendisine müdahale edilmesi zor olan bir dil unsurudur (Hazar, 2002: 311).

Atasözlerinin şekil ve yapı özelliklerinden bahscek olursak atasözleri kısa,kesin ve açıktır.Anlatım mümkün olduğunca yalıdır. Anlatımın yalın olması sanatlı kullanım olmaması anlamına gelmemektedir.Âhenk, akis, aliterasyon, belâgat, cinas, intak, kinâye, mecaz, teşbih, tevriye gibi edebi sanatlar da kullanılmaktadır.Biçim olarak ise,kalıplaşmış,klişe sözlerdir; kısa ve özlüdür, atasözlerinin çoğu bir,iki cümledir; cümlelerde geçmiş zaman kipi ve öğüt veren atasözlerinde emir kipi kullanılmıştır.İşlevsel olarak:Sosyal olayların,tabiat olaylarının nasıl olageldiklerini, uzun bir gözlem ve deneme sonucu olarak tarafsızca bildirirler; denemelere ya da mantığa dayanarak doğrudan doğruya ahlâk dersi ve öğüt verirler; birtakım gerçekler, felsefeler, bilgece düşünceler bildirerek yol gösterirler; töre ve gelenekleri bildirirler (Oğuz, 2012: 204-205).

Atasözlerinde içerik bakımından bir konu sınırlandırması yoktur.Atasözlerinde yapılması ya da yapılmaması öğüt verilen konular: , mertlik,ağırbaşlılık,konukseverlik,aile,akrabalık,komşuluk, dostluk,görgü kuralları,sağlık ve ölüm, ekonomi, tarım ve hayvancılık, iklim ve takvim, hayvanlar, din, milliyet gibi konular daha çok yer almıştır (Oğuz, 2012: 206).

Atasözlerinin kısa, keskin ve açık anlamları vardır. Atasözlerinin anlatımının yalın olması sanatlı kullanım olmaması anlamına gelmemektedir. Atasözlerinde sanatlı anlatımlar da karşımıza çıkabilmektedir. Atasözlerinde içerik bakımından konu sınırlaması yoktur.

- Konuşurken atasözlerine yer verilir. Atasözlerine başlarken “Atalar şöyle derdi..Ataların araya gitmiş sözü yoktur diye başlanır (K44,K72).

- Ak akçe kara gün içindir (K26).
- Astarına bak bezini al; anasına bak kızını al (K44).
- Ata sözü tutmayan, ulur kalır (K36).
- Dalına bak kökünü bilirsin (K44).
- El kapısını dövme parmakla seninkini döver tokmakla (K44).
- İyilik eden iyilik bulur (K36).
- Karıncanın sidiğinin denize faydası vardır: Yapılan en küçük iyiliğin bile faydası olduğu anlamına gelir (K71).
- Kuru götüne yaş b. k çalmak: Yalan söylemek (K61).
- Ne verirsin elinle o gider seninle (K26).
- Okumak cahilliği alır ama eşeklik baki kalır: Ne kadar okusan da içindeki her zaman dışa vurur (K61).
- Ot kök üstüne biter (K44).
- Perşembenin gelişi çarşambadan bellidir (K44).
- Sade unla helva olmaz, bal gerekir kazana;baba malı tez tükenir, gerek evlat kazana: Burada çalışmanın öneminden kimsenin yardımına ihtiyacımızın olmaması gerektiğinden bahsedilmektedir (K45).
- Sık varma dostuna, yatar sırtı üstüne; seyrek var dostuna, kalksın ayak üstüne: Bir yere sürekli gitmemek gerektiği anlamına gelir (K45).
- Yılanı küçükken öldüreceksin (K63).

4.2.2.2.Bilmeceler

İlk bakışta bir oyun türü olarak görülen bilmece türü cevabının önceden belli olduğu anonim hal edebiyatı ürünlerindedir. Bilmeceyi diğer türlerden ayırt eden özellik soru ve cevap bölümünün tartışılmadan önce kabul edilmesidir. Bilmece bir tür bilgi yarışı olarak nitelendirilebilir (Boratav, 2015: 125).Soru cevap niteliğinde olmasının akılda kalıcılığı daha çok kuvvetlendirdiğini söylemek mümkündür.

Bilmeceler,tabiat unsurları ile bu unsurlara bağlı olayları; insan,hayvan ve bitki gibi canlıları; eşyayı,akıl ve zekâ veya güzellik nevinden mücerret kavramlarla dinî konu ve motifleri vb. kapalı bir şekilde,yakın-uzak münasebetler ve çağrışımlarla düşünce,muhakeme ve dikkatimize aksettirerek bulmayı hedef tutan kalıplaşmış sözlerdir.Bu sözler,birtakım eğlence,lügaz,muamma ve bulmacalarda da görülen ve

dinleyiciye sorulunca, ondan çözümü istenen türdür. Batı Türkçesinde “bilmek” fiilinden doğmuş bir isimdir. Doğu ve Kuzey Türkleri ile Azeri sahası aynı manaya gelen “tapmak” fiilini ve bu kökten türeyen “tabzuğ”, “tapmaca” kelimelerini kullanmaktadırlar. Türkmenler’de “matal”, Kırgızlar’da “tabışmak” ya da “cumak”, Başkurtlar’da “yumak” sözü bilmeceyi adlandırmada kullanılır. Anadolu’nun bazı köy ve kasabalarında bilmece genel isminin yanında masal, mesel, matal, metel, bulmaca, söz, dele, fıcık, gazelleme gibi kelimeler yaşamaktadır (Elçin, 1989: 1).

Bilmeceler bir şeyin adını söylemeden bazı özellikleri üstü kapalı bir şekilde anlatarak onun ne olduğunu bilmeyi, okuyana ya da dinleyene bırakan oyuna denir. Bilmecelerin dar ve geniş olmak üzere iki anlamı vardır. Dar anlamda bilinen bir şeyden, geniş anlamda ise diğer edebiyat ürünlerini kapsar ve soruların cevabı bazen birden fazla olabilmektedir. Bilmecelerdeki tekerleme ve benzetmelerin dili, şiir diline yakındır. Bilmecelerin eğitici ve yetiştirici özelliği vardır. Türk zekâsının orijinal belgeleri olarak nitelendirilebilir (Sezen, 2013: 506).

Hoşça vakit geçirmek amacıyla söylenen, zekâ ve söz oyunlarına dayalı olan bilmeceler bütün uluslarda görülen en eski halk edebiyatı ürünlerinden biridir. Bilmecelerde çözüm çoğu zaman sorulan soruların verilerinden yola çıkılarak bulunabilmektedir. İlk bilmece örnekleri örneklerini Kıpçak sahasına ait olan Codex Comanicus’ ta görebiliriz. Kaşgarlı Mahmut ise Divânü Lügat’it Türk adlı eserinde bilmece örnekleri olmamasına rağmen bilmece karşılığı kullanılan kelimelere rastlanılmaktadır. Bilmeceler biçimsel olarak iki ya da daha çok dizeden oluşmaktadır. Ezberlenmesi kolay olduğundan dolayı manzum bilmecelerin cevapları da manzumdur. Daha çok çocuklara özgü olduğu düşünülse de büyükler arasında da yaygındır. Şükrü Elçin bilmece tipleriyle ilgili olarak:

1. Cevaplarına Göre Bilmeceler
 - a) Konusu ve cevabı tek olan bilmeceler
 - b) İki cevaplı olan bilmeceler
 - c) Her dizesi ayrı bir bilmece olan ve ikiden fazla cevabı olan bilmeceler
2. Karşılıklı Bilmeceler
3. Cevabı manzum olan bilmeceler
4. Kelime Oyunu Karakteri Gösteren Bilmeceler
5. Taklidî Bilmeceler (Artun, 2009: 191-196).

Bilmecelerin sözlü ve yazılı olmak üzere iki kaynağı vardır. Bu kaynaklardan ilki halkın ruhu ve muhayyilesidir. Bilmeceler geleneğe, zamana, mekâna ve yaşama

şekillerine bağlı olarak bu kaynaktan feyz almaktadır. İkinci kaynak ise eski lügatlar, halk şâirlerinin divanları, masallar, hikâyeler, cönkler, mecmualar, bilmece kitapları, tarihler ve seyahatnâmeler gibi yazılı eserlerden oluşmaktadır (Elçin, 1989: 12).

Bilmeceler bir şeyin adını söylemeden bazı özellikleri üstü kapalı bir şekilde anlatarak onun ne olduğunu bilmeyi, okuyana ya da dinleyene bırakan oyuna denir. Bilmecelerin dar ve geniş olmak üzere iki anlamı vardır. Dar anlamda bilinen bir şeyden, geniş anlamda ise diğer edebiyat ürünlerini kapsar ve soruların cevabı bazen birden fazla olabilmektedir. Bilmecelerdeki tekerleme ve benzetmelerin dili, şiir diline yakındır. Bilmecelerin eğitici ve yetiştirici özelliği vardır. Türk zekâsının orijinal belgeleri olarak nitelendirilebilir (Sezen, 2013: 506)

Bilmece, soru-cevap şeklinde insanların karşılıklı iletişimine ve dolayısıyla yandan tarihin en eski devirlerinden beri onların sosyalleşmelerine hizmet ederken öte yandan da üyesi bulunduğu kültürün sözlü olarak nesilden nesile aktarılmasına hizmet eden kalıplaşmış sözlerdir. Bilmecelerin temel yapısını sorular oluşturur. Bilmecelerin hazırlanması, sorulması ve cevapların bulunmasında akıl, zekâ, dikkat ve yeteneğin ön planda olması, bu kültürün bir söz sanatı haline de gelmesine neden olmuştur. Bilmeceler hakkında araştırmalar yapan İlhan Başgöz ve Andreas Tietze, “*Dünyada bilmecesi olmayan pek az kültür vardır.*” diyerek bilmecelerin yaygın bir tür olduğuna dikkat çekmişlerdir. Amerikalı ünlü antropolog Franz Boas da masal ve türkü gibi edebi türlerin bütün kültürlerde bulunmasına karşılık bilmece, atasözü ve destanların ise belirli yerlerdeki büyük kültürlere sahip toplumlarda bulunduğunu belirtmiştir (Bekki, 2013: 1-11).

- Eskiden ekmek yaparken tandırın başında bilmeceler söylenirdi. Eğlence amaçlı çocuklara sorulur. Bilmeceleri insanlar birbirinden dinleyerek öğrenir. Eğlence aracı ve zaman geçirme aracı olarak görülür (K8, K27, K59, K63, K65, K104).
- Eskiden televizyon ve radyonun olmadığı zamanlarda bilmeceler eğlence amaçlı söylenirdi (K1, K34, K101, K104).
- Bilmeceler dilden dile dolaşarak öğrenilir (K26, K34, K39, K57, K63, K65, K104).
- Bilmeceleri atalarımızdan, büyüklerimizden öğrendiklerimizi nesilden nesile devam ettiririz (K39, K57, K63, K65, K72, K104).

a)Konusu ve cevabı tek olan bilmeceler(Artun, 2009: 191-196).

EB-1

Dışarı deri
İçer darı (İncir) (K8).

EB-2

Dağdan gelir taştan gelir
G. tü açık enişten gelir (Keçi) (K8).

EB-3

Dağdan gelir taştan gelir
Bir kükremiş aslan gelir (Sel) (K8).

EB-4

Yol üstünde kitli sandık (Mezar) (K8).

EB-5

Mini mini küççük sini (Mercimek) (K9, K73).

EB-6

Dağda dapılar (Balta) (K9).

EB-7

Suda cipiler (Balık) (K9).

EB-8

Arşın ayaklı (Tavşan) (K9).

EB-9

Yol üstünde sarı yağlık (EşekSidiği) (K9).

EB-10

Yittim kapı açıldı
Alaca boncuk saçıldı (Nar) (K9).

EB-11

Kırk oğlum var
Kırkı da filik börklü. (Kibrit) (K24).

EB-12

Ezildik büzüldük
Bir duvara dizildik. (Diş) (K24).

EB-13

Yedi delikli tokmak
Bunu bilmeyen ahmak (Kafa) (K24).

EB-14

Fil taşı fil taşı
İçinde beyler aşı. (Yumurta) (K24).

EB-15

Kırmızı toprak üstünde
Beyaz kuş oturur. (Diş) (K24).

EB-16

Yer altında göç eder. (Karınca) (K24).

EB-17

Küçücük bil taşı
Dolanır dağı taşı. (Göz) (K26).

EB-18

Yer yer doymaz (Değirmen) (K27).

EB-19

Giderse gelmez. (Duman) (K27).

EB-20

Gök üstünde yarım çörek. (Ay) (K28).

EB-21

Altı takır üstü takır
İçinde bir bülbül okur. (Dil) (K34).

EB-22

Altı tahta üstü tahta
İçinde bir kanlı kahpe (Hançer) (K34).

EB-23

Bir ufacık fil taşı
Dolanır dağı taşı (Göz) (K34).

EB-24

Çarşıdan aldım bir tane
Eve geldim bin tane (Nar) (K39, K42, K89).

EB-25

Bilmece bildirmece
El üstünde kaydırmaca (Sabun) (K1, K8, K39).

EB-26

Yittim kapıyı açıldı
Alaca mercan saçıldı (Nar) (K39).

EB-27

Ben giderim o gider
Ben dururum o durur (Gölge) (K39).

EB-28

Yeşil mantolu
Kırmızı elbiseli
Siyah düğmeli. (Karpuz) (K39).

EB-29

Bir küçük fıçıcık
İçi dolu turşucuk (Limon) (K39).

EB-30

Çınçınlı hamam kubbesi tamam
Bir gelin aldım babası imam. (Saat) (K39).

EB-31

Kat kat döşek bunu bilmeyen gâvur eşek (Lahana) (K39).

EB-32

Bilmece bildirmece dil üstünde kaydırmaca (Tereyağı) (K40).

EB-33

Havada uçar pırpır sıçar (Kar) (K40).

EB-34

Altı tahta üstü tahta içinde kanlı kahpe (Kama) (K40).

EB-35

Hel helinde ağzı belinde (Yayık) (K45).

EB-36

Kuyrukludur kumbara,çeker gider ambara (Kaşık) (K47).

EB-37

Gündüz kalede,
Gece belada (Örtü) (K50).

EB-38

Yuvarladım sopayı aştı gitti tepeyi (İğne,iplik) (K59).

EB-39

Gökten düştü beş yemiş
Beşi dahi birbirini görmemiş
İkisi güneş görmüş
Üçü asla güneş görmemiş (Namaz) (K59).

EB-40

Açılır sandık,
Dökülür fındık (Koyun dışkısı) (K63).

EB-41

İki tahta arasında kanlı kahpe (Hançer) (K63).

EB-42

Dağ iner dak gibi
Eli kolu bilek gibi
Eğilir su içer
Yumurtlar tavuk gibi (Buğday) (K65).

EB-43

Dam ardında dana bağı (Küllük) (K65).

EB-44

Duvar üstünde güvercin düzü (Diş) (K65).

EB-45

Ben diyim
Sen bil (Zembil) (K43).

EB-46

Benim bir kızım var
Gelenin gidenin elini öper (Kapı) (K71).

EB-47

Ağzı aşşa
Teke daşşığı
Bunu bilmeyen
Marzuman eşşığı (Patlıcan) (K71).

EB-48

A heriye heriye
Asker vurdum geriye
Bu kuş nasıl bi kuşmuş
Arkası üstü yürüye (Ölü) (K71).

EB-49

Hap dedim hop dedim
Kaldır şuraya at dedim (Süpürge) (K71).

EB-50

Yeraltında altın direk (Havuç) (K72).

EB-51

Heriye heriye dever öğüttüm geriye
Bu nasıl adam ki yanı üstü yeriye (Ölü) (K73).

EB-52

Ben bir bina yaptım ustası var çırağı yok temeli var direği yok (Dünya) (K79).

EB-53

Ben giderim o gider;arkam sıra tin tin eder (Gölge) (K79, K85).

EB-54

Ya bu yurtlar bu yurtlar
Yusuf'u yiyen kurtlar
Bacağından su içer
Tepesindenyumurtlar (Buğday) (K84).

EB-55

Helemen sülemez. Ocak başına gelemiz; gelirse duramaz (Yağ) (K84).

EB-56

Çiçek açmayan meyve (İncir) (K84).

EB-57

Ağzı dili olmayan hayvan (Balık) (K84).

EB-58

Mim olmayan dua (Kevser) (K84).

EB-59

Kutu kutu içinde
Beyaz kutu içinde
Anam bir şey saklamış
Ağ kutu içinde (Yumurta) (K84).

EB-60

Bir kuru kafa
Koydum rafa
Yemesi tatlı
Maymun suratlı (Ceviz) (K89).

EB-61

Vardır onun aslı kuştur
Vardır onun uçması
Dört mezhep cevaz verir
Helaldir onun yemesi
Yahni olur kömbe olur
Yemek olur bu nedir? (Yumurta) (K89).

EB-62

İstanbulda süt pişer kokusu buraya düşer (Mektup) (K99).

EB-63

Sıra sıra odalar birbirini kovalar (Tren) (K99).

EB-64

Yedi söğüt yaprağı
 Hz.Ali toprağı
 Bilirsen bilicin
 Bilmezsen bu gece ölücün (Kına) (K104).

EB-65

Bir araba ismi
 Bir peygamber ismi
 Bir de şehir ismi (Manisa) (K104).

EB-66

Yol üstünde kırmızı bohça (Domates) (Kurt, 1993: 97).

EB-67

Gündüz dürülür
 Gece serilir (Yatak) (Kurt, 1993: 97).

EB-68

Çarşıdan alınmaz
 Mendile konulmaz
 Tadına doyulmaz (Uyku) (Kurt, 1993: 97).

EB-69

Sıra sıra olmuşlar
 Hak yoluna durmuşlar
 Sararmışlar solmuşlar (Buğday) (Kurt, 1993: 97).

EB-70

Katık oldum aşına
 Öp beni koy başına
 İnce ince dil beni
 Haydi kimim bil beni (Ekmek) (Kurt, 1993: 97).

EB-71

Ufacık mermer taşı
 İçinde beyler aş
 Pişirirsen aş olur
 Pişirmezsene kuş olur (Yumurta) (Kurt, 1993: 97).

EB-72

Karanlık derenin kurdu
 Vurdu kapıyı kırdı
 Biri içeri girdi
 Biri kapıda durdu (Hırsız) (Kurt, 1993: 97).

EB-73

Kazanır ele bağışlar (Bal arısı) (Kurt, 1993: 97).

EB-74

Bir avuç boncuğum var
Akşam saçar sabah toplarım (Yıldız) (Kurt, 1993:97).

EB-75

Gider leylâ,gelir leylâ,
Tek ayak üzerine durur leylâ (Kapı) (Kurt, 1993: 97).

EB-76

Vızır vızır sesi var
Geniş bir nefesi var
Gözle görünmez ama
Her yerde hevesi var (Sel) (Kurt, 1993:97)

EB-77

Ne canı var ne kanı
Beş tanedir parmağı
Uzağından ses alır
Günde beş abdest alır
Hoşa gideni alır
Gitmeyene de tıkanır (Kulak) (Kurt, 1993: 97).

EB-78

Bir dedem var sakalı etten
Tüyleri betten
Şimdi gelir görürsün
Güle güle ölürsün (Horoz) (Kurt, 1993: 97).

EB-79

Altı demir üstü demir
İçinde büyük emir (Soba) (Kurt, 1993: 97).

EB-80

Bir acayip nesne gördüm
El değmeden fırlanır
Kimi yol zer,
Kimi yol sim
Kimi yol billurlanır
Kimi yol derler muzur
Kimi yol dermanlanır.
Gerçi şimdi cansız amma
Merak etsen canlanır (Yumurta) (Elbistan Yıllığı, 1973:95).

EB-81

Bir acaip nesne gördüm
Dört ayaklı canı yok
Üstünde güller açılmış
Bülbülün figanı yok
Günde yüzbin hançer

Batsa bir damlacık kanı yok
Bunu bilen arifin aklının noktası yok (Gergef) (Elbistan Yıllığı, 1973:95).

EB-82

Su içinde narelenmiş bir yılan
Başucunda altın kafes tas tamam
Su kurudu yılan öldü vesselam (Gaz lambası) (Elbistan Yıllığı, 1973:95).

EB-83

Bir acaip nesne gördüm
Bir karışık boyu var
Kendi kendin yer tüketir
Böyle bir pis huyu var (Mum) (Elbistan Yıllığı, 1973:95).

EB-84

Salladım sekiye attım (Sümük) (Elbistan Yıllığı, 1973:95).

EB-85

Dağdan atsam kırılmaz,
Bir tükürüğe dayanmaz (Sigara kağıdı) (Elbistan Yıllığı, 1973:95).

EB-86

Çıt dedi çalıya çıktı (Güneş) (Elbistan Yıllığı, 1973:95).

EB-87

Yük üstünde kıllı yumak (Kedi) (Elbistan Yıllığı, 1973:95).

EB-88

Kat kat katmer değil,yenir amma meyve değil (Soğan) (E.Y, 1973:95).

EB-89

Hamı kırmızı yetkini yeşil (Melengiç) (Elbistan Yıllığı, 1973:95).

EB-90

Allah yapar yapısını,kulu açar kapısını (Karpuz) (Elbistan Yıllığı, 1973:95).

Değerlendirme

Elbistan yöresinden derlediğimiz bilmecelerin bir kısmı nesir bir kısmı da nazım biçimindedir.Yörede sorulan bilmeceler bitki,hayvan ve cansız varlıklardan oluşmaktadır.Herkesçe bilinen varlıkların bazı özelliklerini söylenerek bulunması istenir.Bilmeceler,daha çok iş yaparken,oyun oynarken eğlence amaçlı sorulmaktadır.Televizyonun olmadığı zamanlarda uzun kış gecelerinde vakit geçirmeyi ve düşünmeyi hedeflenerek sorulan sorular olarak görülmekteydi.Günümüzde ise bilmece sorma geleneği giderek zayıflamıştır.

4.2.2.3. Alkışlar-Kargışlar (Dualar-Beddualar)

İnsanoğlunun toplum halinde yaşamaya başlamasından itibaren var olduğu düşünülen dua ve beddualar, sözlü anlatım türlerinin önemli bir cephesini oluşturmaktadır. Dua ve beddualarda binlerce yıl eskilere dayanan sözlerin varlığı görülmektedir. Dualar iyi dilekleri ihtiva eden kalıplaşmış sözlerdir. Dua, birinin iyiliği için Allah'a yakarma, niyazda bulunma anlamına gelen dualara ilkel devirlerde daha çok büyü yahut sihir sırasında başvuruluyordu. Şamanlar, baksılar da ayin sırasında yaptığı orijinal hareketleri, dualarla bütünleşiyordu. Doğan Kaya bedduaları çaresiz olan, acı çeken, kötülüğe maruz kalan bir insanın rahatlamak, teskin olmak gayesiyle söylediği, kötü düşünce ve dilekleri kapsayan, söze orijinallik veren, ifadeyi güçlendiren kalıplaşmış sözler olarak değerlendirmiştir. Anadolu'nun bazı yerlerinde "ah, bedat, ilenç, inkisar, kargış, lanet" gibi adlarla da anılmaktadır (Kaya, 2001: 99-100).

Şükrü Elçin, duaları yardım ve merhamet istemek üzere Tanrı'ya yapılan sesleniş olarak değerlendirmiştir. Bireysel karakter taşıyan sessizce edilen dua dinî günlerde heyecana kapılan insanlar tarafından hocayla birlikte yüksek sesle hep bir ağızdan tekrarlanan dualar da vardır. Dualar sağlık ve hastalık hallerinde, mahsulün bereketli olmasında yağmurun yağmasında, tehlike ve felaketin gelmemesinde, doğumdan ölüme kadar geçen süreçte iyi olduğuna inanılan bazı dileklerin fikri ve ruhî ifadesidir. Türkler Tanrı'ya olan dileklerini nazım ya da nesir şeklinde kısacası sade bir dille ulaştırmaktadırlar. Eski Türkçe'de "alkış" olarak geçmektedir. Beddua ise bu durumların tam tersinde söylenen söz grupları olarak karşımıza çıkmaktadır. Eski Türkçe'de beddua karşılığı olarak "kargış" kelimesinin kullanıldığı görülmektedir. Elçin'in ifadesiyle dualar, Şamanizm, Budizm, Maniheizm, kültür evrelerini aşarak İslamiyetle yeni bir boyut kazanmıştır (Elçin, 2004: 662-663).

Alkışlar ve kargışlar, konuşmayı süsleyici, duyguları belirtici, anlamı güçlendirici öğelerdir. Genel olarak kısa ve yoğundurlar. Söyleniş özelliklerine göre:

- İyiliği istenen ya da ilenilen (beddua edilen) kişi konuşanın karşısındadır; ya da konuşan onun karşısında sayar. (Yiğit arkan yere gelsin!)
- İyi ya da kötü dileklere amaç edinilen kişi uzaktadır; alkış veya kargış onun hakkında başkalarına duyurulmaktadır. (Başucu pınar olsun, ayak ucu göl olsun!)
- Kişinin hem yüzüne hem de arkasından söylenen alkış ve kargışlar da vardır.

- (Dar sokaklarda bol bıçaklara rastlayasınca!)
- İlenç anlatımı taşıyan fiilleri,olumsuz biçime sokmakla,kargış,bir türlü şakaya getirilip hafifletilir. (Gebermeyesice) (Boratav, 2015: 143-146).

Halkın insanlar hakkındaki iyi ve kötü düşüncelerini dile getiren,konuşmaya bir orijinallik veren sanatlı sözlere dua veya beddua denir.Dualar iyi dilekleri,beddualar kötü dilekleri anlatmaktadır.Haklın kinini,nefretini,sevgisini ve pek çok dileğini yansıtan yüzlerce dua ve beddua bulunmaktadır (Sezen, 2013: 525).

Doğan Kaya, bedduaların yapısı ve mahiyetiyle ilgili olarak:

- Aile ve toplum tarafından hoş karşılanmayan yüz kızartıcı hareket üzerine söylenmiş beddualar,
- Günlük olaylar üzerine kişilerin birbirlerine söylediği beddualar,
- Haksızlık,baskı ve zulüm karşısında söylenen beddualar,
- Millî hislenişlerle söylenen beddualar,
- Gurbet acısıyla söylenen beddualar (Kaya, 2001: 15-16).
- Söyleniş hedeflerine göre beddualar:
 - İnsan için söylenen beddualar,
 - Akraba ve tanıdıklarla ilgili beddualar,
 - Eşya, mal, mülk için söylenen beddualar,
 - Hayatla ilgili (mutluluk, murat, nasipsizlik, namus, yeme-içme, yoksulluk, zulüm.) beddualar,
 - Evlilik ve zürriyetle ilgili beddualar,
 - Kaza,belâ,felaketle ilgili beddualar,
 - Ölümle ilgili beddualar,
 - Ahiretle ilgili beddualar,
 - Ad-sanla ilgili beddualar,
 - Geleneklerle ilgili beddualar,
 - Yapılar için söylenen beddualar,
 - Beldeler için söylenen beddualar,
 - Hayvanlara söylenen beddualar,
 - Tabiat için söylenen beddualar,
 - Feleğe söylenen beddualar,
 - Gurbete söylenen beddualar (Kaya, 2001: 16-21).

Alkışlar

- Ah vah demeyesin (K25, K29, K36, K42).
- Allah işini rast getirsin (K26).
- Allah razı olsun (K26, K42).
- Allahım kazalardan belalardan korusun (K85)
- Ananın, atanın canına değsin (K27, K41, K44).
- Döşünde ağ tüyler bite (K57, K113, K114).
- Evine hızır uğraya (K113, K114).
- Gadan yere gele (K26, K28, K42).
- Gadanı alayım (K42).
- Kızınla yurt kurasın, oğlunla ordu olasın (K42).
- Ne istediğin varsa Allah versin (K26).
- Peygambere komşu olasın (K42).
- Su gibi aziz olasın (K26, K27, K42, K114).
- Su verenin çok ola (K47, K49, K60).
- Şehitlerimiz yamacına gelsin (K85).
- Tırnağına taş değmesin (K42).
- Tuttuğun altın olsun (K42).

Kargışlar

- Adın yavrulara vurula (K60).
- Alı yeşili üstüne atılasıca (K25, K26, K41, K48)
- Allah belanı versin (K27, K60, K42).
- Allahından bul (K27, K57, K101).
- B. kunu avuçlaya avuçlaya ölesin (K42).
- Bana ettiğin gibi sende olasın (K26).
- Boynuna boz ip ölçülesice (K113).
- Boyuna boz ip ölçüle (K113).
- Boyuna boz ipler ölçüle (K60).
- Canı çıkasıca (K18, K27, K36, K44)
- Ciğerin ağzından gele (K26, K42, K113).
- Ciğerinden tutuşasın (K58, K69)

- Çam gibi devrilesin (K112, KK114)
- Çam gibi devrilesin (K42).
- Didarın dura (K52, K78).
- Dizin dizin sürünesin (K42).
- Dizin dizin yürüyesin (K47, K59, K66, K72).
- Ekmek atlı sen yaya olasın (K42).
- Ekmek atlı, sen yaya olasın (K17).
- Ettiğini bulasın (K27).
- Evin ocağın yıkıla (K27).
- Evinde baykuş öte (K17).
- Evlat yüzü görmeyesin (K113).
- Gidişin ola da dönüşün olmaya (K113).
- Gözlerin dura (K115).
- Gözünün elifi döküle (K27, K29).
- Horozun ötmeye, ocağın tütmeye (K115).
- Ilımadan çıkarasın (K17).
- İflah olmayasın (K26, 27, K42).
- İki gözün eline gele (K111).
- Kabir kabir gezesin (K28, K36)
- Kada kurşunlardan gidesin (K60, K113)
- Kadanı kara yer alsın (K55, K57, K69, K88).
- Kara baba yiyesin (K90, K112, K113)
- Kara yerlere gidesin (K72, K88, K89, K95).
- Karımı doymasın, yüzü gülmesin (K47).
- Karnın ekmeğe doymaya (K26).
- Kızıl kızıl pişesisin (K47).
- Kulağına kurşun aka (K113)
- Kurum kurum kuruyasın (K42).
- Mel mel meleyesin (K42).
- Mer mer meleyesin (K17, 103)
- Muhanete muhtaç olasın (K42).
- Nana muhtaç olasın (K26, K28).

- Navra gibi sızlayasın (K11, K44, K47).
- Ocağın geçe (K113).
- Ocağın yansın (K101).
- Oğlan südüğü eteğine değmeye
- Ödün ağzına gele (K42, K45, K72, K78)
- Sidikliğin kapansın (K42, K113, K114).
- Soyhası çıkasınca (K26, K57, K66, K78).
- Südüklüğün kapana (K42, K112, K113, K115).
- Sürüm sürüm sürünesin (K25, K28, K36, K42, K56).
- Sürünesin (K101).
- Şafağın kapana (K28, K59, K63)
- Tabanın şarka gelsin (K74, K78, K89)
- Tabanından devrilesin (K113).
- Tarp ölümlere gelesin (K113).
- Yaşı kesilesice (K112, K113).
- Yaşın başına gardak gele (K56).
- Yaşına doymayasın (K42, K112, K115).
- Yeğin yanın yere gele (K103, K109, K113)
- Yerinde yeller ese (K60).
- Zıkkımın dibini yiyesice (K17, K25, K42, K57).

Değerlendirme

Dua ve beddua, iyi ya da kötü dileklerin sözlü olarak Tanrı'ya iletilmesidir. Yörede annenin sütü karşı geleceği inancından dolayı annenin bedduasının tutmayacağı inancı yaygındır. Babanın evlada ettiği bedduanın tutacağı inancı vardır. Yörede yaygın olarak söylenen “Dünya dua üzerine kuruludur.” sözü duaya verilen ehemmiyeti göstermektedir. Halk arasında bazı kişilerin dualarının ya da beddualarının daha kolay ve çabuk etkisini göstereceği inancı yaygındır. Beddualar ise bir durumdan rahatsız olan, haklı olan kişinin çektiği acı ya da sıkıntı karşılığında tepkisini dile getirmesidir.

4.2.3.4.Halk Hikâyeleri

17.yüzyıldan itibaren anlatılan,efsane,menkıbe,destan gibi türlerle beslenip halk kültürünün pek çok ögesini ihtiva eden ve halkın roman ihtiyacını karşılayan bir anlatım türüdür.Ozanların anlatma geleneğinin bir ürünü olan destanın yerini almıştır (Kaya, 2014: 378).

Halk hikâyelerinin muhteva özellikleri:

- Konular genellikle aşk ve kahramanlıktır.Bazen iki konu birlikte işlenmektedir.
- Olaylar gerçek ya da gerçeğe yakındır.
- Olağanüstülükler görülebilmektedir.
- Kahramanlar genellikle olağanüstü şekilde dünyaya gelirler.
- Kahramanın dünyaya gelmesine yardımcı olan aksakallı ihtiyarın daha sonra kahramana ad vermesi,eğitimi,aşık olması ve sevgiliyi aramak için gurbete gitmesi durumlarında da karşımıza çıkmaktadır.
- Kahramanlar bade içerek,aynı evde büyüüp kardeş olmadıklarını öğrendiklerinde,resme bakarak ve ilk görüşte aşık olma gibi dört şekilde aşık olmaktadırlar (Alptekin, 2013:32-39).

Yapı ve şekillenmede kullanılan malzeme ve ayrıntılar,olaylara yön veren dünya görüşü,örf ve geleneklerin devamlılığını sağlayan öz halk hikâyelerinde millilik özelliği kazandıran önemli unsurlardır.Milli ve manevî yapıya uygun şekiller alan evrensel değerlerin de halk hikâyelerinde önemli yeri vardır (Türkmen, 1998: 488).Halk hikâyelerinin şekil özellikleri:

- Halk hikâyeleri nazım,nesir karışık bir yapıya sahiptir.
- Hikâyenin girişinde tıpkı masallarda olduğu gibi kalıplaşmış ifadeler vardır.
- Hikâyenin dili sözlü varyantlarda sade ve anlaşılır olmasına rağmen yazmalarda biraz ağırdır.
- Hikâyelerin özellikle giriş kısmında olmayan,anlatıcı tarafından sonradan eklenen manzum parçalara da rastlanabilir.Bu bölüme “selçuk,peşrav,sersuhane” gibi adlar verilmektedir.
- Güzellerin ve çirkinlerin tasviri kalıplaşmış cümlelerle ifade edilir.
- Yazma ve matbu halk hikâyeleri sözlü varyantlarına göre daha uzun,şiiirleri daha fazladır.

- Kahramanların hareketleri,bir yere gidişleri,bir olaydan başka olaya geçiş,uzun zamanı kısaca ifade etme vb. olaylar kalıplaşmış sözlerle ifade edilir (Alptekin, 2013:23-32).
- Halk hikâyeleri boyutları yönünden iki kümeye ayrılır:
- Efsaneden,masaldan ya da gerçek yaşamdan alınmış bir tek olay çevresinde örülmüş,yapısı basit kısa hikâyeler,
- Daha kalabalık kişileri,birbiri ardından gelen beklenmedik durumları ve bunun sonucu olarak da az çok çarpıklaşan olayları birbirine ekleyerek anlatıya uzun bir süre sağlayan hikâyeler (Boratav, 2015:58-59).

Hikâye, bir olayın sözlü ya da yazılı olarak anlatılması, dramatik yapıda yapıda kişi sayısı az kısa anlatıdır. Kaynağını efsaneler, masallar, halk şiirleri vb. den alan halk hikâyeleri, bugün Anadolu'nun pek çok yöresinde sözlü halk geleneğinde yaşamaktadır (Şensesen,2011 : 288).

a) Aşk Hikâyeleri (Alptekin, 2013: 63)

1. Hurşit ile Mahmiri

Hurşit ile Mahmiri adlarında iki genç varmış.Hurşit padişah oğlu Mahmiri de keşişin kızıymış.Hurşit rüyasında Mahmiri'nin resmini görmüş ve Mahmiri'ye aşık olmuş.Mahmiri de rüyasında Hurşit'in resmini görüp onaaşık olmuş. Artık ikisi de birbirlerini görmeden aşklarından yanıp tutuşuyorlarmış. Hurşit bir gün gezerken uzaktan bir duman görmüş ve atını oraya doğru sürmüş. Oraya vardığında Mahmiri'yi çadırda görmüşve orada kendinden geçip bayılmış.

Hurşit ayılıp kendine gelince şöyle demiş:

Bir gece rüyamda kırklara erdim
Takatim kesildi,sarardım soldum
Bulutlar içinde yüzünü gördüm
Başın için çekme kendini benden

Mahmiri:

Ey aslanım,yiğidim sen nerden geldin?
Uzunca bir hasret kalbimi deldi.
Benim laflığımı sen neden verdin?
Var git aslanım uğurlar olsun.

Hurşit:

Eğer benim ahım beni bilseydi
Ya düştüğüm anda beni kesseydi
Siyah zülfünden bir tel verseydi
Başın için çekme kendini benden.

Mahmiri:

Tanrı'yı seversen söz atma bana
Mecniysen muska vereyim sana
Hiç durmadan yollan geldiğin yana
Var git ey yiğidim, benden uzak gez yürü

Hurşit:

Seni seven aşık gülsün oynasın
Sazının sapına kara bağlasın
Ülke ülke gezsün caglasın
Başın için çekme kendini benden.

Hurşit,Mahmiri'ye kendisini isteteceğini söylemiş ve bu yaylayı da onlara verceğini söylemiş.Hurşit babasına gidip “Fılan yaylada bir göç var, orada da bir kız var onu bana al.” demiş.Yaylaya kızın abilerinin yanına bir cadı karısı gelmiş.Cadı karısı Mahmiri'nin abilerine:“Padişah gelecek ve bacınızı elinizden alacak.” demiş.Bu haberi alan Mahmiri'nin abileri gece yayladan kaçmış. Hurşit yaylaya gelmiş ve her tarafın bomboş olduğunu görmüşve şöyle demiş:

Issızlık kaplamış bütün her yanı
Başımdan gitmez aşkın dumanı
Elvan elvan olmuş çayır çimeni
Aman yaylahani senin maralın?

Mahmiri:

Cadı karı geldi duyurdu
Zalım kardeşlerim böyle buyurdu
Felek Hurşit'imden beni ayırdı
Gene uğrattılar yollara beni
Karalardan olur hasret kumaşı
Gözlerimden döktüm sel gibi yaşı
Mektubum saklasın ocağın taşı
Gene uğrattılar yollara beni.

Mahmiri yayladan göçmeden önce ocağın taşının altına bir mektup bırakmış, bu mektubu bulan Hurşit şöyle söylemiş:

Ey masum çocuklar, küçük bebekler

El kaldırım kabul olsun dilekler

Yerdeki insanlar,gökteki melekler

Aman,ne diyara gittisevdiğim?

Mahmiri'yi aramaya çıkan Hurşit yolda çeşme başında birkaç kıza rastlamış

ve onlara şöyle söylemiş:

Sakınıp incinmen nazlı bacılar

Kenardan geçeyim yol sizin olsun

Demeyin ki bizi görmek muradın

Bir su içeyimgöl sizin olsun.

Nasıl geldimse öyle giderim

Dertli bir aşğım aşkımı güderim

Burada bir yudum su içmek dileğim

Suyumu içeyim göl sizin olsun

Kadir Mevla'm nazar eylemiş size

Ey güzeller yolum uğradı size

Benim bir gülüm var tazedden taze

Bu yerlerde biten gül sizin olsun

Hurşit in sözlerini işiten kızlardan biri şöylesöylemiş:

Ak gerdanımı göresin

Her bir murada eresin

Bana gönlünü veresin

Bey'im al beni, sar beni

Hurşit:

Geldiğim diyar bilinmez

Gözyaşlarım silinmez

Kavga kekliğe yar olmaz

Ey bacı,alamam seni.

Hurşit böyle söyleyip yoluna devam etmişve oradan ayrılmış. Hurşit diyar diyar gezerken en sonunda Mahmiri'yi bulmuş. Mahmiri'yle evlerine dönerken yolda karşılarına bir Arap çıkmış.Bu Arap yoldan gelip geçenin boynunu vuruyormuş,çok güçlü bir savaşçı olan bu Arap esasında bir kızmıs ama tanınmamak için yüzüne peçe takıyormuş. Arap:"Benim gibi savaşan birini buluncaya kadar herkesle savaşır, karşıma çıkan herkesi öldürürüm." demiş. Mahmiri'yle Hurşit yoldan geçerken Arap

bunları durdurmuş ve Hurşit'le Mahmiri'yi ayırmış. Bunun üzerine Hurşit şöyle demiş:

Öldürürsen öldür kolu bağıyım
 Cellatlar elinden kalbi bağıyım
 Bana Hurşit derler,sultan oğluyum
 Kerem eyle Arap öldürme beni
 Mahmiri:

Sen bir haramisin yolda durursun
 Gelenin geçenin boynun vurursun
 Dilerim Mevla'dan kolun kurusun
 Öldürüp yarimi neyledin Arap?

Hiç yok mudur,namusun, arın
 Adam öldürmek mi, birinci karın
 Arşa direk oldu bak ah-uzarım
 Öldürüp yarimi neyledin Arap?

Hurşit:
 Tanrı bakmazmış yoksula, baya
 Kalbin yumşaya olmaya kaya
 Kerem eyle Arap öldürme beni

Arap,Hurşit'e aşık olmuş ve yüzündeki peçeyi açmış.Bir de şart koşmuş:"Benimle evlenirsen sizi serbest bırakırım." demiş.Hurşit,Arap'la evlenmiş,Mahmiri'yi de alıp yola devam etmiş (K33).

2. Kerem ile Aslı

Kerem Ermeni kızı Aslı'ya aşık olmuş. Aslı'nın babası da diş çekermiş.Kerem'in de dişi ağrıyormuş.Aslı'nın babasının yanına varmış.Aslı da babasına yardımcı olurmuş"Kızım gel de şu adamın dişini çekelim" demiş.Kerem Aslı'nın dizine yatıyor.Babası "Hangi dişin?" diye sordukça Kerem tek tek gösteriyor.Aslı için birçok dişini çektiriyor.Kerem'in Aslı'ya olan aşkını bildiği içinbaşka yere taşınıyor.

Etraftan Kerem'in halk aşığı olduğunu bilen kişiler Kerem' e bir oyun düşünmüşler.

Tabutun içine bir adam koyuyorlar.Kerem'e bu adamın namazını kıldır diyorlar.Kerem de soruyor “ölü niyetine mi diri niyetine mi” diye.O sırada birisi bir tokat vuruyor Kerem'in yüzüne.Kerem'in gözlerinden ateşler çıkıyor sanki.

Ölü adamın diri niyetine kılınır mı,diye kızıyorlar.Abdest alıp namaza duruyorlar.Namaz kılınca tabuttakine kalk artık diyorlar.Tabuttaki kalkmayınca açığ bakıyorlar ki adam oktan ölmüş.

Kimi ağlaşır dertli dertli

Kimi gülüşür dertli dertli

Bunun üstüne Kerem'i el üstünde tutuyorlar.Aslı'nın gittiği yere Kerem de gidiyor.Mezarlığa yakın bir yerde sazı eline alıyor.Bir anda Kerem ateş alıyor.Yanıyor.Aslı koşup geliyor.Saçlarıyla külünü süpürürken Aslı tutuşup yanmış (K102).

3. Arzu İle Kamber

Köyün birinde bir çiftçi aile yaşarmış. Bu ailenin hiç çocuğu yokmuş. Çift,bu duruma çok üzülüyormuş. Adam,gece gündüz Allah'a “Bana bir oğlan çocuğu ver.” diye yalvarıyormuş,dua ediyormuş. Bir gün ırmağın kenarında öküzleri sularken dereye bir sepet görmüş ve değnekle sepeti kendine doğru çekmiş ve sepetin içinde nur topu gibi bir oğlan çocuğu görmüş. Sevinerek çocuğu alıp eve götürmüş. Büyük bir sevinçle çocuğu hanımına vermiş. Hanımı da sevinçle “Çocuğun adını ne koyalım?” diyedüşünürken yaşlı bir kadın gelmiş. “Bu bebeğin adı Kamber olsun.” demiş. Onlar da yaşlı kadını üzmemek için çocuğun adını Kamber koymuşlar.

Aradan bir sene geçmiş. Adamın karısı hamile kalmış ve doğum yapmış. Çiftin bir kızı olur. “Bu kıza ne isim koyalım.” derlerken yine o yaşlı kadın gelmiş. “Bunun adı da Arzu olsun.” demiş. Evin hanımı “Kamber'i de emzireyim de bunlar bacı kardeş olsun.” demiş. Baba da bu duruma razı olur. Yine yaşlı kadın “Hayır! Bunlar büyüyünce evlenirlerse hep yanında kalır.” demiş. Onlar da bunu mantıklı görmüş ve kabul etmiş. Adam,yaşlı kadına “Gidecek yerin yoksa bizimle kalıp bunların nenesi ol.” demiş. Yaşlı kadın,bu teklifi kabul etmiş. Çocuklar büyümüş ve okula gitmeye başlamışlar. Yaşlı kadın,çocuklara iki dürüm hazırlayıp, “Kim erken gelirse o,onun dürümünü yiyecek.” demiş. Kamber bir sokaktan Arzu diğer sokaktan koşarak gelmiş. Kamber erken gelerek dürümün ikisini de almış ve Arzu'ya, “Bak! Arzu Bacı senin dürümünü yiyorum” demiş. Arzu da boynunu bükmüş “Ye!

Kardeşim” demiş. Yine o yaşlı kadın gelmiş “O,senin kardeşin değil o senin nişanlıdır.” demiş. Seneler böyle geçip gitmiş. Kamber,Şirin’e aşık olmuş. Şirin de Kamber’e aşık olmuş. Zaman böyle akıp geçmiş. Bir gün Arzu güzel mi güzel bir genç kız olmuş. Arzu çeşmeye suya giderken orada başka bir genç Arzu’ya aşık olmuş. Oğlanın babası çok zenginmiş. Oğlan Arzu’nun aşkından sararıp solmuş. Oğlanın bu halini gören baba “Oğlum derdini söylemeyen derman bulamaz. Nedir senin bu halin?” demiş. Oğlan babasına “Baba,ben güzeller güzeli bir kız gördüm.” demiş. Baba “Bundan kolay ne var? Gider isteriz.” demiş. Atlarına binip,heybelerini altınla doldurmuşlar ve yola koyulmuşlar. Bu sırada Arzu çeşmeye gelip suyu alıp ve gitmiş. Baba ile oğul Arzu’yu evine kadar takip etmişler. Yine o yaşlı kadın görünmüş:

“Hey yolcu! Neye baktın ki” demiş. Baba, “Biz sudan gelen kıza bakıyoruz” demiş. Yaşlı kadın,ben tanıyorum diyince kadına birkaç altın verip kızın sözlüsü olup olmadığını sormuşlar. Kadın, kızın sözlüsü olmadığını ve bu işi yapabileceğini söylemiş. Adamları Arzu’nun babasının yanına götürüp ve tanıştırmış. Babasından kızı istemişler. Babası da “Hayır, benim kızım nişanlı.” demiş. Yaşlı kadın “Sen güzeller güzeli Arzu’yu kimsesiz, ne olduğunu bilmediğin birine mi vereceksin?” demiş. Baba, “Ben ta küçükken söz verdim. Arzu’yu Kamber’e vereceğim. Sözümünden dönmem.” demiş. Koca karı, dil dökmeye başlayıp ve babayı ikna etmeyi başarmış. Yalnız Kamber ve Arzu’ya nasıl söylerim diye düşünürken yaşlı karının aklına bir şey gelmiş. “Kamber’in sevdiği bir yemeği yapalım annesi süttten o yemeğin üstüne döksün. Kamber’e de sen Arzu’yu elet süt kardeşin diyelim.” diye konuşurlarken Arzu, bunları duymuş. Yemek yapılmış ve annesinin sütü yemeğin üstüne dökülmüş. Kamber’i çağırmışlar ve yemeği önüne koymuşlar.

Kamber tam yemeğini yiyecekken Arzu “Aman! Kamber sakın yemeği yeme.” demiş. Kamber Arzu’ya “Beni senden neden ayırmak istiyorlar?” diye sormuş.. Arzu, “O bizim cadı karı insanı ayırır.” demiş. Kamber yemeği yemez ve gerçek ortaya çıkmış. Babası Arzu’yu o adamlara vermiş. Arzu gönülsüzmüş. Arzu çeşmeye gitmiş ve kolundaki bileziği çeşmenin başında unutmuş ve Kamber’in arkadaşı gider bileziği alır. Bilezik Kamber’in hediyesiymiş. Arzu için maneviyatı büyük bir bilezikmiş. Eve gelince bileziğin olmadığını fark edip geri dönmüş. Pınarda Kamber’le karşılaşmış.

Arzu Kamber’i görünce şöyle demiş:

Kamber pınara vardın mı?

Elin yüzün yudun mu?
 Mermer taşın üstünde
 Sen bileziği gördün mü?
 Kamber:
 Ben pınar varmadım
 Elimi yüzüm yumadım
 Dinim imanım Arzu
 Ben bileziği görmedim.

Arzu üzülerek eve gelmiş evlenmeyi asla kabul etmeyeceğini söylemiş. Yaşlı kadın yine gelir gider. Kamber bir bulutun çocuğu olduğunu babasının, annesinin olmadığını aslı asaletinin kim olduğunun belli olmadığını oysa bu adamların asaletli zengin görgülü biri olduğunu Arzu'nun bunlara layık olduğunu söylemiş. Bu sözler Arzu'nun babasının işine gelmiş. Arzu'nun fikrini sormaya karar vermişler. Arzu, kabul etmeyeceğini söylemiş. Arzu ile Kamber'in buluşmasını yasaklamışlar. İkisi de çok perişan olmuşlar. Fakat engellemelere rağmen işi bir punduna getirip buluşup, konuşmuşlar. Kamber Arzu'ya "Neden böyle oldu, biz beşik kertmesi değil miyiz?" diye sormuş. Arzu, "O, bizim yaşlı karı küçükken de sebepimiz oldu." demiş ve kaçmaya karar vermişler. Akşam ışıklı, yıldızlı bir gecenin ortasında kararlaştırdıkları yıldız batınca Arzu dışarı çıkacak ve kaçacaklarmış. Yaşlı kadın bunu öğrenmiş ve Arzu'ya bir ilaç içirmiş. Arzu uyandığında yıldız duruyormuş. Yola çıkarken Kamberi de bulmuş. Oysa o yıldız akşamları çıkan yıldız değil sabah çıkan yıldızmış. Yaşlı kadın haber verip bunları yakalatmış. Kamber'e güzel bir dayak atmışlar ve o köyden çıkarmışlar. "Eğer ki Arzu gelin oluncaya kadar köye gelersen seni öldürürüz." diye tehdit etmişler. Arzu'nun 40 gün 40 gece düğünü yapılmış. Arzu sürekli ağlamış. Kamber ise dağlarda perişan bir haldeymiş. Düğün bitince Arzu'yu alıp eve giderlerken Kamber, saç sakal uzamış perişan bir halde düğün alayının önünü kesmiş ama kamber olduğunu anlamamışlar. Kamber, "Gelininiz hayırlı olsun. Ben bir dua okuyacağım siz de "Âmin" diyeceksiniz." demiş. Düğün alayı durmuş. Kamber duasını okumuş. Cemaat, "Âmin" demiş ve bir kelime de geline söyleyeyim." demiş. Onu da kabul etmiş. "Ben senle geliyorum, seni bırakmayacağım." demiş. Gelinin ağlaması birden durmuş. Yaşlı kadın bu durumun farkına varıp "Bu Kamber." diye bağırınca yine Kamber'i dövmüşler çok perişan bir halde bırakıp yine yollarına devam etmişler. Gelin eve gelince gerdeğe girme zamanı gelmiş. Arzu'yu alan adam içeri girmiş ve tam gelinin duvağını

açacağı zaman taş olmuş. İçeri girenler damadın taş olduğunu görmüşler. Kayınbaba, “Ben o kadar altın harcadım öbür oğluma alırım.” demiş ve öbür oğlunu göndermiş. O da gelinin duvağını açacağı zaman taş olmuş. Damattan haber gelmeyince içeri girenler onun da taş olduğunu görmüşler. Kayınbaba, “Benim iki oğlum taş oldu. Ben de bir sürün para altın harcadım ben alırım.” deyip içeri girmiş. Tam gelinin duvağına eline atınca eli altın olmuş; öbür elini atınca o da altın olmuş. Belden aşağısı da altın olmuş. Altına dönüşmeyen bir tek kafası kalmış. Ağzına ne verseler altın oluyormuş. Bir şey yiyemiyor, içemiyor, öyle bakıp duruyormuş. Arzu’nun canı sıkılınca bahçeye çıkmış. Gül bahçesinde gezmeye başlamış. Bir de ne görsün! Kamber de gül ağacının gölgesinde oturuyormuş. Bunlar buluşup konuşurken yaşlı kadın görmüş ve “Bu uğursuzlar yine bir birbirini buldu yetişin.” demiş. Anında adamın korumaları ikisini de vurmuş. Bunların biri bir tarafa biri de bir tarafa düşmüş. Sürünerek gelip kavuşmak istemişler ama yaşlı kadın bunları ayırmaya uğraşır. Orada bir çiftçi bunları görünce “Sen bunların küçük yaşta beri sebebi oldun.” demiş ve yaşlı karıyı vurmuş. Kadın Arzu ile Kamber’in arasına düşmüş. Çiftçi, kadını iki aşğın arasında aşıklara huzur vermez diye çekmiş ama çekerken bir damla kan iki aşğın arasına düşmüş. Adam ne kadar temizlese de bitirememiş. İki mezarın arasına kara bir çalı olarak bitmiş. Çalıyı keserlermiş ama yine o çalı iki mezar arasında çıkmaya devam etmiş (K82).

4. Telli Senem

Mursaloğulları Aşireti Afşin’in Tanır yaylasına gelmiş. Aşirette Senem adında bir kız varmış. Bu kızın gönlü Ağa’nın oğluna düşmüş. Bu aşk ortaya çıkınca aşiret çadırlarını söküp Hatay’a geri dönmüş. Aradan uzun zaman geçmiş. Senem ve Ağa’nın oğlu yaşlanmışlar. Tanır’dan Hatay’a birkaç kişi çalışmak için gitmiş. Mursaloğulları’ndan birkaç kadın ekmek yapıyormuş; bunlar da ekmek istemeye gitmişler. Ağaca yaslanıp oturan yaşlı bir kadınla karşılaşmışlar. Kadın “Oğlum nerelisiniz?” diye sormuş. Gençler de “Kahramanmaraş Afşin-Tanır’dan geliyoruz.” diye cevap vermiş. Senem “Filanca adama selam söyleyin. Senem’in selamı var dersiniz o bilir.” demiş. Gençler işlerini bitirip Tanır’a dönmüş. “Yaşlı adamın selamını iletelim.” demişler. “Biz Hatay’dayken Mursaloğulları’nın orada adı Senem olan yaşlı bir kadına rastladık; onun sana selamı var.” demişler. Yaşlı adam “Doğrultun beni.” demiş. Ve söylemeye başlamış:

Bir selam geldi Telli Senem'den
 Deli gönül şad olmaya başladı
 Akmaz iken kör pınarın ayağı
 Suyu gelip çağlamaya başladı.

Senem'in giydiği benekli sarı
 Ölmeden yüzünü görseydim bari
 Yek değirmenin bozuk çarkları
 Suyu geldi çağlamaya başladı (K65).

5 . Karacaoğlan

Zamanında Karacaoğlan'ın bir ak beygiri varmış. Kendisi de biraz fakirmiş. Beygirin üzerinde birkaç silme buğdayı değirmene öğütmeye götürmüş. Gelirken bu Elbistan'ın Çardak mezrasından geçerken odun toplayan bir kızla karşılaşır. Karacaoğlan'ın genç yaşında sakallı halini görünce kız ona, “Emmice sen nereden geliyon?” diye sormuş.

Kız böyle sorunca Karacaoğlan sazını eline alır ve şöyle der:

Değirmen ben geldim
 Beygirim yüklü
 Şu kızı görenin de
 Deli olur aklı

On dört yaşında da
 Kırk beş belikli
 Bir kız bana emmi dedi
 Neyleyim neyleyim

Canım neyleyim
 On dört yaşında da
 Kırk beş belikli
 Bir kız bana emmi dedi
 Neyleyim neyleyim oy

Birer birer toplayayım odunu
 Soram dedim soramadım adını
 Elbistan yanaklı Avşar kadını
 Bir kız bana emmi dedi
 Neyleyim oy neyleyim oy

Canım neyleyim
 Elbistan yanaklı Avşar kadını
 Bir kız bana emmi dedi
 Neyleyim neyleyim?

Bizim elde üzüm olur alıç olur

Sızılması da aç kurtları aç olur
 Bir yiğide emmi demek güç olur
 Bir kız bana emmi dedi
 Neyleyim neyleyim oy (K66).

6.Sürmeli Bey ve Telli Senem

Sürmeli Bey ve nişanlısı Telli Senem'e küsüp çingenelerin çadırına gitmiş. Orada hastalanıp yataklara düşmüş. Sürmeli Bey'in kardeşi kardeşini görmeye gitmiş.

Kardeşi:

Şu huruva yana yana öz oldu.
 Hırısıyla bir alıcı kurt oldu
 Anama babama gayrı dert oldu
 Kalk gidelim kardeşim sılaya doğru.

Sürmeli Bey:

Şu huruva yana yana öz olsun.
 Hırısıyla bir alıcı kurt olsun.
 Anama babama yaman dert olsun.
 Sıla da bir gurbette de bir bana.

Sürmeli Bey, gitmeyip o çadırda ölmüş. Hizmetkâr karaladığı için kardeşi, hizmetkârı diri diri toprağa gömmüş.

Telli senem de şöyle demiş:

Acep ne olsa da kaderim çirkin
 Gelin mi olamayacağım telli başımla (K91).

7.Bey Börek Hikâyesi

Padişahın birinin çocuğu olmuyormuş. Karısıyla bu durumu sıkıntı ediyorlarmış. Padişah rüyasında bir pir görür. Pir bunların başına bir elma koyar. "Bu elmayı soyup karınla yersen ve kabuğunu da atına yedirirsen çocuğunuz olacak. Tayın da çocuğun da adını ben gelene kadar vurma havurma" der. Uyandıklarında başlarında bir elma görürler. Elmayı soyup yerler. Kabuğunu da ata yedirirler. Aradan zaman geçtikten sonra padişahın karısı hamile kalır. Aradan dokuz ay geçer ve bir oğlan çocuğu doğar. Ve at da bir tay doğurur. Tay ve oğlan çocuğu adları olmadan büyürler. Çocuğu Atsız diye çağırırlar. Çocuk babasına gelir "Baba bana atsız diyorlar benim adım ne?" der. Padişah karısına "Bu adam

gelmeyecek.Bir yemek dökelim.Milleti toplayıp bu çocuğun adını vurak.” der.Yemekte toplanırlar herkes bir isim önerir.Rüyasında gördüğü pir gelir. “ Bu oğlanın adı Bey Börek tayın adı da Benli Boz olsun.” der. Çocuk okula gidip gelir atıyla oynar. Yemeğini yedikten sonra her gün tayının yanına gider. Padişahın bir aile doktoru varmış. Bey Börek’in annesi doktoru oynaş tutmuş. Bey Börek bu durumu sezer. Annesi doktora “Bey Börek durumu sezdi öldürelim.” der. Annesiyle doktor bir olup zehir hazırlar. Bey Börek’e bir elbise diktirirler. Elbiseye zehiri toz olarak dökerler. Annesi Bey Börek’i karşılar. “Oğlum sana elbise diktirdim;hemen giy.” der. Bey Börek de “Ana ben tayımı kaşımadan hiçbir şey yapmam.” der. Ve tayın yanına varır. Tay dile gelir ve şöyle der: “Bey Börek anan bir elbise diktirdi elbisede zehir var giyme ha giyme.” der. Bey Börek anasının yanına gider ve anası gömleği giymesini söyler. Bey Börek anasına “Önce Keloğlan giysin sonra ben giyerim.” der. Keloğlan gömleği giyer ve Bey Börek gömleği temizler gibi silkeler. Keloğlanın burnuna zehir tozu gider ve oracıkta ölür. Bey Börek ölmeyince anası doktora zehirli bir kaz kesip Bey Börek’e yedirelim.” der. Tay bunu da duyar ve Bey Börek’e haber verir.Anası ve doktor bu haberleri tayın verdiğini anlarlar.Doktor, kadına “Sen hastalan. Ben de “Küheylan at eti olmazsa bu düzelmez.” derim der.

Bey Börek okuldan gelince tayı düşünceli görür.Neden düşünceli olduğunu taya sorar. Tay da annen ve doktor kestirmek istiyorlar.” der. Bey Börek sinirlenir ve kestirmem der. Tay da “Kestirmem deme ananın gönlü kırılır.” der. Tay şöyle demesini ister: “Bey Börek Bey Börek olalı, Benli Boz Benli Boz olalı padişahın surunun içinde bir cirit atamadım.” demesini söyler. Sonra “Bismillah diyerek üzerime bin. 3 Kulhu 1 Elham 1 Felak -Nas oku ve sura yönelt beni.” der. Millet padişahın küheylan atı kesilecek diye toplanır. Bey Börek hazırlanır ve ata biner.Meydanda dolanır ve dua okur sura yönelinece tay surdan atlar ve Bey Börek’i kaçıtır.Tay Bey Börek’i yabancı bir memlekete götürür.Akkavak denilen bir memkettir burası. Burada bir güreş olur. Burada bir kız varmış herkesi yıkarmış kimse bu kızı yıkamazmış. Bey Börek atını kaşırken atı “Sen bu kızı yıkarsın.” der. Bey Börek de “Nasıl yenebilirim ki?”der. Tay da “Kızın döşünde tılsım var. Varıp döşüne yumrukla vurursan tılsımı bozulur; kucaklayıp yere yatırırısın.” der.Sabah olduğunda gider Akkavak kızıyla güreşmek istediğini söyler. “Akkavak kızı yendiği kişilerin kafalarından kaleler yapıyor kelleni vermeye hevesli misin?”derler. Bey Börek söylenenlere kulak asmaz ve güreşmek ister. Akkavak kızı ve Beybörek güreşmek için soyunurlar. Beybörek el çabukluğu yaparak Akkavakkızının döşüne

vurur sırtını yere getirir ve onu yener. Kız babasına “Baba aradığım delikanlıyı buldum.” der. Babası da “Kızım Allah işini rast getirsin o kadar güreşçiyi öldürdün. Benden uzak ol da kimle gidersen git.” der. Kız tamam der. Bey Börek ve Akkavak beraber yatarlar ama aralarına kılıç koyarlar. Aradan 6 ay geçer. Beybörek “Artık babamın evine gidelim kız evinde düğün olmaz.” der. Kız bir ata biner kendisi de Benliboz’a biner. Ve Beybörek’in babasının evine giderler. Kız Beybörek’in memleketinde ünlenir. Beybörek bir kız getirmiş. Kız şöyle güreşmiş böyle yıkmış gibi sözler halk arasında söyleniyormuş. Beybörek’in babasının Kel Vezir adında birveziri varmış. Kel Vezir Beybörek için “Dedesinin kılıcı Uyuz elinde esir, gidip onu getirsin.” der. Uyuzelinde bir pınar varmış. Beybörek haydi bakalım diyince kırk atlı çıkar ve Uyuzeline yola çıkarlar. Uyuzeli’ne vardıklarında bir pınarda atlarını sularlar. Kendileri de bu pınardan su içerler. Ve pınarın başında uyuyakalırlar. Yalnız bu pınarın suyunu içenlerin uyuz olduklarından haberleri yoktur. Uyuzeli padişahın pınarın başında yatanları görür ve adamlarına “Bizim pınar epey adam yakalamış gidin getirin.” der. Gelirler ki 40 kişi pınar başında uyuyorlar. Bu sırada Benliboz Beybörek’in kuşağından ısırır ve kaçıtır. Adamlar padişaha “At birini kaçırdı padişahım.” derler. Padişahta “Bunların başı odur. Yakalamadan gelmeyin.” der. Adamlar Beybörek’i yakalar ve zindana atarlar. Beybörek uyuz olduğu için 7 yıl uyuyakalır. Uyandıığında saç sakal uzamış aradan çok zaman geçmiştir. Ana ve babasının Beybörek’ten umudu kesilir. Babasının beli bükülür, anasının gözü kör olur. Kel Vezir Akkavak kızıyla evlenmek ister. Kel Vezir padişah olur. Nişan yapacağını millete duyurur. Düğün olurken kabak asılırmış. Düğün olurken o kabağı kim okla vurursa onu ödüllendirirlermiş. Beybörek esirken bir kervancı Akkavak kızının düğünün olacağı köye gelir. Kervancı kalabalığı görür ve Keloğlan’a ne olduğunu sorar. O da “Bizim padişahın Beybörek adında bir oğlu vardı. Beybörek Uyuzelinde esir düştü. Beybörek’in bin minnetle yendiği kızını Kel Vezir alacak. Kabağı astılar ve 3 ay gün kestiler.” der. Kervancı kervanı yükler. Kervancı Beybörek’in esir düştüğü yerin yakınından geçerken Beybörek bir haber alma umuduyla türkü söylemeye karar verir.

Bize vatan oldu bu kalenin başı
 Kan-ı revan oldu gözümün yaşı
 Nereden geliyon bezirgân başı
 Bizim oralardan bir haber verin

Bezîrgân başı bunu duyar. “Şu yiğidin cevabını verene öndeki pöşsek katırı yüküyle vereceğim.” der.

Keloğlan kervancı başına “Cevabı ben veririm.” der. Kervancı Keloğlan’ı pöşsek katırın üstüne bindirir.

Keloğlan:

Gelişimi sorarsan Urum elinden
Alıpta sattığım dünya malından
Söyle yiğit kelim gelsin dilinden
Urum ellerinde kimin nesisin?

Beybök:

Yerim pek yüksekte kandilim yırak
Bir fırka geldi de ah etti yürek
Babam padişapta kendim Beybök
Onlardan bir haber verin yolcular

Keloğlan:

Babanı sorarsan beli büküldü
Ananı sorarsan gözü tutuldu
Kız kardeşin gara giydi oturdu
Birisinden böyle işittim Beybök

Beybök:

Kapımızın önü bir çevlik yazı
Ötüşür ördeği çağrışır kazı
Benliboz emeği Akkavak kızı
Ondan da bir haber verin yolcular

Keloğlan:

Niye yalan söyleyeyim kabak dikildi
Atlar eyerlendi kolan çekildi
Üç ayınan üç gün kavilkesildi
Üç ay gitti üç gün kaldı Beybök

Kervancılar çekip giderler. Uyuzeli padişahının kızı bunları dinlemiştir. “Esirleriniçinde bir yiğit var. Bu yiğidin orda bir dostu var.” der. Zindancıbaşına bir altın verir ve babasına duyurmamasını söyler ve o yiğidi getirmesini emreder. Zindancıbaşı esiri getirmek için gider. “Burada kervancılarla konuşan yiğit varmı; kim o yiğit?” der. Herkes benim der. İçlerinden biri “Beybök benim diyenler

sadece kendini kurtarır;Beyböreğ ise hepimizi kurtarır.” der. Beyböreği zindancıbaşı alır ve padişahın kızına götürür.Kız der ki: “Yiğit duyduğuma göre arkada bir sevdiğin var. Seni seni bıraksam beni mi alırsın onu mu?”der.Beyböreğ de önce onu sonra seni alırım.” der.Kız “Mert bir yiğitmişsin.” der ve sabaha kadar muhabbet ederler. Şafak sökerken kız bir mendil verir ve Beyböreğ’i bırakır. Yüz metre kadar gider ve aklına Benliboz’u çağırarak gelir. Çünkü düğüne üç gün vardır. Memlekete üç günde yetişmesi imkansızdır. Benliboz’u çağırarak için türkü söylemeye başlar.

Sabah oldu tan yelleriatıyor

Cümle kuşlar destur almış ötüyor

Gavur kral yatağında yatıyor

Ulaş Benliboz’um yar elden gitti.

Akça ceylan gibi çöllerdeysen

Gövel ördek gibi göllerdeysen

Altı aylık üç günlük yollardaysan

Ulaş Benliboz’um yar elden gitti.

Uzaktan bir kişneme sesi duyar. Beyböreğ hemen binmeye çalışır Benliboz ise “Benim sırtımdaneyerim alınmadı;ağzımdan gemim alınmadı. Gemimle yedim içtim, eğerimle yattım. Bunlara al bir bak ondan sonra bin.” der. Eyeri kaldırında atın derisi soyulur;gemi alınınca atın dili soyulur. Beyböreğ ne yapacağını diye ağlamaya başlar. Benliboz, Beyböreğ’e “Hiç sıkıntı etme.Kralın kızının akşamki verdiği mendille dilimle belimi sil yara hemen kavuşur. Eyerimi, gemimi vur. Dizginle beni.” der.

Beyböreğ,Benliboz’un dediğini yapar.Benliboz’un ayağından çingilar savrulur.Kız bunu görür.“Benim gücele işlediğin mendille yara siliyor.” diyip üzülür.

Beyböreğ ata biner ve üç günde altı aylık yolu gelirler.Geliyor ki düğün kurulmuş, bayrak dikilmiş, çalgılar çalıyor. Beyböreğ yolda gelirken bir dervişe rastlar. Dervişle kıyafetlerini değiştirler. Ve dervişin sazını da alır. Atını çayıra salar. Kendisi de kendi adına yapılan çeşmenin dibine oturur. Beyböreğ’in bacısı çeşmeye su almaya gelir. Benliboz’un da Bengiboz adında bir kardeşi varmış. Beyböreğ’in bir de tazısı varmış. Bengiboz ve tazı pınara gelir ve pınarı bulandırıp suyunu içip yas tutarlarmış. Bacısı tayı ve tazıyı koyurur. Tazı çeşmenin yanındaki Beyböreğ’le oynamaya başlar. Tay da Benliboz’la oynamaya başlar. Beyböreğ’in bacısı bu duruma şaşırıp tazıya taş atar. Beyböreğ ise şöyle der:

Vurma bacı vurma tazıya taşı
 Gözümnden akıttın kan ile yaşı
 Benliboz'u sorarsan
 Dengiboz'un kardaşı

Bacısı,bir de türkü söylüyor diyip suları doldurur gider. Büyük bacısı “Allah’ın delisi her gün bulanık içiyorduk bugün en matemli günümüz kardeşimizin nişanlısı gelin gidiyor. Neden duru doldurdun?” der. Küçük bacı ise pınarbaşında olanları anlatır. Büyük bacı dervişin Beybörek olduğunu anlar. Büyük bacısı omaç yapar ve Beybörek’e götürür.” derviş kardeş uzaktan gelmişsindir. Karnın aç mı?”der ve yakasına basar ve kalbinin üstündeki beninden Beybörek’i tanır. Beybörek “Sus bacım kimseye anlatma.” der. Beybörek sazını da alır düğüne gider. Düğündekiler “Derviş sazın var sazın da var mı?” diye sorarlar. Beybörek “Sazım da var sözüm de var.” diye cevap verir. Gelin dervişten saz çalmasını ister.Kel Vezir’in eski karısı şöyle der:

Ayağına giymiş nalını
 Gelir salını salını
 Kel Vezir’in puşt gelini
 De oyna gelin de oyna

“Bu da biliyor bak Kel Vezir’in karısı olduğumu.”der ve çıkar.

Beybörek Kel Vezir’i Körecik diye bir kadınla birlikteyken bunları yakalamıştır ve kimseye söylememiştir.Beybörek şöyle söyler:

Eviniz daracak değil mi?
 İtiniz Birecik değil mi?
 Seni samanlıkta öpen
 Körecik değil mi?

Kel Vezir Akkavak kızına “Vallahi bu Beybörek.” der.O da “Ben de öyle hissettim sesinden.” der.Okçuların kabağı düşüremediği konuşulmaktaymış.Beybörek varıp der ki: “Bana bir ok verin düşüreyim.” der. Birkaç kez oku atar okun kirişi kopar. “Sana ancak Beybörek’in oku yarar.” derler ve oku getirirler. Beybörek’in anası oğlumun okunu vermeyin dese deoku verirler. Beybörek oku atınca kabağı düşürür. Kel Vezir padişah olduğu için “Dile benden ne dilerse.” der. Beybörek de “Başındaki kavuğunu dilerim.” der. “Başımdaki fesi ne yapacaksın başka dilek dile.” der. Kel Vezir kavuğunu çıkarıp Beybörek’in önüne atar. Beybörek fesi alır ve “Pis pis kokuyor.” deyip yere fırlatır. Kel Vezir buna çok

sinirlerir. Beyb6rek kafasındaki sarığı çıkarıp “Ben Beyb6rek'im.” der. Kel Vezirbu olaydan sonra kaçar. Kel Veziri ararlar ama bulamazlar. Beyb6rek “Onu ocukken d6vmuŐtüm tuvaletin altına saklanmıştı gidin orada bulursunuz.” der. Kel Vezir'i Beyb6rek'in yanına getirirler.Beyb6rek “Namertlik senden,mertlik benden.Düğünün yaslı kalmasın Allah'ın emriyle büyük bacımı sana veriyorum.Yalnız senden bir Şey istiyorum.” der.Uyuz eli kralının ateŐten korktuğunu 6ęrenmiŐti. “Yüz camız isterim boynuzunda mum bağlı yanında da yüz adam, yüz de keçi isterim boynuzunda mum bağlı, yüz de öküz isterim boynuzlarında mum bağlı. “Kel Vezir canını kurtarmak ii hemen kabul eder. Aradan üç ay geçer Uyuz eline varırlar. Adamlara mumları yakmalarını söyler. Gece mumlar yanar. Uyuz eli kralı “Mum tutanı bu kadar da bunun adamı ne kadardır? Biz bununla ne yapacağız.” diye söylenir. Uyuz eli kralı adamları vermeyi kabul eder. Sayarlar ki adamlar otuz dokuz kiŐidir ve bir kişi eksiktir. Biri ya ölmüş ya da kaçmıŐtır diye düşünürler. Beyb6rek kırk isterim diye tutturur. Kırkınıcı kişi olarak padişahın kızını teklif ederler. Bir de dedemin kılıcı der ve kabul eder. Kılıcı, esirleri ve kızı alıp ülkesine döner. Geldiğinde Kel Vezir'e “Kırk gün düğün aldıracaksın.” der. Kırk gün de benim için aldıracaksın.” der. Kel Vezir bunları yapar ve muratlarına ererler (K8, K57).

b)Kahramanlık Hikâyeleri (Alptekin, 2013: 63)

8. Köroğlu

Bolu Beyi Köroğlu'nu yakalayıp zindana atmış.Demircioğlu da Köroğlu'nun peşinden gitmiş.Demircioğlu orada bir yahudinin evine misafir olmuş.Yahudi'ye “Sana Şu kadar altın vereyim ben burada kalayım demiş. “Yahudi de bu teklifi kabul etmiş.

Demircioğlu Bolu Beyi'ninkızıyla tanışmış.Demircioğlu kıza:“Babanın zindanlarını çok merak ediyorum çok methediyorlar gitsem de görsem.” demiş. Kız tamam demiş ve Demircioğlu'nu zindana götürmüş.Demircioğlu varmış ki Köroğlu perişan bir haldeymiş.Saç,sakal birbirine karıŐmış.Günlük bir toplum su döküp on sekiz sopa vuruyorlarmış.Köroğlu Demircioğlu'nu tanımamıŐ ama Demircioğlu Köroğlu'nu tanımıŐ.Eve gelip oturunca güler ve kız ona niçin güldüğünü sorar.”Babanın zindanında bir ölümcül herif yatıyor.Ona üç öğün yemek sözü verdim;Ölmeye ölecek ben karnımı doyurmaya yemek bulamıyorum ki ona yemek göndereyim.” der. Kız “Seni mahçup mu edeceğim?”der. Köroğlu'na yemek

gitmeye başlayınca“Bizden biri gelmiş ama Allah doğruyu hayır getire.” der. Köroğlu yemeği yer.Öldürülmesine üç gün kalmıştır.Adamı öldürecek olanlar asıp seyredeceklerdir.Bir berber salıp tıraş ettirirler.Oradan Bolu Beyi'nin adamı şöyle der: “Ya bugün bir yarın iki ölümcülleri asak da bir bir eyice temaşa edek.” der. Bolu Beyi de ne diye sorar. O da “öldüreceğim adamın boynu böyle olmuş.Yemeye adam arıyor.Konaktan kovduğun kızınan diz dize gelmiş.” der.Bolu Beyi de “Üçünü de öldürek de seyrederek.” der.Demircioğlu Yahudinin birine on altın vermek koşuluyla atını zindanın önüne getirmesini ister. Demircioğlu varıp zindanın kapısını açtırıp girer. “Ula Köroğlu” der.Köroğlu da “Sesiğe kurbanım” diye karşılık verir. O zaman sözü Köroğlu alır:

Gelip odamda oturanlar
Ağır hizmetim yetirenler
Sayılı filcan götürenler
Oğlum Hasan zevkinde mi?

Yüküm bezirgân yükünden tuttum
Halep şehrinde sattım
Sarılıp koynunda yattım
Şirin Döne'm zevkinde mi?

Köroğluyum öğündüğüm
Taşlar alıp dövündüğüm
Arka verip sığındığım
Koca çamlar yerinde mi?

Demircioğlu şöyle der:

“Bolu Beyi'nin askerleri zindanı sardı. Daha sen şiir derdindesin. “Köroğlu da “Kılıcım yok atım yok ne yapayım ben.” der.

Demircioğlu: “Kılıç,at burada.” der.

Köroğlu da tamam der. Köroğlu o sıra Bolu Beyi'nin kızına:

Zindanın kapısı taştan
Yatamam yanlarım taştan
Zindancı da koca bir Kızılbaşdır

Kaldım zindanda zindanda

Zindanın kapısı demir
Yatamam yanlarım çamur
Zindancı da bir kara gâvur
Kaldım zindanda zindanda

Deyince zindancı 18 değnek vuruyorsa 36 değnek vurmaya başlamış. Bakıyor ki iş kötüye gidiyor ve şöyle diyor:

Zindancının adı Ahmet
Dünyada görmesin zahmet
Anağa babağa rahmet
Kaldım zindan zindanda
Demircioğlu zindancıya şöyle der:

“Bu üç gün sonra ölecek ben sana biraz para versem buna işkenceyi çektirmesen hem sen para sahibi olursun.” der ve zindancıbaşı da bu teklifi kabul eder.

Sen bir Bolu Beyi isen hesaba al
Kavga görmeyeli deli oldum deli
Altı göğü Kıratlı yanı gövdeli
İçimizde nam salır Köroğlu

Sonunda ikisi de askerlerle savaşıp zindandan kurtulurlar. Bolu Beyini de esir alırlar (K52).

9. Köroğlu

Bolu Beyi at isteyince Köroğlu'nun babası en cılız atı gönderir. Sonrababasının gözleri kör edip öldürüyorlar. Köroğlu bu atı besliyor ve onakaranlıkta çok iyi bakıyor. Bolu Bey'ine haber ediyorlar. Bey “Bu atı getirin.” diyor. Ayvaz isimli bir pehlivan atı boyayıp götürdüğünde Köroğlu Bolu Beyi'nin kızını görüpaşık oluyor. Köroğlu'na Bolu Beyi'nin kızına aşık oluyor. Köroğlu bir ara çetelerin içine karışıyor. Bolu Beyi'nin kervanını yağmalıyor.

Köroğlu'nun atını elinden alıyorlar. At kimseyi yanına yaklaştırmıyor. Köroğlu kılık değiştirip atın yanına varıyor. Bir tek ona yaklaşıyor. O sırada Bolu Beyi'nin kızıyla anlaşılıyor. Kızı da atı da alıp kaçıyor. Bir mağaraya saklanıyor. Bolu beyi de peşinden geliyor. Köroğlu kendisine yapılan zulmü anlatınca Demircioğlu, Köroğlu'nun tarafına geçiyor. Köroğlu Demircioğlu'nu kurtarmak için asker gönderiyor. Bolu Beyi'ne haber veriyorlar. Bolu Beyi'nin de tüfeği varmış Demircioğlu'nu vurmuş. Köroğlu "Tüfenk çıktı mertlik bozuldu." demiş. Fakat Köroğlu'nu vuruyor. Köroğlu kendi atının altında Bolu Beyi'ni ezdiriyor (102).

10. Köroğlu

Köroğlu Sivaslıdır. Bolu Beyi'yle mücadele etmiştir. Asıl adı Yusuf'tur. Bolu Beyi Köroğlu'nun babasının gözlerini kör eder. Köroğlu'nun ismi buradan gelir. Babası Köroğlu'na Çamlıbel sana emanet Çamlıbel'i alacaksın der. Bolu beyi Çamlıbel'e gelir ve Köroğlu'nun babasına "Bana iyi bir at bulacaksın." der. O da bana bir ay mücadele ver der ve kabul eder. Bir siirtli gezer dolaşır ve bir tane tay bulur. Yalnız bu tayın kemikleri sayılıyormuş çok zayıfmış. Ve bu tayı Bolu Beyi'ne götürür. Bolu Beyi tayı beğenmez ve kendisiyle alay ettiğini düşünür. Köroğlu'nun babasını dövdürür ve gözlerine mil çeker. Oğluna "Oğlum bu ata iyi bak bu at senin hayatını kurtaracak. Hiçbir yerden güneş ve hava almayacak şekilde bakacaksın." der. Köroğlu bu tayı karanlık bir yerde şekerle besler. Aradan epey zaman geçer tay çok iyi olur. Bolu Beyi'nin kızı tayı duyar ve görmeye gelir. Babasına anlatır ve babası tayı alır ve gider. Çamlıbel'i uzun uğraşlar vererek teslim alır. Çamlıbel'i aldıktan sonra şöhreti yayılır ve tayı almak için Bolu Beyi'ne gider. Bolu'da Demircioğlu'yla tanışır. Uzun uğraşlar sonucu Bolu Beyi'nin kız kardeşi Telli Senem'in odasına girer. Telli Senem de Köroğlu'na aşık olur. Kızla konuşup anlaşıp kaçmaya karar verirler. Kendilerine yardım eden Demircioğlu'yla birlikte üçü bir kaçarlar. Yolda Bolu Beyi'nin askerlerine yakalanıp esir düşerler. Bir hayli zaman esir kaldıktan sonra Köroğlu'nun bir arkadaşı bunları kurtarır. Çamlıbel'e dönerler. Arkadaşları Kabiresığmaz, Sapadoymaz gibi lakap takıp uğraşırlar. Bolu Beyi bunların peşine düşer. Yüz kadar askere ızır giydirip Çamlıbel'e gelir. Çamlıbel'e gelince soranlara "Düğün varmış şenliğe geldik." derler. Bolu Beyi'nin seyisi Ayvaz da atı kaçırmak için gelmiştir. Ayvaz koyunun postunu giyer. Sürünün içine koyun olarak karışır ve Çamlıbel'e girer. Ahıra girer ve atı çalar. Ve Köroğluna Bolu Beyi'nin kendisine beş kese altın verdiğini ve atı nasıl çaldığını anlatır. Köroğlu Ayvaz'a atı geri getirmesi

için on kese altın teklif eder. Ve Ayvaz teklifi kabul eder ve atıgeri getirir bağlar ve on kese altını alır gider. Bolu Beyine gider. Bolu Beyi sorunca “Sen beş kese altın verdin;Köroğlu on kese altın verdi.” der ve kaçıp gider. Aradan uzun zaman geçince tüfek icat olur.

Köroğlu:

Tüfek icat oldu

Mertlik bozuldu

Kalkın yavrularım

Şam’a gidelim

der (K7).

11.Elbeylioğlu Hikâyesi

Efendim efendim benim efendim
Peygamber vekili pir diye geldim
Sen bir padişahsın bir olur sözün
Elime fermanım ver diye geldim
Gel öldür efendim böyle olmayım
Görmediğim kara günü görmeyim
Ben bir yapı taşıyım yerde kalmayım
Beni bir yapıya kor diye geldim
Bilmezin elinde aslanın postu
Çok olur yiğidin yiğide kasti
İyi gün düşmanı kara gün dostu
Geri dönmüş bana der diye geldim.

Elbeylioğlu zindanda yatarken ileri gelenlerden Sırkıntıoğlu zindanı gezmeye gelinceElbeylioğlu bu şiiri söylemiş.Sırkıntıoğlu bize yiğen sayılır diye “Bizden bir yatan var.” demiş.Varmış padişaha durumu anlatmış.Padişah bunu azad etmiş.Bu oradan gelir ve eline fermanı verir. Adana Misis’e gelir ve orada Ömer Bey diye biri varmış. Elbeylioğlu“Onu göremeyince gitmeyeyim, dilinden kurtulamam.” der. Ömer Bey,Elbeylioğlu’nun kaçıp geldiğini düşünür ve onu tutuklar. Yedi sene zindanda yatar. İstanbul’dan ferman gelene kadar yedi sene geçer.

Geçeydik şu Misis’in elinden

Köprüsü yok geçilmiyor selinden

Kurtulunmaz Ömer Bey’in elinden

Bir acı kahvesini içmeyince olmaz
diye söyler (K52).

4.2.3. Anonim Halk Edebiyatı Mensur Ürünleri

4.2.3.1. Masallar

Masal sözcüğü Habeş kökenli olup Habeşçeden Arâmiceye, Aramiceden Arapçaya, Arapçadan da Türkçeye geçmiş bir kelimedir. Başlangıçta “Örnek getirme, misal verme” anlamında kullanılmış daha sonra edebi tür adı olmuştur (Yardımcı, 2012:13). Masal, nesirle söylenmiş, dinlik ve büyüklük inanışlardan ve törelerden bağımsız, tamamıyla hayâl ürünü, gerçeğe ilgisiz ve anlatıklarına inandırmak iddiası olmayan kısa anlatı türüdür. Olağanüstü olayları ve kişileri konu edinen ve hayâl ürünü olan türdür (Boratav, 2015:85). Türk yazı dilinde masal kelimesi kullanımına “mesel” şeklinde 19. yüzyılın başlarında rastlanır. Kelimeyi bugünkü anlamıyla kullanan ilk kişi Namık Kemâl’dir. Yurdun değişik yerlerinde “mesel, mesele, matal, metel, hikâye, heka, heket, sanak, sanaka, oranlama, horonlama” gibi isimlerle de anılmaktadır (Kaya, 2014: 529).

Masallar kendilerine özgü bir gelenek içinde anlatılırlar. Diğer halk kültürü ürünleri gibi toplumun temel taşlarından olan değerleri oluşturmada önemli rol oynarlar. Masallar anlatıldıkları yörelerin insanların dünyaya bakış açısını, inanışlarını ve hayallerini yansıtır (Artun, 2009: 108)

Masallar kuşaktan kuşağa aktarılan sözlü verimlerdir. Masalcılar, masalları süsleyerek genişletir, olgunlaştırırlar. Masalcı kahramanlara can vermekle kalmaz; kendi toplumunun diliyle halka dair her şeyi dile getirebilmektedir. Masal anlatılırken ayrıntılara yer verilmez. Zaman ve mekânlar arasında büyük boşluk bırakılmaktadır. (Artun, 2009: 117). Masal anlatan kişilere de “olcu, hekveci, masalcı” gibi adlar verilmektedir. Masallar genellikle yaşlılar tarafından anlatılmaktadır. Gençler kendi aralarında da masal anlatmaktadır. Genellikle yaşlı akrabalarından ve komşulardan öğrenilen bir türdür. Bazen çok masal bilen kişiler anında yeni bir masal yaratabilirler (Artun, 2009: 109).

Masallar muhteva açısından çeşitlilik göstermektedir. İyilik, güzellik doğruluk, sadakat, yardımseverlik, cesaret gibi etik ve estetik; nefret, intikam, kıskançlık gibi olumsuz tavırlar masalların konusunu oluşturmaktadır. Bu kavramlar

maceralar ve mücadeleler içerisinde anlatılmaktadır. Masallardaki olağanüstülükler gerçeğin abartılarak remzler, semboller ve imgeler kullanılmasından başka bir şey değildir. Masalarda geçen “bir varmış bir yokmuş”, “bir arpa boyu yol almak” gibi formeller, mikro birim ifade eden hayatı özetlemektedir. Masalarda kahramanın amacına giden yolunda karşısına kötüler ve çeşitli engeller çıkar. Kahraman sonunda bütün kötülöklere ve zorluklara rağmen amacına ulaşır ve mutluluğa kavuşur (Kaya, 2014: 530).

Mustafa Gültekin “Kazan-Tatar Masalları” adlı eserinde masalların şekil, yapı ve içeriğinin yanısıra bağlam olarak adlandırdığımız masalın anlatıldığı ortamın işlevselliğine dikkat çekmektedir (Gültekin, 2013: 65-67).

Thompson’ın masal sınıflandırması şöyledir:

1. Hayvan Masalları (1-299)
2. Asıl Halk Masalları (300-1199)
3. Güldürücü Hikâyeler, Nükteli Fıkralar (1200-1999)
4. Sınıflandırmaya Girmeyen Masallar (2400-2499) (Sakaoğlu, 2010:13).

Gerçekçi Masallar (Boratav, 2015: 92-93)

Nariçi

Bir kadının çocuğu olmazmış. Allah bana bir çocuk verirse adını Nariçi koyacağım dermiş. Bu söz Allah’ın hoşuna gider ve bir yıl sonra kadına bir kız evlat verir. Kız büyür ve kadın “Kızım satırları koluna takıp da suya giderse kurban keserim.” der. Kız satırları koluna takar ve su almak için pınara gider. Pınar kıza “Sen kırk gece kırk gündüz ölü bekleyeceksin.” der ve kurur. İkinci pınara gider o da aynısını söyler ve kurur. Babası kurbanı keser ve dağıtır. Kız ağlayarak pından döner. Aradan zaman geçer kız ve annesi odun toplamaya giderler. Çayırda bir kapı açılır ve içeri girerler. İçeri girince bir at, bir oda dolusu altın ve yatan bir genç varmış. “Anne pınarların söylediği gerçek oldu ben bu ölünün başını beklerim.” der. Kız annesine bir torba altın verir ve annesi ağlayarak eve döner. Kız otuz dokuzuncu geceye hiç uyumadan bekler. Kırkıncı gün kız çingenele altın verir ve bir kız alır. Nariçi başından geçenleri kıza anlatır. Nariçi uykuya dalar ve diğer kız gencin başını bekler. Çingene kızı oğlanın başında beklerken oğlan uyanır. Oğlan Çingene kızına “İn misin cin misin?” diye sorar. Padişahın oğlu kıza alır. Çingene kızına bakıyor ki kapkara öteki kız ise dünya güzeli. Padişahın oğlu Çingene kızıyla evlenir. Padişahın oğlu çarşıya giderken çingene kızı bazı şeyler ister. Oğlan

Nariçi'ne de ne istediğini sorar.Nariçi de bir sabırtaşı ve bıçak ister.”Alırsan yolun gülistanlık ola,almazsan yoluna kara bulutlar çöke.”der.Oğlan çarşıdan dönerkenyola kara bulutlar çöker ve Nariçi'nin isteğini hatırlar. Dönüp alır ve yolu gülistanlık olur. Oğlan,Nariçi'ne sabırtaşını ve bıçağı verir. Kız sabırtaşını önüne alır ve “Ya sabırtaşı ben o kadar bekledim.”olanları anlatmaya başlar. Bıçağı kendisine saplayacağı zaman padişahın oğlu kızı tutar, elinden bıçağı alır. Çingene kızını atın kuyruğuna bağlarlar ve dağa sürerler. Çingene kızı ölür. Nariçi ile padişahın kızı da evlenir (K22).

Armut Bey Masalı

Bir varmış, bir yokmuş.Sözün kısası bir Keloğlan varmış.Yoksul Keloğlan'ın tek geçim kaynağı, tepedeki armut ağacıymış.Onu korur, yemişini toplar, satar, yemiş.

Bir gün Keloğlan ağacın altında uyurken bir tilki gelmiş,armutları yemeye başlamış.Keloğlan,bu açlıktan canı çıkmış tilkiyi kuyruğundan yakalamış uyanır uyanmaz.Tilki yalvarmış:

“Aman Keloğlan,beni bırak.Kıyma canıma.Sana çok iyilik ederim.“

Keloğlan bırakıp sormuş:

“Ulan bana nasıl iyilik edeceksin?”

Tilki;

“Sana bir iyilik edeyim de gör.” deyip gitmiş.

Doğru padişahın sarayına varmış;

“Armut Beyi'nin selamı var; altın ölçek debir silme istiyor” demiş.

Silmeyi vermişler.Verirken de;

“Acaba dediği doğru mu?” diye,dibine karasakız sürmüşler.Tilki anlamış tabi,onların düşüncesini.

Tilkinin iki altını varmış.Bunları silmenin dibine yapıştırıp geri saraya gelmiş;

“İşi bitti,alın silmenizi” demiş.

Saraydakiler bakmışlar ki ne baksınlar; karasakıza yapışmış iki altın.

“Amanın bu ne zengin adammış!” diye hayret etmişler.

Aradan iki gün geçmiş,tilki yine saraya gelip padişahın huzuruna çıkmış;

“Padişahım,Allah'ın emriyle Armut Beyi kızını almak muradındadır” demiş.

Padişah,böyle zengin bir adamın talebi üstüne hiç düşünmeden cevap vermiş:

“Peki verdim gitti.Verdim verişim,yoktur dönüşüm!”

Tilkiye yedirmişler,içirmişler.Tilki kalkıp gelmiş Keloğlan’ın yanına;

“Allah canını ala Keloğlan.Sana padişahın kızını aldım.De bakalım şimdi ne yapacaksın?” demiş.

Artık padişahın hısımlı oldu ya,gider gelir,alelenip asardılırmış.Bir gün padişah;

“Yahu,bizim damadı getir de bir yol görelim” demiş.

Tilki koşup Keloğlan’ın yanına gelmiş;

“Allah canını ala Keloğlan,başımın belası.Seni padişah istiyor.Yarın saraya gideceğiz” demiş.

Sabah olmuş.Tilki Keloğlan’ı alıp yola çıkmış.Keloğlan’ın üstü başı perişan,saraya gidecek hali yok.Bir nehrin kıyısına gelince tilki;

“Sen şurada otur” deyip gitmiş.Saraya varmış;

“Aman padişahım,damadın büyük kaza geçirdi.Gelirken suya düştü,atını elbiselerini su aldı,görürdü,canını güç kurtardı,şimdi suyun başında çıplak oturmakta.Bir takım elbiseyle bir at istedi” demiş.

Hemen hazırlanan elbiseyle atı alıp gelmiş.Keloğlan’ı giydirip kuşandırmış.Gösterişli bir biçimde saraya gelmişler,yiyip içmişler.Akşam olunca saraydan ayrılıp armut ağacının altına gelmişler.Keloğlan düşünüp durur,padişahın,

“Kırk güne kadar düğünü turalım” demesine karşı;

“Yarabbi,ben şimdi ne ederim” derken,biz tilkiden verelim haberi:

Memlekette bir fil varmış.Çok zenginmiş.O gün ölmüş.Tilki bunu haber alınca koşup filin çobanına varmış;

“Bu sürek kimin?”

“Ak filin” demiş çoban.

“Sus ulan,öyle deme,öyle dersin padişah boynunu vurdurur.”

“Ya kimin deyim?”

“Armut Beyi’nin.”

Çoban,

“Peki” demiş.

Tilki,inek süreğine; at,deve,manda süreklerine varmış,onlara da aynı oyunu oynamış.Sonra ak filin konağına gidip kapıyı çalmış,cariyeler çıkmış kapıya.Tilki;

“Bu saray kimin?” demiş.

“Ak filin” demişler.

“Susun,öyle demeyin,padişah sizi öldürtür. “

“Ya kimin diyelim?”

“Armut Beyi'nin.“

Onlar da “Peki” demişler.

Böylece Ak filin herşeyi Armut Beyi'nin olmuş.

Tilki gitmiş,Armut Beyi'ni alıp saraya getirmiş,yerleştirmiş.Padişaha çıkıp;

“Padişahım,damadın yalnız başına perişan oluyor.Bir hafta sonra gelinimizi almak isteriz” demiş.

Padişah razı olurca tedarik görülmüş.Kırk gün kırk gece düğün tutulmuş,gelini alıp görürmüşler.Yolda at süreğine rastlamışlar:

“Ulan bu sürekin kimin?”

“Armut Beyi'nin.“

Koyun,deve,manda süreklere rastlamışlar:

“Ulan bu sürekin kimin?”

“Armut Beyi'nin.“

Düğün alayı halkı;

“Yahu bu ne zengin adammış?” diye hayret etmişler.

Neyse,kızı Akfil'in sarayına getirip yerleştirmişler.Sarayda hizmetçiler,cariyeler,süsler,sallanırlar; içinde iyi günler yaşamışlar.

Bir gün Armut Beyi ava çıkmış.Hanımla tilki evdeler.Tilki;

“Dur bakalım,bu Keloğlan beni sahiden mi seviyor,bir sınıyayım” diye düşünmüş.Düşüp yalancıkdan ölmüş.Hanım deli olmuş,oturup başına dövünerek ağlamış.Armut Beyi gelmiş o sırada;

“O ne? Neye ağlıyorsun?” diye sormuş.

Hanım;

“Neye ağlamayayım? Tilkim öldü” demiş.

Armut Beyi kızmış;

“Kalk,ölen bir tilki olsun,ağlanır mı” demiş.

Tilkiyi tekmeleyerek merdivenden aşağı yuvarlamış.Tilki hemen kalkıp arka ayakları üstüne oturmuş,ellerini kulaklarına getirip;

“Deyim mi?” demiş.Yani,ona “Senin aslının ne olduğunu açıklayım mı?” demeye getirmiş.

Armut Beyi gırtlakını çekip aman dilemiş;

“Ben ettim sen kalma” demiş.

Neyse,tilki sesini çıkarmamış.Keloğlan'ın Keloğlanlığını açıklamamış.Eskisi gibi gülüm sarım oturup kalkmaya başlamışlar.

Bir süre sonra tilki hastalanmış.Ağrı sızı derken bu kez gerçekten ölmüş.Ama Armut Beyi'nde ilk olayın doğurduğu ürperti var ya,öldüğüne inanamamış bir türlü.

Korkmuş.Tilkiyi altın kafese koyup saklamış.Artık leş kokmaya başlayınca gerçekten öldüğüne kanaat getirmiş.Ama yine de kâğıt bezlere (5) sararak gömmüş tilkiyi.Hani,belki arka ayakları üstüne dikelip “Deyim mi?” diyebilir,nesine lazım.

Bir gün,beş gün böyle tilkisiz geçtikten sonra,halk ak filin öldüğünü duymuş.At süreğinin çobanı atları,ötekiler ötekileri alıp savuşmuşlar.Saraya da cariyeler el koymuş.Armut Beyi kalmış mı aç? Ne etsin,karısı padişah babasına “Bizim birşeyimiz kalmadı,gelin beni götürün” diye haber salmış.

Kız babasının yanına,Keloğlan armut ağacının altına.

Anlatan değil de dinleyenler sedirin baş köşesine. (K41)

Yazgı

Bir gün padişah ve vezir tebdili kıyafetle seyahate çıkarlarmış. Bir çadıra varıp misafir olmuşlar. Vezir padişaha gülmüş; padişah da neden güldüğünü sormuş. Vezir “Şu beşikteki bebek senin Sultan Hanımı alacak ona güldüm.” demiş. Padişah da “Bu nasıl yazgı?” diye söylenmiş. Padişah gece bebeği kılıçtan geçirmiş bir külçe altın bırakmış ve oradan ayrılmışlar. Ev sahibi uyanınca beşikteki altını görmüş. Altını Hızır'ın koyduğunu düşünmüşler. Aradan 6 yıl geçmiş; padişah ve vezir seyahate çıkmışlar. 6 yıl önce gittikleri eve tesadüfen tekrar gitmişler. Vezir gülererek “Aha bizim damat da delikanlı olmuş.” demiş. Padişah bu duruma çok sinirlenmiş. Padişah delikanlıya bir mektup yazıp vermiş. Mektubu görevlilere vermesini tembih etmiş. Padişah mektuba “Bu mektubu getiren kişiyi beni beklemeden öldürün. “yazmış. Delikanlı da padişahın sarayını sora sora bulmuş. Sarayın bahçesine yatmış. Sultan Hanım bahçede genç delikanlıyı uyurken görmüş. Delikanlı'nın cebindeki mektubu çıkarır ve okur. Sultan Hanım o mektubu yırtıp yerine “Bu mektubu getirenle Sultan Hanım'ı beni beklemeden hemen evlendirin; torunumu göreceğim.” yazıp babasının mührünü başmış ve saraya geçip oturmuş. Görevliler bahçedeki

delikanlıyı görüp uyandırmışlar. Mektubu okuyup hemen düğün dernek kurmuşlar. Aradan uzun zaman geçmiş;padişah saraya dönmüş. Padişah durumu öğrenince çok öfkelenmiş ve hasta olmuş. Padişah ülkesindeki fırıncıya “Söylediğim saatte kim gelirse ben padişahım dese dahi atacaksın.” demiş. Padişah damadına “Oğlum bana fırından simit getir.” demiş. Yolda damat karısıyla karşılaşmış ve “Nereye gidiyorsun?” diye sormuş. O da babana fırından simit almaya gidiyorum diyince durumu anlamış ve göndermemiş. Padişahın canı karar almayınca fırına doğru gitmiş. Fırıncıya gidince ben padişahım dese de fırıncı padişahı fırına atıp yakmış. Bundan sonra damat ülkenin padişahı olmuş ve yazgıyı kimse bozamamış (K65).

Üç Öğüt

Vaktiyle gariban bir adam varmış. Bu adam çalışmak için memleketinden gitmiş. Adam giderken derken karısı da hamileymiş. Adam gittikten sonra karısı doğum yapmış ve bir oğulları olmuş. Aradan üç yıl geçmiş ve adam bir tüccara rastlamış. Tüccar adama “Bir sene çalışma karşılığında para mı yoksa öğüt mü vereyim?” diye sormuş. Adam da öğüt istediğini söylemiş. Aradan bir yıl geçmiş ve Adam şu öğütü söylemiş: Az sabırda çok keramet vardır. Memleketten bezirgân gelmiş ve hanımının kendisini sorduğunu söylemiş. “Memleketine gitmeyecek misin?” diye sormuş. Adam da henüz dönmeyeceğini söylemiş. “Yalnız bir hediyem var. Onu götürür müsün?” diye sormuş. Bir kutunun içindeki kediyi karısı ve oğluna göndermiş. Bezirgân yolda giderken bir yere misafir olmuş. Bezirgân yemek yiyecekmiş o sırada evin sahibi elinde sopayla gelmiş. Ev sahibi adama bir de sopa getirmiş. Adam ev sahibine sopayı neden getirdiğini sormuş. Ev sahibi “Fareler yemek yedirmez bu yüzden getirdim” demiş. Adamın aklına sandığın içindeki kedi gelmiş. Sandığı getirmişler ve bütün fareler dağılmış. Bezirgândan kediyi satmasını istemişler. Bezirgân da “Kedinin ağırlığınca altın verirseniz olur.” demiş. Altını alıp kedinin olduğu kutuya koymuş. Adam altın dolu kutuyu adamın karısı vermiş. Bu altınları bozdurup ev almışlar ve ihtiyaçlarını gidermişler. Aradan 3 yıl geçmiş. Ağası ona “Gönül kimi severse güzel odur.” sözünü söylemiş. Aradan bir yıl daha geçmiş. Bezirgânla tekrar karşılaşmışlar. Tekrar karısına ve oğluna hediye göndermek istemiş. Bir narı sandığın içine koyup göndermiş. Bezirgân yolda gelirken zengin bir adamın evine misafir olmuş. Bu adamın çok hasta bir çocuğu varmış. Narı canı çok çekermiş ama tarif edemezmiş. Bezirgân adama oğlununun hastalığının ne olduğunu sormuş. Adam da tecrübeli olduğu için çocuğun canının

çektığı meyvenin nar olduğunu anlamış. Adam sandığı istemiş. Sandık açılınca çocuk nara saldırmış. Bezirgân çocuğa “Duuur!” demiş. Çocuğun babasına tanesi bir altından narı satmış. Altınları sandığa koyup gurbetteki adamın karısına teslim etmiş. Kadınla oğlu zengin olmuşlar. Adam artık gurbette çalışmanın yeterli olduğunu söyleyip dönmek istemiş. Ağası da bu durumu kabul etmiş. Yolda bir Arap ve atıyla karşılaşmış. Atın heybesinde bir çuval altın varmış. Arap, adama “Bu kuyuya kim inerse bu atı ve altınları alır.” demiş. Zaten on yıl boşuna çalıştım. Bari bira para kazanayım.” diye düşünmüş. Yoldan gelen adam kuyuya inmiş. Bir elinde kurbağa bir elinde ise bir dünya güzelinin fotoğrafı varmış. İçeri girenlere kurbağanın ve kızın fotoğrafını gösterip “Bu mu güzel yoksa bu mu?” diye sorarmış. Kurbağa da kız da güzel deseler kafalarını kesip istiflermiş. Dev, adama “Bu mu yoksa bu mu güzel?” diye sormuş. Adam deve “Gönül kimi severse güzel odur.” demiş. Dev adama “Kurtardın yakamı deyip altınları vermiş. Adam memleketine gelince eski evinin yerinde yeni ev olduğunu görmüş. Atını ahıra bağlamış ve yukarı çıkmış. Eve girmiş ve karısıyla bir delikanlıyı uyurlarken görmüş. Kılıcı çekmiş tam delikanlıyı öldürecekken ağasının “Az sabırda çok keramet vardır.” sözü aklına gelmiş. Kadın adamı görünce “Oğlumı öldürüyorsun kimsin sen?” diye bağırmış. Adam oğlu olduğunu öğrenince kılıcını yere atmış. Kadın bütün olanları adama anlatmış. Bir ömür boyu mutlu yaşamışlar (K65).

Gülgül Bardağı

Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde günün birinde bir kadın varmış, bu kadın rüyasında mezarda yatan birini görür ve kendisinin onun yanına gidip onun başında kırk gün beklediğini ve kırk günün sonunda onunla konuştuğunu görür. Kız bir gün dağ başında gezerken bu mezara rastlar ve rüyasında gördüğü gibi mezarın kapısından içeri girer, içerisi çok güzel bir cennet bahçesidir. Kız içeri girince kapı kilitlenir ve orada kalır. Otuz dokuz gün orada Beyoğlu’nu bekler, Beyoğlu’nun uyanmasına bir gün kala mezarın kapısından bir çingene kızı girer ve Beyoğlu uyanınca bu çingene kızı görür,

Beyoğlu sorar:

“Benim başımda kırk gündür bekleyen sen misin?”

Çingene:

“Evet, benim,” der.

Diğer kızı gören Beyoğlu:

“Peki, bu kız kim?”

Çingene:

“Hizmetçimiz,” der.

Bu duruma çok üzülen diğer kız, dertlenir ve kimseye bir şey söylemez. Beyoğlu’nu asıl seven odur ama çingene kız onu elinden almıştır. Hep birlikte yeni bir hayata başlamışlardır. Beyoğlu bir gün pazara gitmek ister ve evdekilere bir istekleri olup olmadığını sorar,

Diğer Kız:

“Bülbül bardağı isitiyorum,” der.

Beyoğlu:

“Tamam alayım,” der.

Diğer Kız:

“Eğer bu bardağı almazsan yoluna toz duman çöker,” der.

Beyoğlubardağı almayı unuttur ve evin yoluna koyulur. Yolda bir toz bulutu bunu esir alır ve kızın söylediklerini hatırlar. Hemen geri döner ve bardağı alır. Bardağı satan adam: “Bu bardağı isteyen kişi bütün dertlerini buna anlatır, sonunda bardak çatlayınca intihar eder.” diyor. Bunu öğrenen Beyoğlu bardağı alır ve gider. Çingene kıza göstermeden Diğer Kıza bardağı verir ve gizli gizli kızını izlemeye başlar. Kız bütün gerçekleri orada anlatır. Çingene’nin kendi yerini aldığını da anlatır. Bunu duyan Beyoğlu Çingene’yi öldürür ve Diğer kızla mutlu bir hayat sürerler (K48).

Üç Elma

Bir padişah varmış. Köyün birinin çeşmesinden bir gün su altı gün bal akarmış. Yaşlı kadının biri çeşmeye giderken padişahın oğlu kuş lastiğiyle yaşlı kadının su testisine vurmuş. Yaşlı kadın oğlana “Üç elmanın kızını al.” diye beddua etmiş. Oğlan kafasını bu söze takmış. Padişaha evlenmek istediğini söylemiş. Padişah da “Vezire söyleyelim kimi istiyorsan onu alalım.” demiş. Oğlan da “Ben üç elmanın kızını istiyorum.” demiş. Padişah bir heybeye altın doldurmuş ve oğlunu göndermiş. Giderken gölün dışında bir balık görmüş ve onu suya atmış. Daha sonra yolda her yıl açılıp dökülen ve kimse tarafından koklanmayan bir güle rastlamış. Gülü koklayıp ve salavat getirmiş. Uzun bir yol gittikten sonra karşısına iki kapı çıkmış. Bu kapılardan açık olanını kapatmazlar; kapalı olanını açmazlarmış. Oğlan

açık kapıyı örtmüş; örtük kapıyı da açmış. Kapı açılınca bir elma ağacı karşısına çıkmış ve üç elmayı görüp koparmış. Arkadan bahçenin sahibi örtük kapıya bağırarak “Üç elmayı kopardı yakala onu!” demiş. Örtük kapı da “Yıllarca örtük kaldım açmadın beni, o açtı.” deyip oğlanı yakalamamış. Açık kapıya da aynı şeyi söylemiş. Açık kapı da “Yıllarca açtım karlar içime doldu beni kapatmadın, o kapattı.” demiş ve yakalamamış. Oğlan gülün yanına varınca adam güle de aynı şeyi söylemiş. Gül de “Yıllar yılı mis kokulu çiçekler açtım ama o kokladı.” demiş. Oğlan en son balığın yanına varınca adam balığa da aynı şeyi söylemiş. Balık da “Yıllarca suyun dışındaydım beni suya atmadın ama o attı.” demiş. Oğlan da oradan kurtulup köyüne dönmüş. Oğlan elmalardan birini kesmiş. Elma dile gelip “Eyvah! İnsanoğlu canıma kıydın.” demiş. Elma konuşunca elmayı fırlatmış. Diğer elmayı da kesince o da aynı şekilde dile gelmiş. Üçüncü elma kesileceğini anlayıp güvercin olup uçmuş. Kuyunun başındaki kavağa konmuş. Oğlan da peşinden gitmiş. Oğlan kızı inmeye ikna edememiş. Kız da “Kırk davulcu kırk da düdüğü getirirsen inerim” demiş. Oğlan saraya düğüncüleri almaya gitmiş. Kötü bir kız kavağın yanına gelip “Beni de yukarı çıkarır mısın?” diye sorunda Elma kız “Eğil kavak eğil.” diyince kavak eğilmiş ve “Doğrul kavak doğrul.” deyip aşağıdaki kızı yukarı almış. Düğüncüler gelince Elma kız güvercin olup kenara konmuş. Kel Kız “Eğil kavak eğil.” demiş ama kavak eğilmemiş. Kavak eğilmeyince düğüncüler kavağı kesip kızı aşağı indirmişler. Kel kızla oğlanı evermişler. Akşam olunca güvercin pencereye konup “Öptün de sevdin, öptün de sevdin.” deyince oğlan bu kuşu yakalayıp kafese hapsetmiş. Kel Kız hamile kalmış. Kel Kız kafesteki kuşu tanıyormuş. Kel kız oğlana “Benim canım et istiyor. “Padişahın oğlu bir koç kestirmiş. Kel kız “Ben bunu yemem. Kuş eti isterim.” demiş. Oğlan keklik kesmiş. Kel kız kafesteki kuşu yemek istediği söyleyince oğlan kuşu kesmiş. Kuş kesilince Kel kız et yemek istemediğini söylemiş. Elma Kız çınar oluvermiş. Kel kız bir oğlan doğurmuş. Oğlan doğunca Kel kız beşik istemiş. Hiçbir beşiği beğenmemiş. Kel Kız, Elma Kız’ın çınar olduğunu bildiğinden onun soyunu kurutmak beşiği çınardan yapmak istemiş. Padişahın oğlu çınardan beşik yaptırmış ama beşik bebeği sıkıp öldürmüştü. Bebeği öldürdüğü için beşiği atmışlar. Yaşlı kadının biri beşiği odun yapmak için eve götürmüş ve baltayla kesmiş. Yaşlı kadın odunları eve koyup gezmeye gitmiş. Kadın gezmeden dönünce evinin tertemiz temizlendiğini, yemeğin yapıldığı görmüş. Elma Kız işi bitince tekrar tahta olmuş. Bir iki gün böyle devam etmiş. Yine bir gün gider gibi kapıp kapıyı örtmüş ve içerde kalmış. Kadının dışarı çıktığını sanan Elma Kız evi temizlemeye

başlamış. Yaşlı kadın kızın elinden tutup “İn misin cin misin?” diye sormuş. Elma Kız da “Nene ben hem insim hem de cinsim. Sen benim annem ol; ben de kızın olayım” demiş. Padişahın oğlunun kırk tane atı varmış. Bu atları kendisi hasta olunca ahaliye kendisi iyi olana kadar dağıtılmasını emretmiş. Yerinden kalkamayan bir at kalmış bunu kimse almamış. Elma Kız yaşlı kadından yerinden kalkamayan atı getirmesini istemiş. Yaşlı kadın gidip hasta atı istemiş. Oğlan da “Nene! Sen kendi kendine bakamıyorsun ata nasıl bakacaksın.” demiş. Yaşlı kadın da “Benim torunum geldi o bakar.” demiş. Hasta atı yaşlı kadına vermişler. Elma Kız banyo yapınca yonca büyürmüş ve bu yonca at yermiş. Zaman geçtikçe at çok güzel olmuş. Oğlan iyi olunca bu atları toplamışlar. Kız ve yaşlı kadın padişahın oğlunu ziyarete gelmiş. Elma Kız “Ben size bir masal anlatacağım ama içerdekiler dışarı çıkmayacak; dışardakiler de içeri girmeyecek.” demiş ve kapıyı kilitleyip başından geçenleri anlatmaya başlamış. Durumu anlayan padişahın oğlu Kel Kız’ı sıcak sacın üstüne yatırıp atın kuyruğuna bağlatıp sürükletmiş. Gökten üç elma düşmüş. Biri benim ağzıma, biri masal anlatanın ağzına, biri de Tatlı Kızı’nın ağzına. Onlar ermiş muradına biz çikalım kerevetine (K104).

Dev Masalı

Bir kadının yedi oğlu bir tane de kızı varmış. Kadının oğulları köyün dışında çalışıyorlarmış. Küçük kız, annesine ağabeylerini görmek istediğini söylemiş. varmış. Annesi kızını ağabeylerinin yanına göndermek için kavurga yapıp kızın eteğine koymuş. Annesi kıza “Yolda giderken sakın çok çok yeme, bir tane sen ye bir tane de köpeğine yedir. Eğer çok yersen ağabeylerine ulaşamazsın.” demiş. Kız annesinin dediği gibi yapıp uzunca yol gitmiş ve bir ev görüp girmiş. İçeri girince yedi yatak görmüş. Kıza kim olduğunu sormuşlar. Kızın kardeşleri olduğunu anlamışlar ve tekrar çalışmaya dönmüşler. En küçük erkek kardeş “Bacım ilerde ışık yanar o ışık devlerin ışığı sakın oraya gitme.” diye küçük kardeşini uyarmış. Kız yatakları toplarken bir üzüm bulup yemiş. Köpek kızın üzümü yediğini görünce kendi payını sormuş. Kız da “Üzüm zaten bir taneydi.” diye cevap verince köpek sinirlenip bacaya çıkıp işeyince ateş sönmüş. Kız etrafa bakmış ateşi tekrar yakmak için bir şey bulamamış. Kız ileriye bakınca bir ateşin yandığını görmüş ve oraya gitmiş. İçeri girince dev kadınların bulgur kaydattığını görmüş. Kız ateşi alıp kaçmış. Dev, kızın kapıyı açmayacağını düşünerek “Ben senin ağabeyinim parmağını kapı aralığından uzat da annemin ismi yazılı olan yüzüğü parmağına takayım.” deyince kız inanmış ve

parmağını uzatmış. Dev kızın serçe parmağından kızın kanını somurunca kız kapının arkasında bayılmış. Ağabeyleri gelince kız ayılmışlar. Kız olanları ağabeylerine anlatmış. Kızın kardeşleri devle savaşmaya gibi gitmiş. Dev kızın kardeşlerini öldürmüş ve kızla evlenmek istemiş. Dev kardeşlerini öldürdükten sonra kız yakalamak için kovalamış, kovalamış. Kız babasının evine kaçmış ve devden kurtulmuş. Gökten üç elma düşmüş. Biri benim ağzıma, biri masal anlatanın ağzına, biri de Tatlı Kızı'nın ağzına (K104).

Süpürge

Pireler berber iken, develer tellal iken, ben anamın beşiğini tıngır mıngır sallan iken, bir köyde oldukça yoksul iki kardeş yaşamış.

Fakirlikle bir türlü baş edemeyen bu iki kardeş, sonunda, çareyi köyden ayrılmakta bulmuşlar. Azıklarını alarak düşerler yola. Az giderler, uz giderler, dere tepe düz giderler, bir yol ayrımına geldiklerinde dönüp geriye bakarlar ki bir arpa boyu yol gitmişler. Büyük kardeş demiş ki, “Gardaş, sen sağa sapan yola git, ben de sola sapana gideyim. Rızığımızı ayrı ayrı yerlerde arayalım. Ancak, tam bir yıl sonra, ayrıldığımız bu noktada buluşalım” demiş. Böyle gavilleştikten sonra herkes yoluna gitmiş.

Sağa sapan küçük kardeş, gide gide bir köye varır. Bu köyde de bir dediği iki olmayan bir ağa yaşamaktadır. Sefilliği yüzünden okunan çocuk, boynunu bükerek ağanın huzuruna çıkar:

- Ağam, benim ekmeğe ihtiyacım var, senin de çalışana ihtiyacın varsa burada kalmak isterim.

- Yoksa?

- Ağam, çeker başka bir köye, başka bir ağanın yanına giderim.

“Başka bir ağanın yanına.” lafına içerleyen ağa “Bizde iş de var, ekmek de. Madem gelmişin, kal burada, yalnız bir şartla.” der. Çocuk “Ağam, benim gibi birine ne şart koşarsın ki?” demesiyle ağanın gürleyen sesi buldukları mekânı doldurur:

- Bak, bu dediklerimin şakası yoktur. Kim tahammül edemeyip öfkelenirse, diğeri onun sırtından bir çarıklık deri yüzecek. “

Ardından “Bu senin için de benim için de geçerlidir” diye eklemeyi de unutmaz.

Bu durum karşısında küçük kardeş razı olur.

Bunun üzerine ağa, “Yarın erkenden kalk. Öküzlerle birlikte tazıyı da yanına al ve tazı nerede yatarsa orayı sür” der.

“Tamam ağa!” diyen çocuk bir yandan da içinden “Tarla sürmek benim işim.” diye geçirir.

Ertesi sabah çocuk erkenden kalkıp öküzlerle tazıyı alıp yola koyulu. Gide gide kayalık bir yere varırlar. Tazı burada, başını ayaklarının arasına alarak, yeni doğan güneşin hafifçe ısıttığı kayanın üzerine yatar.

Küçük kardeş “Aman tazı, tohum tazı!” derse de tazıyı bir türlü kaldıramaz. Çaresiz, sabanı öküzlere koşar. Ancak, onca yorgunluğa rağmen, bir hat dahi süremeden akşamı eder.

Eve döndüğünde Ağa, sorar: “Ne yaptın bugün, epey yer sürmüşündür?”

“Yok ağam” der bizimkisi;”Tazı gitti, bir kayanın yamacına yattı. Uğraştım, didindim, bir hatlık yer dahi süremedim. “

Ağa bu kez “Bu duruma kızmadın değil mi?” diye sorar.

“Aman ağam, kızmak da ne oluyor.” cevabını verir küçük kardeş.

“Yok, hani kızdıysan haberimiz olsun.” diye de hatır eder Ağa.

Akşam olur, yatma zamanı Ağa'nın “Hayvanlar neden böğürüyor; hasta filan mı var acaba?” sözü üzerine, bizimki, gece boyu ahırı birkaç kez kontrol etmek durumunda kalır. Bu da yetmiyormuş gibi, ağanın küçük çocuğunu her gece birkaç defa çişe çıkarır. Bu arada, –sağ olsun– Ağa, her defasında öfkelenip öfkelenmediğini sormayı da ihmal etmez.

Bunca eziyete dayanamayan küçük kardeş gününü zayıflar, tabiri caizse aç tilkiye döner. Ama, bizimkinin tahammülü sayesinde, bir yıl, sırtından bir çarıklık deri yüzülmeden tamamlanır.

Yılın sonunda, çocuğun “Ağam, müsaade edersen, bir abim var, onu ziyaret etmek isterim” demesi karşısında vicdana gelen ağa gitmesine izin verir.

İki kardeş, kavilleştikleri yerde bir araya gelirler. Ağabey, küçük kardeşini görünce şaşkına döner. “Kardeş, bu ne hal? Sana ne oldu böyle? Hasta mısın? Neden bu kadar zayıfladın?” diye kardeşini soru yağmuruna tutar. Kardeşinin sesine yansıyan çaresizliği aklını başından alır, adeta deliye döner.

Nihayet, “Kardeşim, benim yerim çok rahat. Bu yıl sen benim yerime git, ben de senin yerine gideyim. Bakalım kim kimin sırtından bir çarıklık deri yüzecek? Benim gül bibi kardeşimi bu hale koyan ağa görsün bakalım, Â mı yaman, Bâ mı yaman?” der.

Bir yıl sonra bir araya gelen iki kardeş, oldukça kısa denilebilecek bir görüşmenin ardından tekrar ayrılırlar.

Ağa'nın köyüne varan büyük kardeş, "Ağa, kardeşimin yerine ben geldim" der. Ağa bakar ki bu kardeş daha canlı kanlı. "Senin adın ne?" diye sorar ve, durumdan memnun olduğunu çaktırmadan, kardeşiyle yaptığı anlaşmayı hatırlatır. Bizimkinin, "Benim adım Süpürge. Yaptığınız anlaşmadan haberim var; ben de aynı şartlarda çalışmak istiyorum" demesi karşısında Ağa'nın sevinci bir kat daha artar.

Ağa, Süpürge'ye "Yapılacak işleri tarife gerek var mı?" diye sorar ve onun "Lüzumu yok ağam, ne yapacağımı biliyorum" demesiyle fazla söze hacet kalmaz.

Bizimki, sabah olunca, öküzlerle tazıyı alarak yola çıkar. Vardıkları yerde tazıyı öldürüp sabanı kırar. Akşam dönüşte Ağa sorar:

"Bugün ne yaptın Süpürge?"

"Ağa, hiç sorma. Dediğin gibi, tazının yattığı yeri süreyim derken, saban kayanın çıkıntısına geçerek kırıldı. Bunun üzerine, kalksın da geri dönelim diye attığım mezez, yerde yatan zavallı tazının alır yerine değerek öldürdü. Ağam, bu olanlara kızdın mı yoksa?" der.

"Olan olmuş; saban kırılmış, tazı ölmüş. Üstüne üslük sırttan bir çarıklık deri yüzdürmenin ne anlamı olacak?" diye düşünen Ağa "Yok Süpürge, bunlar için kızmaya değer mi?" demek zorunda kalmış.

Akşam olmuş.

Ağa; Süpürge'ye "Şu ahıra bir bak. Bu hayvanlar neden huzursuz oldu. Açlar mı, susuzlar mı?" demiş

Süpürge, ahıra inmiş ve en göze görkem öküzü kesmiş.

Ağa sormuş: "Ne yaptın Süpürge, hayvanlardan ses gelmez oldu?"

Süpürge de "Ağa, o iş bitti. Sarı öküzü kestim. Bir daha böğüremez!" demiş.

Gözleri sonuna kadar açılan Ağa içinden "Bu neydi de başıma geldi?" diye kendi kendini yemiş.

Onun bu halini sezen Süpürge, "Ağam, yoksa kızdın mı?" demeyi ihmal etmemiş.

Ağa da "Yok Süpürge, bir öküz için kızılır mı?" demiş.

Gecenin bir vaktinde, Ağa'nın oğlunu çişe çıkararak Süpürge, çocuğun iki ayağından tutup çenedini ayırıp atmış. İçeri çocuksuz girdiğini gören ağa, "Süpürge ne oldu, çocuk nerde?" diye sormuş.

Süpürge de “Ağam, vallâ bu çocuk her gece üç-beş kez çişe çıkıyordu. Onun yüzünden gözümüz uyku görmüyordu. Ben de çenedini ayırdım. Sen de rahat uyu, ben de.” der ve ekler: “Kızdın mı yoksa Ağam?”

“Olan olmuş. Çocuk ölmüş. Üstüne üslük sırttan bir çarıklık deri yüzdürmenin ne anlamı olacak?” diye düşünen Ağa hiç ses çıkarmamış.

Ağa, başına sardığı bu beladan kurtulmanın yollarını ararsa da o diyarlardan çekip gitme dışında fazla bir seçeneğinin olmadığını anlar. Hanımı da “Sen nasıl istersen Ağam.” diyerek, gönüllü gönülsüz rıza gösterir.

“O vakit, sen bir sandık yağlı çörek yap. Yol azığı olarak sırtımıza sarıp buralardan gidelim. Böyle giderse, bu Süpürge başımıza daha çok işler açacak.” der.

Ağa'nın hanımıyla yaptığı istişareyi duyan Süpürge de tetikte bekler, gözden ırmaz.

Bir gün, evin hanımının çörek yapıp bir sandığa doldurduğunu gören Süpürge, beklenen ânın yakın olduğunu düşünür.

Ağa ve hanımı, göz hapsine alındıklarından habersiz, durumu idare ettiklerini sanırlar.

Gece yarısı hanımını uyandıran Ağa, “Kalk!” der; “Gidiyoruz!”

Birlikte doğruca sandığın başına varırlar. Ağa, hanımının yardımıyla sandığı sırtına yüklenir ve iki omuzundan geçirdiği iplerinden tutarak yola revan olurlar.

Gittikçe ağırlaşan sandığın altında tısır tısır yol alan Ağa, “Hanım, ne kadar da çok çörek yapmışsın?” der.

Hanımı da “Yolumuz hayli uzun Ağam. Yollarda aç-susuz kalmayalım diye, ölçüyü biraz kaçırmışım galiba?” diyerek, Ağa'nın haksız yere tısırdamadığını hissettirir.

Bu arada, önceden içine girdiği çörek sandığıyla birlikte Ağa'ya kendini de taşıttıran Süpürge'nin küçük abdesti gelir ve oldukça da sıkışır. Bir sıkır, iki sıkır. Bakar ki olmuyor, bırakıverir.

Ellerine gelen ıslaklık karşısında Ağa'nın, “Çörekleri de bayağı yağlı yapmışın hanım. Sandıktan dışarı sızıyor.” demesi karşısında, hanımı da işini iyi yapmanın huzurunu duyarak yollarına devam ederler.

Gide gide bir köye yaklaşır. Köyün girişinde bir sürü köpekle karşılaşan ikili, ne yapacaklarını şaşırırlar. O yana ederler olmaz, bu yana ederler olmaz. İçine düştükleri çaresizlik karşısında, Ağa'nın “Gel de şimdi Süpürge'yi arama. O olsaydı

bizi bu durumdan kurtarırdı.” şeklinde hayıflanmasıyla Süpürge'nin “Ağam, ben buradayım!” demesi bir olur.

Sandığı indirip açarlar. Bir de ne görsünler: Süpürge. Köpekleri bir o yana, bir bu yana kovalayan Süpürge “Ağam, sandığa girdim diye kızdın mı yoksa?” demeyi de ihmal etmez.

Ağa, olanlar karşısında şaşkınlığını çabuk toparlar.

Ve “Hiç olur mu Süpürge?” der; “Sen olmasaydın bunca köpekle nasıl baş ederdik?.. Bilakis, bizimle gelmene çok memnun oldum. “

Bir yandan da Süpürge'ye duyurmadan, hanımına “Bu yaptığımız da bir işe yaramadı. Yine kurtulamadık Süpürge'den.” der.

Hanımı Ağa'yı teselli etmek için “Fazlaca plan yoktur” derse de Ağa'da plan bitmez.

“Hanım, bu gece bir su kenarına konalım. Süpürge'nin yatağını sudan yana serelim. Gecenin bir ohtu, uykunun en tatlı yerinde ikimiz birlikte suya atıp kurtulalım.” der.

Der demesine debunları çaktırmadan dinleyen Süpürge, o vakit gelmeden Ağa'nın hanımını kendi yatağına yatırır, kendisi de Ağa'nın yanına uzanır.

Vakit ilerleyip, beklenen an geldiğinde, Ağa, hanımı sandığı –yanında yatan– Süpürge'ye yavaşça seslenir: “Kalk Hanım kalk. Süpürge'den kurtulma ânı geldi. Tut şunun ayak ucundan. “Böylece, Süpürge'yle ayak-uçlu baş-uçlu tuttıkları hanımını coşkun akan suya atarlar. Ağa, “Nihayet kurtulduk Süpürgeden.” diye sevinirken, hanımı suya batıp batıp çıkmaktadır.

Tam bu sırada, başındaki yazmayı sıyıran Süpürge'nin, “He Ağam, bunca yıllık hanımından bir anda kurtuldun. Bak bunu hiç düşünmemiştim. Sen ne akıllı adamsın. Yoksa bana kızdın mı?” demesiyle deliye dönen Ağa, “Ulan nasıl kızmayayım? Sabandan oldum, tazıdan oldum, öküzden oldum, çocuktan oldum, yerimden-yurdumdan oldum, hanımdan oldum. Sen olsan kızmaz mısın?” der.

Bunun üzerine;

“Ağa, dön de sırtından bir çarıklık derini yüzeyim de bu iş burada bitsin!” diyen Süpürge'nin son isteğini de yerine getiren Ağa, Süpürge'yle karşılaşana kadar yaptıklarının bedelini ödeyerek, hayatının geri kalan kısmını bin bir pişmanlık içinde geçirir.

Kardeşinin hayfını alan abi de kardeşinin yanına dönerek birlikte mutlu bir hayat sürerler.

Gökten iki elma düştü. Biri onların, diğeri de bu masalı dinleyenlerin başına.

Onlar ermiş muradına, biz çikalım kerevetine (K103).

Bey Oğlu

Şimdi bir varmış,bir yokmuş. Allahın kulu çokmuş. Çok demesi günahmış,az demesi sevapmış. Vaktin birinde bir Beyoğlu varmış. Beyoğlu ava çıkmış. Şimdi burada bir de oradan da bir kız yonussuz (?) babası birisine verecekmış. O da ormana kaçmış kız oradan ormana girmiş. Bu da bey oğlu ava çıkmış buradan. Ha şura ha bura ormanın içinde gezerken bakmış ki bir kadın,kız güzel bir kız. Yakalamış yalnız kızın lisanı yok ahraz,sesi yokmuş. Güzel olduğu için bunu evine getirmiş. Evine getirmiş kadın etmiş. Arka arkaya üçte oğlu olmuş. En küçük oğlan sabahına ağlarken bu kadın bir ninni çığırmiş ki bey oğlunun kulağına bir yanık ses,uyanmış.

“Hanım ya”, demiş. “Bu şey var sende niye şimdiye kadar demedin?”

“Sen sordun mu ben diyeyim”, demiş. “Benim babam var anam var yurdum var.”

Öyleyse demiş: “Seni oraya salayım.”

Bir de kendinin adamı varmış “Arap” yükte yeğni pahada ağır bir hayvana yüklemişler. Kadın bir beygire binmiş ata. O adamı da bir şeye binmiş hadi yola düşmüşler.

“Ben babamın memleketini biliyorum” demiş,o tuttuğu yerlerin oralarda. Bir gece gitmişler Arap kalbini bozmuş. Avrata hingişmiş. Demiş ki:

“Benimle ya olacaksın beraber olacaksın yoksa oğlunu keserim.”

Avrat demiş ki:

“Yok olmam imkânı yok.” demiş. Büyük oğlunu boğazlamış kadın da bir fırsattan istifade parmağını kesmiş bir serçe küçük parmağını cebine koymuş. Bir gece daha gecelerce daha adam vazgeçmemiş.

“Muhakkak bak ortancayı da keserim.” demiş.

“Ortancayı da kes ne edersen ben olmayayım.” demiş.

Onu da kesmiş onun da parmağını cebine koymuş. Son üçüncü gecede hatta bir hafta mı geçmiş bilmiyorum. “Bak küçük oğlana geldi bunu da öldürürüm.” demiş. “Öldür onu da öldür.” demiş. Onun parmağını da cebine koymuş.

Gitmişler “Artık seni de öldürürüm bak.” demişler.

“Madem senden kurtulamayacağım tuvalete gideyim şu çalının arkasında ondan sonra ne yaparsan yap.” demiş.

Adam kadına kaçarsın demiş.

Kadın da “Bağla ip bağla belime sende ucundan tut.” demiş.

Kadına ip bağlamış ona uymuş. Kadın gitmiş bir durmuş iki durmuş. Arap ipi çekmiş gelen yokmuş, varmış ipi çalıya bağlamış gitmiş.

Şimdi kadın orada dursun bu Arap’tan verelim haberi. Arap bakmış avrat yok dönmüş gelmiş. Beyoğlu: “Ne oldu?” demiş.

“Ne oldu Bey?” demiş. Dağdan tutunan dağ kaçır. Gece uyuduyduk kalktım kadın yok çocuklarını da almış gitmiş” demiş.

Amma Beyoğlu şüphelenmiş inanmamış ona da.

Şimdi bu burada dursun kadından verelim haberi. Kadın gündüz oluyor bir çobana rast geliyor orada.

Çobana şöyle demiş: “Çoban kardeş, şu benim kıymetli elbiselerimle şu elbiseni değiştirir misin? Bana bir de kuzu verir misin?”

Çoban da “He veririm.” demiş.

Elbiselerini değiştirmişler. Kuzuyu da boğazlatmış karnını saçlarını toplamış kuzunun karnını kafasına geçirmiş. Çoban elbisesi giyince bir erkek keloğlan olmuş. O şeyde kuruyunca kunaklar savrulmuş. Kadın meğer babasının yerini biliyormuş. Şuradan buradan babasının köyüne varmış ve şöyle demiş: “Ben iş arıyorum.” demiş. Babasının da kazları varmış. Babası bunu kaz çobanı tutmuş. Babası bunun kızı olduğunu bilmiyormuş. Şimdi o orada kaz çobanlığını yapsın Beyoğlundan verelim haberi. Beyoğlu adamlarını köylere yollayıp her köyden soruşturmuş. Bu kayınbabasının, kel hanımının olduğu memlekete gelmiş. Oraya gelince akşam olmuş. Keloğlan da kazları koymuş. Beyoğlu ipucu aramış.

“Ya masal falan bilen yok mu?” diye sormuşlar.

“Valla bilmiyoruz şu keloğlan biliyorsa o biliyordur.” demiş.

“Ula! Keloğlan masal biliyor musun?” diye sormuşlar.

“Masal biliyorum ama bir şartım var.” demiş. Onlar da şartın nedir diye sormuşlar.

O da “Kapıyı kapatacaksınız, anahtarı bana vereceksiniz. İçerdekiler dışarıya çıkmayacak, dışarıdakileri içeriye almayacaksınız. Böyle olursa masala başlarım yoksa başlamam.” demiş.

Kızın babası “Yav öyle olur mu?” demiş. Beyoğlu oradan hemen tamam demiş:

“Kapat kapıyı al anahtarı.” demiş.

Kız şöyle demiş: “Vaktiyle bir Beyoğlu varmış,ava çıkmış. “

Ormanda bir kızı yakalayıp onu getirmiş ve onu hanımı yapmış. Ondan çocuğu olmuş. Bir gün küçük oğluna ninni çığırırken yanık sesine Beyoğlu uyanmış.

“Bu sende var da niye şimdi çıktı?” diye sormuş

“Sen sormadın ki diyeyim. Benim babam var anam var memleketim var. Beni bir gönülsüz adama vereceklerdi kaçtım nasip seninleymiş sana rast geldim” demiş.

“Öyleyse benim işim yoğun seni benim adamımla salayım.” demiş.

“Hediyeler yüklemiş,bu adamıyla salmış.” demiş. Adamıyla salınca bir gün bir gece gelince adamı gönlünü bozmuş ve kadına yaklaşmış.

Arap “Ya sıkıştım bir dışarıya çıkayım.” demiş.

“Otur yerine!” demiş,çıkartmamış (hemen kaçacakmış,kendine geleceğini biliyormuş).

Kadın yüz vermemiş. Adam da oğlunun birini boğazlamış. İkinciye de boğazlamış yine yüz vermemiş. Üçüncüyü boğazlamış yine yüz vermemiş. Sonra kendine gelince “Şurada bir abdest alayım namaz kılayım da öyle dediğini yapayım.” demiş. Adam da inanmış ipi çalığa bağlamış kendi kaçmış. “Gelmiş bir köy ağasına kaz çobanı durmuş.” demiş.

“Ben işte o kızım. Aha babam,sen efendim kocamsın,şu da senin Arap. Aha da çocukların parmağı” demiş.

Arap’a bir ceza vermişler. Atlara bağlamışlar paramparça etmişler. Hanımını almış geri gitmiş. Tekrar hayata başlamışlar,çocukları olmuş (K65).

Pehlivan Pir Nazar Masalı

Eskiden Pir Nazar adında bir adam varmış. Bu adam karısından çok korkarmış. Adam acıkmış, tulumda da pekmez varmış karısına:

“Biraz pekmez ver de ekmeğimle yiyeyim” demiş. Karısı: “Elbise yıkamaya çaya gidiyorum. Sana pekmez mekmez veremem” demiş gitmiş. Karısı gidince adam pekmez almak için tulumun ağzını açmış, tam o sırada karısı unuttuğu sabunu almak için eve gelmiş. Bunu gören adam telaşlanıp pekmezi dökmüş. Karısı: “Benim şimdi

işim acele, gelirsem hakkından gelirim.” demiş. Kocası çok korkmuş. Nasıl temizliyeceğini düşünürken oradaki bütün sinekler pekmezin üstüne dolmuşlar. Adam babasından kalma paslı kalıcı sineklerin üstüne atmış, epeyce sinek ölmüş. Adam saymış tam tamına 250 sinek. Karısından korktuğu için evden ayrılmış gitmiş. Gide gide bir kasabaya varmış. Orada gezerken bir kılıç ustasına rastlamış. Aklına parlak bir fikir gelmiş, yanına vararak ustaya: “Ustam bu kılıcı bir güzel sileceksin üstüne “Pehlivan Pir Nazar bir vurmada 250 can ezer.” diye yazacaksın demiş.

Usta “peki” demiş, bu kılıcı iyice silmiş, üstüne “Pehlivan Pir nazar, bir vuruşta 250 can ezer” diye yazmış, pehlivanın eline vermiş. Pehlivan Pir Nazar kılıcı alarak yoluna devam ediniş. Gide gide bir diyara varmış. O ülkenin kralı başka bir ülkeyle savaş halinde imiş. Padişahın adamları pehlivanı görüyorlar ve padişaha varıp.

Padişahım ülkemize bir adam geldi, pehlivan olduğunu söylüyor. Kılıcımın üzerinde de Pehlivan Pir Nazar, bir vuruşta 250 can ezer” yazılı demişler.

Padişah:

“Bu adam kimse yanıma getirin.” demiş. Adamı alıp padişahın yanına getiriyorlar. Padişah:

“Pehlivan sen kimsin, nereden gelip nereye gidiyorsun.” diye sormuş.

Pehlivan:

“Padişahım benim adım Pir Nazar ben böyle böyle pehlivanım, kılıcım böyle böyle, babamdan kalma her vuruşta böyle yapar.” demiş.

Buna padişah inanmış evladım sen benim sarayımın misafirisin her istediğin bizim için emirdir. Bizim bir düşmanımız var onu alt edersen dile dilediğini demiş. Adam kabul etmiş saraya yerleşmiş her dediği eksiksiz yerine getiriliyormtuş. Adam da gününü gün ediyormuş. Günler böyle geçerken padişahın ezeli düşmanı padişaha harp ilan etmiş. Padişah pehlivanı yanına çağırılmış ve

“Evladım işte gün geldi çattı hadi göreyim seni” demiş.

Adam:

“Padişahım benim de bir şartım var bana gayet güçlü bir at vereceksiniz, beni de o atın üzerine bağlatın.” demiş. Öyle de yapmışlar Pehlivan padişahın askerleriyle birlikte cepheye gitmiş. Bir düz ovada düşman askerleriyle karşılaşmışlar. Padişahın adamları haydi pehlivan, seni göreyim diye adamı düşman üzerine göndermişler atına da iyi bir kamçı vurmuşlar. Canı yanan at bütün hızıyla düşman

askerlerine doğru koşmaya başlamış. Pehlivan ne kadar çaba sartetti- se de atı bir türlü durduramamış. Bir de bakmış ki önünde kırk, elli santim kalınlığında 15, 20 mt uzunluğunda bir ağaç adam kendi kendine “bari şu ağaca tutunayım da at dursun” demiş ağaca olanca gücüyle tutunmuş, at silkince ağacı köküyle sökmüş götürmeye başlamış. At düşmanın üstüne üstüne gidiyormuş.

Düşman askerleri bakmışlar ki elinde kocaman bir ağaç tozu dumana katarak bir adam üzerlerine doğru gelmektedir.

Pehlivan o hızıyla düşman askerlerinin arasına dalmış, birini şurda, birini orda birini burda derken düşman askeri bozguna uğramış. Düşman askeri kaçmaya başlamış. Padişahın adamları aman pehlivanın yanına yetişin demişler, atı tutup pehlivanın bağlarını çözüp attan indirmişler. Hayretle! “Pehlivanım bu işi yalnız başına nasıl yaptın” diye sormuşlar. Pehlivan:

Atım o kadar hızlı gidiyordu ki kılıcımı çekmeye zaman bulamadım, orada bir ağaç gördüm onu kökünden söktüm. Düşman üzerine o ağaçla vardım. Sonucu siz de gördünüz demiş.

Pehlivanı alıp padişahın huzuran götürmüşler yaptıklarını bir bir anlatmışlar. Sonunda da “Padişahım söylediklerimizin eksiği var fazlası yok” demişler. Padişah tahtına rahat rahat oturmuş.

Vezirler kendi aralarında toplanıp “padişahın kızını bu pehlivana isteyelim” demişler, padişahın huzurunda resmen kızını istemişler, Padişah da:

“Vezirlerim siz münasip gördüyseniz, ben de münasip gördüm çünkü bu pehlivan bize her zaman lazım.” demiş. Kırk gün kırk gece düğün yapmışlar padişahın kızı ile pehlivanı evlendirmişler. Sarayın karşısına büyük bir ev yapıp armağan etmişler. Pehlivan ve hanımı burada yaşamaya başlamışlar. Derken ülkenin bir yerinde padişaha bir şikâyet gelmiş.

“Padişahım şehrimize bir sırtlan dadandı gece kimi görürse alıp götürüyor, parçalayıp yiyor.” demişler. Bizi kurtarsa kurtarsa pehlivan Pir Nazar kurtarır. Himmet edin de bizi bu beladan kurtarsın demişler.” Padişah pehlivan Pir Nazar’ı huzuruna çağırıp durumu anlatmış. Pehlivan da kabul etmiş. Padişaha “bu gece onu öldürürüm” demiş ve evine gitmiş karısına hiç bir şey söylemeden yatağına yatmış. Kendi kendine düşünmeye başlamış. “Bu ülkeye geldim Allah işimi rast getirdi padişahın düşmanlarını bozguna uğrattım. Padişah kızını bana verdi, bu böyle devam etmez bir gün işim rast gitmez ölür giderim. Kaçsam nere gitsem padişah bulup öldürür, eve gitsem karım eve almaz, en iyisi ben gidip kendimi yüksek bir yerden

atıp öldüreyim demiş. Eşi uyanmadan evden çıkmış az gitmiş uz gitmiş derken bir uçurumun başına varmış kendini bu uçurumdan aşağıya atmış. Olacak olacak ya o uçurumun altında da sırtlan yatarmış adam o sırtlanın üstüne düşmez mi. Bir de bakmış altında sırtlan, kaçsa sırtlan kendini yer. Hemen sırtlanın kulaklarından yakalamış. Sırtlan neye uğradığını şaşırması kaçmaya başlamış adam hem korkuyor hem de bağıryormuş.

“Sırtlanı yakaladım yetişin!”

Adamın sesini duyan halk eline ne geçirdi ise sırtlana hücum etmişler, sırtlanı vura vura öldürmüşler. Pehlivanı sırtından indirmişler onu ağırlamışlar, kese kese altınlar, katar katar develer vermişler. Pehlivana başka bir isteğinin olup olmadığını sormuşlar. Pehlivan:

“Memleketime gitmek istiyorum. Orada soyum sopum var onları görmek istiyorum.” demiş. Müsade etmişler Pehlivan hediyelerle, kervanlarla yola düşmüş, az gitmiş uz gitmiş derken yorulmuş. Güzel bir bahçe bu bahçede de soğuk bir pınar görmüş kendi kendine “şurada biraz dinleneyim” demiş, atını develerini çayıra salmış kendi de ağızını yedikten sonra pınarın başına yatmış uyumuş.

Pehlivan Pir Nazar’ın girdiği bahçe bir dev ailesine aitmiş bir zaman sonra devler soygundan dönmüşler bir de ne görsünler bahçelerinde bir adam yatıyor. Şaşırılmışlar “şimdiye kadar yılan ödüyle kuş kanadıyla buraya gelemez, bu adam kim ki buraya girmiş atını devesini bahçemize seyirlemiş, korkusuzca uyumaktadır” demişler. Biraz bekledikten sonra birisi yavaşça adamın yanına sokulmuş, tesadüf bu ya adam kılıcını çıkarmış başucuna koymuşmuş. Dev kılıçtaki yazıyı okumuş “Pehlivan Pir Nazar, bir vuruşta 250 can ezer” korkmuş diğerlerinin yanına gitmiş gördüklerini anlatmış, devler iyice korkmuşlar “bu Pehlivanı uyandırmayalım, uyandırırız bize kızar bir kötülük eder” demişler. Pehlivan uyanıncaya kadar başında beklemişler. Biraz sonra Pehlivan Pir Nazar uyanmış bir de bakmış ki etrafında devler el-pençe divan durmaktalar. Korkmuş ama işi bozuntuya vermemiş, kılıcını almış şöyle bir salladıktan sonra silip kımına yerleştirmiş. Onları görmemişlikten gelerek kendi kendine “idmansız kaldım şöyle bir iki dev karşıma çıksa da boyunlarını vursam” diye kendi kendime devlerin duyacağı bir sesle mırıldanmış. Devler bunu duyunca “aman Pehlivan bize kıyma sana ne istersen veririz, senin kulun kölen oluruz” diye yalvarmışlar. Bunları yeni görüyormuş gibi siz de kimsiniz diye sormuş.

Devler:

“Biz senin kölelerimiz bize kıyma” diye tekrar yalvarmışlar. “Şu şatoda hâzinelerimiz var hepsi senin olsun” demişler. Pehlivan da “bir şartım var” demiş. “Bütün hâzinelerinizi şu kervana yükleyeceksiniz devin birisi de beni köyüme kadar sırtında taşıyacak” demiş.

Devler şartı kabul etmişler hâzinelerini develere yüklemişler devin birisi de Pehlivanı sırtına almış yola düşmüşler. Az gitmişler uz gitmişler altı ay bir güz gitmişler bir tepeyi aştıktan sonra adamın köyü görünmüş. Pehlivan susamış bir ağacın altına oturmuş deve bana bir su getir demiş, dev tulumu alıp suya gitmiş. Bu olanları tilki görmüş devin yanına varıp olup biteni anladıktan sonra ona bu adam korkağın birisi sizi kandırmış, sen ona “suyu götürme beni sırtına al götür. Ben o adamın ne mal olduğunu sana göstereyim” demiş. Dev de tilkiyi sırtına alıp adamın oturduğu yere doğrulmuş. Adam bir de bakmış ki devin sırtında tilki geliyor. Beli kırılmış çünkü foyası meydana çıkacakmış, Pehlivan “bugüne kadar kılıcımı çekmedim bugün olsun çekeyim” demiş ve kılıcım çekmiş devin üzerine yürümüş:

Hey kâfir sen benim dediğimi yapmazsın da tilkiyi mi alıp getirirsin, diye bağırır. Dev korkudan tilkiyi kaldırıp yere atmış tilki orada can vermiş. Dev af dilemiş, adam kabul etmiş. Adamı sırtına almış köye gelmişler. Adam devin sırtında doğru evine gitmiş hanımı da kapıda çocuğuyla oturuyormuş olanları görünce sevinmiş. Hemen kocasının yanına gidip ona, “hoşgeldin” etmiş. Kervanları evin bahçesine çekmiş. Kocası da devı affedip memleketine göndermiş. Pehlivan Pir Nazar ve hanımı bundan sonra ömürlerinin sonuna kadar Allah’a şükür edip mutlu yaşamışlar (Kurt, 1993: 105-107).

Doğru Bas Kem Belasını Bulur

İki arkadaş köylerinden çıkıp İstanbul’a çalışmaya giderler. Orada birbirlerinden ayrılıp ayrı ayrı iş aramaya başlarlar. Bir tanesi padişahın sarayına gider. Padişahın elini öptükten sonra:

“Padişahım, bana bir iş ver de çalışayım.” der. Padişah da ona bir iş verir.

Köylü padişaha:

“Padişahım, sen doğru bas, kem belâsını bulur.” deyince bu lâf padişahın çok hoşuna gider. Hemen köylüye bir altın verir.

Aradan beş-altı ay geçtikten sonra günlerden bir gün bu köylü çarşıya gezmeye çıkar. Gezerken öbür köylü arkadaşına rastlar. Birbirlerine sarılıp hoş beş ettikten sonra sarayda çalışan öbürüne:

“Sen nerede çalışıyorsun, işin nasıl?” diye sorunca arkadaşı:

“Ben devamlı bir iş bulamadım. Şimdi avare geziyorum. Hiç rahatım yok.” der. Sarayda çalışan:

“Gel seni de benim çalıştığım yere, padişahın yanına götüreyim.” der. Arkadaşını alıp getirir. Padişahın huzuruna çıkarlar. Padişah:

“Ne var?” diye sorar. Sarayda çalışan:

“Padişahım, bu benim köylüm. Beraber geldik, buna da bir iş buyurursanız bu da burada çalışmak ister” der. Padişah buna da kendi hizmetinde bir iş verir.

Yeni gelen de “padişahım sen doğru bas, kem belâsını bulur” deyince padişah her gün ikisine de birer altın verir.

Bunların ikisi de padişahı yediriyorlar, içiriyorlar, giydiriyorlar. Sabah akşam hizmetinde çalışıp kusur etmiyorlarmış. Bir gün böyle, beş gün böyle.

“Padişahım, sen doğru bas, kem belâsını bulur” dediklerinde ikisi de birer altınlarını alıp günlerini geçirip gidiyorlarmış.

Bir gün sonraki gelen köylü eski çalışan arkadaşına:

“Ben kelle paçayı çok severim. Gidelim de yiyelim. Padişah uyuyor. Kalkacağı zaman yine işimizin başında oluruz.” diye öbürünü ikna etmeye çalışır, öbürü de:

“Paçayı yiyince ağzımız kokar, bundan da padişah rahatsız olur, ona karşı ayıp olur. Hem de mahcup oluruz” dediyse de arkadaşının minnetine dayanamayıp çarşıya ikisi birden paça verniye giderler. Paçayı yiyip gelince bakarlar ki padişah kalkmış, odasında oturuyor. İlk gelen adam “Ağzına bir mendil bağlayım da padişah efendimiz rahatsız olmasın.” deyip ağzına bir mendil bağlar. Padişahın hizmetini ağzında mendille görür. Oraya buraya ağzında mendille gidip gelir.

Arkadaşı bu dışarı çıkınca padişah sonraki gelen adama sorar:

“Arkadaşının ağzındaki o mendil niye?” der. O da;

“Padişahımız ağzınız kokuyormuş da rahatsız olduğu için ağzına mendil bağlamış” der.

Padişah buna içinden hiddetleniyor. Hemen cellâtlarına bir mektup yazar. Ağzını mühürler. İlk gelen ağzı mendilli adamı çağırır.

“Şu mektubu filân yerde, filan adama götür, ver cevabını da al, gel.” der.

Mektubu eline alır, giderken sonraki adama rastlar. İkinci adam sorar:

“Nereye gidiyorsun, o elindeki ney?” der.

“Padişah efendimiz bir mektup yazdı. Filan yerde filan adama götürüyorum.” deyince öbür arkadaşı:

“Sen bu mektubu götürünce sana bahşış verirler. Sen burda çoktan beri çalışıyorsun. Biraz para sahibi oldun. O mektubu bana ver de ben götüreyim, bahşışı de ben alayım, sen biraz dinlen” deyince arkadaşı dayanamaz:

“Madem öyle al sen götür arkadaşım.” deyip mektubu onun eline verir.

Mektubu yerine ulaştırır. Mektubu alan adam açıp okur ki “Padişah efendimize büyük hareketten dolayı mektubu getiren adamın hemen boynunun vurun.” diye yazıyor.

Hemen bunu iki güçlü kuvvetli adam kütüğün üstüne yatırır, üçüncü adam da kafasını vurur.

Sabah olup da padişahın hizmeti başlayınca padişah bakar ki mektubu gönderdiği adam kendine hizmet ediyor, öbür adam yok. Padişah hemen sorar:

“Sana verdiğim mektubun cevabını getirdin mi?” deyince:

“Aman padişahım, ben götürürken öbür arkadaşım geldi. Ben de mektubu ona verdim. O götürdüydü. Cevabını da o getirir.” der. Arkasından da:

“Sen doğru bas, kem belasını bulur padişahım.” deyince padişah:

“Sen haklıymışsın.” der.

Padişah bu ilk gelen adamı taltif edip onu zengin kılar. Ayrıca dolgun bir aylıkla ona mevki verip, pahalı eşyalarla yüklü üç katır yüküyle köyüne gönderir:

“Haydi, evini gör de tekrar geri gel.” der.

İşte böyle, doğru adamların yardımcısıdır Hazreti Allah (Kurt, 1993: 107-108).

Çirkin Yüzün Güzel Bahtı

Kalbin iyileştirdiği kusur.

Beyazın siyaha küstüğü zamanların birinde, çok güzel bir kadın yaşarmış. Kadın öyle güzelmiş ki, kocası bakmaya doyamazmış. Karısından tek dileği kendisi gibi güzel bir çocuk doğurmasıymış. Kadın gebe kalmış ve bir kızı olmuş. Kadın kızını sevmeden ve kocasına doyamadan ölmüş. Karısının ölümüne dayanamayan kocası bu ölümden yeni doğan kızını suçlu bilmiş. Kızını kundağında bırakmış ve günlerce karısının mezarında uyumuş. Bir gece ağlayarak eve gelmiş. Kızın

kundağını kucağına almış ve “Sen doğmasaydın annen ölmeyecekti! Onun güzelliği sana haram olsun, öyle çirkin öl ki kimse yüzüne bakamasın!” demiş ve kızı nenesine bırakarak kaçıp gitmiş.

Kızı nenesi büyütmüş ve adını da Güzel koymuş. Adı Güzel ama yüzü çok çirkinmiş bu kızın. Güzel evden hiç dışarı çıkmamış ve kendi bahtına küsmüş. Nenesi ne kadar zorlasa da Güzel gün yüzünü hiç görmemiş. Bir gün nene ineğini sağlamış ve bir tas sütü Güzel’e getirmiş. Nene, “Bu sütü yüzüne sür, belki biraz güzelleşirsin.” demiş. Güzel, sütü yüzüne sürerek biraz beklemiş ama yüzünde hiçbir değişiklik olmamış. Nene kirlenen sütü alarak bahçeye dökmeye götürmüş. Sütü bir ağacın köküne dökerken padişahın oğlu nenenin yanından geçmiş ve “Nene hem fakirim diyorsun hem de sütü ağacın köküne döküyorsun.” demiş. Nene de “Oğlum benim Güzel kızım her gün yüzünü sütle yıkar, ben de kirlenen süt heba olmasın diye ağacın köküne dökerim.” demiş.

Padişahın oğlu saraya gitmiş ama aklı yüzünü sütle yıkayan güzel kızda kalmış. Günler günleri kovalamış ve padişahın oğlu bir gün babasının huzuruna çıkarak, “Babacığım ben yaşlı nenenin güzel kızını istiyorum.” demiş, Padişah, “Madem kızı beğendin, o halde git getir.” demiş. Oğlan çok sevinmiş bu işe ve nenenin yanına gitmiş. Allah’ın emriyle torununu istemiş. Nene, “Oğlum, sen saraya git, ben akşam kızımı getiririm.” demiş. Oğlan hemen saraya gitmiş ve düğün hazırlıklarına başlamış. Nene, Güzel’in yanına giderek, “Gördün mü kızım, talihin döndü, padişahın oğlu seni istedi, ben de verdim. Kalk saraya gideceğiz.” demiş. Güzel, “Sen padişahın oğluna yalan söyledin. Padişahın oğlu çirkinliğimi görünce ikimizi de öldürür.” demiş. Nene ise demedim ki güzel bir kızım var, dedim kızım Güzel var, yani adını sorsaydı elbet doğruyu söyledim. Kalk hadi gidelim. Olan oldu.” demiş.

Nene Güzel’in başına yedi tane eşarp bağlamış ve sarayın yoluna düşmüşler. Padişah ve oğlu, kızı ve neneyi sarayın kapısında karşılamışlar ve içeri götürmüşler. Nene, “Kızımın yüzünü ancak odada açabilirsin bizde adet öyledir.” demiş. Padişahın oğlu, “Tamam.” demiş. Düğün yemekleri yenmiş, davul ve zurna çalmış, gece yarısı düğün alayı dağılmış. Nene, kızı odasına götürmüş ve odadan çıkar çıkmaz, “Artık bu çirkin kızdan kurtuldum. Padişah öldürse de kızı öldürür, beni niye öldürsün.” demiş ve mutluluk içinde evine gitmiş. Padişahın oğlu da işlerini bitirdikten sonra kızın yanına gitmiş. Kızın önünde durmuş ve her örtüyü açtıkça bir altın takmış. Padişahın oğlu son örtüyü de kızın yüzünden kaldırdığında gördüğü

çirkinlik karşısında şaşırıp kalmış. “Sen de kimsin?” demiş. Kız, “Benim adım Güzel, nenenin torunuyum,” demiş. Padişahın oğlu bu işe çok sinirlenmiş ve “Sabah olunca evine git, yoksa seni de neneni de öldürürüm.” demiş ve kızın odasından çıkıp gitmiş. Odada yalnız kalan kız oturup ağlamış. Oyle çok ağlamış ki sabaha karşı artık göz pınarları kurumuş.

Güneş doğunca odadan çıkmış, “Artık ölüm bana yar olur.” diyerek sarayın kapısına doğru yürümüş. Sabaha kadar kızgınlığı yüzünden uyuyamayan padişahın oğlu, sarayın bahçesinde oturmaktaymış. Kendisine doğu ilerleyen güneşten daha parlak, aydan daha güzel kızı gören padişahın oğlu, “Sen de kimsin?” demiş. Kız, “Dün senin evlendiğin nenenin çirkin kızı Güzel’im demiş. Meğer sabaha kadar ağlayan kızın gözyaşları yüzünün tüm çirkinliğini alıp götürmüş. Kızın güzelliğine hayran kalan padişahın oğlu, Dün karanlıktan seni göremedim affet beni de saraya gidelim.” demiş. Güzel, oğlanla birlikte odalarına gidip uyumuşlar.

Aylar sonra nene kızı merak edip saraya gitmiş. Neneyi gören padişahın oğlu, nenenin ellerinden öpmüş ve onu Güzel’in yanına götürmüş. Güzel’in odasına giren nene gördükleri karşısında düşüp bayılmış. Güzel, neneyi kaldırıp yatağına koymuş ve ayılmasını beklemiş. “Sen torunum Güzel misin, yoksa ölen gelinim misin?” demiş. Güzel, “Ben senin torununum, çirkin torunun Güzel’im” demiş. Nene, “Ben de seni annen sandım. Aynı annen olmuşsun, nasıl oldu bu iş anlamadım.” demiş. Güzel, “Gözyaşlarım yüzümün çirkinliğini aldı götürdü.” demiş. Güzel, “Nene iyi ki beni padişahın oğluna verdin.” demiş. Nene ağlamış ve kıza sarılmış. Güzel, “Artık o evde kalma gel bizimle sarayda yaşa.” demiş. Nene yine ağlamış ve sarayda torununun yanında kalmış. Güzel artık daha mutlu olmuş ve ölene kadar kocası ve nenesinden hiç ayrılmamış (Aslan, 2005: 167-170).

Kader

Nazarın değdiği yer.

Kötülüğün söz verince geldiği zamanların birinde, yoksul bir karı-kocanın bir oğlu dünyaya gelmiş Oğlunu ninnilerle, türkülerle büyüten anne, birgün oğlunu alarak hocanın yanına gitmiş. Anne, “Hoca amca, şu oğlumun kaderine bak hele, sonu ne olacak?” demiş. Hoca çocuğa bakar bakmaz, çocuğun güzelliğine hayran kalmış. Dizlerinin üzerine eski bir kitap açan hoca, “Valla kadın sen çocuğunu el üstünde büyütüyorsun, ama çocuğun bir uçurumdan düşüp ölecek!” demiş. Anne, “Hoca amca, sen ne diyorsun! Yıllardır bu çocuğu bekledim, nasıl hemen ölüme vereyim?”

demiş ve çocuğunu kucağına aldığı gibi evinin yolunu tutmuş. Aradan zaman geçmiş. Çocuk büyümüş. Ancak annesi onu hiç yalnız bırakmamış, evin içinden dışarıya adım atmasına bile izin vermemiş. Uçurumlardan, tepelerden ve yokuşlardan hep uzak tutmuş. Günlerden birgün, çocuğun babası bir tavuk kesmiş ve karısına, “Tavuğu pişir, yanma bir pilav yap da yiyelim.” demiş, Anne tavuğu pişirmiş, bir bulgur pilavı yapmış, tavuğu da üstüne koyup sofraya getirmiş. Anne, baba ve çocuk pilavı ve tavuğu yemeye başlamışlar. Anne ve baba pilavı tepsinin bir tarafından yedikleri için tepside tepeleme duran pilav bir uçurumun kenarına benzemiş. Çocuk pilava bakmış ve kaşığı pilavın altına daldırarak bir kaşık pilav yemiş, Uçurum gibi olan pilav da çocuğun kaşığı değıdirmesiyle dağılmış ve pilav, çocuğun boğazında kalmış, çocuk olduğu yerde ölmüş.

Anne, çocuğunun ölümüne dayanamamış ve “Ben oğlumun ölümünü dışarıdan kovdum, ama içeriden kovamadım.” diyerek delirmiş. Babası da oğluna nazar değıdirdiğini düşünerek hocayı öldürmüş, kendisi de uçurumdan atlayarak intihar etmiş (Aslan, 2005: 154-155).

Olağanüstü Masallar (Boratav,2015: 90).

Su Kızı

Bir su kızı varmış. Bu kız bey oğluna aşık olmuş. Bey oğlu bu kızı alıp altında su olan bir söğüdün başına koymuş. Bu kız söğüdün tepesindeyken başka bir kız gelmiş. Sonradan gelen kız sudaki yansımayı göstererek “O sen değılsin benim.” demiş. Aşağıdaki kız yukarıdaki kıza “Beni yanına al.” demiş. Aşağıdan gelen kız su kızını öldürüp aşağıya atmış. Bey oğlu ağaçtaki kızı alıp götürmüş. Bu kızın adı Kel Kırna’yymış. Su kızının ölürken kanının damladığı yerde bir ağaç bitmiş. Bu ağacın dalında bir bülbül “Su kızı da bülbül olmuş ötüyor; bey oğlu da Kel Kırna’yla yatıyor.” diye ötüşürmüş. Kel Kırna bülbülü Bey oğlu’na kestirmek istemiş. Bey oğlu bülbülü öldürmüş. Bülbülün kanından aynı yerde söğüt ağacı bitmiş. Kel Kırna bu söğüdü de kestirmiş. Ağaç kesilirken bir kıymık sıçramış. Yaşlı bir kadın bu kıymığı almış tuz torbasını dikmiş. Yaşlı kadın evden gitmiş. Bu kıymık bir anda kız olmuş. Kız evi tertemiz yapmış kadın gelince de saklanmış. Yaşlı kadın su kızını bir gün yakalamış. “Kızım benden neden kaçırıyorsun.” demiş. Birlikte yaşamaya başlamışlar. Bey oğlu herkese işleme için mendil dağıtırmış. Yaşlı kadın “Bir kız da benim var. Herkese verdin de bana neden vermedin?” demiş. Yaşlı kadın da

mendil almış ve işlemedi için su kızına vermiş. Bey oğlu kimsenin işlediği mendili beğenmemiş sadece su kızının işlediği mendili beğenmiş. Kel kırna kıskanmış ve “O kadar mendil geldi sen yaşlı karının kızının mendilini beğendin.” diye sitem etmiş. Bey oğlu herkese beslemeleri için tay dağıtmış. Yaşlı kadın yine bey oğluna “Bir kız da benim var neden tay salmadın bize.” demiş. Bey oğlu da kötüsünden bir at vermelerini istemiş. Kız bu ata çok iyi bakmış ve çok güzel bir at olmuş. Herkes beslediği atı göstermiş. Bey oğlu hiçbirini beğenmemiş. Sıra yaşlı kadına gelince kadın “Atı ahırdan çıkaramadık; sahibi gelmeyince çıkmıyor.” demiş. Bey oğlu ata bakmaya gelince kız içerden “Kalk sahibinin ne hayrını gördüm ki senin hayrını göreyim.” demiş ve bey oğluna tanışlık vermiş. Kız,bey oğlunu görünce en başından anlatmış. Bey oğlu Kel Kırna’yı atın kuyruğuna bağlamış. Her bir yeri bir yerde kalmış. Su kızı ve bey oğlu evlenmiş ve mutlu bir hayat yaşamışlar (K57).

Dev Masalı

Bir varmış bir yokmuş develer tellal iken pireler berber iken ben annemin beşiğini tıngır mıngır salları iken üç kardeş varmış. Bunlardan ikisi kız biri oğlanmış. Bu kardeşlerin anneleri ölmüş ve yetim kalmışlar. Babaları üvey ana almış. Bu üvey ana çocuklara her gün eziyet ediyormuş. Üvey ana bir gün eve bir yılan getirmiş. Çocuklar uyurken kızlardan birinin ağzına yılanı koymuş. Yılan kızın ağzından akıp gitmiş. Gitgide kızın karnı şişmeye başlamış. Analık “Bu kızı böyle istemiyorum.” demiş. Babası kızına “Haydi kızım ormana odun toplamaya gidelim.” demiş. Kız,babasıyla odun toplarken babası kızı bir yazının başında azatlayıp dönmüş. Kız,evinin yolunu aramış ama bulamamış. İleride bir bacanın tütüğünü görmüş. Kız bacadan içeri girmiş ve içeride hedik pişiren iki kadın görmüş. Kadınlar kızı görünce “Amanın sen nereden çıktın; bizim dev kocamız gelirse seni yer.” demişler. Tam o anda dev hızlıca gelmiş ve dev içeri girmeden kadınlar kızı saklamış. Kadınlar küçük kızı kapının arkasındaki süpürgelerin arasına gizlemişler. Dev içeri girince “Hıııı!Bu evde insan eti kokuyor.” diye mırıldanmış. Kadınlar da “Ne insan eti!Biz sana hedik pişiriyoruz.” demiş. Kadınlar,deve hediği yedirip onu uyutmayı ve evden kaçırmayı planlıyorlarmış. Dev, hediğini yemiş ve uykuya dalmış. Kadınlar kızı tam süpürgelerin arasından çıkaracakken dev uyanmış. Kadınlar kızı “Çabuk kaç!” demiş. Dev'in evi de denizdeymiş. Kızın kaçması için denizde köprü oluşmuş. Kız denizi aşmış ve devden kaçmış. Dev, köprüden geçerken köprü yıkılmış ve denizin içine düşmüş. Kız giderken bir kayanın yanına yatmış ve uyumuş. Kız rüyasında

Hızır'ı görmüş ve Hızır ona “Yalaktan su iç.” demiş. Kız susamış bir şekilde uyanmış. Kız o yalaktan su içerken kusmuş ve yılan kızın içinden çıkmış. Kızda hiçbir dert kalmamış ve karnının şişkinliği inmiş. Kız dalın başına çıkmış ve eline bir değnek alıp değneği vurarak tekrarlayarak şu türküyü söylemeye başlamış:

Tak tak tabacığım
Beni azıtan babacığım
Babacığımın suçu yok
Ah anacığım anacığım.

Karşından heybetli bir atlı görünmüş. Atın üstünde çok yakışıklı bir delikanlı varmış. Bu delikanlı türkünün geldiği yere doğru gitmiş ve ay parçası gibi kızı görmüş. Kıza “Sen necisin.” diye sormuş ve kız yine aynı türküyü söylemiş. Delikanlı “Niye azıttı?” diye sormuş. Kız yine aynı türküyü söylemiş. Oğlan tekrar sorunca kız “Anacağım öldü üvey annem de bana eziyet etti” demiş. Oğlan kıza “Benimle gelir misin?” diye sormuş; kız da “Gelirim.” diye cevap vermiş. Kız gitmeyi kabul etmiş ama korkuyormuş. Kızı atının terkisine atıp getirmiş ve kırk gün kırk gece düğün yapmış. Onlar ermiş muradına biz çikalım kerevetine (K64).

Nar Hatın

Bir varmış, bir yokmuş, bir Nar Hatın varmış. Bu Nar Hatın Yedi erkek kardeşin bir kız kardeşiymiş. Nar Hatın'ın kardeşleri ava gidermiş, Nar Hatın'ın kardeşleri devmiş. Nar Hatın'ın kardeşleri ava gittiği bir gün Nar Hatın'ın bocusu (tazısı) ocaktaki ateşi işeyerek söndürmüş, Nar Hatın ateş bulmak için bocuyu da yanına alıp ateş bulmaya gitmiş, en sonunda yedi tane kazan kurulmuş bir yere geliyor ve dev karıları bulgur kaynatıyor. Nar Hatın devlerin karılarına yaklaşıyor,

Dev Karıları:

“Bacım neden buraya geldin? Seni bu devler görürse yerler,” diyorlar.

Nar Hatın bunun üzerine oradan biraz ateş alıp hemen uzaklaşmaya başlar.

Bu esnada devler eve gelir,

Devler:

“Burada insanoğlu kokusu var, kim geldi?” diye sorarlar.

Hanımlar:

“Dişinin dibini kurcala, kimse gelmedi,” demişler.

Devlerden topal olan çok uyanıkmiş, hemen sağa sola bakmaya başlamış, sağa sola bakarken dama çıkmış, henüz uzaklaşan Nar Hatın'ı görmüş.

Topal Dev:

“Dereye doğru gidiyor!”

Bunu duyan diğer devler koşmaya başlamış, Nar Hatın’ın ardından. Hepsini atlatan Nar Hatın Topal Dev’i atlatamamış ama evine girip kapıları kapatmış,ocağı yakmış dev bacan gelmesi diye ama dev bacadan içeri işemiş ve ateşi söndürüp bacadan içeri girmiş. Nar Hatın’ın kanını içmeye başlamış, bocuyu öldürmüş. Tam o esnada Nar Hatın’ın kardeşleri gelmiş, dev de kaçıp gitmiş. Baygın halde olan Nar Hatın’ı kardeşleri bulup ayıltmışlar ve ne olduğunu sormuşlar Nar Hatın’a. Oda başından geçenleri anlatmış kardeşlerine. Nar Hatın ‘ın kardeşleri atlanıp devleri öldürmeye gitmişler ve devleri öldürmüşler, karlılarıyla da evlenip yuva kurmuşlar. Artık hepsi bir arada yaşayıp gidiyorlarmış, bir gün Nar Hatın hasta olmuş, evde yatıyormuş. Bu dev karılarından biri de Nar Hatın’ı hiç sevmez, kıskanırmış. Hasta yatan Nar Hatın’a bir tas su getirmiş akar sudan, tasın içine de küçük bir yılan atmış. Nar Hatın bir tas suyu içmiş ama içince sanki boğazına bir sey takıldı, demiş. Kadın da iç yosundur, ipliklidir, demiş. Suyu içen Nar Hatın’ın zamanla karnı büyümeye, şişmeye başlamış ve bu durum kardeşleri tarafından yanlış anlaşılmış. Kardeşler kendi aralarında konuşup Nar Hatın’ı öldürme kararı almışlar ama kimse bu öldürme işini kabul etmemiştir. En sonunda küçük kardeşi bu iş kabul etmiştir. Kardeşler oduna gitme bahanesiyle Nar Hatın’ı alıp yola çıkmışlar. Diğer kardeşler belli bir yerden sonra dönmüşler ama Nar Hatın ve küçük kardeşi birlikte yola devam etmişler. Küçük kardeşi Nar Hatın’a “Çok yorulduk biraz dinlenelim.” demiş. Nar Hatın’la bir ağacın altında uyumaya başlamışlar. Nar Hatın’ın kardeşi kalkıp bocuyu öldürmüş,gömleğini de kana bulayıp kardeşlerine götürmek üzere yola çıkmış. Kardeşlerini inandırmış Nar Hatın’ı öldürdüğüne. Nar Hatın uyandığında kimse yok,ıssız bir dağda yapayalnız kalmış ve korkmuş. Uyuduğu ağaca tırmanıp etrafı gözetlemeye başlamış. Tam bu esnada bir yolcu gelmiş ve atını sulamaya başlamış, at Nar Hatın’ın varlığını hissedip irkilmiş, bunu gören yolcu ağaçtaki Nar Hatın’ı görmüş ve seslenmiş:

“İn misin, cin misin, kimsin?”

Nar Hatın çaresizce ağaçtan inmiş, başından geçenleri anlatmış,yolcuya. Yolcu da bir Beyoğluymuş güçlü,iktidar sahibiymiş.

Nar Hatın:

“Ben hamile değilim, beni getirip buraya attılar,” demiş.

Nar Hatın’ın başından geçenleri dinleyen Beyoğlu:

“Sen hamile değilsin, senin karnındaki yılan,” demiş ve atının terkisine atmış, Nar Hatın’ı evine götürmüş.

Beyoğlu, Nar Hatın’alip bir çobanın yanına gitmiş ve Çoban’a karnında bir yılan olduğunu anlatmış, Çoban Nar Hatın ‘a çiğ süt içirip baş aşağı asmış, yılanlar Nar Hatın’ın ağzından dökülüp gitmiş ve iyileşmiş Nar Hatın. Beyoğlu da Nar Hatın’ı nikahlamış, kırk gün, kırk gece düğün yapıp evlenmişler. Aradan biraz zaman geçince bir oğulları olmuş. Nar Hatın ‘ın kardeşleri ava giderken Nar Hatın’ın oğluna rastlamışlar, yolda oyun oynayan çocuk: “Tek aşığım tek, çift aşığım çift, Nar Hatın’ın oğluyum altı kardeş yeğeniyim.” demiş. Nar Hatın’ın kardeşlerinden biri bu çocuğu duymuş yeğenim bir daha söyle,ne söyledin?” demiş.

Çocuk,anam beni bir kere doğurdu,demiş ve çocuk gitmiş. Aynı olay bir daha tekrarlanıyor,bu defa yine çocuk eve geliyor,annesine anlatıyor,durumu. Nar hatın çocuğa hikayesini anlatmıştır, çocuk olaylardan haberdardır. Nar Hatın oğluna diyor ki: Oğlum eğer bugün de karşılaşırsan onlarla al ve eve getir, diyor. Çocuk köprünün başına tekrardan gidiyor, orada oynamaya başlıyor. Nar Hatın’ın kardeşleri geliyor,bize bir daha söyle geçen ki söylediğini,diyorlar. Çocuk:“Hayır söylemem.” diyor. Nar Hatın’ın kardeşleri: ‘Bizi evinize misafir götür.’ diyorlar. Çocuk bunları alıp evlerine götürmüş ama Nar Hatın’ın kardeşleri onu tanımamıştır ama en küçük kardeşi onu tanımıştır. Nar Hatın kardeşlerine çok güzel bir ziyafet vermiştir. Altın çatal ve kaşık bile vardır sofralarında. Ziyafet bittikten sonra Nar Hatın altın kaşıklardan birini en küçük kardeşinin cebine koymuş ve kaşıklar eksik herkes elini cebine atsın,cebindekini çıkarsın, demiş. Misafirler biz burada yedik, içtik kaşığımı çalacağız, demişler. Nar Hatın olsun siz çıkarın, demiş. Küçük kardeşinin cebinden altın kaşık çıkmış, herkes şaşırılmış kalmış. Nar Hatın:“Siz hamile olmayanı dağa çıkarırsınız, cebinizden altın kaşık çıkarırsınız.” demiş. Bunu duyunca Nar Hatın’ın kardeşleri: “Sen bizim bacımızsın” demişler, sarılmışlar ve hasret gidermişler. Beyoğlu’undan izin alıp Nar Hatın’ı eve götürmüşler, “Bunu Nar Hatın’a kim yaptı?”demişler. En küçük kardeşin hanımı ben yaptım, demiş. Bu kadını ata bağlayıp sürüklemişler ve paramparça etmişler. Sonra etlerini toplayıp it bokuyla yakmışlar. Eller yemiş, içmiş, onlar ermiş muradına (K48).

Peri Masalı

Bir padişahın üç oğlu varmış. Padişah hastalanmış ve oğulları babalarının derdine deva bulmak için yola çıkmışlar. Bir yol ayrımında üçü de ayrılmış.

Hangimiz erken gelirse birbirimizi bekleyelim diye sözleşmişler. Aradan biraz zaman geçtikten sonra ikisi gelmiş biri gelmemiş. İnsanlar birbirleri arasında konuşurlarmış. Şu dağın altında bir merkep boğazlanmış oraya gidene şu kadar altın demişler. Kardeşlerinin yanına gitmeyen adam bu mağaraya girmeye karar vermiş. Bu mağaraya girer girmez kartallar onu alıp dağın tepesine götürmüşler. Dağın tepesinde de elmas varmış. Birkaçını aşağı atmış ama hepsini atamamış. Adam dağın tepesinde bir yere varmış az gitmiş uz gitmiş dere tepe düz gitmiş. Karasakallı bir adamla bir pınarın başında karşılaşmışlar. Adam buna “Peri kızları burda çimiyorlar.” demiş. “Peri kızları suyun içindeyken köyneklerini (kıyafetlerini) alırsan sana bağlanır.” demiş. Adam suyun kenarına gizlenmiş. Kızlar güvercin gibi gökten inmişler. Adam acelece birinin köyneğini almış. Diğer güvercinler Pırrrr! diye uçuvermişler. Peri kızı adama “İnsanoğlu! madem ben senin nasibimmişim bana kıyafet getir.” demiş. Peri, adama memleketini sormuş ve perinin sırtında birlikte memlekete gelmişler. Adam yanında getirdiği elmasları bozdurmuş. Karasakallı adam “Sakin! Perinin köyneğini yanından ayırma.” diye öğüt vermiş ama adam kızın köyneğini ev yaparken evin temeline gömmüş. Peri kızı evin temelindeki köyneğin kokusunu almış. Peri kızı köyneğini bulmuş ve kocasına “Beni bulmak istersen peri padişahının ülkesinde olurum.” deyip uçup gitmiş. Adam çok üzülmüş. Adam yolu bildiği için tekrar gitmiş kartallar onu alıp tepeye götürmüş. Nehrin yanındaki karasakallı adamı bulmuş ve durumu anlatmış. Adama perilerin diyarını sormuş o da büyük kardeşinin bildiğini söylemiş. Adam da büyük kardeşin yanına perilerin diyarını ona da sormuş. O da kendinden büyük kardeşinin bileceğini söyleyip ona göndermiş. O da olur 300 yaşındaki ulu kuşlarının bilebileceğini söylemiş. Kuşlardan biri “Ben filan yerde oraya geçtim ama yakalandım. Yuvada cücüklerim var diye beni bıraktılar. O diyarı biliyorum. Seni oraya kadar götürürüm.” demiş. Peri kızı da çevresine “Nerede bir insanoğlu görürseniz yanıma getirin.” diye tembihlemiş. Kuş bir yere kadar getirip ayrılmış. Nöbetçiler insanoğlunu yakalayıp periye getirmişler. Kızla birlikte yükte hafif pahada ağır malları kızın sırtına yükleyip adamın memleketine gelmişler. Memlekette düğün bayram yapmışlar. Onlar ermiş muradına biz çıkalım kerevetine (K65).

Şahmeran

Evvel zaman içinde Camesab adında bir adam varmış. Camesab ve arkadaşları denizde fırtınaya tutulmuşlar. Fırtınadan bir tek Camesab sağ çıkmış.

Adada maymunlar Camesab'ı yakalamış ve kendilerine hükümdar yapmışlar. Camesab maymunlardan sıkılmış ve oradan kaçmış. Yolda giderken bir bal kuyusuna düşmüş. Kuyuda etrafı kazarken bir delik açılmış ve Şahmeran'ın yanına düşmüş. Şahmeran'ın ejderhaları Camesab'a saldıracakken Şahmeran onları durdurmuş. Şahmeran tam yedi sene Camesab'a hikâye anlatarak oyalamış. Yedi sene sonra Şahmeran Camesab'ın ısrarlarına dayanamayıp yer üstüne çıkarmayı kabul etmiş ama hamama gitmeme şartını öne sürmüştü. Camesab da şartı kabul etmiş. Şahmeran, ejderhalarına Camesab'ı yeryüzüne çıkarmalarını emretmiş. Camesab evine varmış. Memleketinin padişahı devasız bir hastalığa düşmüş. Hastalığının devası bir türlü bulunamıyormuş. Hekimin bir tanesi “Sizin hastalığınıza ancak Şahmeran'ın kafasının ortasındaki su iyi gelir.” demiş. Padişah,hekimlere Şahmeran'ı nasıl bulacaklarını sormuş. Hekimler de “Şahmeran'ı gören kişinin vücudu al olur.” demiş. Padişah herkesin hamama gitmesini buyruk vermiş. Camesab Şahmeran'a söz verdiği için padişahın davetine gitmemiş. Camesab'ın gelmediği anlaşılmış ve padişahın askerleri zorla getirmiş. Padişah Camesab'ın kellesini uçurmakla tehdit edince mecburen Şahmeran'ın yerini göstermek zorunda kalmış. Kuyunun başından içeri girince Şahmeran “İnsanoğlu haber verdin değil mi?” diyerek söylenmiş. Şahmeran, Camesab'a “Ben seninle yukarı çıkayım. Beni üç parçaya bölsünler;kuyruk tarafımın suyunu içen ölür, orta yerimin suyunu içen iyi olur, kafa tarafımın suyunu içen ise otlarla konuşabilir. Sen bu dediklerime dikkat et” demiş. Şahmeran ile Camesab kuyudan çıkmışlar padişahın yanına gitmişler. Şahmeran'ı öldürüp üç parçaya bölmüşler. Hekim kuyruk kısmının suyunu içmiş ve ölmüş. Padişah orta kısmının suyunu içmiş ve iyileşmiş. Camesab da baş kısmının suyunu içmiş ve otlarla konuşmaya başlamış. Otlar hangi derde deva olduklarını Camesab'a söylemeye başlamışlar. Hatta otun bir tanesi “Ben ölüyü diriltirim.” demiş ve Camesab onu kesmiş. Allah Cebrail'e “Filanca kulum benim işime karıştı;ona ulaş.” demiş. Cebrail ve Camesab köprüde karşılaşmış. Cebrail,Camesab'a “Cebrail şimdi nerede?” diye sormuş. Camesab da elinde ölümün çaresi olan bitkinin isminin yazılı olduğu kitaba bakarak “Ne yerde ne gökte bir muallak yerde. Galiba sensin.” demiş. Tam o sırada Cebrail, Camesab'ın eline vurmuş ve elindeki kitap suya düşmüş ve Cebrail bir anda kaybolmuş. Camesab, kitabın düştüğü suyu takip etmiş ve suyun bir arpa tarlasına aktığını görmüş (Bu yüzden arpa kutsal bir bitkidir.) (K65).

Dev Masalı

Bir varmış bir yokmuş. Zamanın birinde bir baba ve üç oğlu varmış. Bu üç oğlanın işi avcılık imiş. Üç kardeş durmadan ava çıkarlarmış. Bu üç avcı çocuğun babası, vefat etmeden önce çocuklarını etrafına toplamış ve onlara şu vasiyetini bildirmiş. “Oğlum poyraz yerine girmeyin, aşağı yere doğru gidin yani poyraza gitmeyin aşağı yere doğru gidin su kenarından geçmeyin, dut ağaçlarının altında dinlenmeyin” demiş. Bu üç vasiyeti veren baba ölmüş ve çocuklar babalarını defnetmişler.

Aradan günler gelmiş geçmiş bu üç avcı kardeş ava çıkmışlar. Gittikleri ormanda ayılar, kurtlar ve domuzlar varmış. Geceyi ormanda geçirecek olan bu üç kardeşten en büyüğü ormanda kurda kuşu yem olmamak için diğer kardeşlerine “Siz yatın, burada ben sizi korumak için nöbet tutacağım.” demiş. Kendilerini hayvanlardan korumak için bir ateş yakmışlar, her şeyi sırrı ateşteymiş. O gece büyük kardeş nöbetini tutmuş ve sabah olmuş. Bu kardeşler kahvaltılarını yaparak yeni bir av için yola çıkmışlar ve bazı hayvanları avlamışlar. Yine geceyi dışarıda geçirmeleri gerekiyormuş bu seferde ikinci kardeş nöbet tutmak istemiş. Ateşi yakmışlar ve yine sabah olmuş. Kahvaltılarını yapıp kuş avına çıkmışlar. Ne bulurlarsa vuruyorlarmış. Üçüncü gece küçük kardeş “bu gece siz yatacaksınız ben nöbet tutacağım” demiş. Diğer kardeşler, küçük kardeşin bu isteğine karşı çıkmışlar. “Sen daha küçüksün ateş sönerse bizi ayılar yer” demişler. Küçük kardeş sonunda dediğini yapmış ve o gece nöbet tutmaya başlamış. Diğerleri uykuya dalmış. Aradan bir süre geçince büyük kardeş uyanmış ve bakmış ki ateş sönmüş. Daha sonra diğer kardeşte uyanmış. Kardeşler şöyle bir etraflarına bakmışlar ki bir de ne görsünler, beş km uzakta bir ateş yanıyormuş. Oldukları yerden kalkarak bu ateşe doğru yürümeye başlamışlar. Bir mağaranın önünden geçiyorlarmış. Bu mağaranın önünde iki yumak varmış. Bu yumaklardan biri siyah biri beyazmış. Yumaklardan siyahı bitse şafak oluyormuş beyazı bitse akşam oluyormuş. Bu yüklerin elini kolunu bağlamış ve koşmaya başlamış. İleride bir ateş yanıyormuş bu ateşin yanında bir kazan varmış. Bu kazan yedi kulpluymuş, yedi dev ejderha gibi bir hayvanmış. Hemen kazanı indirmişler. Bu yedi kulpu indirmiş ateşi almış ve yola çıkmışlar. Bu sırada devlerin anası uyanmış. “Hımmm. Ey insanoğlu! Gitme. Şimdi benim yavrularım kalkar seni öldürürler” demiş. Kardeşler dev anasını dinlememiş ve devin yavruları arkadan yetişmiş insanoğlunun boğazına yapışmış. Bu devler diyorlar ki “insanoğlu bizim bir dileğimiz var. Sen bu bizim dileğimizi yaparsan dinlemenin malını sana veririz. “İnsanoğlu deve dileğini sormuş. Dev anlatmaya başlamış. Bir yerde bir padişah var.

Padişahın kapısında bir yılan var bu yılanı öldüreceksin. Bu padişahın üç kızı var bu kızları alıp bize getireceksin. Gidip bakmışlar ki sur dört beş metreymiş. “Bana iki merdiven bir de kılıç getirin.” demiş. Yedi dev diğer tarafa çıkmış ve bunların kafalarını uçurmuşlar. Büyük kızın odasına girmiş ve “Bu benim büyük abimin nişanlısı.” demiş. Bu sırada bir lamba üst tarafta yanıyormuş bir lamba alt tarafta yanıyormuş. Üst taraftaki lambayı alt tarafa getiriyor, alt taraftaki lambayı üst tarafa getiriyormuş. Ortanca kızın odasına girmiş “Bu da benim ortanca kardeşimin nişanlısı” demiş.

“Devlerin başını kesen ben miydim ben değil miydim?” deyince buğday arpadan ayrılmaya başlamış.

“Devin yedi kulplu kazanını indiren ben değil miydim.? Buğday ve arpa biraz daha ayrılmış.

“Kızların lambalarını değiştiren ben değil miydim?” deyince buğday biraz daha ayrılmış.

Cebinden ejderhanın ve yedi devin kulağını burnunu çıkartıp masaya koymuş. Padişah “Sen burada kalacaksın.” diye emir verdimiş. Büyük kızı büyük oğlana ortanca kızı ortanca oğlana küçük kızı da kendine almış. Onlar ermiş muradına biz çıkalım kerevetine (K88).

Kabak Kız

Bir padişahın oğlu varmış. Oğlan evlenme çağına gelince sararıp solmuş. Oğlunun durumuna üzülen baba bunun sebebini /ğlunun arkadaşlarına sormuş. Onlar da oğlunun evlenmek istediğini söylemiş. Padişah yakın köylerdeki kızlara haber salıp hepsini toplamış. Padişah, oğluna “Hangi kızı beğenirsen ona elma at onu alalım.” demiş. Elmayı hiç kimseye atmamış; kızlardan hiçbirini beğenmemiş. Oğlan, bir gün çayın kenarındayken önünden bir kabak yuvarlanarak çalılıkların oraya gitmiş. Oğlan takip edince kabağın kıza dönüştüğünü görmüş. Kız soyununca çok güzel bir kız olduğunu görmüş. Oğlan elmayı kabağa atmış. Padişah da “Gözün kör ola oğlum! O kadar kız varken beğene beğene kabağı mı beğendin?” diye sormuş. Padişah oğlunu utana sıkıla kabakla evlendirmiş. Oğlundan ve kabak kızdan çevreye karşı utandığı için onları bodrum katta yaşatmaya başlamış. Kabak geceleri kız;gündüzleri ise tekrar kabak oluyormuş. Oğlan yan köyde bir düğüne gidince Kabak kız yaşlı bir kadını altın verip düğüne beraber gitmeye ve onlar dönmeden tekrar eve dönmeye ikna etmiş. Oğlan düğünde salatalık soyarken parmağını

kestirmiş. Kız hemen oğlanın parmağını sarmış. Oğlan Kabak kız olduğunu fark etmemiş. Oğlan eve dönmeden yaşlı kadın ve Kabak kız eve dönmüşler. Sabah olunca kız tekrar kabak olmuş. Gece olunca oğlan kızını takip etmiş. Kız yine düğüne gitmiş. Oğlan bunu fark edince yaşlı kadına “Eğer sen Kabak Kız’ın kabak donunu yakarsan Kabak Kız’ın verdiği iki katını veririm.” demiş. Yaşlı karı kızın kabak donunu yakmış. Kız gelip donunu aramaya başlayınca oğlan gelip kızını tutmuş. Padişaha “Senin kabak diye bodrum kata attığın kız bu.” diyerek Kabak Kız’ı göstermişler. Padişah kızını en üst kata çıkarmış. Kırk gün kırk gece düğün yapmışlar. Onlar ermiş muradına biz çikalım kerevetine. Gökten üç elma düşmüş. Biri benim ağzıma, biri masalı anlatanın ağzına, biri de Tatlı Kızı’nın ağzına (K104).

Hayvan Masalları(Boratav,2015: 89)

Kurt ile Tilki

Zamanın birinde tilki gelmiş,kadının birinin inekleri varmış. Kadın ineklerin sütünü sağarmış tilki gelir her defasında sütü içer gidermiş.Kadın bir gün“Artık yeter ben tahrayı alayım kapının arkasına saklanayım tilki geldiğinde kuyruğunu keseyim.” demiş.Kadın tilkinin kuyruğunu kesmiş ve tilkiyi yakalamış. Tilki giderken karşısından bir kurt gelmiş. Kuyruğuna ne oldu deyince tilki durumu anlatmış. Kurt “Git kadının sütünü ver kuyruğunu al.”demiş. Tilki bir keçi almış onu beslemiş ve sütünü sağmış. Kadının sütünü biriktirmiş ve kadına sütünü götürüp kuyruğunu almış. Kurtla tekrar karşılaşınca “Tilki kardeş kuyruğunu almışsın.”demiş kurt. Tilki de “Kuyruğumu aldım almasına da püskülü yok.” demiş.Kış mevsimi yaklaşınca kurt göl kenarından giderken ayağı kayıp göle düşmüş.Göl buz tutmuş ve kurt oradan çıkamamış ve ölmüş. Tilki,“Bu kurt görünmüyor bir bakayım.” demiş.Bir gitmiş ki kurt donmuş ölmüş kuyruğunun püskülü gölün üstünde. Tilki diyor ahhhh bu kuyruk püskülü ne vahim diyor (K60).

Keçi

Bir keçininbir sürü yavrusu varmış. Keçi yavrularına “Ben gideyim size memegiimde yağ, süt getireyim. Kapıyı kimseye açmayın.” demiş. Kapıya kurt gelmiş. Yavrular kapıyı açmamış. Kurt “Ben annenizim”demiş. Yavrular da “Yok bizim annemizin sesi ince.” demişler. Kurt gidiyortebeşir tozu içip tekrar kapıyı çalmış. Yavrular kimi kapıyı açalım kimisi açmoyalım demiş. Neyse kapıyı açmışlar

kurt hemen yavruların üçünü yemiş. Yavrunun bir tanesi perdenin arkasına saklanmış. Anne keçi gelince durumu ona anlatıyor. Anne keçi yavrusuna “Bir bıçak bir de iğne iplik al gel benimle.” demiş. Anne keçi kurtu uyurken karnını açmış ve yavrularını almış. Karnını da dikmiş ve oradan ayrılmışlar. Anne keçi ile yavruları bir tarafa yaralı kurt bir tarafa gitmişler (K60).

Değerlendirme

Yörede anlatılan masallar çoğunlukla olağanüstü özelliktedir. Gerçekçi masalların da anlatıldığı görülmektedir. “Evvel zaman içinde kalbur saman içinde, bir varmış bir yokmuş geçen zaman içinde, neler geldi neler geçti felekte un elendi deve geçti elekten, ben babamın beşiğini tıngır mıngır sallarken, az gitmiş uz gitmiş dere tepe düz gitmiş bir de arkasına bakmış ki bir arpa boyu yol gitmiş” gibi başlangıç cümleleri ağırlıklı olarak kullanılmaktadır. Uzun kış gecelerinde eğlence amaçlı anlatılan sözlü kültür ürünleridir. Masallar çocukların hayal dünyasını geliştirmesi açısından da önemli görülmektedir. Derlediğimiz masalları Boratav’ın masal tasnifine göre gruplandırdık.

4.2.3.2.Efsane

Efsanenin başlıca niteliği inanış konusu olmasıdır. Anlatılanlar, gerçekten olmuş diye kabul edilmektedir. Bu özelliği efsaneyi hikâye ve destana yaklaştırır. Bir destan parçası karmaşık ve uzun soluklu bir anlatıdan kopup kendine özgü niteliklerini sadece olağanüstü yönleriyle bir kişiyi ya da olayı bildirme göreviyle sınırlanınca efsane olmaktadır (Boratav, 2015: 111).

Efsane, kendine özgü bir üslûbu, kalıplaşmış, kurallı biçimleri olmayan, düz konuşma diliyle bildirilen bir anlatı türüdür (Boratav, 2014: 112). Gerçek veya hayali muayyen şahıs, hadise veya yer hakkında anlatılan hikâyelere efsane denilmektedir (Kaya, 2014: 317). Kelimenin aslı Farsça fesenedir. Türkiye Türkçesinde efsane kelimesinin yanı sıra söylence de kullanılmaktadır (Alptekin, 2014: 15). Efsanelerin özellikleri:

1. Efsaneler, şahıs, yer ve olaylar hakkında anlatılır. Şahıslar hakkında anlatılan efsanelere menkıbe ya da velilerle ilgili efsaneler denir.

2. Anlatılanların inandırıcılık özelliği vardır.Bu yönüyle diğer kolaylıkla diğer türlerden ayırt edilebilir.
3. Genellikle şahıs ve olaylarda olağanüstü olma özelliği görülmektedir.
4. Efsanelerin belirli bir şekli yoktur; kısa ve konuşma diline yer veren anlatmalardır.
5. Gerçek olmamasına karşılık gerçekmiş gibi kabul edilmektedir.
6. Efsanelerde zaman,geçmiş zamanla şimdiki zaman arasında değişir.
7. Efsanelerin mekânı yaşadığımız dünyadır.Bu mekân bazen dar bir çevreyi,bazen de geniş bir çevreyi içine alabilmektedir.
8. Efsaneyle kazanılan kutsiyet zamanla o mekânı veya şahsı dokunulmaz yapar.
9. Efsanelerin tarihle çok yakın ilişkisi vardır.
10. Efsaneler büyük ölçüde millîdirler ancak milletlerarası özelliği olan gezgin efsaneler de vardır.
11. Efsaneler genellikle tek motif üzerinde kurulurlar. Bu motif genellikle “şekil değiştirme” olarak görülür (Alptekin, 2014: 16-17).

Efsane muhtevalarına göre çeşitli farklılıklar göstermektedir.Bu bakımdan çeşitlerini ve özelliklerini ayırmak için şu şekilde tasnif etmek mümkündür:

1. Yaratılış ve dünyanın sonuyla ilgili efsaneler,
2. Tarihi efsaneler,medeniyet tarihiyle ilgili efsaneler,
 - a) Medeniyetle ilgili yerlerin ve nesnelerin kaynağını anlatan efsaneler,
 - b) Belli yerlerle ilgili efsaneler,
 - c) Erken tarihle ilgili efsaneler,
 - d) İsyanlarla ilgili efsaneler,
 - e) Küçük bir cemiyetin tarihinin bir parçasını meydana getirdikleri ölçüde bilinen ortak veya ferdi karakterde çeşitli diğer kişilerle ilgili anlatmalar.
3. Olağanüstü kişi,varlık ve güçlerle ilgili efsaneler,
 - a) Kaderle ilgili efsaneler,
 - b) Ölüm ve ölümlerle ilgili efsaneler,
 - c) Tabiatın ve hayvanların koruyucularıyla ilgili efsaneler,
 - d) Olağanüstü yaratıklarla ilgili efsaneler,
 - e) Ruhlarla ilgili efsaneler,
 - f) Hayaletlerle ilgili efsaneler,
 - g) Şekil değiştiren yaratıklarla ilgili efsaneler,
 - h) Şeytanla ilgili efsaneler,
 - i) Hastalık ve sakatlığa yol açan yaratıklarla ilgili efsaneler,
 - j) Olağanüstü güçleri olan yaratıklarla ilgili efsaneler,
 - k) Mitik hayvanlar ve bitkilerle ilgili efsaneler,
 - l) Hazinele ilgili efsaneler.
4. Dinî Efsaneler (Kaya, 2014: 318).

Efsaneler halkın çaresizliklerini, umutlarını, özlemlerini, dünya görüşlerini bütün öteki halk edebiyatı ürünlerinden daha keskin belirtmektedir. Efsaneler çeşitli nitelikleriyle, çağdaş sanatlara: Resme, şiire, tiyatroya, sinemaya konu kaynağı olabilmektedirler (Boratav, 2014: 120).

Uygulamalar

Olağanüstü Varlıkları Konu Edinen Efsaneler (Boratav, 2015: 117)

1. Aligül Dağı Efsanesi

Birbirine aşık olan gençler AliGül Dağı'nın bir mağarasında buluşurlarmış. Aileleri bu gençlerin aşkına karşı çıkmıştır. Gençler de çareyi kaçmakta bulmuşlar. O dağın tepesine gizlenmişler. Kârlar yağmış iki genç orada soğuktan ve açlıktan ölmüşler. Ölmeden önce şunu yazmışlar:

Ne öldüm acımdan
Ne öldüm susumdan
Ben öldüm şu dağların iniltisinden (K4, K75).

2. Kıyan Dağı Efsanesi

Ezvaniye'de (Doğan beldesi) bir zamanlar iyiliksever bir ağa ve bu ağanın ailecek çok sevip güvendikleri Kıyan adında bir de hizmetkârı varmış. Ağa, yılların birinde hacca gitmek istemiş ve hazırlıkları tamamlayıp yola koyulmuş. O zamanlarda atlı veya yaya olarak yolculuk yapılabildiğinden hacca gidiş geliş aylar sürmektedir.

Ağa gittikten sonra çiftliğin tüm işleri üzerine kalmasına rağmen Kıyan, ağasını hiç aratmayacak düzeyde ileri yürütüyor, yalnız çok çalıştığı için biraz fazla yoruluyormuş.

Bir gün Ağa'nın hanımı içli köfte yapmış ve Kıyan'ı çağırıp bir tabağı doldurup vermiş. Kıyan da yedikten sonra tabağı geri verirken Ağa'nın hanımı; "Ah Kıyan, ağan olsaydı da şu köftelerden yeseydi; çok severdi kulağı çınlayasınca!" demiş. Kıyan, hemen "Hanımım bir tabağa koy da hemen götüreyim" cevabını vermiş.

Belli etmeden gülümseyen Ağa'nın hanımı, içinden "Kıyan çok çalışıyor, herhalde doymadı; canı biraz daha istiyor galiba." diye geçirerek tabağı tekrar köfteyle doldurup "Al da götür Kıyan" diyerek vermiş.

Kıyan köfteyi alıp evden çıkmış ve Allah'ın izniyle, Kâbe'nin karşısında akşam namazını kılan ağasının yanında bitip "Ağam, hanım sana içli köfte gönderdi" diyerek tabağı yanına bırakmış. Bir ses duyar gibi olan Ağa o yana bakmış ve Kıyan'ı

bir an görür gibi olmuş,sonra da hemen yanında sıcak,mis gibi kokan bir tabak içli köfteyi fark etmiş.Tabak ve azık kabının kendilerinin olduğunu anlayınca da çok şaşırılmış,hayret etmiş,ama yüzünde beliren hafif bir tebessümle afiyetle de yemiştir.

Ağa hacvazifesini yerine getirip dönüş yoluna koyulmuş ve aylar süren yolculuktan sonra köye yaklaştığında köy halkının çoğu,konu komşu ile Kıyan onu karşılamaya çıkmışlar.Ağa'ya kavuşanlar,adet olduğu üzere “Allah kabul etsin” diyerek elini öpmek isteyince Ağa,hiç birisine elini vermemiş ve gözleriyle aradığı Kıyan'ı görünce koşup yanına varmış ve Kıyan'ın eğilmesine fırsat vermeden kendisi eğilip onun elini öpmüş ve yüksek sesle; “Eğer demiş eli öpülecek birisi varsa o da Kıyan'dır” demiştir.Köylüler şaşkınlık içinde olan biteni merak ederken,Ağa durumu anlattıktan sonra delil olarak da yanında getirdiği tabağı ve azık kabını göstermiştir.

Kıyan'sa,“gizlediği manevî konumunun” herkes tarafından öğrenilmesi üzerine aralarından ayrılıp bir tarafa doğru yürümeye başlamıştır.Bir süre sonra meraklanan köylüler de arkasında takip etmeye başlamışlar.Kıyan,yürümüş,köyü çıkmış ve bir tepeye (Kızıl Seher Dağı) doğru tırmanmış,tırmanmış ve bir süre sonra da gözden kaybolmuş. Tam Kıyan'ın kaybolduğu yerde bir pınar kaynamaya başlamıştır. Olan biteni şaşkınlıkla izleyen halk,Kıyan'ın artık dönmeyeceğini anlayıp gaiplere karıştığını anlamışlar.

O günden sonra o tepeye “Kıyan Tepesi” denilmiştir.Zaman içinde de bir ziyaret yeri olmuş (K21,K36, K101).

3.Pepuk Kuşu Efsanesi

Bu efsane Anadolu coğrafyasının çeşitli yerlerinde farklı olarak anlatılabilir.Hepsi benzerdir.Hepsinde de erkek kardeşin acısı anlatılır.Bizim bu yörede anlatılan ve öyküde şöyledir:

Vakitlerin birinde birköyde, bir kız bir erkek iki kardeş baharın gelmesiyle birlikte kenger toplamak için evden ayrılırlar.Kengerleri çıkarmaya başlayan iki kardeş,kengerleri dikenlerinden ayıklayarak beraberinde getirdikleri torbaya koyarlar.Ama torba deliktir, delik olduğunu kardeşler bilmemektedir. Bu yüzden kengerler,birer birer geçtikleri yollara dökülmüştür. Dinlenmek için dururlar. Erkek kardeş acıktığını söyler. İki kardeş açlıklarını dindirmek için ve birkaç kengeri yemek için torbayı açarlar. Fakat torbayı açınca içinde kengerlerin olmadığını

görürler.Topladığı kengerlerin torbada olmadığını gören erkek kardeş, kız kardeşinin kengerleri gizlice yediğini sanır. Kız kardeş kengerleri yemediğini söylemesine karşın erkek kardeşi inandıramaz ve sonunda kardeşine dönerek ‘İnanmıyorsan midemi aç bak’ der.

Erkek kardeşi bu sözün üzerine kız kardeşinin midasını keserek içine bakar.Kız kardeşinin midasında tek bir kenger bile yoktur. Erkek kardeş bu yaptığına çok pişman olmuştur,ama iş işten geçmiştir, çünkü kız kardeşi ölmüştür. Bunun üzerine acılı kardeş,eve hangi yüzle döneceğini; bu acıyı nasıl anlatacağını düşünerek Allah’a yalvarır.Allah’tan,kendisini kuş yapmasını ister.Dağ taş gezerek kız kardeşinin acısıyla yanmak ister. Allah erkek kardeşin bu dileğini kabul eder.

Pepuk kuşu olan erkek kardeş başlar acısını anlatmaya’Ahh,Baba kim öldürdü? Ben öldürdüm,kim yıkayıp gömdü? Ben gömdüm’onun içindir ki kengerin bahar ayında çıkmaya başlamasıyla birlikte pepuk kuşunun acıklı ötüşü de başlar. Bu acıklı ötüş, kenger yetişen dağlarda her bahar yankılanır durur (Güllü, 2016: 373-374).

4.Pınarbaşı Efsanesi

(Kurt, 1993: 109)

Ceyhan’ın,Elbistan folkloru ve mitolojisinde büyük önemi vardır. Bir söylenceye göre: Pınarbaşı’nda suya doğru düşecekmiş gibi sarkan bir kaya parçası vardır. Efsaneye göre suya yuvarlanırken oradan geçmekte olan Hz.Ali elini dayayıp kayayı durdurmuştur. Öylece duran kayada Hz.Ali’nin el izleri vardır. Bunları olağandan birkaç kez daha büyük el görünümündedir.

Başka bir söylenceye göre de:Ceyhan nehrinin çıktığı bu mevkii yine halk tarafında efsaneleştirilmiştir.Orada bulunan bir mağaranın (Örtme kaya) sol tarafında beş parmak izine benzer büyükçe bir şekil mevcuttur. Efsaneye göre Hz.Ali Pınarbaşı mevkisinden geçerken suyun başında namaz kılmaya başlar. Bu arada kaya bir heyelanla üzerine doğru kaymaktadır, namazını bozmadan elini kayaya destek

vermiş ve beş parmağının izi kayada kalmıştır. Bu nedenle Pınarbaşı bir ziyaret ve adak haline getirilmiştir, aynı zamanda bir mesire yeridir. Ayrıca bu duyguyla birçok masallar ve deyişler tertip edilmiştir (Güllü, 2016: 371).

Pınarbaşı ne belalı başın var
 Yaranın var,yoldaşın var, eşin var
 Başına derilen ağabeyin var.
 N'olur Pınarbaşı ver muradımı!

Oyma kayalardan çıran yanıyor
 Yediler,kırklarda sana geliyor
 Başın boş değil de zikrin oluyor
 N'olur Pınarbaşı ver muradımı!

Pınar,seni neyleyip de netmeli?
 Otun yolup gözceğizin tutmalı
 Pınar,senden şikayetle gitmeli
 N'olur Pınarbaşı ver muradımı! (Güllü, 2016: 371).

5.Ümmet Baba

Selçuklular döneminde Elbistan Konya'ya bağlı askeri valiler tarafından yönetilmekteydi.Himmet Baba da Elbistan'da askeri validir. Bulunduğu bölgede adaletli yönetimi sayesinde Elbistan halkı tarafından çok sevilmiştir. Bir rivayete göre savaş esnasında başı kopan ve başını eline alarak savaşmaya devam eden bir zat olduğundan bahsedilmektedir. Bunu gören bir kadın “Şu yiğide bakın deyince olduğu yere düşmüş ve bir daha kalkamamıştır. Halk Ümmet Baba'yı oraya defnetmiş ve mezarı türbeleştirilmiştir.Türbenin ne zaman yapıldığı kesin olmamakla birlikte15.ya da 16.yüzyıl başlarında yapıldığı tahmin edilmektedir.Bu efsaneye Anadolu'nun bazı yerlerinde rastlamak mümkündür (Güllü, 2016: 374).

6.Damlalı

İlçe merkezi ile Karaelbistan arasında Şardağında bulunan bir mağaradır. Mağaranın tam orta yerinde su sızıntısı olduğu için bu adı almıştır. Halk mağaranın içinde bulunan bir yassı taşı Fadime Anamız'ın ekmek tahtasına benzetmiş bu sebeple, burası ziyaret ve aday kerî olmuştur (Kurt, 1993: 110).

7.İkikapılı

Şardağında bulunan bu mağaranın iki kapısı vardır birisi doğuya, birisi güneye açılmaktadır. İnanişâ göre her cuma gecesi üçler, yediler, kırklar bu mağarada toplanır, sabaha kadar Allah'a ibadet ederlermiş (Kurt, 1993: 110).

8.Kırgöz

Eskiden Elbistan'a bağlı olan Ekinö- zü Kasabası'nın bir mahallesi olan içmecelerde bulunmaktadır. Bir su başıdır su kırk yerden çıktığı için bu adı almıştır. Bir dilekte bulunan insan her gözden bir çakıltaşı alır kırktane olan bu taşları ıslak bir poşetin içine bırakır, eğer tuttuğu dilek gerçekleşirse Kırgöz'de bir kurban keserler. Bazı kişilere göre şimdiki belediye binasının altında kalmıştır. Elbistan'a ve halka çok hizmet etmiş olan bu kişinin mezarına yedi, sekiz basamaklı bir merdivenle inilirmiş, yeraltında bir mağaradaymış. Yanında da bir alıç ağacı bulunmaktaymış. Şimdi ne mezar ne de alıç ağacı vardır (Kurt, 1993: 110).

9.Dede

Şardağı'nda bulunan bir höyük-mezar vardır. Halk buraya "Dede" demektedir. Rivayete göre evliyadan olan Dede ölmeden önce öleceği günü ve defnedileceği yeri halktan bazı kimselere söylemiştir. Gerçekten de o gün o yerde vefat etmiştir. Bunu gören halk yanyana durarak Şar dağı'nın tepesinden Ceyhan nehrine kadar bir zincir oluşturmuş Ceyhan nehrinden kovalarla aldığı suyu birbirine vererek dağa çıkarmış. Dede'yi orada yıkayarak oraya defnetmişlerdir (Kurt, 1993: 110).

Dinlik Efsaneler (Boratav, 2015: 118)

10.Bektaşî Menkıbesi

Bektaşinin doğum yeri Kazakistan'dır. Aslı on iki imamlara dayanır.Rivayete göre taşı doğuran kadının yedi erkek kardeşi varmış.Evde onun bittiğini kardeşlerine haber vermeyi unuttur.Öğle olduğunda onun bittiğini hatırlar ve ne yapacağını düşünmeye başlar.Değirmene kardeşlerinin yanına gitmeye korkar.Sonra bir taşı alır taşı beşiğe beler.Bir torbaya buğday koyar ve başka bir değirmene gider.Değirmene varıp "DeğirmenciDayı unumu öğüt." der. O da öğütemem çok sıra var deyince kadın değirmencinin yakasına yapışıp "Beşikte yeni

doğmuş bebeğim var onu bırakıp geldim; kardeşlerimin haberi yok.” der. Böyle deyince değirmenci öğütmeği kabul eder.Aşı bebek şeklinde belemesini nedeni ise değirmenciye edeceği yemine dayanak oluşturmaktır. Eve geldiğinde belediği taşın çocuk olarak ağladığını görür.Kardeşleri geldiğinde çocuğu nerden bulduğunu sorarlar.Daha sonra çocuğu ve kadını öldürmeye karar verirler.Küçük kardeşi öldürmeye gelir.Bebeğitam keseceği sırada bebek dile gelir. “Sakın dokunmayın ben size sahip olmaya geldim; bana mukayyet olun.” der.Adı Bektaş kalır.Aradan zaman geçer Bektaş altı yaşına basar. Onu okula gönderirler.Okulda hoca “Bismillahirrahmanirrahim” der.Bektaş önce Bismillahın anlamını verelim de Rahmaninki sonra der. Hoca “Ben bunu okutamam kusura bakmayın siz bunu Ahmedi hocaya götürün.” der.Daha sonra Ahmedi hocaya götürürler.Ahmedi hocanın yanında okur ve sınıf birincisi olur.Hocada bu duruma şaşırır. Hocanın verdiği dersin iki mislini verir. Hoca,Bektaş’ı İsm-i Azam okurken dinler. İki kişi vardır biri sağında biri solunda.Hoca, Bektaş’ı sağında ve solunda duranları sorar.“Sağında oturan Ceddi Muhammet solumdaki ise Atam Ali’dir.” der. Hoca hacca gideceği için okulu Bektaş’a emanet eder.“Hatun da sana emanet”der.Hoca hacca varır.Kadının biri köfte yapar ve Hoca’nın karısı “Bektaş hocan bunu çok severdi.” der.Bektaş da “İstersen ona götüreyim.” der. Hanımı da “Bektaş doymamış.” der. Dışarı çıkar ve beş dakika sonra tekrar döner. Karısı,Bektaş’a ne yaptığını sorar.Bektaş da “Verdim geldim.” der.Hatun buna hiç inanmaz. Hocası namaz kılarken hacda Bektaş önünden geçer. Hoca Ahmet Yesevi hacdan dönerken beni “Beni karşılamayın, Hacı Bektaş karşılayın.” der. Hacı Bektaş ismi de buradan gelir (K7).

11.Hacı Mustafa Efendi

Hacı Mustafa Efendi adında bir evliya varmış. Türkköyü dedikleri yer evvelden bir Ermeni köyüymüş. Hacı Mustafa Efendi bu köye gelince buranın adınıTürkköyü olarak değiştirmiştir.“Ben ölürsem beni bu köye gömmeyin.” der.Kanlıyarık denilen bir köye gömmelerini ister.Hacı Mustafa Efendi ölünce onu buraya gömerler.Mezarının üstüne üç kat halı sererler.Mezarını süslerler.Aradan üç yıl geçtikten sonra mezarındaki halıları çalmak için mezara gelirler.Bu sırada Mustafa Efendi, oğlunun rüyasına girer.Oğlum yetişsin mezarımın kilidini açacaklar der.Mustafa Efendi’nin oğlu zabıtaya haber vermiş.Zabıtarlar gelip suçluları

yakalamış.Adamlar zabıtaya “Bizi boş yere yakaladın; biz fakiriz onlar tekrar yenisini sererler neden bizi yakalıyorsun?” diye sorar (K3).

Bir gün İhvanlar Hacı Mustafa Efendi'nin etrafında toplanırlar.Birisinin avradı çok güzelmiş.Başka bir adam ise bu adamın karısına kirizlik yapmış.Kadını elde etmek için fırsat arıyormuş.Kadının kocası Mustafa Efendi'nin yanına gidince diğer adam kadının evine gitmiş. Adam kadına saldırmış ama kadın güçlüymüş.Bu esnada Mustafa Efendi kadının kocasının ayakkabısını adama fırlatmış.Adamın ağzı burnu kan içinde kalır.Adam kadının yanından kaçır.Sabahleyin kalkarlar.Adam “Benim ayakkabımın teki yok; ben buraya yalın ayak gelmedim.” der.Hacı Mustafa Efendi “Evine git bak ayakkabın orada.” der. Adam eve gider ve kadın durumu ona anlatır. Adamın ayakkabısı da evdedir (K3).

12. Hz.Ali ve Dev

Eskiden bir dev gidip suyun yatağına yatarmış.Bir canlı gelince onu yer ve suyu bırakırmış.Velhasıl Hz.Ali Efendimize devi şikâyet etmişler. “Suyun önüne yatıyor ve gelen gideni yiyor.” demişler.Hz.Ali Efendimiz oraya çocuk şeklinde girince dev orada yatıyormuş ve devin kulağından tutarak kaldırmış “Sen burda niye yatıyon?” diye sormuş. İki parmağını birleştirmiş ve hurma ağacının dalıyla bağlamış. Daha sonra bırakmış ve ortadan kaybolmuş. Dev parmağını çözdürmek için her yeri gezmiş ama çaresini bulamamış. Demişler ki “Bunu bağlayan çözer.” demişler. Dev ise “Ben bağlayanı bilemiyorum.” demiş. Hz.Ali üç dört yaşlarındayken Salman'ın sırtında gidiyormuş ve Dev onu görmüş “Benim parmağımı bağ bu çocuk bağladı.” demiş. İnsanlar “Yahu! Çocuğun gücü sana yeter mi?” demişler.“Alnında mim duası yazılıydı; bu çocuk beni çözer.” diye söylemiş.Hz.Ali Efendimiz “Bu işi daha sonra tekrar yapmayacaksan çözerim; tekrardan gelenleri yersen ayaklarını da bağlarım.” demiş. Deve yemin ettirmiş ve onu bırakmış (K3).

13. Abdulkadir Geylani

Abdulkadir Geylani'nin annesi bir suyun kenarına gitmiş.Bu kadın Bir padişahın kızıymış.Annesi de büyük bir adamın kızıymış.Suyun kenarında bir adama rastlamış.Adam buna kötülük edecekti. Abdulkadir Geylani daha doğmadan kılıçla, annesine kötülük edecek olan adamı öldürmüş. Ve orada kıza mendil vermiş.

Kız evlenip de çocuğu olunca çocuk ağlayınca çocuğuağzına vurmuş. Çocuk “Yiğit isen orda o adama vursaydın. Annesi de “Sen nereden biliyorsun senin olduğunu nereden bileyim?” demiş. Çocuk da “İşte onu öldüren bendim.“Aha! mendilin.” demiş (K49).

14. Yediler

Afşin’de Takyanus adında bir hükümdar yaşarmış. Kendisinin Allah olduğunu iddia ediyormuş. Yedilerden Yemliha ve Miskin Takyanus’un vezirleriymiş. Bir gün Takyanus yatarken üzerinden bir kedi atlar ve onu korkutur. Buna şahit olan Yemliha“Bu Allah değil; Allah olsa korkmazdı.” diye söylenir.

Yemliha,Mekselina,Mislina,Mernuş,Debernuş,Şazenuş,Kefeştatayuş ve köpekleri Kıtmir Takyanus’tan kaçmışlar. Yolda bir çobana rastlamışlar. Çoban beni de götürün demiş ve onu da yanlarına alıp yola koyulmuşlar. Bir mağaraya girmişler ve orada uykuya dalmışlar. Aradan yaklaşık olarak 300 yıl geçmiş. Yemliha uyamış ve diğerlerini de uyandırmış. Yemliha cebinde Takyanus’un parasıyla ekmek almaya gitmiş. Yemliha fırıncıdan ekmek almış. Yemliha parayı uzatınca fırıncı 300 yıl önceki para olduğunu görüp zabıtaya haber vermiş. Yemliha durumu anlatmış. Yemliha yanında görevlilerle diğer arkadaşlarının olduğu mağaraya gitmiş. Onlardan dışarda beklemelerini istemiş. İçeri girince arkadaşlarına aradan çok uzun zaman geçtiğini söylemiş ve uykuya tekrar dalmışlar (K65).

15. Hacı Mıstık Hoca

Kim karşında durursa ayağa kalkardı.Kimse sözünü iki etmezdi.Halk arasında ağırlığı olan biriydi.Seksen olaylarında bu evliyayı götürüp hapse atmak için bir paşa gelmiş.Paşa bu evliyanın gece evine gelmiş. Hacı Mıstık Hoca’nın tırnağından çıkan ışıkla Kur’an okuduğunu görmüş.Paşa “Ben hocayı görmedim.” deyip onu almadan gitmiş.

Bir keresinde de bu hoca yağmur duasına çıkmış.Bir bağ çubuğuna okuyup üflemiş.Sonra bu çubuğu kara suya atmış.Tam kırk gün yağmur yağmış.Köy halkı “Aman hoca, bu yağmuru dindir.” demiş.Hoca da sudaki çubuğu çıkarmış ve yağmur dinmiş (K69).

16. Şirazi

Nesimi asılacağı zaman bir hoca takip etmiş. “ Bu iyi bir insan bunun bir işareti olmalı.” demiş. Asıldıktan sonra ağzından damlayan kanı bir şişeye koymuş ve ağzını kapatıp bir dolaba saklamış. Bu hocanın üç oğlu bir de kızı varmış. Kız evde yalnız kalınca dolaptan bir ses gelmiş. Gitmiş bakmış ama kimseyi görememiş. Dolabın içindeki şişenin ağzını açmış ve koklamış. Gel zaman git zaman kızın karnı büyümeğe başlamış.

Çevreden Hoca'nın kızı hamileymiş diye dedikodu yayılmaya başlamış. Hoca oğullarına “Kardeşinizi dağda öldürün benim elim gitmez.” demiş. Üç kardeş kızı alıp götürmüşler. Elleri öldürmeye gitmemiş. Dağda bir kurt yer diye bırakıp dönmüşler. Gel zaman git zaman kız Allah'a hep yalvarmış. “Ben bildiğim kadarıyla bir şey yaşamadım bu neyin nesidir?” diye söyleniyormuş.

Bebek kızın ağzından çıkmış. Kız bakmış ki güzel bir oğlan. Tam emzireceken bebek “Sütünden razıyım ben bir beden aramıştım. Artık sana ihtiyacım yok; ben senin sütünü ağzıma almayacağım.” diye konuşmuş. Kız “Peki ben ne olacağım?” demiş. Şirazi Baba, “Ben orda ot yedim iyileştim, istersen beni muayene edebilirsin benim bir şeyim yok.” diye babasına söylemesini tembihetmiş. Kız, Şiraziye “Sen nereye gidiyorsun?” diye sormuş. Şirazi de Hacı Bektaş Veli'nin dergahına gidiyorum.” demiş. Kız ailesinin evine gitmiş ve Şirazi Baba'nın söylediğini yapmış. Babası kızına inanmış ve insanlara kızının hastalandığını söylemiş.

Gel zaman git zaman Hacı Bektaş-ı Veli cemini kurmuş ve insanları toplamış. İnsanlar “Nevşehir'de filan hoca Hakk'a yakındır.” diyorlarmış. Oraya kim gidip öğrendiklerini insanlara anlatacak diye sorulduğunda Şirazi “Ben gideceğim.” demiş. Şirazi'ye “Eğer sen gidersen kellen koltuğunda dönersin.” diyorlar. O da “Başım üzerine.” deyip kabul etmiş. Bir kitap ile defter alıp hocaya gitmiş. Şirazi, hocaya “Ben geldim sen bana ders öğreteceksin.” demiş. Hoca da kabul etmiş.

Hoca, şu a şu b diyince Şirazi de anlamlarını soruyormuş. Sen “A harfinin manasını bilmezsen B harfine nasıl geçeceksin; niçin böyle denilmiş diyince adam açıklamasını yapmış. Hoca, Şirazi'ye “Sen bana öğretmeye mi yoksa öğrenmeye mi geldin demiş. Şirazi de “Hocam bende çok şey var. Hele bir şarap gelse ben daha çok konuşurum.” demiş. Hoca “Ben şarabı burada yasakladım nasıl getireceğim.” diye sormuş. Ne yapacaklarını düşünürlerken Şirazi hocaya “Şu numaralı kapıya bas. Evin direğinin önünde küpler var. Küplerin altında şarap gömülü. Sen yerini bilersen

sana verirler.” demiş. Hoca kovasını alıp gitmiş ve şarap istemiş. Onlar da “Hocam sen şarabı yasak etmiştin ben sana nasıl vereyim.” demiş. Hoca, şarabın yerini göstermiş. Ev sahibi de şarabı çıkarıp vermiş.

Şirazi bakmış ki hoca elinde şarapla geliyor.Hocanın ayağını kaydırıp düşürmüş.

“Hoca hem şarabı yasak etti hem getirdi.” diye bağırması. Şirazi için önemli olan şarabın kokusuymuş. Bakmışlar ki şarap kokusu gitmiş. Şarap gül kokuyormuş. Şirazi hocaya “Tekrar gidip getir.” demiş.Hoca ise”Rezil olurum.” demiş.Şirazi,“Sen rezil olmazsın.” demiş.Cahil insanlar toplanıp konuşuyorlarmış “Senin babana ne oldu? Hem adamı evinde besliyor hemde babanıyoldan çıkardı.” demişler.Bunlar da kafaya koyuyorlar hem hocahem de o kız dinliyormuş. Kız doğurduğu bebeğin o kişi olduğunu bilmiyormuş. O esnada insanlar “Bu adamı kovun.” demişler.Onlar da “Adamın bize bir zararı yok. Adam tamdır siz de gelin bunudinleyin.” demişler.Hoca kılıcı çıkarıp kafasına vurmuş. Şirazi ise Hacı Bektaş-1 Veli’nindergahınagitmiş.Hoca dakızı da arkasından dergaha gitmişler (K44).

17. Hızır (a. s)

Yahya,Osmanlı Devleti Fatih Sultan Mehmetzamanında sarayda yemek yaparmış. Verilen bir kg pirinci pişirmiş. Hızır uğrayınca yemek ne kadar çok yenilse de bitmezmiş. Kalanını da götürüp köprüden balıklara dökerlermiş. Bunu şikayet etmişler ve Yahya’yaverilen pirinci yarıya indirmişler ama durum yine aynı şekildeolmuş. Tekrar dörtte bire indirmişler ama sonuç yine aynı olmuş.

Bu defa “Yahu! Bu çalıyor mu?” diye düşünmüşler.

Fatih Sultan Mehmet,Yahya’ya“Yahya Baba! Bana Hızır’ı gösterebilir misin? diye sormuş.Yahyada “Yok ben gösteremem;Hızır’ı arif olacaksın ki göresin.” demiş.Bir gün Yahya BabaFatih Sultan Mehmet’lekayıktatururkenHızır (a. s) oraya gelipoturdu.Hızır, Fatih Sultan Mehmet’in parmağındaki altın yüzüğe dikkatlice bakıncaFatih de “Yahu! Benim yüzükte gözün mü kaldı der ve çıkarıp Hızır (a. s)’a uzatmış.

Hızır (a. s) yüzüğü incelerken birden denize düşürmüş. “Eyvah! Benim şimdi boynumu vurdurursun.” der Sultana.Sultan da “Hayır! Vurdurmam.” demiş.Hızır,“Ama ben senin yüzüğünü düşürdüm.” demiş.Kayık biraz ilerler ve Hızır (a. s) elini denize doğru savurur ve sultana “Yüzüğünü buldum.” demiş. Tabii ki bu işe sultanın akli ermemiş.Yahya,“İşte! Sultanım yüzüğünüdenize düşürüp ve kayık

ilerledikçe o yüzüğü tekrar denizden çıkarınca anlamın lazımdı. “Sultanım,bunu arif olan anlar görür ben sana nasıl anlatayım.” der ve ortadan kaybolur (K36).

Değerlendirme

Yöreden derlediğimiz efsanelerin çoğunluğu olağanüstü kişiler ve olaylar hakkındadır.Derlenen efsanelerin çoğu türbe ve ziyaret yerleri ve mekânlarla ilgilidir.Halk çevrede gördüğü taş,kaya vb.gibi şeylerin şekillerinden yola çıkarak efsaneler anlatmaktadır.

4.2.3.3.Fıkra

Temelinde az çok mizah,nükte,hiciv hatta tenkit unsuru taşıyan,günlük olaylardan hareketle hisse kapmayı hedef tutan sözlü,kısa,mensur hikâyedir. Fıkraların dili açık ve yalındır.Fıkralarda halkın konuşma dilindeki kelimeler yer almaktadır.Anlatımı güçlendirmek için mecazlara,kelime tekrarlarına başvurulur.Cümle tipleri çok çeşitli değildir.En çok geçmiş zaman,soru ve emir cümleleri kullanılır.Fıkraların en önemli özelliği örtülü anlamda olmalarıdır.Fıkra anlatımındaki canlılığı karşılıklı konuşmalar sağlar.Fıkralarda daha çok basit yapıli fiil cümleleri kullanılmaktadır.Fıkraların özel bir dili vardır.Yer yer kalıp anlatımlara başvurulmaktadır.Fıkraların dili anlatıcıya ve anlatılan kitleye göre değişmektedir.Anlatımda edebi sanatlardan yararlanılmaktadır.Kahramanlar,kişiler kendi ağız özellikleriyle,durum ve konumlarına göre konuşurlar (Artun, 2009: 153-154). Fıkralar yapmacılıktan uzak,külfetsiz olan halk dili olup ifadeye benzetmeler,yakıştırmalar,dualar,beddualar,deyimlerle zenginlik kazandırılır (Kaya, 2014: 341).

Fıkraların çeşitlenmeleri şöyledir:

1. Kişileri belli halk tipleri olsn fıkralar.Bu tipler:
 - a)Ünlü adlar taşıyan ve gerçekten tarihe mal olmuş sayılan kişilerdir:Bekri Mustafa,İncili Çavuş gibi.
 - b)Özel adlarla anılmayıp bir toplumun zümresini temsil eden kişilerdir:Bektaşî,Tahtacı,Yörük gibi.
2. Belli bir toplumluk tip,ünlü bir kişi söz konusu olmaksızın,ortadan insanların güldürücü maceralarını konu edinen fıkralar:Karı-koca,çocuklarla ana-baba,uşak-efendi,asker-subay vb.gibi.Şaşırtıcılığı ve eğlendiriciliği sadece açık saçık olmaktan gelen fıkralar da bu bölüme girer (Boratav, 2015:96).

Fıkraların kişi kadrolarında kesin bir belirginlik yoktur.Halkın bildiği kahramanlar bir yana bırakılırsa, diğer fikra kişileri toplumun her kesiminde görülen abartılmış kişilerdir. Sözlü gelenekte anonimleşme süreci sürmektedir. Fıkralardaki ikinci derecedeki alt tipler öne çıkarılmaz.

Fıkra, kişileri;

- a) Olumlu
- b) Olumsuz
- c) Dinleyici-Seyirci

olmak üzere üç grupta toplanabilmektedir (Artun, 2009: 149).

Türk fıkralarının şekil,yapı ve içerik özellikleri şu şekilde sıralanabilir:

1. Fıkralarda ayrıntıya,uzun tasvirlerle,anlatım sanatına yer yoktur.Gerçeklik,az söz,somutluk,anlamli düşünce ve hareket esastır.
2. Kuruluş bakımından bir tez ve bir karşı tezdendir.Hazırlık bölümünde kısaca olay ya da ifade edilmek istenen düşünceyle ilgili kısa bilgiler verilir,daha sonra sırasıyla tez ve karşı tez ifade edilir.Hükümden çıkarılacak ders gizlidir.
3. Her fikra mutlaka bir şekilde bir ders vermeyi amaçlar (Oğuz, 2012: 199).

1.Ortak Şahsiyeti, Temsil Yeteneği Kazanan, Ferdi Tipler(Yıldırım, 1999: 24)

a)Türkçenin konuşulduğu coğrafî alan içinde ve dünyada ünü kabul edilen tipler: Nasreddin Hoca (Yıldırım,1999: 25).

EF-1

Nasrettin Hoca ağacın dalına çıkmış,bindiği dalı kesmeye başlamış.Aşağıdan birisi bağırır:

“Hoca aşağı düşersin!”

Hoca aldırmadan dalı kesmeye başlamış,kesmiş kesmiş,sonunda hoca aşağı düşmüş. Hocakendisine seslenen adamın arkasından koşmuş yetişmiş ve demiş ki:“Sen benim düşeceğimi bildin. Benim ne zaman ölceğimi de bilirsin.”

Adam cevap vermiş:

“Hoca ben senin ne zaman öleceğini nereden bileyim?”

Nasrettin Hoca:

“Hayır,sen bilirsin.” demiş.

Adam:

“Öyleyse eşeğinin üstüne çokça yük yükle,bir dağa doğru yolculuk etmeye başla.Hayvan bir kere dışkısını tutamayıp yaparsa dizlerine gelir,ikinci defa tutamayıp yaparsa karnına gelir,üçüncü defa yaparsa boğazına gelir,dördüncü defa yaparsa ölürsün.” demiş.

Nasrettin Hoca eşeğini çokça yükler ve hayvanı dağa doğru sürer.Eşek biraz yol alınca bir kere dışkısını tutamaz ve kaçıtır,Nasrettin Hoca'nın dizine gelir,ikinci defa karnına gelir, üçüncü defa boğazına gelir, dördüncü defa Hoca ölüyorum diye yere yatmış ve o esnada kurtlar gelip eşeği yemeye başlamış.Nasrettin Hoca kurtlara dönerek:“Yiyin yiyin, sahibinin varına denk geldiniz.” der (K33).

EF-2

Birgün Nasrettin Hoca kavağa çıkacakmış ayakkabısını da almış.Demişlerki “Ayakkabını neden alıyorsun; belki onunla yukarı giderim.” demiş (K63).

Hoca bir gün bir caddede gidiyormuş.Bir köpek cami duvarına işemeye başlamış. Hoca,sopayı kaldırıncaköpek hırlamış. Hoca köpeğe “Geç yiğidim geç.” demiş (K79).

EF-3

Nasreddin Hoca bir gün ağaca çıkmış ve bindiği dalı kesmeye başlamış.Onu gören birisi“Yav! Hoca bindiğin dalı kesiyorsun,düşeceksin.” demiş.Hoca yere düşmüş. Yere düşünce“Sen benim düşeceğimi bildin, ölümümü de bilirsin.” demiş. Adam da “Bindiğin dalı kesiyorsun elbet düşeceksin, öleceğini nerden bileceğim” demiş ve hocadan kurtulmuş (K79).

EF-4

Bir gün Nasrettin Hoca eve gelmiş. Hanımı sormuş:“Hocamarkamı mı yoksa önümü mü döneyim?” Nasrettin Hoca da “İsterönünü ister arkanı dön.Biribenden yana olsun yeter.” (K36).

b)Türk boyları arasında tanınan tipler :İncili Çavuş (Yıldırım, 1999: 25)

EF-5

İncili Çavuş ve padişah leççe girmişler,kazanan da bir ödül alsın demişler (Leç:iddiaya girmek). İddianın konusu şu:“Asil olmak mı eftal, yoksa terbiye mi eftal?”

İncili Çavuş:

“Asil olma keftaldir.”

Padişah:

“Terbiye eftaldir.” Örnek olarak da bir gavurun kediyi eğittiğini vekedinin insanlarkahve ikramı yaptığını söylemiş.

Padişah ve İncili Çavuş, gavurun evine kediyi görmeye gitmişler. İncili Çavuş gavurun evine gitmeden önce cebindeki tabakasına bir tane fare yakalamış ve koymuş. Kedi, Padişah ve İncili Çavuş’a iki ayağı üzerinde durup kahve ikramı yapmaya başlamış. Tam o esnada İncili Çavuş cebindeki tabakadan usulca fareyi çıkarıp serbest bırakmış. Fareyi gören kedi kahve ikramını bırakıp kediye saldırmış. Bu durumu gören İncili Çavuş, Padişaha dönerek sorar:

“Padişahım asil olmak mı eftal, yoksa terbiye mi?” Sonra devam etmiş: “Bunun aslı (doğası) fare yakalamak, bunu burada gösterdi.” (K33)

EF-6

İncili Çavuş padişahla sudan geçerken padişah İncili Çavuş’a sorar: “Sazlıklar niye zararlı?” O da “Yağmur almıyor” der. Padişah da “Bunların tabanı suda, nasıl yağmur almaz?” Bunun üzerine İncili Çavuş atın ağzına gemi vurup kapatmış ağzını. Atı suyun içine çekmiş, kendi ayaklarını da suya sokmuş. Padişah “Ne yapıyon?” demiş. O da “Efendim atı suluyorum” deyince Padişah sorar: “Ulan! Ağzı kapalı, ayaklarını da sen suya sokmuşsun, nasıl suluyorsun?” İncili Çavuş şöyle der: “Hani sen sazlıkların tabanı niye suda su almıyor dedin ya, bunun da ayakları suda bu şekilde su alsın diye suluyorum.” (K27).

EF-7

Padişah İncili Çavuş’u yanında gezdirirmiş. Onsuz gezmezmiş. Padişaha biri hediye getirmiş. Padişah da “Hediyeyi bizim damada verin” demiş. Gelen her hediyeyi padişah “Bizim damada verin” diyormuş. İncili Çavuş, “Padişahım bu damat senin neyin?” diye sormuş. Padişah da “Kızımın kocası” der. İncili Çavuş “Peki, bu kadar hediyeyi neden veriyorsun?” diye sormuş. Padişah da “Kızımı layıyor” diye cevap vermiş. İncili Çavuş da dayanamamış: “Padişahım ben bu kadar hediyeye sülaleni bile bellerim.” (K80).

c)Mahalli Tipler (Yıldırım, 1999: 25)

EF-8

Morisilerden Durmuş Ağa,nişanlısını ziyaret amacıyla gittiği Doğan köy’den,eşkıyaların fink attığı bir zamandayaya olarak,üstelik vakit akşamı geçtiği halde gelirken,Ortataş mevkiinde bir karartı görmüş.Uzaktaki duruşundan insan ve üstelik eşkıya sanarak korkmuş ve “Selamün aleykim ağamm” diyerek oracığa oturmuş. Dost olduğunu belli etmek amacıyla da tabakası ile çakmağını çıkarıp o karartıya doğru atarken “Ağam,yak hele bir cuvara” demiş.Karşıdan yine hiçbir ses çıkmayınca,Durmuş Ağa,azgın bir adama çatmak üzere olduğu kanaatiyle yüreği hop etmiş ve sessizce kalktığı gibi arkasına bile bakmadan Til’e doğru hızlı adımlarla ilerlemiş. Ertesi günü merakından oraya kadar gelip bakmış ki,tabakası ile çakmağı bir yalancının dibinde duruyor.

Bu hikâyeden dolayı,çevrede Tillilere “Korkusundan yalancıya selâm veren Tilliler!” diye takılanlar çok olur.Yalancı,iri hâkî yapraklı,sarı çiçeği bol,bir buçuk metre kadar boyu olan,yapraklarındaki tozcuklar çıplak tene değdiğinde çok yakan bir bitkidir.Çevrede,kuruyunca yakacak,yaşken sığırlara yem olarak kullanılır (K17).

EF-9

Totkara Ahmet’in bacısı doğum sancısı çekmektedir.Doğum anı yaklaşip bebenin doğması iyice yaklaştığında Totkara gittikçe meraklanmaya başlar ve kapıyı tıklatıp çıkana sorar:

“Oldu mu,oldu mu?”

“Yok,daha sancı devam ediyor.”

Bir süre sonra tekrar sorar; yine aynı cevabı alır. Aradan epey zaman geçtikten sonra,dayanamayan Totkara Ahmet bir daha kapıyı tıklatıp sorduktan sonra yine “Yok daha sancı devam ediyor” cevabını alınca;

Zaten onun aslı kürük; inadı dutduysa çıkmaz eşşolu eşşek” der.Öyle der; zira doğacak olan çocuğun baba tarafına lakap olarak “Kürükler” derlermiş.Kürük; sığa demektir. (K17).

Yüzümün Akıyla Verdim Ağaya Hesabı

Ağa,bir sürü koyunu çobana teslim eder.Çoban,sürüyü alır,yaylaya çıkarır.Aradan bir mevsim geçer.Bu zaman içerisinde çoban,gelene bir koyun gidene

bir koyun,selam verene bir koyun selam alana bir koyun derkentüm sürüyü tüketir.Koca sürüden bir tane dahi koyun kalmaz.

Çoban,elinde bir bakraç yoğurtla yayladan köye gelir.Köylüler,çobana sürüyü sorar,çoban da olduğu gibi anlatır. Köylüler,hayretle sorar;

“Peki,ağaya nasıl hesap vereceksin?”

Çoban hiç önemsemez.

“Ben hesabımı bilirim.Bakın,ağaya nasıl hesap vereceğim görürsünüz.”

Elinde bir bakraç yoğurtla ağanın huzuruna çıkar çoban. Ağa sürüyü sorar. Çoban,çok sakın bir şekilde cevap verir;

“Ağam,goyunların şu gadarını gurt yedi,şu gadarı öldü,şu gadarı da kayboldu.Goca sürüden geriye bir satır yoğurt kaldı.”

Ağa,sinirlenir,çobanın elindeki bakracı aldığı gibi içerisindeki yoğurdu çobanın başından aşağı döker.

“Allah cezanı versin,beceriksiz adam,yıkıl karşımdan seni bir daha gözüm görmesin.Kovdum,kovdum.”

Çoban,yüzü gözü yoğurt içerisinde ağanın yanından çıkar.Dışarıda merakla bekleyen köylülere bakar.Eliyle yüzünün yoğurdunu siler.

“Çok şükür Yarabbi,yüzümün akıyla ağaya hesabı verdim.” (Kuyumcu, 1995: 79-80).

Kurnazlık

Bir Kayserili tüccar Elbistan’a gelir,alışveriş yapmak için.Elbistan’ın meşhur hanlarından birisine girer. Hancı,hemen koşar,Kayserili tüccarı kapıda karşılar,atını bağlar,kendisini yukarı çıkarır,yer gösterir. Kayserili tüccar oturur,oturduğu yere iyiden iyiye yerleşir.Kayserili tüccar,duymuştur Elbistanlıların da kurnaz olduklarını.Hatta Kayserililerden de kurnaz olduklarını. Hanın çırağını yanına çağırır.Çırak, dokuz on yaşlarında bir çocuktur.Tüccar,cebinden beş kuruş çıkarır,çırağın önüne atar.

“Al şu beş kuruşu.Bana öyle bir yiyecek al getir ki hem beni doyursun hem de atımı.”

Çırak,yerden beş kuruşu alır,düşüne düşünce çarşıya gider.Kısa bir süre sonra elinde kocaman bir karpuzla gelir.Karpuzu tüccara uzatır.

“Buyur emmi.İçini sen ye,dışını atın yesin,çekirdeğini de eğlence edersin.” (Kuyumcu, 1995:80).

Ekmek Yapmamış

Bir gün Müslüman Bekir kahveye gelir,sıradan bir selâm verir arkadaşlarına,oturur.Canı çok sıkılmaktadır. Müslüman Bekir'in bu sıkıntılı halini görenler merak eder,sorarlar;

“Hayır ola Bekir ağa,canın yine sıkılmış.Canını sıkın şey nedir?”

Müslüman Bekir,biraz sıkıntılı,biraz öfkeli bir tavırla soranlara dert yanar.

“Nasıl canım sıkılmasın gardaşım.Evde tandır var,hızır var,evirgeç var,oklava var,saç var,her şey var.Bizim gahbe garı un yok diye ekmek yapmamış.” (Kuyumcu, 1995: 81).

Terazi Yıldızı

Müslüman Bekir,her gün hiçbir neden olmasa da karısını dövmek için nedenler arar,bulur ve döver. Yaz günleri Elbistan'da,çatısız evlerin damları sulanır,süpürülür,kilim serilir,yatak serilir.Akşamları damlarda oturulur,damlarda yatılır.

Yine bir gün Müslüman Bekir,akşama kadar bir türlü karısını dövmek için neden arar,bulamaz,karısını dövemez.Akşam eve gelir,dama çıkar,yatağına uzanır.Gökyüzündeki yıldızlara bakar durur.Karısını dövemediğini düşünür,hâlâ dövmek için nedenler arar. Müslüman Bekir sıcak yaz gününün berrak gökyüzünde,yıldızların arasında Terâzi Yıldızı'nı görür ve hemen karısına sorar:

“Garı,şo yıldız ne yıldızı?”

Kadın saf saf cevap verir;

“O gördüğün Ülger Yıldızı herif,Terâzi yıldızı dedikleri.Bir kefesine günahlar,bir kefesine batman konulup,kıyamet günü tartılıyormuş.”

Bu söz üzerine Müslüman Bekir,uzandığı yatağından öfkeyle fırlar,kalkar.

“Vay gahbe garı vay.Demek yatağımı gaslek Terazi Yıldızı'nın altına serdin ki batman üstüme düşsün de öleyim diye değil mi?”

Başlar karısını dövmeye (Kuyumcu, 1995:81-82).

Bazan Tuttum Bazan Yuttum

Bir gün arkadaşı Müslüman Bekir'e sorar.

“Bekir ağa,sen orucu devamlı tutuyor musun?”

Müslüman Bekir,arkadaşına gülümser ve şöyle der.

“Gardaşım,tutuyorsam Allah’a karşı kendim için tutuyorum.Allah’a karşı yerine getirmemiz gereken vazifelerimize kul karışamaz.”

Arkadaşı,konuyu bahse dönüştürür.

“Bekir ağa,sen bu ramazanı baştan sona tutarsan söz,sana bir takım elbise diktireceğim.”

Müslüman Bekir kabul eder.

Bir Ramazan ayı gelir geçer,bayram olur. Arkadaşı,Müslüman Bekir’e sorar.

“Bekir ağa doğruyu söyle.Orucu baştan sona tuttun mu?”

Müslüman Bekir,arkadaşının sorusuna soruyla cevap verir.

“Ben doğruyu söyleyeceğim dostum da sen gerçekten elbiseyi diktirecek misin?”

“Yok be Bekir ağa,benim için mi oruç tuttun sanki?Sahi baştan sona kadar tamamını tuttun mu?”

Bekir ağa güler.

“Ben böyle diyeceğini bildiğim için bazan tuttum hazan yuttum.”
(Kuyumcu, 1995:82).

Al Abdestini Ver Lastiğimi

Müslüman Bekir bir gün Ceyhan nehrinin kenarında o güzel,pırıl pırıl berrak sularında abdest almak için nehir kenarında bir taşın üzerine oturur.Ceketini çıkarır kollarını çelmeler,ayakkabısını çıkarır, şalvarının ayağını biraz kaldırır ve abdest almaya başlar.

Abdest alırken sıra ayağına geldiğinde ayağında mest lastik olduğu için önceden bir ayağının ucunu diğer ayağının topuğuna basarak lastiğini çıkardığı için eliyle mestini yapmak suretiyle abdestini tamamlar.

Bir yandan ceketini giyer diğer yandan da ayağının ucunu lastiğinin içine sokarak,lastiğini giymeye çalışır.

Ceketini giyer,lastiğinin tekini giyer,diğer tekini giyerken lastik Ceyhan nehrine düşer,suda akmaya başlar.

Müslüman Bekir,bir yandan lastiğinin suda akıp gitmesine bakar,bir yandan da söylenmeye başlar.“Lastik de acer,abdest de acer.Al gardaşım Ceyhan,al abdestini ver lastiğimi.” (Kuyumcu, 1995:83).

Tuzsuz Helva

Henüz yeni gelin olmuş bir kadın,akşama helva yapmak ister.Ancak helvaya tuz atılıp atılmayacağı konusunda kararsız kalır. “Atsam mı,atmasam mı?” diye kendi kendine düşünürken sokaktan geçmekte olan,ak sakallı,yaşlı bir ihtiyarı pencereden görür,hemen kapıya koşar. İhtiyar,tam kapının önünden geçerken,gelin heyecanla seslenir.

“Kele emmi,ne sallanıyon duzsuz halva gimi.”

İhtiyar,geline şöyle bir bakar.Yaşadığı,ömür denilen upuzun yılların içerisinde bulur yeni gelinin heyecanını,anlar merakını.

“Get kızım get,telaşlanmana gerek yok,akşama yetişir pişireceğin helva.Git,elva pişir,akşam erine yedir.Sakın ha gızım,unutup da tuz atayım deme ha.” (Kuyumcu, 1995:83-84).

İslam’ın Şartı

Bir gün ağa, adamlarıyla köyü gezerken çobanla karşılaşır.Çobanın halini hatırını sorar.Kötü düşüncesi olmayan ağa, çobana bir de soru sorar. “Hele çoban,de bakayım bana,İslâmın şartı kaçtır?”

Çoban,güler,gözlerini ağanın gözlerine diker,elini açar beş parmağını gösterir. “Vallaha ağam,ben üçü beşi bilmem.Yeme haramı,söyleme yalanı,kıldın mı beş vakit namazı,çobana ine yedir.Yeter İslâm’ın bu kadar şartı.” (Kuyumcu, 1995: 81-82).

Tereyi Erimiş Ettik

Her yıl ağaya,ekip biçtikleri tarlalarına,besledikleri hayvanlarına karşılık kırk teneke tereyağı götüren köylüler bir gün köy meydanında otururlarken,içlerinden biri ağayla konuşup,kırk teneke tereyağının çok olduğunu,bunu meydana getirmekte zorlandıklarını ve biraz azaltmak istediklerini anlatmak istediğini söyler.Bu duruma köylüler sevinir ve gidip ağayla konuşmasını isterler.

Bu kişi,ağanın yanına gider. Ağa,hâl hatır sorar,ekinlerden hayvanlardan sorar.Köylüleri sorar.Sıra yağ meselesine geldiğinde, “Bu senenin yağlarını da hazırlamaya başladınız mı?” diye sorar. Ağanın bu sorusu üzerine bu kişi heyecanlanır,ağaya karşı mahcup olmamak için, “Hazırlayacağız ağam datereyağını eritsek te mi getirsek,eritmeden mi getirsek diye sana sormaya geldim.” der. Ağa

buna çok sevinir.Çünkü tereyağı eritilerek tenekelere konulduğunda kırk teneke tereyağı yerine seksen teneke tereyağı gider.

“Eritip de getirirseniz ziyâdesiyle memnun olurum.” der. “Peki ağam” der.Ağanın yanından ayrılır,köylülerin yanına gelir. Merakla bekleyen köylüler sorar.Ne yaptığını,kaç tenekeye indirdiğini. Önce kendi kendine güler,sonra başını önüne eğer. “Vallaha ağalar kusura kalmayın.Tereyi erimiş ettik.” der (Kuyumcu, 1995:81-82).

d) Türk boyları arasında halkın veya zümrelerin ortak unsurlarının birleştirilmesinden doğan tipler: Bektaşî (Yıldırım,1999: 25)

Bektaşî Fıkrası

Bektaşî'nin biri bir gün namaz kılıyormuş. Namaz bitince Allah'a yalvarmaya başlamış. “Allah'ım şuralarım ağrıyor buralarım ağrıyor.” Bektaşî namazı bırakıp seslenir.

“Yahu ne bağırip çağırıyon. Senin buralarını iyi edene kadar Allah senden bir tane yenisini yaratır, senden daha iyi olur.” (K59).

Küpü Kırmamak Gerek

Alembeylininbirisi hayvanlarını sularken camızın başı küpe girer,bir türlü çıkaramazlar.Eniyisi hayvanın başını kesip küpü kırmadan çıkaralım derler.Hayvanın başını keserler yine küptençıkaramazlar.Sonraküpü kırarlar hayvanın başını öylece çıkarırlar.Böylece hem küpten hem de camızdan olurlar (Kurt,1993:97).

Eşeğini Unutmuş

Alembeylinin birisi soğuk oluyor diye ahırını böler.İşini bitirdikten sonra bakar ki eşek yok.Kendi kendine iki saat önce buradaydı nere gitti diye düşünürken eşeğin sesi ahırın bölünen tarafından gelmeye başlar.Adam zorlukla ördüğü duvarı yıkarak eşeğini çıkarır.Duvarı tekrar örer (Kurt, 1993: 98).

Ayağımızı Tanımıyoruz

Alembeylibirkaç çocuk BattalKöprüsü'ne oturmuş ayaklarını üst üste atarak Ceyhan nehrine sallarlar.Biraz böyle bekledikten sonra ayaklarını tanıyamazlar.Oradan geçmekte olan bir candarmaya “Amca ayaklarımızı tanıyamıyoruz bize ayaklarımızı bulur musun?” diye sorarlar.Kendiyle dalga geçtiklerini sanan candarma belindeki kasaturayı çıkararak çocukların sırtlarına birer

defa vurur “oy anam” diyen ayağa kalkar.Candarına gittikten sonra çocuklar kendi kendilerine birer sopa yediysek de ayaklarımızı da bulduk ya diyesevinirler (Kurt, 1993: 98).

Al Bir Cuvara Sar

Tillinin birisi gece köyüne gidiyormuş.Yolun kenarında büyükçe bir karartı görmüş, insan sanarak korkmuş.Korktuğunu belli etmemek için tütün tabakasını çıkarıp “Hemşerim al bir cuvara sar”, diye önüne atıp ardına bakmadan oradan uzaklaşmış.

Ertesi sabah yine oradan geçiyormuş bir de ne görsün?İnsan sanıp korktuğu şey bir yalangı (1-1,5 metre boylarında, yakacak olarak da kullanılan,dağlarda kendiliğinden büyüyen bir çeşit ot) değil mi? Tütün tabakası da yalangının yanında duruyor (Kurt, 1993:98).

Değerlendirme

Yörede derlenen fıkraların çoğunluğu diğer yörelerde de karşımıza çıkan fıkralardır. Ünlü olmayan orta tabakadan insanlarla ilgili de fıkralar karşımıza çıkmaktadır. Fıkralarda zaman ve mekân belirtilmemiştir.

4.2.3.4.Bölüm Değerlendirmesi

Elbistan yöresi anonim halk edebiyatı ürünleri açısından zengin bir ilçedir. Geçiş dönemlerinden ilki olan doğumdan sonra anne çeşitli uygulamalarla birlikte bebeği rahat uyutmak amacıyla ninni söylemektedir. Bu ninniler çocuğu sakinleştirmek ve rahat uyutmak amacıyla söylenilmektedir.Ninniler çoğunlukla gurbet, özlem gibi konuları içermektedir.

Anonim halk edebiyatı ürünlerinden yörede en yaygın olanı ise türkülerdir. Türküleri söylenildikleri yerlere göre kategorize etmek mümkündür.Özlem, gurbet, hasret ve ölüm gibi olaylar sonucunda etkilenen kişi türkü yakmaktadır.

En çok ölüm konusunda yakılan ağıtlar ise yörede yaygın olarak söylenilmektedir.Eskiden yörede ağıtçı kadınların profesyonel olarak bu işi yaptıkları kaynak kişilerce söylenilmektedir.Ölen kişiye ait bir kıyafet ölü evinde toplanan kişilerin ölüye ait olan bir eşyayı elden ele vererek ağıt yakıldığı söylenilmektedir. Bu eşyanın genellikle gömlek olduğu belirtilmektedir. Anonim ağıtların yanısıra söyleyeni belli olan ağıtlar daha çoktur.

Atalarımızın deneyimlerinin sonucunda oluşan atasözleri belli durumlarda yeri geldiğinde söylenen özlü sözler olarak değerlendirilebilir. Yörede atasözleri günlük hayatta yaygın olarak kullanılmaktadır. Derlenen atasözleri diğer yörelerdeki atasözleriyle çoğunlukla benzer durumdadır. Yöreye özgü atasözleri de mevcuttur. Anlatımı güçlendirmek ya da bazı olaylar karşısında söylenilecek sözleri etkili kılmak amacıyla atasözlerine başvurulmaktadır.

Bilmeceler, çoğunlukla çocukların hoşça vakit geçirmelerini sağlayan sözlü kültür ürünleridir. Soru cevap şeklindedir. Yörede bilmece sorma geleneği çocuklar arasında devam etmektedir. Büyüklerin de bilmecelerle ilgilendiği görülmektedir.

Elbistan yöresi masallar açısından zengin bir bölgedir. Masallar genellikle kırsal kesimlerde teknolojinin ve modern kültürün etkisini fazla göstermediği yerlerde yaygın olarak büyükler tarafından çocuklara anlatılmaya devam etmektedir. Genellikle dağ köylerinde masal anlatma geleneğinin etkisini kaybetmediğini görmekteyiz. Bu durumun da yöreye fazla müdahale edilmemesinden kaynaklandığını söyleyebiliriz. Anlatılan masalları diğer yörelerde anlatılan masallarla karşılaştığımızda varyantları olduğuna kanaat getirebiliriz. Uzun kış gecelerinde hoşça vakit geçirmek amacıyla ateşin başında masallar anlatıldığı söylenilmektedir.

Yörede dinî mekânlara bağlı olarak anlatılan efsaneler yaygındır. Aligül Dağı, Gıyan Dağı, Pınarbaşı efsanesi gibi yerlerin efsaneleri halk arasında eskiden beri anlatılmaktadır. Menkıbeler de inandırıcılık yönünden efsane kategorisinde değerlendirilebilir. Yörede anlatılan efsanelerin gerçek olduğuna inanılmaktadır. Efsaneye konu olan yerler kutsal kabul edilmekte ve bazı yerlerde kurban kesilip dua edildiği görülmektedir.

Fıkralar, güldürü unsurunun bol olduğu ve güldürürken düşündürmeyi amaçlayan anonim halk edebiyatı ürünlerindedir. Fıkralar az sözle çok şey söylemeyi hedeflemektedir. Yörede fıkra türü diğer türler kadar yaygın değildir.

SONUÇ

Çalışmamda ilk önce, araştırmamın ana çalışma sahasını teşkil eden Elbistan İlçesi'nin tarihi, coğrafi özellikleri, nüfusu, ekonomik ve sosyo-kültürel yapısı ele alınıp incelenmiştir. Daha sonra Türk kültürü içindeki geçiş dönemleri boyuncasürdürülen yerleşik uygulamalar, halk inanışları, halk mutfağı, halk hekimliğı, manzum, mensur, manzum-mensur karışık gibi Elbistan halk kültürü uygulamaları tek tek irdelenmiştir.

Bu çalışmayla, zengin bir halk kültürüne sahip olan Elbistan İlçesi'nin kültür yapısının, Anadolu ve Türk kültüründeki yerinin ve öneminin belirlenmesini, gelecek kuşaklara aktararak unutulmamasına ve yine ileride bu alanla ilgili çalışma yapacak araştırmacılara kaynak oluşturmasına katkıda bulunmayı amaçladık.

Geçiş dönemlerini işlerken her geçişi, öncesi, sırası ve sonrası şeklinde ele aldık. Bu konuları irdelerken, Türk kültür coğrafyasından halklardan örnekler vererek konunun pekiştirilmesine çalıştık.

İnsan yaşamındaki geçiş dönemleri, doğum, evlenme ve ölüm olgularıyla ilgilidir. Bu geçiş dönemlerinin etrafında birçok âdet ve inanış oluşmuş ve toplumda önemli yer edinmiştir. İnsanlar hayatlarını bunlara göre düzenlemeye çalışmışlardır.

Elbistan yöresinde, geçiş dönemlerinin etrafında şekillenen uygulamalar oldukça zengindir. Geçiş dönemlerinden ilki olan doğum olgusu, doğum, doğum öncesi, doğum sırası ve doğum sonrası olmak üzere dört kısma ayrılmaktadır. Yörede kısırlılığı gidermek için çeşitli dinsel ve büyüsel uygulamalara başvurulduğu görülmektedir. Günümüzde her ne kadar modern tıp yöntemleri kullanılsa da eski usullerin de kullanılmaya devam ettiğini söyleyebiliriz.

Yörede gebelikten korunmak amacıyla modern yöntemler kullanılmakla birlikte eski usul korunma yöntemlerinin de kullanıldığı görülmektedir. Bu durum yörenin kırsal kesimlerinde daha çok yaygındır. Günümüzde yörede sağlık kuruluşları gebeliğı önlemede yardımcı olabilecek yöntemleri yöre kadınlarına anlatmaktadır. Bunun amacı ailenin, maddi durumuna göre bakacağı kadar çocuk yapmasına teşvik edilmesidir. Halk arasında kadınlar, ilkel ama etkili olan yöntemleri kullandıkları gibi, artık çocuk yapmak istemeyen kadınlar, tıbbî olarak kordonlarını bağlatma yoluna da gitmektedirler.

Gebe kadının, gebelik döneminde sağlıklı gebelik yaşaması ve sağlıklı bir doğum yapması için birtakım uygulamalara başvurulduğu görülmektedir. Gebelikte kadınlar beslenmelerine özen gösterirken, dalak, ciğer gibi yiyecekleri yedikten sonra ellerini vücutlarında bir yerlerine sürmeleri halinde kalan izin doğacak bebekte de aynen görüleceği inancı vardır. Aşerme hamilelikte doğal bir süreç olarak görülmektedir. Aşerilen şeyin yenilmesinin zorunlu olduğuna, aksi halde kadının ve bebeğinin zarar göreceğine inanılmaktadır. Yörede aşerilen şeyin doğacak bebeğin cinsiyetini tahminde fikir vereceği inancı da yaygındır. Yörede aşerilen şeye ulaşamadığı durumlarda avuç yalanırsa bebeğin yaşayacağı olumsuzluğun önleneyeceği inancı vardır.

Çocuğun cinsiyetinin ne olacağı merak konusu olmuştur. Modern tıbbın olmadığı zamanlarda insanlar kadınların fiziksel görüntülerine bakarak çocuğun kız mı yoksa erkek mi olacağına dair kanaatte bulunmaktaydılar. Yörede bu inanışlar hala geçerliliğini korumaktadır. Örneğin, kadının kalçasının büyümesi bebeğin cinsiyetinin kız olacağına, küçülmesi ise kız olacağına yorumlanmaktadır. Kadının karnı sivriyse erkek, yassıysa kız olacağına inanılmaktadır. Cinsiyet tahmininde başvurulan başka bir yöntem de kadının aşerdiği yiyeceklerinin tatlı ya da ekşi olmasıdır. Yörede cinsiyeti belirlemede uygulanan bir başka yöntem ise bir ipin ucuna yüzük bağlayıp karnın üzerinde sallandırmaktır. Sallanan yüzük daire çizerse kız, ileri geri yaparsa erkek olacağına inanılmaktadır. Yörede sıklıkla başvurulan yöntemler tecrübeyle ortaya çıkmış olup genellikle doğru tahminler yapıldığı görülmektedir.

Bazı nedenlere bağlı olarak normal zamanından daha erken sürede doğum olayı gerçekleşse de normal olarak gebelik süresi 9 ay 10 gündür. Bebeğin dünyaya gelişinin ilk aşaması doğum sırası olarak karşımıza çıkmaktadır. Günümüzde evde doğum çok nadir olarak görülmektedir. Kaynak kişilerden edindiğimiz bilgilere göre doğum sırasında ön ebesi ve art ebesi olmak üzere iki ebe bulunmaktadır. Doğum sırasında büyüsel, dinî ve halk hekimliğine dayalı inanç ve uygulamalara başvurulduğu görülmektedir.

Bebek doğduktan sonra anne ile bebek arasında bir bağ oluşturan göbek bağı kesilmektedir. Göbek kesildikten sonra göbek bağının kanının bebeğin yüzüne sürülürse güzel olacağına inanılmaktadır. Kesilen göbek bağı ya evde saklanmakta ya da çocuğun geleceğinde seçeceği meslekle ilgili olarak ya cami bahçesinde ya da resmî kurumların bahçesine gömülmektedir. Göbek bağı kutsal sayıldığı için

atılmamaktadır. Yalnız günümüzde yapılan doğumlarda bu uygulamaların az da olsa terkedildiğini görmekteyiz. Bebeğin kokmasını önlemek amacıyla tuzlama yapıldığı görülmektedir. Kaynak kişilerden edinilen bilgilere göre tuzlama geleneğinin eskiden daha yaygın olduğu anlaşılmaktadır.

Bebeğin dünyaya geldikten sonraki dönemine doğum sonrası dönem adı verilmektedir. Kaynak kişilerden edindiğimiz bilgilere göre eskiden doğum sonrasında anne ve bebeğin höllük toprağına yatırıldığı söylenilmektedir. Annenin çabuk iyileşmesini sağlamak amacıyla hatize yedirilmektedir. Bunlardan başka yörede dut kavurması, kuymak gibi yiyecekler hazırlanmaktadır. Bebeğin sarılık olmasını önlemek amacıyla da sarı bir örtü kapatılmaktadır.

Özellikle doğum sonrasındaki kırk gün içinde, al basmasını önlemek, sütün yeteri kadar olmasını sağlamak, kırk basmasını önlemek ya da uykusunun çok olması için dinî ve büyüsel birtakım uygulamalar yapılmaktadır. Örneğin, kırk basmasını önlemek amacıyla buğday, taş vs. kaynatılıp çocuğun yıkandığı görülmektedir.

Yörede lohusalık döneminde nevseli olarak adlandırılan kadının yalnız bırakılması uygun görülmemiştir. Bunun yapılmasındaki amaç ise kötü olarak nitelendirilen varlıkların lohusayı rahatsız etmesini önlemektir. Lohusa kadının bir başka lohusa kadınla karşılaşmasında iğne değişimi yapılmaktadır. Lohusa kadın al basmasını önlemek amacıyla kırmızı kurdeleyi başına bağlar. Yastığın altına iğne bırakılmaktadır. Hocalara muska yazdırılmaktadır. Al ocaklarına gidilip yeşil bez parçası alıp üzerlerinde bulundurmaktadırlar.

Bebek doğduktan sonra adı koyulmaktadır. Ailenin büyüklerinden biri ya da imam çocuğun kulağına ezan okuyup üç defa adını söylemektedirler. Bebek ilk doğduğu anda da göbek adı verilmektedir. Bunun yapılmasındaki amaç ise bebeğe herhangi bir şey olur da ölürse mahşer yerinde isimsiz olarak kalmamasını sağlamaktır. Koyulan ismin çocuğun yaşamasında ya da bir sonraki çocuğun cinsiyetini etkileyeceği düşüncesi hakimdir. İsmi İslâmî isimlerin yörede çoğunlukta olduğu görülmektedir.

Çocuğun ilk dişinin çıkmaya başladığı görülünce buğday kaynatılır. Buna “diş hediğı” denilmektedir. Dişin çıktığını ilk gören kişi bebeğe hediye almaktadır. Buğday kaynatılarak komşulara dağıtılır. Komşular da gelen hediye karşılık hediye vermektedir. Genellikle para verilmektedir. İlk kesilen tırnak bebeğin ilerde hırsız olmasını engellemek amacıyla dışarı atılmaz. Yörede bebeğin saçı bir yaşını dolduruncaya kadar kesilmez. Kesilen saç parayla ya da altınla tartılmaktadır.

Çocuğu doğup da ölen kadınlar bebeklerin saçını yedi yıl uzatırlar. Bu saç kesildikten sonra atılmaz ve evin duvarına asılmaktadır.

Yürüyemeyen ya da konuşamayan çocuğa çeşitli pratikler uygulanmaktadır. Yürüyemeyen çocuğun eline bir dürüm verilir ayağı bağlanır. Büyük bir çocuk gelip ayağındaki ipi keser ve elindeki dürümü alır ve kaçar. Buna “köstek kesme”denilmektedir. Konuşması geciken çocuğun konuşmasını sağlamak için çocuk ineğin yularına bağlanırdı ya da bülbül pisliği suda bekletilip çocuğa içirilir.

Yörenin evlenme adetlerinden bahsedecek olursak ilk olarak eskiden daha çok tercih edilen “görücü usulü” tipi evlilik yaygındı. Anne ve babanın uygun olduğu kızın oğlana istenmesidir. Şimdilerde ise görücü usulüyle evlilik eskisi kadar yaygın değildir. Daha çok yörenin kırsal kesimlerinde bu evlilik tipinin az da olsa devam ettiğini görmekteyiz. Gelin olarak seçilecek kızın ahlaklı, namuslu ve düzgün bir aileden olmasına dikkat edilmektedir. Günümüzde ise bunun tam aksine anlaşarak evlenme yaygınlaşmaya başlamıştır. Şimdilerde ise halk arasında görücü usulüyle evliliğin anlaşarak evlenmeden daha uzun sürdüğü düşünülmektedir. Kaynak kişilerden edindiğimiz bilgilere göre eskiden tercih edilen bir başka evlilik tipi ise “beşik kertmesi” şeklinde evliliktir. Kızın ve erkeğin daha bebekken evlenmelerine aileleri tarafından karar verilmesi durumudur. Bu evlilik tipi yörede artık tercih edilmemektedir. Yörede “kalın” adı verilen başlık parasının alındığı da edindiğimiz bilgiler arasında yer almaktadır.

Kız istenecekse isteme olayından önce oğlan tarafından kadınlar kız evine misafirliğe giderler. Kızın ve ailesinin oğlan tarafına uygun olup olmadığına, kızın temiz olup olmadığına, gelen misafirleri ağırlama şekline dikkat edilerek değerlendirme yapılır. Eğer Kız, oğlana ve ailesine uygunsuz gelen kadınlardan yaşça ve sözü geçen biri tekrar geleceklerini söylerler. Kız oğlanı istemiyorsa ya gelenlerin önüne çıkmaz ya da ayakkabılarına tuz koyarak gönülsüz olduğunu bu şekilde gösterir. Oğlan tarafının aile büyükleri kız evine gider ve kız ister. Kız tarafı da damat adayını araştırmak amacıyla bilgi toplar. İsteme sonrasında aile büyüklerinden biri yüzükleri takar.

Nişan, evlilikten önceki döneme denilmektedir. Evlenecek olan kişilerin maddi durumlarına göre ya aile içinde ya da eş, dostun geleceği “nişan” töreni yapılır. Nişandan önce yapılan alışverişe “tabak” adı verilmektedir. Yörede nişan fazla uzatılmamaktadır. Nişanın uzun zaman devam etmesi yöre halkı tarafından hoş karşılanmamaktadır. Nişandan birkaç ay sonra davetiyeler bastırılıp düğün

yapılmaktadır. Davetiyeler dağıtılırken yörede “okuntu” adı verilen yakın akrabalara hediyeler verilmektedir. Yörenin evlenme gelenekleri Anadolu’nun çoğu yeriyle az çok benzerlik göstermektedir. Bahsedilen uygulamalar günümüzde fazla tercih edilmediğini yerini modern uygulamalara bıraktığını görmekteyiz.

Elbistan yöresinde düğünler genellikle yaz aylarında yapılmaktadır. Düğünlerin bu zamanda yapılmasının nedeni yaz aylarında gurbetçilerin ve akrabaların gelmiş olmalarıdır. Düğün, cuma namazından sonra oğlan evinin damına bayrak asılarak başlar. Cuma günü gece geç saatlere kadar eğlenceler yapılır, oyunlar oynanır. Cumartesi öğleye doğru davul çalınmaya başlar ve akşamına kına yakılır. Pazar sabahı da erken kalkılır ve hazırlıklar yapılır. Öğleye doğru kız evine konvoy halinde gidilir. Gelin evden çıkmadan önce gelinin kardeşi varsa sandığın üzerine oturur ve bahşiş alır. Gelin babasının ya da kardeşinin kolunda dışarı çıkmaktadır. Gelin arabaya bindikten sonra biraz gezdirilir ve oğlan evine götürülür. Gelin geldiği zaman arabadan ya da araba yokken at üstünden inmeden önce kaynanasından ya da kayınbabasından para, tarla, hayvan istemektedir. Oğlanın annesi de “Koç gibi oğlan verdim.” der. Gelin indiği zaman bereketli olsun diye nar kırdırılır. Damdan şeker, çerez atılır. Geline bardak kırdırılır. Gelin tam eve girerken geçimli olsun diye kapıya yağ sürdürülür. Evde yemekler yapılır ve misafirlere ikram edilir. Akşam namazına doğru misafirler dağılmaya başlar. Damat yatsı namazına sağdıçıyla birlikte gider. Camiden dönüşte sağdıç damadı bilgilendirir. Eve gelindiğine damadın arkadaşları yumruklarla damadı gerdek odasına sokarlar. Damat iki rekât namaz kılar; yüz görümlüğü taktıktan sonra gerdeğe girer. Günümüzde düğün gelenekleri zamanın şartlarına göre şekillenmiştir. Kırsal kesimde gelenekler kısmen devam etse de düğün salonlarında yapılan düğünlerde eski geleneklerin fazla devam ettirildiğine rastlamamaktayız.

Elbistan yöresinde ölümle ilgili âdet ve inançlar İslami usullere göre yapılmaktadır. Halk arasında köpek uluması, eve baykuş konması, eşek anırması gibi şeyler ölümün hayvanlarla ilgili belirtileri olarak kabul edilmektedir. Halk arasında gece dışarıya soğan, sarımsak, süt gibi yiyeceklerin verilmesinin ölümün ön belirtileri olduğuna inanılmaktadır. Yörede Sünni ve Alevi kesim çoğunluktadır. Bu yüzden ölümle ilgili geleneklerin farklılık gösterdiğiyle karşılaştık. Ölümü yaklaşan kişinin sarardığı, halden düştüğü görülmektedir. Ölümü yakın olan kişinin başında Kur’an-ı Kerim okunup Kelime-i Şehadet getirilmektedir. Kişinin başında beklenir. Son nefesine kadar Kelime-i Şehadet getirilmesi sağlanmaktadır. Şeytanın

elinde suyla beklediği ve ölecek olan kişinin imansız gitmesini sağlamak amacıyla onun şehadet getirmesini engellemeye çalışıldığına inanılmaktadır. Ölüm olayı gerçekleşikten sonra ölünün çenesi bağlanır ve salayla ölüm duyurulur. Ölünün uzaktaki akrabalarına da haber verilmektedir. İslami usullere göre yıkama ve kefenleme işlemi yapıldıktan sonra cenaze namazı kılınır. Yakınlarının omuzlarında mezarlığa taşınır ve gömülür. Kadının mezarı daha derin kazılmaktadır. Ölü gömüldükten sonra ahali dağılır. İmam talkını verir ve gömme olayı burada noktalanır.

İlk gece ölünün başına vahşi hayvanların gelmesini önlemek amacıyla ateş yakıldığı görülmektedir. Ölü gömüldükten sonra cenazeye gelenlere ölen kişinin ailesi tarafından yemek verilmektedir. Yörede eskiden ağıt geleneğinin daha yaygın olduğunu söyleyebiliriz. Cenaze evinde bir süre yemek pişirilmez. Komşular yemek getirirler buna “sofralı” adı verilmektedir. Ölü olan mahallede ölen kişiye saygı göstermek amacıyla televizyon, radyo gibi eğlence araçları açılmaz. Cenaze evinde yas tutma uzun bir süre sürmektedir.

Yörede bayramlar, törenler kutlamalar canlı bir şekilde geçmektedir. İlk olarak sünnetten bahsedecek olursak zarurî durumların dışında 6-7 yaşlarında yapılmaktadır. Cerrahî müdahale gerektiren durumlarda bebeklikte yapıldığı da görülmektedir. Sünnet yapılmadan önce çocuğun babası yakınlarından bir kirve seçer. Kirve sünnette çocuğa para, hediye vs. vererek çocuğun sakinleşmesini sağlamaktadır. Kirvelik sosyal açıdan önemlidir. Çocuğun evliliğinde de danışıldığı görülmektedir. Yörede ya mevlitle ya da düğünle sünnet yapıldığı görülmektedir. Mevlitli olan sünnetler genelde aile arasında yapılmaktadır. Sünnet genellikle yaz aylarında yapılmaktadır. Düğünde lahmacun ya da etli yemekler yapılmaktadır. Şerbet dağıtılmaktadır. Yörede sünnet olan çocuğa erkeklığe ilk adımını attığında “erkek oldu” tabiri kullanılmaktadır. Günümüzde sünnet hastanelerde ya da tıp merkezlerinde yapılmaktadır. Sünnet işini meslek haline getirmiş kişiler modern yöntemler gelişmiş olmasına rağmen sünnet yapmaya devam etmektedirler.

Askerlik Yörede 18-20 yaşına gelen her gencin vatanî görevini yapması beklenmektedir. Askere gidecek olan genç eğer çalışıyorsa bir hafta öncesinden işinden ayrılır. Eş, dost ve akrabalar askere gidecek genci yemeğe davet ederler. Eğer durumu zayıfsa maddi olarak yardımda bulunurlar. Askerin gideceği gün arkadaşları tarafından eğlence yapılır. Otogarda davul zurnalarla asker yollanır.

Anadolu'da dinî bayramlar önemli bir yer tutmaktadır. Yörede Ramazan ve Kurban Bayramı canlı bir şekilde kutlanmaktadır. Dinî bayramlar sosyal içerikli olduğundan dolayı toplumsal dayanışmanın güçlü olduğu zamanlardan biridir. Bayramlardan önce bayram temizliği yapılmaktadır. Kadayıf, baklava, sütlaç gibi tatlılar yapılmaktadır. Bayram sabahlarında erkekler bayram namazına giderler. Namazdan sonra erkekler camide bayramlaşırlar. Eve gelindiğinde evlatlar anne babalarının ellerini öperler. Aradan zaman geçtikten sonra erkekler kapı kapı dolaşarak bayramlaşırlar. Kurban bayramında ise kapı kapı gezilmez kurbanlar kesilir. Kurban Bayramı, Ramazan Bayramı'na göre yörede daha sakin geçmektedir. Çocuklar bayramlarda şeker toplarlar; el öpüp harçlık alırlar.

Milli bayramların ise eskiden daha canlı kutlanıldığı söylenilmektedir. Milli bayramlar bir festival edasında kutlanılmaktaydı günümüzde ise sadece okullarda kutlanıldığı görülmektedir.

Yöredeki bereket törenlerinden biri olan Hıdırellez genç kızlar için önemli bir ritüeldir. Her yıl 6 Mayıs'ta Hızır ile İlyas'ın buluşma günü olduğuna inanıldığından gül dibinde namaz kılınır. Dilek bir kâğıda yazılıp namaz kılınır ve toprağa gömülür. Kutlama yapılmamaktadır ve sıradan bir gün gibi geçmektedir.

Yağmur duasına eskiden daha çok çıkıldığı söylenilmektedir. Kuraklık olduğu zaman ahali yağmur yağdırması için Allah'a dua edilir. Ahali yağmur duasına imamla birlikte çıkar. Çocuklar "Çömçe gelin" yaparlar kapı kapı gezerek malzeme ya da para toplarlar.

Her yıl mart ayında baharın gelişini kutlamak amacıyla "Nevruz Bayramı" kutlanılmaktadır. Bu bayram baharın gelişini simgelemektedir. Eskiden kutlamalar daha renkli geçerdi. Lastik yakılır ve üzerinden atlanır.

Her yıl ağustos ayı sonu eylül ayında koçlar ve koyunlar ekim kasım aylarında bir araya getirilir. Koçun başına elma takılıp süslenir. Kömbe pişirilip eğlenceler yapılır. Eskiden koç katımı törenlerinin daha renkli geçtiği günümüzde ise eski canlılığını yitirdiği söylenilmektedir.

Yörede insanlar hastalıklarına şifa bulmak amacıyla ocaklara gitmektedir. Ocaklar genellikle Alevi köylerinde bulunmaktadır. Çocuğu olmayan, çeşitli dilekleri olanlar, al basmasına karşı önlem almak isteyenler, sarılık olanlar, bir cilt hastalığı olan derma hastası olanlar ocaklara gidip çare bulmaya çalışmaktadırlar. Ocaklı kişi duasını ettikten sonra kendisine el veren ocaklının bir eşyası varsa onu öptürür ve başına koydurur. Duadan sonra hasta olan kişi "lokma" adı verilen para verir. Dileği

gerçekleşen ya da hastalığı iyileşen kişi çaresini bulduktan sonra maddi imkânları elverişliyse ocakta kurban kestiği de görülmektedir.

Yörede nazara inanılmakta ve önlemek amacıyla birtakım pratiklere başvurulduğu görülmektedir. Renkli gözlü olanların nazarının daha kolay degeceğine inanılmaktadır. Nazar boncuğu, iğde gibi nesnelere takılmaktadır. Nazar boncuğuna halk arasında göz boncuğu adı da verilmektedir. Kurşun dökme de bir başka yöntemdir. Kurşun eritilerek nazar değdiğine inanılan kişinin başında suyun içine atılır. Kurşun suyun içine atıldığında göz göz olmuşsa nazar değdiğinin göstergesidir.

En eski çağlardan beri insanoğlu doğanın gücü karşısında büyük etki etki altında kalmıştır ve doğa olayları karşısında birtakım inanç ve uygulamalar geliştirmişlerdir. Örneğin mevsimsel değişimler karşısında birtakım doğa olayları belirti sayılmış ve bunlarla ilgili çeşitli inanışların yaygınlaştığı görülmektedir. Örneğin, kavak ağacının yapraklarının yukardan dökülmesi, yıldızların çok parlak olması kışın sert geçeceğine inanılmaktadır. Ay tutulması, güneş tutulması gibi olaylar karşısında insanların doğaya saygı niteliğinde teneke çalıp silah sıktığı görülmektedir. Bitkilerin, hayvanların, ayın, güneşin şekline bakılarak mevsimlerin nasıl geçeceği hakkında yorum yapılabilmektedir.

Yörede canlı-cansız varlıklarla ilgili inançların eskiden beri halk arasında yaşadığını görmekteyiz. Gece tırnak kesilmesi, gece aynaya bakılması, geceleyin dışarıya sarımsak, soğan, yoğurt verilmesi, gece sakız çiğnenmesi gibi olaylar uğursuz olarak görülmüştür. Boş beşiğin sallanması, ayakkabı ya da terliğin ters dönmesi gibi nesnelere ilgili uğursuz sayılanlar arasında yer almaktadır. Baykuş ötmesinin uğursuzluk getirmesi, tavşan ayağının uğur getirmesi hayvanlarla ilgili uğurlu sayılanlar arasında yer almaktadır.

Elbistan yöresinde doktora ulaşmanın zor olduğu ya da ekonomik gücün yetersiz olduğu zamanlarda halk hastalıklar için bitkilerden faydalanma yöntemini kullanmıştır. Halk arasında kocakarı ilacı olarak da adlandırılmaktadır. Modern tıbbın gelişmesiyle halk hekimliği eskisi kadar rağbet görmemektedir. Kırsal kesimlerde sık başvurulan tedavi yöntemleridir. Yörede sınıkçı adı verilen kırıkçıklar vardır. Yöredeki ocaklar da bazı hastalıkları iyileştirdiğinden dolayı halk hekimliği kapsamında değerlendirilmektedir.

Çocuk oyunlarının çocukların hayal gücünün gelişmesinde ve onların sosyalleşmesinde önemli payı vardır. Çocuklar oyunda grup üyesi olarak sorumluluk almayı öğrenmektedirler. Elbistan'da eskiden beri farklı çocuk oyunlarının oynandığı

görülmektedir. Duzlum, kızgın taş, yağlık kapmaca, kömbe oyunu, tekkel, kösküç, kemik, ortaklarım, millo vara, çelik, beş taş, ara kesme, yumurta, anası eğri, nut, hamam kızdı, ampi, yumruk yumruk üstüne, cız, zırzır zımba, kibrit oyunu, körebe, adam gömmece, dalya, istop, peçiç kemik, yüzük, uçtu uçtu, arapsacı, ceviz, süleke, abudamya oyunları yörede derlenen oyunlar arasında yer almaktadır.

Yörede yaptığımız derlemeler neticesinde anonim halk edebiyatı manzum ürünlerinden 16 ninni, 22 tekerleme, 99 mani, 15 türkü, 24 ağıt; manzum mensur ürünlerden 18 atasözü, 90 bilmece, 66 kargış, 17 alkış derlenmiştir.

Yörede masal anlatma geleneğinin eskisi kadar devam etmediği görülmektedir. Geleneğin daha çok kırsal kesimde merkezden uzak dağ köylerinde yaşatıldığına rastladık. Yaptığımız derlemeler neticesinde 22 masalı kayıt altına aldık.

Kaynak kişilerden edindiğimiz bilgilere göre 12 menkıbe, 5 efsaneye ulaştık. Yörede menkıbeler ve efsaneler genel adıyla efsane olarak adlandırılmaktadır.

Yörede fıkra anlatma geleneğinin diğer halk edebiyatı türleri kadar yaygın olmadığına rastladık. Kaynak kişilerden 22 tane fıkra derledik.

Sonuç olarak çalışmada Elbistan halk kültürünün Elbistan'ın tarihi, coğrafi, fiziki şartları etkisiyle eskiden beri devam eden Türk kültür varlığının bir parçası olduğu tespit edilmiştir. Zamanın ve teknolojinin etkisiyle zayıfladığı görülse de yöre kültüründe değişim ve dönüşümlerin yaşanmaya devam ettiği görülmektedir.

KAYNAKLAR

KAYNAK KİŞİLER

- K1: Muhsine Tatar, 1950, ilkokul mezunu, evhanımı, Geçit Köyü, Elbistan, Kahramanmaraş
- K2: Hüseyin Ocak, 1932, ilkokul mezunu, çiftçi, Demircilik Kasabası, Elbistan, Kahramanmaraş
- K3: Hacı Hüseyin Sümül, 1907, ilkokul mezunu, sınıkçı, Ambarcık Köyü, Elbistan, Kahramanmaraş
- K4: Kızlarbey KOÇ, 1952, ilkokul mezunu, ev hanımı, Demircilik Kasabası, Elbistan, Kahramanmaraş
- K5: Döndü Koç, 1949, okuryazar değil, ev hanımı, Demircilik Kasabası, Elbistan, Kahramanmaraş
- K6: Necla Koç, 1960, ortaokul mezunu, ev hanımı, Demircilik Kasabası, Elbistan, Kahramanmaraş
- K7: Süleyman Per, 1932, okuryazar değil, emekli, Nurhak, Elbistan, Kahramanmaraş
- K8: Hasan Yay, 1947, ilkokul mezunu, emekli, Alembey Köyü, Elbistan, Kahramanmaraş
- K9: İrfan Ceylan, 1948, ilkokul mezunu, Doğanköy, Elbistan, Kahramanmaraş
- K. 13: Hatice Coşkun, 1955, ilkokul mezunu, evhanımı, Elbistan, Kahramanmaraş
- K14: Mehmet Yılmaz, 1950, ilkokul mezunu, evhanımı, Karahöyük Köyü, Elbistan, Kahramanmaraş
- K16: Mehmet Göçer, 1932, ilkokul mezunu, gazeteci, Elbistan, Kahramanmaraş
- K17: Arif Bilgin, 1952, üniversite, gazeteci, Elbistan, Kahramanmaraş

- K18:Abdurrahman Bahçivan, 1939, okuryazar değil,çiftçi,İncecik Köyü,Elbistan,Kahramanmaraş
- K19: İbrahim Karasu,1922, okuryazar değil, çiftçi, Elbistan, Kahramanmaraş
- K20:Hüseyin Sarıçiçek, 1932, okuryazar değil, çiftçi, Elbistan, Kahramanmaraş.K21: Kerem Kılıç, 1939, okuryazar değil,çiftçi, Çiçek Köyü,Elbistan,Kahramanmaraş
- K22:Hatice Üngüt, 1947, okuryazar değil,evhanımı, Evliya Köyü,Elbistan,Kahramanmaraş
- K23:Paşa Dal, 1939, ilkokul mezunu, çiftçi, Elbistan, Kahramanmaraş
- K24: Cuma Elmas, 1945, ilkokul mezunu,çiftçi, Elbistan, Kahramanmaraş
- K25: Emine Koyuncu, 1947, ilkokul mezunu,evhanımı,Elbistan, Kahramanmaraş
- K26: ZeynepSamancı, 1944, okuryazardeğil, evhanımı, Elbistan, Kahramanmaraş
- K27:Yeter Şahin, 1927, okuryazar değil,evhanımı, İncecik Köyü,Elbistan,Kahramanmaraş
- K28: Ayşe Bahçivan, 1950, okuryazar değil,evhanımı,İncecik Köyü, Elbistan,Kahramanmaraş
- K29:Döne Özcan, 1937, okuryazar değil,evhanımı, İncecik Köyü ,Elbistan,Kahramanmaraş
- K30: İsmail Elmas, 1947, ilkokul, emekli, Elbistan, Kahramanmaraş
- K31: AyşeBahçivan, 1947, okuryazardeğil, evhanımı, Elbistan, Kahramanmaraş
- K32:Fatma Gül, 1969, lisans mezunu, psikolog, Elbistan, Kahramanmaraş
- K33:Mehmet Gül, 1944, ilkokul mezunu, emekli, Elbistan, Kahramanmaraş
- K34:İlyas Gül, 1935, ilkokul mezunu, emekli,Elbistan, Kahramanmaraş
- K35: İlyas Aslaner, 1928, ilkokul mezunu,çiftçi, Elbistan, Kahramanmaraş
- K36:Hüseyin Cihan, 1932, ilkokul mezunu, çiftçi, Elbistan, Kahramanmaraş
- K37:Habibe Tunçaslan, 1947, okuryazar değil, evhanımı, Elbistan, Kahramanmaraş
- K38:Fidan Sungur, 1942, okuryazar değil, Ovacık Köyü ,Elbistan,Kahramanmaraş
- K39: Fatma Bozdoğan, 1960, ilkokul, evhanımı, Elbistan, Kahramanmaraş
- K40 Salim Hançer, 1954, ilkokul, çiftçi, Elbistan, Kahramanmaraş, Elbistan,Kahramanmaraş
- K41: Ömer Hakan Özalp, 1964, üniversite, araştırmacı,Elbistan, Kahramanmaraş
- K42: Mehmet Şahin, 1988,üniversite, okutman,Elbistan, Kahramanmaraş
- K43: Bahriye Tepe, 1948, okuryazar değil,evhanımı, Elbistan, Kahramanmaraş

- K44: Emine Özdemir, 1971, ilkokul, evhanımı, Elbistan, Kahramanmaraş
- K45: Hatice Çivi, 1947, ilkokul, evhanımı, Elbistan, Kahramanmaraş
- K46: Gülkız Kaya, 1947, ilkokul, evhanımı, Elbistan, Kahramanmaraş
- K47: Zekiye Alış, 1947, ilkokul, evhanımı, Elbistan, Kahramanmaraş
- K48: Leyla Bozkurt, 1964, ilkokul, evhanımı, Aşılık Köyü ,Elbistan,Kahramanmaraş
- K49: Esmâ Özcan, 1955, ilkokul, evhanımı, Elbistan, Kahramanmaraş
- K50: Fadime Gök, 1932, ilkokul, evhanımı, Balıkcıl Köyü ,Elbistan,Kahramanmaraş
- K51: Fatma Türkmen, 1947, evhanımı, Alembey Köyü, Elbistan,Kahramanmaraş
- K52:Hasan Sarıçiçek, 1940, emekli, Elbistan, Kahramanmaraş
- K53: İbrahim Türkmen, 1945, emekli, Elbistan, Kahramanmaraş
- K54: Şehriye Yalçınöz, 1937, okuryazar değil, evhanımı, Elbistan, Kahramanmaraş
- K55: Seyfettin Türk, 1950, ilkokul, emekli, Çiçek Köyü,Elbistan,Kahramanmaraş
- K56: İbrahimBostan, 1940, ilkokul, emekli, Elbistan, Kahramanmaraş
- K57: Şahnehir Eryalçın, 1927, ilkokul, evhanımı, Üçkilise Köyü
,Elbistan,Kahramanmaraş
- K58: Kadir Genç, 1934, ilkokul, çiftçi, Yapraklı Köyü,Elbistan,Kahramanmaraş
- K59: Hüseyin Sevgili, 1937, ilkokul, çiftçi, Büyükyapalak
Köyü,Elbistan,Kahramanmaraş
- K60: Gevher Güneş, 1924, ilkokul, evhanımı, Elbistan, Kahramanmaraş
- K61: Mustafa Eryalçın, 1940, ilkokul, Doğanköy,Elbistan,Kahramanmaraş
- K62: Ümmühan Eryalçın, 1944, ilkokul, evhanımı,
Doğanköy,Elbistan,Kahramanmaraş
- K63: Hacı Akdağ, 1949, ilkokul, emekli, Elbistan, Kahramanmaraş
- K64: Yurdagül Günay, 1965, ilkokul, evhanımı, Elbistan, Kahramanmaraş
- K65: Mesut Şahin, 1935, ilkokul, emekli, Yapraklı Köyü ,Elbistan,Kahramanmaraş
- K66:Süleyman Bulut, 1922, ilkokul, çiftçi, Büyükyapalak Köyü
,Elbistan,Kahramanmaraş
- K67:Elif Teke, 1931, ilkokul, evhanımı, Elbistan, Kahramanmaraş
- K68:Mustafa Kılıç, 1944, ilkokul, emekli, Ağılca Köyü ,Elbistan,Kahramanmaraş
- K69:Niyazi Yıldırım, 1974, ilkokul, çiftçi, Elbistan, Kahramanmaraş
- K70:Hatice Horoz, 1967, ilkokul,evhanımı, Elbistan, Kahramanmaraş
- K71:Necla Bahçıvan, 1967, ilkokul,evhanımı, İncecik Köyü, Elbistan,
Kahramanmaraş

- K72: Durdu Mehmet Hurmanlı, 1948, emekli, Elbistan, Kahramanmaraş
- K73: Fadime Çolak, 1929, evhanımı, Ovacık Köyü , Elbistan, Kahramanmaraş
- K74: Döndü Yetim, 1943, evhanımı, Elbistan, Kahramanmaraş
- K75: Ali Gül, 1955, emekli, Tatlar Köyü , Elbistan, Kahramanmaraş
- K76: Zeki Keser, 1959, sünnetçi, Elbistan, Kahramanmaraş
- K77: Orhan Dere, 1949, emekli, Elbistan, Kahramanmaraş
- K78: Fadime Çolak, 1950, ilkokul, evhanımı, Elbistan, Kahramanmaraş
- K79: İbrahim Temiz, 1943, ilkokul, emekli, Hasankendi Köyü
- K80: Mustafa Güven, 1930, ilkokul, emekli, Elbistan, Kahramanmaraş
- K81: Mehmet Yanar, 1948, ilkokul, emekli, Elbistan, Kahramanmaraş
- K82: Ayşe Kılıçdağı, 1955, ilkokul, evhanımı, Elbistan, Kahramanmaraş
- K83: Sıddık Bozmuş, 1937, ilkokul, emekli, Elbistan, Kahramanmaraş
- K84: Mehmet Yanar, 1949, ilkokul, çoban, Elmalı Köyü , Elbistan, Kahramanmaraş
- K85: Elif Güngör, 1927, ilkokul, evhanımı Gala Köyü , Elbistan, Kahramanmaraş
- K86: Zeliha Kılıç, 1952, okuryazar değil, evhanımı, Elbistan, Kahramanmaraş
- K87: Yeter Cinpolat, 1959, okuryazar değil, evhanımı, Elbistan, Kahramanmaraş
- K88: Salman Aslan, 1953, ilkokul, çiftçi, Özcanlı Köyü , Elbistan, Kahramanmaraş
- K89: Nazlı Kaya, 1957, ilkokul, evhanımı, Elbistan, Kahramanmaraş
- K91: Zeynep Erbilen, 1940, ilkokul, evhanımı, Elbistan, Kahramanmaraş
- K92: Ali Gül Biniş, 1937, ilkokul, emekli, Karahasanuşağı köyü, Elbistan, Kahramanmaraş
- K93: Gülizar Tepe, 1941, ilkokul, evhanımı, Elbistan, Kahramanmaraş
- K94: Mehmet Ali Tel, 1937, ilkokul, emekli, Elbistan, Kahramanmaraş
- K95: Hüseyin Özkan, 1939, ilkokul, emekli, Büyükyapalak Köyü , Elbistan, Kahramanmaraş
- K96: Hanım Şahin, 1939, ilkokul, evhanımı, Karahöyük Köyü , Elbistan, Kahramanmaraş
- K97: Nuran Güllü, 1947, lise, evhanımı, Elbistan, Kahramanmaraş
- K98: Hatice Göztepe, 1942, ilkokul, evhanımı, Elbistan, Kahramanmaraş
- K99: Gülbeyaz Büke, 1972, ilkokul, evhanımı, Elbistan, Kahramanmaraş
- K100: Hacer Şahin, 1983, ilkokul, evhanımı, Elbistan, Kahramanmaraş
- K101: Habibe Yalçın, 1941, ilkokul, evhanımı, Maraba Köyü , Elbistan, Kahramanmaraş

- K102:Muharrem Bahçivan,1942,ilkokul,emekli, İncecik Köyü
,Elbistan,Kahramanmaraş
- K103 Mehmet Gözükara, 1962 lise,emekli, Eldelek Kasabası
,Elbistan,Kahramanmaraş
- K104:Fatma Berk, 1955, ilkokul,evhanımı, Elmalı Köyü ,Elbistan,Kahramanmaraş
- K105:Durdu Doğan, 1946, ortaokul, emekli, Elbistan, Kahramanmaraş
- K106:Ali Doruk, 1972, ortaokul, imam, Elbistan, Kahramanmaraş
- K107:Rüştü Çetin, 1952, ortaokul, emekli, Alembey Köyü,Elbistan,Kahramanmaraş
- K108:Gül Yıldırım, 1988, üniversite, evhanımı, Elbistan, Kahramanmaraş
- K109:Müslüme Şahin, 1971,ilkokul,evhanımı,Karaelbistan ,Elbistan,Kahramanmaraş
- K110:Köksal Yüksel, 1963,ortaokul, emekli,Elmalı Köyü,Elbistan,Kahramanmaraş
- K111:Muammer Sinan, 1930, emekli öğretmen,Elbistan, Kahramanmaraş
- K112:Mine Şahin, 1974, sigortacı,Elbistan, Kahramanmaraş
- K113:Fatma Şahin, 1948, evhanımı,İncecik Köyü ,Elbistan,Kahramanmaraş
- K114:Halil Şahin, 1948, emekli,İncecik Köyü ,Elbistan,Kahramanmaraş
- K115:Mine Yaşar, 1952, evhanımı, okuryazar değil,İncecik
Köyü,Elbistan,Kahramanmaraş

KAYNAKÇA

- Abalı,İ. (2011).*Koçarlı Halk Kültürü*,Yüksek Lisans Tezi,Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,Aydın.
- Abay,A. (2003).*Kültür Sosyolojisi AçısındanTürkiye’de Kız Kaçırma Geleneği*,Türk Dünyası AraştırmalarıDergisi,2003.
- Acıpayamlı,O.(1978).*Acıpayam’da Halk Hekimliği*,Web: <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/71/1898/19914.pdf>e.t.: 01. 09. 2017.
- Aça,M. (2013).*Türk Halk Geleneğindeki Doğum Sonrası Uygulamalara Bir Örnek:Tuzlama*,Milli Folklor,S.52,ss. 94-97.
- Açık,F.(2004).*Özbekistan’da Defin ve Taziye Merasimleri*,Milli Folklor,S. 61, ss. 144.
- Ağcalar,A.(2009).*Silifke Halk Kültürü Araştırması*,Mersin Üniversitesi
- Akbaba,D.; Benli H.(2011).*Anadolu’da ve Kuzey Kafkasya’da Yaşayan Nogay Türklerinde Doğum Sonrası İnançlar*,Gazi Türkiyat,Güz 2011 / Sayı 9.
- Akca,G. (2009).*Diyarbakır İli Ergani İlçesi Halk Kültürü Araştırması*,Çukurova ÜniversitesiSosyal Bilimler Enstitüsü,Yüksek Lisans Tezi,Adana.
- Alptekin,A.(2009).*Ceyhun’dan Ceyhan’a Evlenme İle İlgili Bazı Kavramlar (Kalın,Saçı,Okuntu,Aşerme,Toy) Üzerine*,A. Ü.Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi Prof.Dr.Hüseyin Ayan ÖzelSayısı.Sayı:39.
- Alptekin,A.(2013).*Halk Hikâyelerinin Motif Yapısı*,Akçağ yayınları,Ankara.
- Alptekin,A. (2014).*Efsane ve Motifleri Üzerine*,Akçağ Yayınları,Ankara.
- Arslan,D. (2011).*Kahramanmaraş İli Göksun İlçesi Halk Kültürü Araştırması*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,Yüksek Lisans Tezi,Adana.
- Artun,E. (1998).*Tekirdağ halk kültüründe geçiş dönemleri doğum-evlenme-ölüm*,Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi,9 (10),85-107.
- Artun,E. (2000).*Tekirdağ’da Ninni Söyleme Geleneği*,HAGEM Yayınları,Ankara.
- Artun,E. (2008).*Türk Halk Bilimi*,Kitabevi Yayınları, İstanbul.

- Artun,Erman (2009).*Anonim TürkHalk Edebiyatı Nesri*,Kitabevi Yayınları,İstanbul.
- Aşkun,V.(2006).*Sivas Folkloru*,Sivas Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü,Sivas.
- Aydın,S.;Atay,Atay,T. (2009).*Halkbilimi Toplumsal Uygulamalar Törenler ve RitüelleriGeçiş Törenleri*,Kültür Bakanlığı Türkiye Kültür Portalı Projesi,Ankara.
- Aydın, S. (2009).*Toplumsal Uygulamalar Törenler ve Ritüelleri Geçiş Törenleri*,Türkiye Kültür Portalı Projesi,Ankara.
- Bakırcı,N. (2007).*Niğde FolklorundaÇocukOyunları*,Milli Folklor,Yıl 19,S. 76.
- Başçetinçelik,A. (2006).*Adana Halk Kültüründe Kısmet Açma*,Web:http://turkoloji.cu.edu.tr/CUKUROVA/sempozyum/semp_3/bascetincelik.phpe.t.: 24. 10. 2017.
- Başçetinçelik,A.(2001). *Karaisalı ve Çevresinde Doğum, Evlenme,Ölüm*,Adana.
- Başçetinçelik,A. (2009).*Adana Halk Kültüründe Doğum-Evlenme-Ölüm*,Altın Koza Yayınları,Ankara.
- Bayram,P.(2013).*Nevşehir'in Avanos İlçesi,Uçhisar ve Göreme Beldelerinde Evlilik Merasimleri*,NEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,ss. 17-37.
- Bekki,S. (2013).*Bilmeceler,tabu ve gizli diller üzerine*,Kömen Yayınları,Konya,ss.337-347.
- Biniş, A. (2010).*Karahasanlılar*,Ertem Basım Yayın,Ankara.
- Birer, S. (1989).*Türk Mutfağı*,Milli Folklor.
- Bolat, B.; Ekici,B.(2015).*Tahirü'l-Mevlevî'nin İstanbul'un Eski Âdetlerinden İsimli Eseri Üzerine Bir İnceleme*,TÜRÜK Uluslararası Dil,Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi 2015 Yıl: 3,Sayı: 6 ss. 266-292.
- Boratav,P. (2015). *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*, Bilgesu yayınları,Ankara.
- Boratav,P. (1984). *100 Soruda Türk Folkloru*,Gerçek Yayınevi,İstanbul,ss. 148-149.
- Boyraz,Ş.(2009).*Okuntu'dan Davetiyyeye Bir Dönüşümün Anatomisi*,Milli Folklor,s. 84, ss. 21.
- Çelik,A.(2013).*Afganistan'daki Hazara Türkleri ile Doğu Karadeniz Bölgesindeki Çepni Türkleri Arasında Yaşayan Halk İnanmaları Üzerine Mukayese Denemesi*,Milli Folklor,S.50,ss10.
- Çıblak,N.(2005).*Mersin Tahtacıları*,Ürün Yayınları,Ankara.
- Çıblak,N.(2004). *Halk Kültüründe Nazar, Nazarlık İnanıcı ve Bunlara Bağlı Uygulamalar*,Türklük Bilimi Araştırmaları (TÜBAR), S. 15, ss.103-102.
- Çoban,Y.(2011).*Konya İli Kulu İlçesi Halk Kültürü Araştırması*,Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,Yüksek Lisans Tezi, Adana.

- Elbistan Yıllığı (1973).*Cumhuriyetin 70.Yılında Elbistan*, Özgü Yayınları, İstanbul.
- Elbistan Yıllığı (1993).*Cumhuriyetin 50.Yılında Elbistan*, Gençlik Basımevi, İstanbul.
- Ercilasun,A.;Akkoyunlu Z. (2005).*Kâşgarlı Mahmud Dîvânı Lugâti't- Türk*,TDK Yayınları,Ankara,ss. 922.
- Erol,M. (2012).*Halep Türkmenleri Halk Kültürü Araştırması*,Grafiker Yayınları,Ankara.
- Ersoy,R.(2002).*Türklerde ölüm ve ölüyle ilgili rit ve ritüeller*,Milli Folklor, Yıl 14,s. 54.
- Fidan,S. (2008).*Anadolu Folklorunda Askerlik*,Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,Gaziantep.
- Gerek,Hilal Gülben (2012).*Adana İli Pozantı İlçesi Halk Kültürü Araştırması*,Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Adana.
- Gökbel,A. (1998).*Anadolu Varsaklarında İnançve Adetler*,A. K. MYayınları,Ankara.
- Gökbel,A.(2006).*Sivas Yöresinde Albasması İle İlgili İnanç ve Uygulamalar*, VII.Milletlerarası Halk Kültürü Kongresi Bildirileri,Gaziantep.
- Güçlü,M. (2004).*Trabzon Yöresi Düğün Törenlerinde Horon*,Milli Folklor,S. 64.
- Güllü,A. (2016).*Bir Kentin Hafızası*, Göçer Ofset,Elbistan.
- Gültekin,M. (2013). *Kazan-Tatar Masalları*,Atatürk Kültür Merkezi,Ankara.
- Güvenç,B. (2012).*Geleneklerden Kalıntılar: Başlık, Berdel, Kız-Kaçırma, Kuma ve Amca-Kızı Evliliği*,Kadın Araştırmaları Dergisi,
- Hazar, M. (2012).*Özbek Halk Makal-Matalları (Atasözleri)*,http://www.dogankaya.com/fotograf/dualar_ve_beddualar.pdfe.t.: 18. 09. 2017.International Periodical for the Languages,Literature and History of Turkish or Turkic
- İnan,A. (1986).*Tarihte ve Bugün Şamanizm*,Türk Tarih Kurumu,Ankara,ss.174.
- Kalafat,Y.(1994).*Türk Halk İnançlarında Hususiyle Doğu Anadolu'da ve Orta Toroslar'da Kırk Motifi*,Mili Folklor,c. 3,S. 22.
- Kalafat, Y. (2001).*Sivas Yöresi Örnekleri İle Türk Halk İnançlarında Aşermek/Yeriklemek*, TÜBİAR-X- / 2001.

- Karakaş,A. (2005).*Feke Halk Kültürü Araştırması*,Yüksek Lisans Tezi,Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,Adana,S. 35.
- Kaya,D.(2014).*Türk Halk Edebiyatı Kavramları ve Terimleri Sözlüğü*,Akçağ Yayınevi,Ankara.
- Kaya, D. (2001).*Dualar ve Beddualar*, Türklük Bilimi Araştırmaları, s. 4
- Kırmızı,Ö.(2015).*Erdemli Halk Kültürü Araştırması*,Yüksek Lisans Tezi,Mersin Üniversitesi,Sosyal Bilimler Enstitüsü,Mersin.
- Korkmaz,K.(2005).*Sağdıçlık ve Yengelik Geleneği*,Halk Kültüründe Değişim Uluslararası Sempozyumu Bildirileri,Motif Vakfı Yayınları,İstanbul,ss. 359-370.
- Köksal, H.Güneydoğu İllerimizde Kirvelik Geleneği, Web: http://turkoloji.cu.edu.tr/CUKUROVA/sempozyum/semp_2/ oksal.pdfe.t.: 20.08. 2017.
- Köse,N. (2003). *Türk Düğünlerinde Gerdek Sonrası Duvak Geleneği*,Milli Folklor,Yıl 15,s. 60.
- Köseler,S. (2008).*Hatay İli Kırıkhan İlçesi Halk Kültürü Araştırması*,Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,Yüksek Lisans Tezi Adana.
- Kurt,B. (2012).*Malatya İli Doğanşehir İlçesi Halk Kültürü Araştırması*,Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,Yüksek Lisans Tezi, Adana.
- Kuyumcu,A. (1995).*Elbistan Sokakları*,Elbistan Yayınları,İstanbul.
- Kuzu,F. (2010).*Anamur Folkloru*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Küçük,A. (2004).*Doğu Karadeniz Yöresi Doğum Sonrası İnanış ve Uygulamalarında Cadı/Obur*,Dergi Karadeniz,Yıl 3, Sayı 2.
- Küçük,A. (2011).*Giresun Çepni Folkloru*,Yüksek Lisans Tezi,Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,Balıkesir.
- Meydan, F.(1989),*Türk Mutfağı*,Milli Folklor. s. 22
- Ögel,B. (1982).*Türk Mutfağının Gelişmesi ve Türk Tarihi Gelenekleri*, Türk Mutfağı Sempozyum Bildirileri,Ankara Üniversitesi Basımevi,Ankara.
- Öger,A. (2012).*Uygur Türklerinin Doğum Adetleri*,Turkish Studies - International Periodical For The Languages,Literature and History of Turkish or Turkic
- Ölmez,M. (2009),*Tuva Atasözlerinden Seçmeler*, Sibiry İncelemeleri, s. 51-128.

- Önal, M. (2010).*Muğla'da Hidirellez Bayramı*, Web: http://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/m_naci_onal_muğla_hidirellez.pdfe.t.:01. 09. 2017.
- Örnek,S. (1971).*Anadolu Folklorunda Ölüm*, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları,Ankara.
- Örnek,S. (2016).*Türk Halkbilimi*, Bilgesu Yayınevi,Ankara.
- Özalp, A. (2008).*Elbistan Ağzı*, Özgü Yayınları, İstanbul.
- Sağol,G. (2012).*Şinasi Tekin'in Anısına UygurlardanOsmanlıya*, Web: http://turkoloji.cu.edu.tr/pdf/gulden_sagol_yuksekkaya_turklerde_evlilikin_ailanisi.pdfe.t.: 24. 10. 2017.
- SakaoğluS. (2010).*Masal Araştırmaları*, Akçağ Yayınları,Ankara.
- Santur,M.(2004).*EvlenmeAdetleri*, Web:<http://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/27.php>e.t.:24. 10. 2017.
- Savur,S.(2010). *Tufanbeyli Halk Kültürü Araştırması*,Furkan Matbaası,Adana.
- Selçuk,A.(2004).*Tahtacıların Doğum İle İlgili İnanç ve Uygulamalarına Fenomenolojik Bir Yaklaşım*, Tübar-Xvı- / 2004-Güz.
- Sezen,L.(2005).*Türkiye'de Evlenme Biçimleri”A. Ü.Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*,Erzurum,Sayı 27.
- Sezen, L. (2013).*Erzurum Folkloru*, ErzurumAtatürk Üniversitesi Yayınları.
- Sözbilici,Şaban (2010). *Ağıt kelimesinin kökeni*,TDK,S.64.
- Şenesen, R. (2011). *Çukurova Bölgesi Girit Göçmenleri*,Karahan Kitabevi,Adana.
- Şimşek,E. (2003).*Anadolu'da Yağmur Duasına Bağlı Oynanan Bir Oyun:Çömçeli Gelin*,Milli Folklor,Yıl: 15,S. 60.
- Tanyıldızı,E. (2015).*Elâzığ Halk Kültüründe Doğum Âdetleri*,Turkish Studies
- Tatlılıoğlu,D.*Din Sosyolojisi Açısından Türkmen Ailesi ve Kuruluşu Düğün Nikâh ve Boşanma*,Akademik Araştırmalar Dergisi:S 9-10.
- Tezcan,M. (2003).*Türk Kültüründe Kız Kaçırma Geleneklerinin Antropolojik Çözümlemesi*,Aile ve Toplum,Yıl:5 Cilt:2 Sayı:6 Ekim-Aralık.
- Turan,Ş.*Çukurova Kına Geleneğinde Ağıt Türküleri*, Web:http://turkoloji.cu.edu.tr/CUKUROVA/sempozyum/semp_2/turan.pdfe.t.: 24. 10. 2017.

- Tutu,S.(2004).*Kula 'da Sünnet Gelenekleri*,Milli Folklor,Yıl 16, S. 64
- Türkmen,F.(1998).*Hikâye, TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 17, TDV Yayınları,İstanbul
- Türктаş,M.(2016).*Denizli Yöresinde Nazar ve Nazarlıkla İlgili İnanış ve Uygulamalar*,Web:
https://s3.amazonaws.com/academia.edu.documents/44762317/Denizlide_nazar.pdf?AWSAccessKeyId=AKIAIWOWYYGZ2Y53UL3A&Expires=1507124083&Signature=EgPeH8UaUaW3YOwcQsvDMBV9W1U%3D&response-content-disposition=inline%3B%20filename%3DDENIZLI_YORESINDE_NAZAR_VE_NAZARLIKLA_IL.pdf e.t.: 01. 09. 2017.
- Uslu,M.(2012).*Yozgat Yöresinde Dinî Bayram Hazırlığı,Kutlaması ve Mezar Ziyaretleri*,Milli Folklor, s. 33.
- Üzelgök,Ö. (2008).*Kozan İlçesi Halk Kültürü Araştırması*, Yüksek Lisans Tezi,Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,Adana.
- Yamaoğlu,C. (2002).*Türkiye'de Çocuk Oyunları*,Türk Halk Kültürü Özel Sayısı-III,Cilt 13, Sayı 39.
- Yardımcı,M. (2012).*Malatya Masalları*, Promat Yayınları,İstanbul.
- Yardımcı,M. (1993).*Çukurova'da ölümlle ilgili inanışlar-uygulamalar ve İskenderun mezar taşlarının dili*,II. Uluslararası Karacaoğlan-Çukurova Halk Kültürü Sempozyumu,Adana: Adana Ofset.
- Yıldırım,A. (2016).*Türkü Sözlerindeki Problemlere Dair*, Folklor/Edebiyat Dergisi, Cilt: 22,S.85.
- Yıldırım,D. (1999) *Türk Edebiyatında Bektaşî Fıkraları*,Akçağ Yay.,Ankara.
- Yılmaz,M. (2005).*Aladağ Halk Kültürü Araştırması*,Yüksek Lisans Tezi,Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,Adana,S. 42-43.
- Yiğit,A.; Sinmez Ç.(2014).*Sivas Folklorunda Davar Yüzü (Saya Gezme) Ve Koç Katımı Töreni*,Lokman Hekim Journal.
- Yolcu,F. (2008). *Adana İli Ceyhan İlçesi Halk Kültürü Araştırması*,Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Adana.

EKLER**FOTOĞRAFLAR****Çiçek Köyü****Büyükyapalak Kasabası**

Ambarcık Kasabası

İncecik Köyü

Ağlıca Köyü

Ovacık Köyü

Doğan Kasabası

Balıkçıl Köyü

Elbistan Merkez

Elmalı Köyü

Elbistan Huzurevi

Elbistan Huzurevi

Hacıhasanlı Köyü

Balıkçıl Köyü

Demircilik Kasabası

Ağlıca Köyü

Üçkilise Köyü

Özcanlı Köyü

Maraba Köyü

Özcanlı Köyü

Özcanlı Köyü

Gala Köyü

Karamağara Köyü

Keçemağara Köyü

Keçemağara Köyü

Elmalı Köyü

Aşılık Köyü

Üçkilise Köyü

Gala Köyü

Çiçek Köyü

Alembey Köyü

Yapraklı Köyü

Ovacık Köyü

Bahkçıl Köyü

Tatlar Köyü

Üçkilise Köyü

Karahasanuşağı Köyü

İncecik Köyü

Tatlar Köyü

Aşılık Köyü

ÖZGEÇMİŞ

Mehmet ŞAHİN 1988 yılında, Kahramanmaraş'ın Elbistan ilçesinde doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini Elbistan'da tamamladı. 2009 yılında Gaziantep Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümüne başladı. 2014 yılında aynı üniversitede Türk Halk Bilimi alanında tezli yüksek lisansa başladı. Gaziantep Üniversitesi TÖMER'de okutman olarak çalışmaya devam etmektedir.

VITAE

Mehmet Şahin was born in Elbistan, Kahramanmaraş in 1988. He attended first school, middle school and high school in Elbistan. He started faculty of Turkish philology and literature in Gaziantep University in 2009. In 2014, he started master with thesis in the area of Turkish folklore in the same university. He continues working as a lecturer at TÖMER in Gaziantep University.

